PROF. DR.

AHMET ŞİMŞİRGİL

KAYI -I

OSMANLI TARİHİ

ERTUĞRUL'UN OCAĞI

TİMAŞ

KAYI I
ERTUĞRUL'UN OCAĞI
Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad,
Yıldırım Bayezid, Sultan Çelebi Mehmed
Ahmet Şimşirgil

TİMAŞ YAYINLARI | 3274
Osmanlı Tarihi Dizisi | 88

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1-13. baskılar KTB Yayınları
tarafından yapılmıştır.

14. BASKI
Aralık 2013, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-605-08-1296-1
9 786050 812961

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alaybeyoğlu Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No:16086

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

KAYI I
ERTUĞRUL'UN OCAĞI

Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad,
Yıldırım Bayezid, Sultan Çelebi Mehmed

Ahmet Şimşirgil

AHMET ŞİMŞİRGİL

1959'da Boyabat'ta doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini aynı yerde tamamladı. 1978'de girdiği Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nden 1982'de mezun oldu. 1983'te aynı bölümdeki Yeniçağ Anabilim Dalı'nda Araştırma Görevlisi olarak vazifeye başladı. 1985'te Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. 1989'da Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'ne naklen geçiş yaptı. 1990'da "Osmanlı Taşra Teşkilatı'nda Tokat (1455- 1574)" isimli çalışmasıyla Tarih Doktoru unvanını aldı. 1997'de "Uyvar'ın Osmanlılar Tarafından Fethi ve İdaresi" isimli takdim teziyle Doçent oldu. 2003'te Profesör kadrosuna atanan Şimşirgil'in Osmanlı şehir tarihi, siyasi hayatı ve teşkilatı ile ilgili eserleri ve çeşitli dergilerde yayınlanmış çok sayıda ilmî makalesi bulunmaktadır. Hâlen aynı üniversitede Öğretim Üyesi olarak görevine devam etmektedir. Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı başkanıdır. Ayrıca Marmara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü'nü de yürütmektedir.

Yayımlanmış eserleri:

Kayı I -Ertuğrul'un Ocağı (Timaş Yayınları)
Kayı II -Cihan Devleti (Timaş Yayınları)
Kayı III -Haremeyn Hizmetinde (Timaş Yayınları)
Kayı IV -Ufukların Padişahı Kanuni (Timaş Yayınları)
Kayı V –Kudret ve Azamet Yılları (Timaş Yayınları)
Bir Müstakil Dünya: Topkapı Sarayı
Ahmed Cevdet Paşa ve Mecelle
Devr-i Gül Sohbetleri
Slovakya'da Osmanlılar
İstanbul, Fetih ve Fatih
Kaptan Paşa'nın Seyir Defteri

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 9
ÖNSÖZ 11

BİRİNCİ BÖLÜM
OSMAN GAZİ 15
KAYI YİĞİTLERİ SÖĞÜT YOLUNDA 16
KAYI BOYU VE OSMANLI AİLESİ 17
SÖĞÜT'TE BAYRAM 19
DERGÂH KÜLTÜRÜ 20
İLK AŞK 21
İLAHÎ İŞARETLER 23
EDEBALİ 26
İLK FETİHLER 28
AVA GİDEN AVLANIR 30
DEVLETE GİDEN YOL 33
KAZANANDAN AL! 36
BİZANS ACİZ KALIYOR 38
KÖSE MİHAL, GÂZİ MİHAL OLUYOR 40
CİHAT KOLLARI 43
İSTANBUL'U AÇ GÜLZÂR YAP! 45
NASİHAT MI, ANAYASA MI? 47
OSMAN GÂZİ'NİN ŞAHSİYETİ 49

İKİNCİ BÖLÜM
ORHAN GAZİ 53
BABAMIZIN DUASI SENİNLEDİR 54
AYDOS'UN FETHİ 56
PELEKANON SAVAŞI 58
BUNLAR BİZE BEY OLAYDI! 59
ALAADDİN PAŞA'NIN TAVSİYELERİ 61
İNCİTME GEL DERVİŞLERİ 62
SUYA SECCADE SALANLAR! 64
GÂZİ SÜLEYMAN PAŞA'NIN FETİHLERİ 67
YAŞAMAKTAN MAKSAT NE? 69
HAYAT EMANET BİR ELBİSEDİR! 71
RUMELİ'NİN YENİ BAŞBUĞU 74
OĞUL! BİZ YOLUN SONUNA GELDİK 76
ORHAN GÂZİ'NİN ŞAHSİYETİ 77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MURAD-I HÜDAVENDİGÂR 81
FETİHLER VE SIRPSINDIĞI 82
YENİÇERİLER 84
DÜĞÜN 93
GAZÂ-İ EKBER 95
İHSAN VE ADALET ÖRNEKLERİ 99
CENK NASIL OLUR GÖRSÜN! 100
MEŞVERET SÜNNET-İ RESUL'DÜR 103
AŞKINLA AĞLAYAN GÖZLER HÜRMETİNE... 105
GÂZİ-İ MUTLAK İDİ, ŞEHİT-İ MUHAKKAK OLDU 108
MURAD-I HÜDAVENDİGÂR'IN ŞAHSİYETİ 110

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YILDIRIM BAYEZİD HAN 115
ANADOLU'DA BİRLİK MÜCADELESİ 116
İSTANBUL KUŞATMALARI 118
ŞANLI FETİHLER 120
HUNDİ SULTAN 122
BÜYÜK HAÇLI İTTİFAKI 125
BRE DOĞAN! 128
NİĞBOLU SAVAŞI 130
YEMİNİNİ İADE EDİYORUM! 131
ULU CAMİ'NİN AÇILIŞI 132
YAKLAŞAN TEHLİKE: TİMUR 134
VE YILDIRIM 136
SAVAŞ KIŞKIRTICILARI 137
ÂLİMLERİN GAYRETİ 140
ANKARA SAVAŞI 143
İKİ HAKAN BİR SEDİRDE 148
CİHANA VEDA KILDI 150
TİMUR ANADOLU'DA 152
DÜZME HABERLER! 155
YILDIRIM BAYEZİD HAN'IN ŞAHSİYETİ 158

BEŞİNCİ BÖLÜM
SULTAN ÇELEBİ MEHMED 163
AMASYA YOLUNDA 164
FIRSAT DÜŞKÜNLERİ 165
TİMUR HAN'IN ENDİŞESİ 170
ACI HABER 172
TACI TAHTI TERK EDELİM! 173
KARDEŞLER MÜCADELESİ 175

YA DİRİSİ GELSEYDİ! 177
BİR İSYAN VE BİR İHANET! 179
YEMİNİNİ BOZMANIN SONU! 183
VAKIF MEDENİYETİNE DOĞRU 186
BAZI FETİHLER 188
OSMANLI VEREN ELDİR 190
SİMAVNA KADISI OĞLU ŞEYH BEDREDDİN 191
İLK BÜYÜK İÇ İSYAN 193
MURAD'IMA HABER SALIN 197
SULTAN ÇELEBİ MEHMED'İN ŞAHSİYETİ 198
HAKKINDA NE DEDİLER 200

DİPNOTLAR 203
BİBLİYOGRAFYA 212
İNDEKS 215

TAKDİM

"Çekilse suyu vadinin nişanı bir zaman gitmez"

Tarih sahnesinden çekilen devletlerin ve milletlerin izi, işareti, tesiri, ve hatta ruhu öyle kolay kolay silinmez. Tarih ilmi de bunun için önemlidir zaten.

Zira tarih, insanlığın ölümsüz romanıdır. Bu sebeple faydası sayısızdır.

Geçmiş mirasa en iyi şekilde tarihle sahip olunur ve ondan istifade edilir.

Tarih, âlimlerin zekâsını keskinleştirir, insanların basiret (gönül) gözlerini açar.

Eskilerin ifadesiyle gençlerde din u devlet, mülk ü millet gayretini arttırır.

Dünyanın vefasızlığını gösterir.

Malın mülkün faniliğine işaret eder.

İnsanı tefekküre, düşünmeye davet eder.

Bu sebeple tarih ilminin ideolojiden, taraflı yorumlardan uzak tutulması ve ilmî kriterlerle değerlendirilmesi gerekir. Aksi hâlde değil ibret ve ders çıkarmak -kılavuzu karga olanın hesabı- insanları bambaşka ve yanlış mecralara sürükler. Devletler için ise bir felaket olur.

İşte *KAYI* serisi bütün bu düşüncelerle, en yakın ve en önemli tarihimiz olarak geçmişte kalan Osmanlı Devleti'ni konu edindi.

Zira bu devlet, farklı din ve milletlere mensup çeşitli unsurları arasında sağlam bir âhenk teşkil etmiştir.

İlme, sanata ve insanlığa asırlarca faydalı olmuştur.

Yorulmuş, üzülmüş, kanını dökmüş, kardeşine kıymış, ölmüş ancak dinî, insani ve vicdani ideal ve prensiplerinden asla taviz vermemiştir.

Geniş insan toplulukları nezdinde sosyal adaleti tesis etmekle dünya tarihinde kudretli ve cihanşümul bir siyasi varlık göstermiştir.

Ancak onları en çok üzecek ve gerçekten öldürecek olan darbe, tüm fedakârlıklarına rağmen kendi asli unsurları olan Türkler ve ayağına diken batmasın diyerek çabaladıkları İslam milleti tarafından dahi anlaşılmamaları, iftiraya uğramaları, yalan yanlış ifadelerle tanıtılmaları olacaktır.

KAYI serisi ile Osmanlı tarihini sadece bir bütün olarak okumayacaksınız, aklınıza gelebilecek her suale cevap da bulacaksınız.

Osmanlıları her yönüyle ve gerçekleriyle tanıyacaksınız.

İlmî kriterlerle ve objektif olarak kaleme alınan *KAYI* serisi, ayrıca insana elinden bırakamayacağı bir okuma zevki de verecektir. Büyük şair Bâkî'nin ifadesiyle;

Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalur sahife-i âlemde adımız

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

ÖNSÖZ

Ortaçağ, Yeniçağ ve Yakınçağ... Üç çağa damgasını vurmuş, üç kıtaya yayılmış, dünyanın görmediği haşmet ve azameti yakalamış en büyük Türk imparatorluğu...

Ancak dünya devletleri içerisinde anlaşılması bakımından Osmanlı kadar talihsiz bir devlet yeryüzünde var mıdır bilemiyorum. Osmanlı Devleti'nin ise bu konuda görülmemiş derecede nasipdâr olduğunu gayet iyi biliyorum. Yaklaşık yirmi beş yıldır da bunu bizâtihi gerek derslerimde gerekse her yıl katıldığım panel ve toplantılarda yaşıyorum.

Günümüzün meşhur tarihçilerinden Halil İnalcık bu durumu şu ifadeleriyle ortaya koyuyor:

Bir milletin veya devletin tarihi yazılırken dünya kamuoyunda yerleşmiş belli bir imaj, dostluk ve düşmanlık, siyasi ideolojiler, yeni kültür yönelişleri gerçeği saptırır, abartır veya karalar. Bu kaçınılmaz bir alın yazısıdır. Osmanlı tarihi, bu bakımdan en çok saptırılmış, tek yanlı yorumlanmış tarihtir.

Oysa onu tanımak için yerli-yabancı herkesin hayranlıkla gezdiği, incelediği âbidevi eserlerini görmek yeterli. Onu tanımak için yerli-yabancı objektif tarih araştırmacılarının eserlerine bir göz atmak kâfi. Onu tanımak için mehterini dinlemek, fermanındaki ihtişamı hissetmek, camilerindeki kuş evlerinin manasını anlamak, kadı sicillerindeki âdil hükümleri takip etmek yeterli. Onu tanımak için cihana hükmeden padişahlarının yaşadıkları, âdeta bir gölgelik, bir tekke gibi mütevâzı ancak manevi ve uhrevî havasıyla vakur ve ihtişamlı Topkapı Sarayı'nı gezmek kâfi.

Allah için tevazu edeni, Allahu Teâlâ yüceltir sözünün sırrına ne kadar uygun.

Onu tanımak için 30-400 yıl arası idarelerinde yaşamış ve bugün kırktan fazla ülkeye bölünmüş devletlerin üniversitelerindeki tarih bölümü üyelerine sormak yeterli. Dillerini, dinlerini, kültürlerini,

yaşayışlarını ve geleneklerini yüzyıllarca bozulmadan korumalarının sırrı nedir?

"Dinde zorlama yoktur" hükmü ile Türk'ün hoşgörü anlayışını kavrasınlar. Bütün bunlara rağmen TV'lerde, gazetelerde ve mecmualarda Osmanlı'ya hakaret edenler, çamur atanlar, kötüleyenler, küfredenler çıkacaktır. Bunlar her devirde, her zamanda ve her asırda var olacaktır. Bunu önlemek mümkün değil. Zira bu dünyada her şey zıddı ile var. Günümüzde de devletimiz zaman zaman aynı tehlike ile karşı karşıya kalmıyor mu?

Ancak bu ilmî disiplinden uzak ve ideolojik sebeplerle ortaya atılan temelsiz fikirlerin ömrü saman alevi gibidir. Bir müddet gündemi meşgul ettikten sonra gerçekler ve ilmî deliller karşısında tutunamayıp ortadan kaybolurlar. Şu ifadeler bu tip fikir sahiplerini çok güzel tarif etmektedir:

Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil
Bî-zebân da olsa bellidir kâmil
Kendinden gayrıyı beğenmez cahil
Kendi çalar kendi oynar demişler

Üzüntüm bunlara değil; Osmanlı'yı, atasını yukarıda saydığım ve herkesçe bilinmesi kolay olan özellikleri ile de olsa tanıyamayanlara, tanıtamayanlara ve cahillerin hezeyanlarını doğru gibi kabul edenlere...

İşte Osmanlı tarihi serisini bu maksatla kaleme alıyorum. Evet piyasada bu konuda birçok eser var. Ancak doğrusunu söylemek gerekirse, Osmanlı'yı anlatabileni pek az.

Bir kısım yazarlar Osmanlı'ya peşin hükümle yaklaşıyor. Değil Türk, hatta dünya tarihinin en büyük, en şerefli ve en devamlı devleti olan bir yüce imparatorluğu tek kalemde silip atmak gibi düşmanca bir tavır sergiliyorlar.

Bir kısmı ırkçı bir taassupla yaklaşıp onun cihan şümul/evrensel hedeflerini kavrayamıyor ve karalama yolunu tutuyorlar.

Nihayet son yüzyılda ortaya çıkan, kökü dışarıda bazı din simsarları da bunlara ilave olarak Osmanlı padişahlarını karalama furyasına katılıyor.

Neticede Osmanlı'yı öğrenmek isteyenlerin aklı fikri karışıyor. Doğrulara ulaşması oldukça güçleşiyor.

Bu itibarla çok önemli bir noktaya da okuyucularımın dikkatini çekmek istiyorum. Eserdeki hemen her bölümün sonuna istifade ettiğim kaynakların isimlerini verdim. Böylece bilgilerin doğru ve güvenilir olduğunu, rastgele yazılmadığını belirtmek istedim. Tartışılan konulara ise geniş açıklamalar yapmaya çalıştım.

Büyük Türk hakanı Timur Han kendinden sonra saltanata geçecek oğullarına nasihat olmak üzere, kaleme aldırdığı düsturlarını şu şekilde ifade etmektedir;

"Tecrübe bana gösterdi ki, din ve kanunlar üzerine istinat etmeyen bir hükümet uzun müddet pâyidâr olamaz. Böyle hükümet çıplak olup kendini gören herkese karşı gözlerini yere diken ve herkes yanında hiç hürmet ve itibarı olmayan adama benzer. Kezâlik öyle hükümet tavanı, kapısı, avlu duvarları olmayan ve her önüne gelenin içeriye dalabildiği eve de benzetilebilir."

İşte bir devletin tarihini yazarken onu devlet yapan unsurları, değerleri de yazmak gerekir. Bir padişahı, devlet adamını anlatırken onun düşünce yapısını, maksadını, ideallerini, sevdalarını belirtmek lazımdır. Yoksa tahta çıkış ve iniş tarihi, fethettiği yerler, kaybettiği bölgeler gibi kuru ifadeler okuyucuya tarih zevki, tadı, şuuru ve sevgisi vermekten uzak kalacaktır.

Ayrıca tarih bir ibretler hazinesi, milletlerin hafızası, hâdiselerin ilmi, insanlığın romanı ise ondan istifade etmek en önemli husustur.

Bu düşünceler içerisinde adaleti, şefkati, hoşgörüsü ve ihsanı ile kalpleri kazanan; yiğitliği, cesareti, mertliği ve şecaati ile dosta güven, düşmana korku veren; dünya siyasetini yönlendiren; kültür ve medeniyet hamleleri ile göz kamaştıran atalarımızın altı asırdan fazla üç kıtada süren devlet serüvenini, bir tarih ziyafeti hâlinde vermek dileğiyle...

KAYI serisi bugüne kadar KTB yayınları vasıtasıyla okuyucuya ulaşıyordu. Kayıların basılıp dağıtımında emeği geçen hemen herkese ve KTB mensuplarına teşekkürü borç bilirim. Ancak yoğun taleplere karşılık kitaplar dağıtım şirketlerine verilmediği için geniş

kitlelere bir türlü ulaştırılamadı. Bu eksikliği giderebilmek ve *KAYI* serisini okuyucuyla buluşturmak artık Timaş Yayınları'nın tecrübesine bırakılmıştır. İlim dünyamıza büyük katkılar sağlayan ve dünyada kitapla okuyucuyu buluşturan en işlek köprülerden biri olarak görülen Timaş Yayınları'nın bu hasreti dindireceği inancındayım. Bu itibarla yeni bir tasarımla Kayı kitaplarını güzelleştiren Timaş Yayınları yetkililerine ve Tarih Bölümü Proje Editörü Adem Koçal'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMAN GAZİ

Matlabımız din-i Hüdâ'dır bizim
Mesleğimiz râh-ı Hüdâ'dır bizim
Yoksa, kuru mihnet ve kavga değil
Şâh-ı cihan olmağı dava değil

Rahmetli Prof. Erol Güngör'ün deyimiyle "Bizim medeniyet eserlerimizin ve kültür kıymetlerimizin âdeta imbikten geçmiş, numunelerini vermiş ve yapıcı gücümüzün en yüksek sembolü hâline gelmiş Osmanlı Devleti'nin başarılarındaki sır", bugün dahi tam olarak çözülememektedir. Zira yetmiş iki millete kendini sevdirmek ve onları yüzyıllarca huzur ve refah içerisinde idare etmek öyle kılıçla, topla, tüfekle, akçe ile olacak işler değildi. Peki nasıl olmuştu? Nasıl gerçekleşmişti? Gelin, Kayı yiğitlerinin Söğüt'e gelişlerine doğru bir uzanalım.

Osmanlıların atası Gündüz Alp'in oğulları Sungur Tekin, Gündoğdu, Ertuğrul ve Dündar babalarının vefatından sonra bir müddet Pasin Ovası'nda oturmuşlardı. Bunlardan Sungur Tekin ve Gündoğdu buradan tekrar geriye ata yurduna dönerken, Ertuğrul ile Dündar İç Anadolu'ya doğru harekete geçtiler. Ertuğrul Gâzi'nin yanında seçme dört yüz kadar cengaveri bulunuyordu. Sohbet ederek yol alan gâziler bir tepeyi aşmışlardı ki ovada kızılca kıyametin kopmuş olduğunu gördüler.

Tam bir ölüm kalım savaşı veriliyordu. Biraz daha yaklaştıklarında büyük bir Moğol birliğinin Selçuklu kuvvetlerini kıskaca almış, mahvetmekte olduğunu anladılar. Selçuklu askerlerinin hâli gerçekten perişandı. Acı bir akıbetin onları beklediği belli oluyordu. Ertuğrul Gâzi yoldaşlarına seslendi:

"Hey gâziler! Cenge rast geldik. Yanımızda kılıç taşırız. Korkak gibi geçip gitmek erlik değildir. Ne yapalım?" diye sordu. Bazıları:

"Mağlup durumdakine yardım etmek çok zordur. Kendimizi tehlikeye atmayalım" dediler. Ertuğrul Bey ise:

"Bu söz merdaneler kelamı değildir. Erlik zor durumda olan kardeşlerimize yardım etmektir. İşleri kolay olsa yardıma ne gerek vardı. Haydi bu dar günde Hızır gibi biçarelerin imdadına yetişelim."

Beylerinin bu sözleri üzerine Kayı yiğitleri kılıçlarına el attılar. Şahin kargaya girer gibi Moğolların içine daldılar. Kılıçları şimşek gibi çakıyor, her alevinde bir Moğol'un yıldızı sönüyordu. Şimdi galipler mağlup, mağluplar galip duruma geçmişti. Az sonra da Moğollar selameti kaçmakta buldular. Meğer Kayılar'ın yardım ettikleri Selçuklu birliğinin başında bizzat Sultan Alaaddin Keykubat bulunuyormuş. Ertuğrul Gâzi gelerek hürmetle elini öptü. Az evvel Moğollar arasında olanca heybetiyle yiğitlik ve merdanelik gösteren ve bir volkan gibi kaynayan genç, şimdi Sultan'ın huzurunda el pençe divan duruyordu.

Sultan asil soylu, pehlivan yapılı, alnında saadet nurları parlayan bu genç muharibi hayranlıkla süzdü. Alnından öptü, sonra batı cihetine işaretle:

"Domaniç ve Ermeni dağlarını yaylak, Söğüt'ü ise kışlak olarak size verdim. Cenab-ı Hakk muininiz (yardımcınız) olsun" diyerek uğurladı.[1] Kayı yiğitleri Söğüt'e doğru atlarını şaha kaldırıp uçarcasına yol alırken, Sultan Alaaddin'in gözleri çok uzaklara dalmıştı. Bu gidişin Viyana kapılarına kadar uzayacağını mı görmüştü acaba?

Kim bilir? Darda olan kardeşlerine yardım elini uzatanlara Cenab-ı Hakk ne devletler, ne hil'atlar, ne servetler ihsan etmezdi.

KAYI BOYU VE OSMANLI AİLESİ

Osmanlı ailesinin tarihî kayıtlara, etnik incelemelere, geleneklere ve mevcut damgalarına göre Oğuzların sağ kolu olan Günhan kolunun Kayı boyundan geldikleri kabul edilmektedir. Oğuz boylarının listesini veren Reşideddin ve Yazıcıoğlu Kayı'yı birinci sırada, Kaşgarlı Mahmud ise ikinci sırada göstermektedir. Bu durum Kayının siyasi ve içtimai mevkii itibariyle Oğuzların en mühim ve en asil boyu sayıldığını gösterir. Kayının manası; muhkem, kuvvet ve kudret sahibi demek olup ongunu (sembolü, arması) şahindir. Damgası iki ok ile bir yaylı oktur.[2]

Kayıların Selçuklularla birlikte miladi IX. asırdan itibaren Ceyhun Nehri'ni geçerek İran'a geldikleri sanılmaktadır. Bu sırada

Horasan'da Merv Mahan taraflarına yerleşen Kayılar, Moğol istilası sırasında Azerbaycan ve Doğu Anadolu'ya hicret etmişlerdir.

Moğol baskınları üzerine Doğu Anadolu'ya gelen Kayılardan bir kısmı ileride Osmanlı Devleti'ni kuracak olan şubedir. Tarihi ananelere göre Kayı boyunun bu şubesi Sultan I. Alaaddin Keykubat zamanında (1219-1236) Ankara'nın batısındaki Karacadağ taraflarına yerleştirilmişlerdir. Bu olayın ya 1230 yılındaki Selçuklu-Harezmşah savaşı sonunda veya I. Alaaddin'in son dönemlerinde ilk Moğol akınının bu havaliyi vurduğu sırada gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Kayıların Anadolu'ya geldikten sonra ne suretle dağıldıkları hakkında değişik rivayetler mevcuttur. Meşhur olanı şöyledir: Ahlat'a yerleşen Kayılar oradan Erzurum ve Erzincan'a, daha sonra Halep'e göçmüşlerdir. Ancak Caber Kalesi civarında reisleri Süleyman Şah Fırat'ı geçerken boğulmuştur. Bu hadise üzerine bir kısmı oraya yerleşirken diğer bir kısmı Çukurova'ya gelmiştir. Burada da ikiye bölünen Kayılardan bir bölümü Erzurum civarına Pasin Ovası'ndaki Sürmeli çukura gelmiştir. Burada da aralarında ihtilaf çıkmış, bir kısmı anayurtlarına geri dönerken Ertuğrul ile kardeşi Dündar'ın emrindeki dört yüz çadır halkı bir müddet Sürmeli çukurda kaldıktan sonra batıya doğru harekete geçmiştir.[3]

Yine meşhur bir geleneğe göre Ertuğrul Bey Pasinler'den kalkarak Karacadağ'a doğru gelirken mevkii belli olamayan bir mahalde Selçuk ve Moğol kuvvetlerinin muharebe ettiklerini görmüşler ve yukarıda naklettiğimiz savaşa girişmek zorunda kalmışlardı.

Sultan Alaaddin onların bu yardımlarına mukabil Ertuğrul Bey'e Söğüt'ü kışlak, Domaniç ve Ermeni dağlarını ise yaylak olarak vermiştir.

Osmanlı vekayinamelerinin bazılarına göre ise 1230'lu yıllarda Ertuğrul Bey'in reisliğindeki Kayılar, Selçukluların uç kuvvetleri olarak Karacadağ mıntıkasında bulunuyordu.

Bu rivayetleri inandırıcı bulmayan bazı araştırıcılar Kayıların Selçuklularla birlikte Anadolu'ya geldiklerinden ve muhtelif mın-

tıkalara dağıldıklarından bahsetmektedirler. Nitekim Erzurum, Erzincan, Kemah, Amasya, Çoruh, Kastamonu, Ilgaz, Çankırı, Gerede, Bolu, Düzce, Eskişehir, Balıkesir, Muğla, Manisa, Afyon, Konya, Ankara, Aydın, Kütahya ve Sivas'ta Kayı adıyla köylerin mevcudiyeti bunun göstergesidir.[4] Ancak Anadolu Selçuklu tarihi boyunca birtakım Oğuz aşiretlerinin faaliyetlerine şahit olduğumuz hâlde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan evvel Kayı ismini taşıyan veya bu boyun etkili olduğu hiçbir hareket gösterilemez. Dolayısıyla Anadolu'nun Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da iskan edilen Kayıların belki sayıca yüksek olabilir ama dağınık bir şekilde yerleşmeleri neticesinde güçleri kırılmıştır. Dolayısıyla Selçukluların zayıfladığı ve yıkıldığı bir dönemde de hiçbir yerde faal değildirler.

Bu itibarla Osmanlı beyliğini kuracak olan Kayı kabilesinin, yine Osmanlı kaynaklarında belirtildiği üzere, Moğol istilası neticesinde Ertuğrul Gâzi liderliğinde bu bölgeye hareketlenen, toprağa bağlı olmayan, zinde, faal ve etkin bir güç oldukları en kuvvetli ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır.

SÖĞÜT'TE BAYRAM

Söğüt'te o güne kadar görülmemiş bir bayram yaşanmaktadır. Kuzular kesiliyor, kazanlar kaynıyor, etrafa tarifi mümkün olmayan lezzetli yemek kokuları yayılıyordu. Çimenler üstüne yaygılar serilmiş; pilavlar, zerdeler, meyveler, yoğurtlar, ayranlar dağıtılmaktadır. Kızarmış etler fetir ekmeklerine sarılıyor, dürümler genç-yaşlı, çoluk-çocuk herkese ikram ediliyordu. Meydan yeri ise tam bir panayır alanı... Kayının kara yağız yiğitleri at yarışları, kılıç müsabakaları ve ok atışları yapıyorlardı. İhtiyarların gözleri nemli, ağızlarından sadece maşallah nidaları dökülüyordu. Yarışmaya katılan herkese mükafatlar veriliyordu. Zira Ertuğrul Bey'in kesin emri vardı. "Bugün kimse hüzünlü olmamalı!"

Ertuğrul Bey'in sevinci sonsuz, yerinde duramıyor. Şenliğin her kesimiyle özel ilgileniyor. Bu büyük kendisinin Bey'in küçük oğlu Osman'ın doğumu için... Söğüt'te dünyanın görmediği bir saltanata temel atacak çocuk için...

Herkes Osman'ın doğumuna sevinir, beylerinin neşesine katılırken Ertuğrul Bey'in hafızası aylar öncesine çoktan kaymıştı. Henüz oğlunun doğumuna aylar vardı. Bir gece rüyasında aş ocağındaki büyük tencerenin suyunun kaynamaya başladığını gördü. Su kaynadıkça çoğalıyor, dört bir yanı dolduruyor ama hiç eksilmiyordu. Nihayet bir deniz hâline gelerek yeryüzünü kapladı.[5]

Ertuğrul Gâzi uyandığında "Hayırdır inşallah" diyerek bir müddet düşündü. Zaman zaman Selçuklu sultanını ziyarete gittiğinde hükümdarın katibi Abdülaziz Müstevfi ile uzun uzun görüşür, sohbetler ederdi. Rüyasını hiç kimseye açmadan bu âlim zata anlatmaya karar verdi. Nitekim ilk görüşmelerinde bir türlü tesirinden kurtulamadığı rüyasını aynen nakletti. Abdülaziz Müstevfi bir müddet düşündükten sonra bu asil yüzlü, heybetli, vakar sahibi dostuna sevgiyle baktı.

Onu candan kucakladı ve: "Müjde ey Ertuğrul! Bir erkek çocuğun olacak ve onun soyundan gelenler yeryüzüne hükmedecekler."[6]

Ertuğrul Gâzi'nin bu büyük âlimi ve sözlerini hatırlamasıyla bir kez daha yüzü aydınlandı. Kazanda pişen yemeklere baktı. Sanki Söğüt halkı değil, dünya ordan doyuyordu. Sonra gözleri meydan yerine takıldı. Allah! Allah! Yiğitlerinin önünde Osman'ını görür gibi oldu. Yalnız at oynattıkları yerler neresiydi?

DERGÂH KÜLTÜRÜ

Ertuğrul Gâzi, oğlu Osman'ın en iyi şekilde yetişmesi için gayret sarf etmekte, bütün imkânlarını seferber etmekteydi. Osman'ın ilim, ahlak, edep, kuvvet ve cesaret bakımından en yüksek seviyeye ulaşması Ertuğrul Bey'in biricik arzusuydu. Bu maksatla Akça Koca, Konur Alp, Abdurrahman Gâzi ve Turgut Alp gibi silah ve savaş ustalarını görevlendirdi. Bunlar gece gündüz Osman'a ata binmeyi, ok atmayı, kılıç kullanmayı, kargı savurmayı öğretiyorlardı. Onun güçlü, kuvvetli, disiplinli ve tahammüllü bir yiğit olması için gayret sarf ediyorlardı.

Sonra Şeyh Edebali... Karaman'da doğan ve önce doğduğu şehirde sonra Şam'da ilim tahsil eden ve sonunda Bilecik'e gelerek yerleşen

büyük veli... Ebü'l-Vefa el-Bağdadi'ye nispet edilen Vefaiyye tarikatına mensup olan Edebali, aynı zamanda ahi teşkilatının da reisi...

Bilecik'teki zaviyesi hiç boş kalmıyor, yüzlerce talebesi var. Ayrıca gelip geçen fukaranın her türlü ihtiyacının görülmesini de üzerine almış. Bu maksatla zaviyede büyük bir koyun sürüsü bulunuyor. Edebali'nin iki talebesi var ki gözde mi gözde, yaman mı yaman! Onların eğitimlerine özel bir itina gösteriyor. Sanki onları çok büyük, vazifelere hazırlıyor. Bilecik'e gelip yerleşmesindeki sır bu imiş gibi davranıyor.

Bu talebelerden biri anlaşılacağı üzere Ertuğrul Bey'in küçük oğlu Osman, diğeri ise Dursun. Geleceğin Dursun Fakih'i. Yine gelecekte Osman Gâzi adına ilk hutbeyi okuyacak olan büyük âlim... Hatta bu iki güzide talebe daha sonra hocalarına damat olarak bacanak da olacaklar. Osman'da şeyhin sohbetlerinin cazibesine kapılmış. Fıkıh bilgisinin yanında Peygamber Efendimizin yaşayışını, güzel ahlakını ve cihatlarını dinlemek yok mu? Osman zevkten yerinde duramıyor. İşte Şeyh Edebali'nin zaman zaman Osman'a ve onun şahsında ileride gelecek olan torunlarına istikamet veren nasihatleri:

"Müslüman olsun, kâfir olsun herkese iyilik yapın, affedici olun. Büyüklerinize ve âlimlere hürmetkar davranın. Bereket büyüklerle beraberdir. Her işinizi Allahu Teâlâ'nın rızası için işleyin. Sözünüz ne ise işiniz o olsun. Doğruluktan ayrılmayın. Allah için cihadı terk etmeyin. Vefa sahibi olun, dostlarınızı unutmayın, meşveretsiz iş yapmayın. Sabırlı olun vaktinden önce çiçek açmaz."

Şeyh Edebali küçük Osman'ı sanki büyük bir devletin temelini atacak usta olarak yetiştiriyordu.[7] Zira temel ne kadar sağlam olursa devlet o kadar güçlü, kudretli ve uzun ömürlü olacaktır.

İLK AŞK

Osman büyüyüp gelişmiş karayağız bir delikanlı olmuştur. Saçları ve kaşları simsiyah olduğu için "Kara Osman" demektedirler. Ertuğrul Gâzi seferlerde onu da yanında götürmektedir artık. Fırsat buldukça da şeyhi Edebali'nin sohbetlerine ve derslerine devam etmektedir.

Ancak son zamanlarda Osman'ı ince bir düşünce sarmıştır. Dalgındır ve bazen saatlerce atıyla gezmektedir. Şeyhin kızı Malhun Hatun'dur bu düşüncenin sebebi. Malhun Hatun ahlak ve cemal yönünden bütün güzellikleri taşımaktadır. Kara Osman bu sevdaya fazla dayanamaz. Malhun Hatun'u babası Edebali'den istetir. Dizi dibinde yetiştiği şeyhinin kendisini kırmayacağından o kadar emindir ki...

Oysa gelen cevap beklediği gibi değildir. Şeyh: "Şimdi zamanı değil" diyerek bu isteğini geri çevirivermiştir. Kara Osman mahzun olur. Ancak şeyhine karşı söyleyebilecek ne sözü olabilir ki... Bey çocuğuydu, ne dese olur sanırdı. Acaba hocasının yıllardır nefsine muhalefet etmesi yönünde yaptığı telkinlerin imtihanını mı veriyordu?

Bir gün Sultanönü (Eskişehir) beyi ile sohbetlerinde bu konu gündeme geldi. Eskişehir beyi konu ile ilgileneceğini ve bu hususta aracı olacağını bildirdi. Şeyh Edebali o sırada Sultanönü'ne bağlı İtburnu köyünde kalıyordu.

Oysa Eskişehir beyinin asıl maksadı çok farklıydı. O meziyetlerini dinlediği bu kızı Osman yerine kendisine isteyecekti. Böylece bu nüfuzlu şeyhin kudretinden de istifade edebilecekti.

Şeyhin, kendisini reddedeceği hatırına dahi gelmiyordu. Oysa Edebali'nin cevabı bu ikiyüzlü beyin yüzüne tokat gibi çarpıldı. "Hayır kesinlikle olmaz" Düşüneyim bile dememişti Edebali.

Eskişehir beyi huzurdan kızgınlıkla ayrıldı. Kafasında alçakça planlar vardı. Güzellikle olmazsa zorla almaya da muktedirdi. Ancak Şeyh Edebali o sabah erkenden; "Geçme nâmert köprüsünden ko aparsın su seni" diyerek Eskişehir beyinin topraklarını terk etti ve dostu Ertuğrul Bey'in arazisine kondu.

Şeyhin Ertuğrul Bey'in topraklarına göçmesi Eskişehir beyini müthiş öfkelendirdi. Kıskançlık ve intikam ateşiyle yanmaya başladı. Osman'ı ilk fırsatta ortadan kaldıracaktı.

Nitekim Osman'ın, ağabeyi Gündüz ve birkaç arkadaşıyla İnönü tekfurunun hisarında olduğunu duyar duymaz adamlarıyla gelerek

kaleyi kuşattı. Tekfura adam gönderip Osman'ın teslimini istedi. Tekfurun adamları Osman'ı teslim edip etmemek hususunda tartışadursunlar; Osman Bey, ağabeyi Gündüz Alp ve yoldaşlarıyla kaleden süratle çıktı. Ne olduğunu anlayamayan Eskişehir beyinin adamlarına ilk darbeyi indirdikten sonra şaşkınlıklarından istifade ile Söğüt'e doğru kaçmaya başladı.

Müthiş bir kovalamaca başlamıştı şimdi. Osman ve yoldaşları bir taraftan arayı açmaya çalışırken, diğer taraftan çevredeki tanıdıklarını yardıma çağırıyorlardı. Kovalayan güçlerin birbirinden iyice koptuğunu gören Osman, arkadaşlarıyla bir kez daha dönüş yaptı. Şiddetli çarpışma sonucunda Eskişehir beyinin adamları bozguna uğrayıp kaçmaya başladılar.

Ancak Harmankaya tekfuru Köse Mihal kaçamayıp yakalandı. Osman Gâzi huzuruna getirilen Köse Mihal'e baktı. Bahadır bir yiğide benziyordu. Edebali'nin "Zaferin zekatı affetmektir" sözünü hatırladı. Ona serbest olduğunu, istediği yere gidebileceğini bildirdi.

Köse Mihal canına kastettiği Türk'ün kendisini af ve azad ettiğini görünce sevinçten ellerine sarıldı: "Bundan böyle en yakın yardımcın ve dostun ben olacağım, ne olur bana güvenin" dedi. İleride Avrupa'yı titretecek akıncı kollarından birine adını verecek olan Köse Mihal, Osman ve yoldaşlarını selamlayıp uzaklaştı.[8]

İLAHÎ İŞARETLER

Şeyh Edebali'nin kızı Malhun Hatun'u, önce Osman Bey ve ardından Eskişehir beyi nikâhlamak istemişler ancak ret cevabı almışlardı. Eskişehir beyinin intikam almasından çekinen Edebali, bu beyin arazisini terk ederek Ertuğrul Gâzi'ye ait bölgeye göçerken bu hareketi ile beyin gazabını daha da üzerine çekmişti.

Nitekim kıskançlık ateşi ile yanan Eskişehir beyi derhâl Osman Gâzi'yi ortadan kaldırmak için harekete geçmiş ancak hiç ummadığı bir bozguna uğramıştı. Öte yandan Osman Bey ise sanki Edebali ile arasında hiçbir olay geçmemiş, sanki onun kızını isteyip de alamamış bir insan değilmiş gibi asaletine yakışır bir tarzda hocasıyla eski rabıtasını, ilişkisini aynen devam ettiriyordu.

Bu arada genç bahadır Osman da bazı rüyalar, özel hâller görünmeye başladı. Nitekim bir gece dostuna misafir olmuştu. Geç vakte kadar sohbet ettiler. Arkadaşı yatağını hazırlayıp iyi geceler diledi ve odasına çekildi.

Osman Gâzi tam yatacaktı ki özel muhafaza içindeki Kur'ân-ı Kerim gözüne ilişti. Kelam-ı kadim odada dururken ayaklarını uzatıp yatamadı. Mushaftan yana müteveccihen diz çöküp sabaha kadar huşu ve edep ile oturdu.

Ev halkının uyanma vakti gelirken, bu hâline şahit olmasınlar düşüncesiyle ayaklarını uzatmadan başını yatağa doğru şöyle bir korken gözleri dalıverdi. İşte o anda Cenab-ı Hakk tarafından bir ses gelerek: "Ey Osman, çün sen benim kelamıma hürmet ü ta'zim idüb izzet ü ikram eyledin. Ben dahi sen ve senin evladını ve etbaını ve eşyanı âlemde ebedî muazzez ve mükerrem ve muhterem kıldım."[9]

Osman Gâzi, bu rüyadan sonra Şeyh Edebali'nin dergâhına daha sık gelmeye başladı. Öyle ki sohbet geç vakitlere kadar sürüyor ve çoğu kez dergâhta yatıyordu.

İşte dergâhta geceledi̇ği günlerden birinde yine acayip bir rüya gördü. Şöyle ki:

Rüyasında hocası Edebali'nin koynundan birdenbire bir hilal zuhur etti. Gözle his olunacak surette büyüyüp bedir hâlini bularak kendi göğsüne girdi. Ondan sonra yanlardan bir ağaç çıkarak gittikçe büyüdü. Yeşilliği ve güzelliği gittikçe artıyordu. Dalların gölgesi üç kıta ufkunun nihayetlerine kadar karaları ve denizleri kuşattı. Kafkas, Atlas, Toros, Emos dağları bu yapraklar denizinin dört rüknü gibi gözüküyordu. Ağacın kökünden, deniz gibi gemilerle örtülmüş olarak Dicle, Fırat, Nil, Tuna çıkıyordu. Ovalar ekinlerle dolu, dağlar büyük ormanlarla dalga dalga kaplıydı.

Bu dağlardan çıkan bereketli sular gül ve servi bahçeleri içinde dolana dolana akıyorlardı. Bu pınarlara kol kol insanlar gitmekte, kimi bunlardan bostanlara su vermekte, kimi onları âb-ı hayat gibi içmekte, kimi bağında bahçesinde ekin biçmekte, kimi çeşmeler hayırlar yapmakta, kimi de çayırlarda safa sürmekte idiler. Ovalarda

uzaktan kubbeler, dikili taşlar, sütunlar, latif minareler ve kulelerle süslü şehirler görülüyordu.

Bu ulu binaların hepsinin zirvelerinde birer hilal parladığı gibi, minare şerefelerinden yayılan ezan-ı Muhammedi sedaları sayısız bülbüllerin nağmelerine karışıyordu. O sırada şiddetli bir rüzgâr çıkarak ağaçların taze ve güzel kokulu yaprakları dünyanın bütün şehirleri üzerine, özellikle iki deniz ile iki karanın kavşağında iki yakut ve iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir cevhere benzeyen ve bütün dünyayı kuşatan en kıymetli taşı hükmünde bulunan İstanbul'a doğru yayıldı. Osman halkayı parmağına geçirmek üzere iken uyandı.

Rüyasını sabah olunca hocasına anlattı. Şeyh Edebali, ona: "Müjde ey Osman! Hak Teâlâ sana ve senin evladına saltanat verdi. Bütün dünya, evladının himayesi altında olacak ve kızım Bala Hatun da sana eş olacak" diyerek rüyasını tabir etti.[10]

Böylece Osman Gâzi on dokuz yaşında iken şeyhi Edebali'nin kızı Malhun Hatun'la evlendi, nikâhlarını Edebali'nin müritlerinden Turgut kıydı.

Artık fırsat ve nusret senindir
Hidayet menzili nimet senindir

Sana verildi taht düşmesin baht
Ezelî ta ebed devlet senindir

Yansın çerağların âlem içinde
Döşene sofralar davet senindir

İki cihanda hayırla anılmak
Nesep ve nesil ile burhan senindir

Çocukken erdi sana baht-ı devlet
Cihanda olan devran senindir

Süleyman zamanının menbağısın
Hem inse hem cinne ferman senindir[11]

EDEBALİ

Ertuğrul Bey uzunca bir mücadele hayatından sonra doksan üç yaşında ahirete intikal etti. Kendisini Söğüt'e defnettiler.

Aşiret mensupları beylerinin vefatından sonra ailenin en küçüğü olmasına rağmen idareyi Osman Gâzi'nin almasını istediler. Henüz babasının sağlığında gösterdiği muvaffakiyetler, yiğitlik ve cesaretteki şöhreti Osman Gâzi'nin aşiretin başına geçmesinde en büyük etken oldu.

Başa geçtiği gün o ilin beyleri ve kethüdaları huzuruna çıkarak şöyle dediler:

"Siz Kayı Han neslindensiniz. Kayı Han bütün Oğuz beylerinin Oğuz'dan sonra ağaları ve hanları idi. Oğuz töresi gereğince Oğuz neslinden kimse bulunmayınca hanlık ve padişahlık Kayı soyu varken başka bir boy soyuna düşmez. Bundan böyle Selçukilerden bize medet ve çare yoktur. Memleketin çoğu ellerinden gitti. Tatar onların üzerine galip gelmiştir. Ayrıca merhum Sultan Alaaddin'in babanıza ve sizlere teveccühü olmuştur. Bu uçları size ol vermiştir. Bu sebeple sizin han olmanız gerekir. Sizde sultan ve hanlığa liyakat var. İttifak dahi bulunsun. Zira saltanat ya ittifakla ya liyakatla olur. Biz sizlere gereği gibi muti ve tabi oluruz. Ta kim bu taraflarda gönül hoşluğu ile gaza edelim."

Ardından her birisi, "Padişahlığın mübarek olsun" diyerek dua ve senalar ettiler.[12]

Yıllardır kendisini yetiştiren ve bir devlet kurmaya doğru âdeta adım adım götüren şeyhi Edebali, bey olduğu gün kendisine, tarihe geçen şu çarpıcı nasihatleri yaptı:

"Ey oğul!

Beysin... Bundan sonra öfke bize; uysallık sana...

Güceniklik bize; katlanmak sana...

Acizlik bize, yanılgı bize; hoş görmek sana...

Geçimsizlikler bize, çatışmalar bize, anlaşmazlıklar bize; adalet sana...

Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize; bağışlama sana...

Ey oğul!

Bundan sonra bölmek bize; bütünlemek sana...

Üşengeçlik bize; uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana...

Ey oğul sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma: İnsanı yaşat ki devlet yaşasın.

Ey oğul! Yükün ağır, işin çetin, gücün kıla bağlı. Allahu Teâlâ yardımcın olsun..."

Yaptığı nasihatlerle Osman Bey kadar daha sonra gelen hükümdarları da derinden etkileyen Şeyh Edebali, Karaman'da doğdu. İlk tahsilini burada yaptı. Necmeddin ez-Zahidi'nin öğrencisi oldu. Daha sonra Şam'a giderek Sadreddin Süleyman b. Ebü'l-İz ve Celaleddin el Hasiri gibi zamanın seçkin âlimlerinden dinî ilimleri tahsil etti. Baba İlyas Horasani'den tasavvuf dersleri aldı ve manevi derecelere kavuştu.

Anadolu'ya dönünce Bilecik'te bir zaviye kurarak halkı irşada başladı. Zaviyesi gelenlerle dolup taşardı. Büyük bir koyun sürüsüne sahip olan Şeyh Edebali fakir fukaranın ihtiyaçlarını da giderirdi.

Ertuğrul Bey her işini onunla istişare ederdi. Oğullarının terbiyesini de ona ısmarlamıştı. Oğlu Osman'a: "Oğul beni üz, aman Şeyh Edebali'yi üzme onu kırma" derdi.

Osman Gâzi de daha sonra kendisine damat da olduğu hocasına büyük itibar göstermiş, her işinde ona danışmış, her zaman en yakın yardımcılarından biri olarak görmüştür.

Son zamanlarında kızı ve torunu Alaaddin Bey ile Bilecik'te oturan Edebali'ye Kozağaç köyünün öşür ve hasılatı verilmiştir. Ömrü insanları irşat etmek ve talebelere ilim öğretmekle geçen Edebali 1326 (h. 726) senesinde Bilecik'te vefat etti. Dergâhının yanında defnedildi. Eskişehir'de de adına bir türbe yapıldı.[13]

Ertuğrul ve Osman beylerin en büyük yardımcısı olması dolayısıyla ilk Osmanlı kadısı ve müftüsü kabul edilir.[14]

İLK FETİHLER

Kuşandı din kılıcın bele Osman
Ki ede İslam'ı izhar Osman

Açıldı İslam'a hizmet kapısı
O kapının miftahı oldu Osman

Çünkü küfür zulmeti Rum'u tutmuştu
Diler ki âlemi nur ede Osman

Muhammed ümmetinin serveridir
Kavuşsun nusret-i Rahman'a Osman[15]

Osman Bey aşiretinin başına geçtiğinde babasının siyasetini devam ettirdi. Komşu Bizans tekfurlarıyla iyi geçinmeye gayret gösteriyordu. Yazın yaylaya çıkacaklarında yine eskisi gibi eşyalarını Bilecik tekfuruna bırakıyor, kış mevsiminin yaklaşması ile tekrar Söğüt'e dönerken Bilecik tekfuruna bol bol hediyeler vermeyi ihmal etmiyordu.

Bilecik, Yarhisar ve Harmankaya tekfurlarının dostluklarına mukabil İnegöl tekfuru Aya Nikola Türk düşmanlığıyla şöhret kazanmıştı. Nikola, Türklerin yaylaya çıkış ve dönüşlerinde yollarını keserek haraç istiyor, bu sebeple aralarında sık sık çarpışmalar oluyordu. Onun bu saldırgan tutumunu devam ettirmesi üzerine Osman Bey babasının silah arkadaşları Akça Koca ve Abdurrahman Gâzi ile kendi akran ve arkadaşları olan Konur, Turgut ve Aykut Alplerle durumu müzakere etti. Neticede İnegöl'ün fethine karar verildi.

Ancak İnegöl tekfuru, Osman Bey'in üzerine geldiğini haber alarak Ermeni derbendinde kuvvetleriyle pusuya yattı. Osman Bey yetmiş kadar silahlı adamıyla boğaza girdiğinde Aya Nikola ve adamlarının saldırısına maruz kaldı. Vuruşma şiddetli ve kanlı bir şekilde cereyan etti. Türkler tekfurun adamlarını kaçırmaya muvaffak olurlarken savaşta Osman'ın kardeşi Saru Yatı'nın oğlu Bayhoca şehit düştü (684/1285-86).

Yeğeni Bayhoca'yı kaybetmesine çok üzülen Osman Gâzi, İnegöl tekfuru ile kesin bir hesaplaşmanın yakın olduğunu biliyordu. Mevkiini sağlamlaştırmak gayesiyle ertesi sene İnegöl'e çok yakın Kulacahisar'ı ani bir gece baskınıyla ele geçirdi.

Osman Bey'e yalnız başına karşı koyamayacağını anlayan Nikola, komşusu Karacahisar tekfuru ile anlaştı. Müttefik kuvvetler Osman Bey'in hareketini cezalandırmak üzere saldırıya geçtiler. Osman Gâzi bu kuvvetleri Domaniç civarında İkizce denilen mevkide karşıladı. Osman Gâzi yapılan savaşı kazanmasına rağmen bu defa da kardeşi Saru Yatı'yı kaybetti. Karşı tarafta ise Karacahisar tekfurunun kardeşi ve düşman kuvvetleri kumandanı olan Latos ölüler arasında bulunuyordu (686/1287-88). Saru Yatı'nın nâşını Söğüt'e götürerek atası Ertuğrul Gâzi'nin yanına defnettiler.

Müttefik Bizans tekfurlarına karşı kazanılan İkizce zaferi Osman Bey'in bölgedeki nüfuzunu daha da arttırdı.

Osman Gâzi, İkizce zaferinden sonra kendisine karşı düşmanca bir tavır takınan ve Nikola ile beraber hareket eden Karacahisar tekfuruna bir darbe vurmak istedi. Bu niyeti sezen Karacahisar tekfurunun Yarhisar tekfurunun yardımlarını temin etmesi neticeyi değiştirmedi. Osman Gâzi kuvvetleriyle gelerek uzun bir muhasarayı müteakip hisarı zapt etti (687/1288).

Osman Gâzi Karacahisar'ı zapt ettikten sonra kardeşinin oğlu Aktimur'u, esir alınan tekfur da dahil olmak üzere nice ganimetlerle Selçuklu sultanına gönderdi.

Sultan II. Gıyaseddin Mesud, Osman Gâzi'nin elçilik heyetini büyük bir merasimle karşıladı. Fetih haberlerini zevkle dinledi. Gönderdiği hediyeleri memnuniyetle kabul etti.

O da Osman Gâzi'ye Bülyan Çavuş ismindeki adamıyla beylik alâmetleri sayılan ferman, tuğ, alem, tabl, otağ ile cins atlar ve silahlar gönderdi.

Tarihçi Hadidî, Selçuklu sultanının gönderdiği hediyeleri şu dizeleriyle dile getirir:

Bilir Osman Gâzi himmetini
Resul'ün virdi ol ak ra'yetini

Dahi ol seyf-i Osman bin Affân
Mısır'dan ona göndermişti Sultan

Nakkare, tabl u kus, sunc u sûrnây
Bile mehterleri kim rûh-efzây[16]

Elçiler sultanın hediyelerini getirdiklerinde ikindi zamanıydı. Nevbet vuruldu. Osman Gâzi nevbet vurulurken ayakta durdu. Tam iki yüz yıl nevbet çalınırken halefleri de bu âdete uydular.

Aşıkpaşazâde bu âdetin iki özel manasına işaret etmektedir:

"Biri şudur ki: Bunlar gâzilerdir. Nevbet vurması, gazanın bildirilmesidir. Gazaya hazır olun demektir. Osman Gâzi dahi, Allah rızası için, gazaya hazırız diye, ayak üzere dururlar.

İkinci olarak bu hanedan sofra sahipleridir. Yoksul doyurucudurlar. Dünya nimetlerini, dünya halkına yedirirler.

Osmanlılar ne yaparsa ahlak üzere yaparlar."[17]

Karacahisar'ın fethinden sonra kalede bulunan kilise camiye çevrildi. Bu, kiliseden camiye çevrilen ilk mabettir.

Bu olay Osman Gâzi'nin aşiret başkanlığından uç beyliğine yükselmesi açısından pek mühimdir.

AVA GİDEN AVLANIR

Osman Gâzi 1292'de Sakarya vadisine yöneldi. Dostu Harmankaya hâkimi Köse Mihal'in öncülüğünde gerçekleştirilen harekâta Samsa Çavuş da aşiret kuvvetleriyle iştirak etti. Böylece daha da güçlenen Osman Bey Sorkun, Göynük ve Taraklı Yenicesi'ni kolaylıkla fethetti.

Bu son fetih hareketini yedi senelik bir istirahat devresi takip etti. Bu devrede Osmanlı beyliğinde Müslim, gayrimüslim her ırk ve dinden insanın hiçbir zulme, gadre uğramaksızın huzur dolu bir hayat sürmeleri Osman Gâzi'nin namını dört tarafa yaymıştır.

Zira Osman Gâzi iyilik ve ihsanda Müslim, gayrimüslim gözetmez; herkese yardımcı olmaya çalışırdı. İyilik gördüğü kimselere sonuna kadar vefa duyguları içinde bulunurdu. Fetihler devam ederken gâzilerden bir kısmı onu Bilecik üzerine yürümeye teşvik ettiklerinde:

"Biz bu raya garip geldik. Bunlar bizi hoşça tutup iyi komşuluk ettiler. Biz dahi onların hakkına riayet edip, mümkün olduğunca iyilik ederiz" diye cevap vermiş, hak ve hukuku en ince detayına kadar düşündüğünü göstermiştir. Yine yaylaya çıkarken ve dönerken Bilecik tekfuruna pek çok hediyeler götürür, eşyalarını ona emanet ederdi.

Ayrıca dar zamanlarında müttefiklerine yardım etmekten de geri kalmazdı. Bir defasında Köprühisar tekfuru, Bilecik tekfurunun üzerine saldırdığında Osman Gâzi yoldaşlarıyla yetişip onu zor durumdan kurtarmıştı.[18]

Buna rağmen İslam düşmanlığı ve haset gibi duygular, Rumları Osman Gâzi aleyhine kötülükler düşünmekten geri bırakmıyordu. Ancak onu muharebe meydanında yenemeyeceklerini anlayınca, hile ile öldürmek için harekete geçtiler.

Yarhisar tekfurunun kızıyla evlenecek olan Bilecik tekfuru, düğüne Osman Gâzi'yi de davet edecek ve hemen oracıkta işini bitireceklerdi. Osman Gâzi bu plandan daha önce hayatını bağışladığı dostu Köse Mihal'in duyurmasıyla haberdar oldu.

Şimdi tuzağı Osman Gâzi kuruyordu.

Bilecik tekfuruna yaylaya çıkmaya karar verdiğini, bunun için düğün hazırlıklarının bir an önce tamamlanmasını, eski töre gereğince emanet bırakılacak eşyanın yaşlı kadınlarla gönderileceğini ve kendisinin de diğer kadınlarla birlikte düğüne katıldıktan sonra yaylaya çıkacağını bildirdi.

Osman Gâzi, ayrıca, Bilecik'in bu kadar kalabalığı almayacağını ve bu kalabalık cemaati şehirde ağırlamanın imkânsızlığını vurgulayarak düğünün yeşillik bir bahçede olmasının gönüllere daha hoş geleceğini arz etti.

Bu haberi alan Bilecik tekfurunun sevinci iki katına çıkmıştı. Zira Osman Gâzi'yi öldürmesinin yanı sıra mallarına ve kadınlarına da kolaylıkla sahip olacağını düşünmüştü. Derhâl Osman Gâzi'ye haber gönderip düğünün Bilecik yöresindeki Çakırpınar mevkiinde olacağını haber verdi. Nihayet düğün günü gelip çattı.

Osman Gâzi çeşitli hediyeler, kat kat armağanlarla Çakırpınar'a doğru giderken, kırk ihtiyar kocakarı da bütün ağırlıklarını at ve arabalara yükleyerek Bilecik'in yolunu tuttular.

Bilecik'te kalan pek az muhafız, ihtiyar kocakarıların kırk seçme dilâver olduklarını ancak onları kaleye aldıklarında anladılar. Artık iş işten geçmişti. Kısa sürede muhafızları etkisiz kılan gâziler, Bilecik'i zapt ettiler. Sonra da bir kişiyi haber vermek üzere derhâl Çakırpınar'a gönderdiler.

Düğün uzadıkça Osman Gâzi'nin huzursuzluğu artmıştı. Zira tekfurların kuvvetlerini ne zaman harekete geçireceğini bilmiyordu.

Nihayet düğünün en hareketli zamanında Bilecik'ten gelen adamı, yanına yaklaşarak müjde haberini verdi.

Cenab-ı Hakk'a şükreden Osman Gâzi derhâl atına binerek dönüş yolunu tuttu. Gâziler de peşinden at kopardılar. Bu ani hareket tekfurların canını sıkmıştı. Osman Gâzi'nin bir şeyden şüphelendiğini sezinleyen tekfurlar da kuvvetleriyle süratle peşlerine düştüler.

Osman Gâzi; "Harp hiledir" sözüne uygun olarak pusuya yatarken bir avuç askerini yem gibi ortaya atmıştı. Bunlar kaçar gibi yaparak düşmanı üzerlerine çekip plan gereği belirlenen yerde dönerek saf tutup direndiler.

Kılıçlar tokuştuğu sırada Osman Gâzi pusudan çıktı. Düşman askerlerinden bazıları okların hedefleri olurken, bazıları da kılıçların yemleri hâline geldiler. Damaklarındaki düğün keyfi zehire dönüştü.[19]

Esirler arasında Bilecik tekfuru ile evlenecek olan güzel Holofira da bulunuyordu. Osman Gâzi, Nilüfer adını verdiği gelini oğlu Orhan ile evlendirdi. Süleyman Paşa ile Murad Gâzi bu soylu hatundan dünyaya gelmiştir.

Hayır ve hasenat sahibi olan Nilüfer Hatun nice yerlerde imar faaliyetlerinde de bulunmuştur. Bunlardan birisi Bursa Ovası'ndan geçen ırmak üzerine yaptırdığı köprüdür. Daha sonra bu ırmak onun ismiyle anılır olmuştur. Bursa'da kale içinde Darphane Mahallesi'ndeki mescit de bu iffetli kadının övünülecek eserlerindendir. Vefat ettiğinde Orhan Gâzi Türbesi'ne defnedilmiştir.[20]

DEVLETE GİDEN YOL...

1299 yılı Osman Gâzi'nin beyliğini ilan edip müstakil olarak harekete başladığı tarih olarak kabul edilir. İşte buna yol açan olaylar:

Bilecik'in zabtı ve düğünde tekfurların kuvvetlerinin dağıtılmasından hemen sonra Osman Bey, kuvvetlerini süratle Yarhisar üzerine sevk etti. Başsız kalmış ve kuvvetleri dağılmış olan kale kolayca ele geçirildi (1298).

Bilecik alındıktan sonra beyliğin önemli bir merkezi oldu. Osman Gâzi burada bir mescit yaptırdı. Şeyh Edebali'yi şehre emin tayin etti.

1299 yılında emirlerinden Turgut Alp'ı İnegöl'ün fethi ile görevlendirdi. Çok geçmeden kendisi de gelerek muhasaraya katıldığından kale kısa sürede zapt olundu. Yıllarca Türklere sıkıntı veren tekfur idam edildi.

Osman Bey Bizans hududunda güçlü bir devletin temellerini adım adım kurarken Selçuklu başkentinde karışıklıklar son haddine varmış bulunuyordu. 1284'ten itibaren Selçuklu Türkiye'sinde görülen karışıklıklar, gittikçe artan Moğol tahakkümü, Selçuklu sultanlarının sadece ismen mevcudiyeti ve halkın perişan hâli gözlemlendiğinde Osman Gâzi'nin saltanatını ilana kalkışması şaşılacak bir şey değildir. Ayrıca 1296'da Sultan II. Mesud İlhanlı hükümdarı Gazan Han tarafından Baldu İsyanı ile ilişkilendirilerek tahttan indirilmiş ve Türkiye Selçukluları tahtı iki yıl boş kalmıştı.

1296-98 yıllarında Selçuklu tahtının boşalması muhakkak ki Anadolu uç beylerini artık beyliğe hazır hâle getirmiş olmalıdır.

İşte Osman Gâzi'nin de 1298-1299 yıllarındaki seri fetihlerinin sonunda takındığı tavır, 1298'de Gazan Han tarafından Selçuklu

tahtına oturtulan III. Alaaddin Keykubad'ı artık muktedir bir sultan olarak görmediğini ve ondan izin alma ihtiyacını duymadığını açıkça yansıtmaktadır.

Şöyle ki; Karacahisar 1288'de alınınca bir kısım halkın şehri terk etmesi üzerine evler uzun süre boş ve ıssız kalmıştı. Ancak zamanla çevre illerden ve Germiyan ülkesinden gelenlerle şehir şenlenmeye başladı. 699/1299 yılına gelindiğinde mescitleri, mektepleri, çarşıları ve pazarı ile mamur bir belde hâlini almıştı.

Halk Dursun Fakih'e gelerek şehirde Cuma namazı kılınması için izin istediler. Ayrıca problemlerinin çözümü için kadı tayin edilmesini arzu ettiler.

Dursun Fakih konuyu Şeyh Edebali'ye açtı. Sonra beraberce Osman Gâzi'ye arz ettiler.

Osman Gâzi, "Ne yapılmak gerekiyorsa yapılsın" deyince, Dursun Fakih: "Hânım! Sultandan izin almak gerektir" dedi. Bunun üzerine Osman Gâzi:

"Bu şehri ben kendi kılıcımla aldım. Bunda sultanın ne dahli var ki ondan izin alayım? Ona sultanlık veren Allah bana da gaza ile hanlık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendim dahi sancak kaldırıp düşmanlarla uğraştım. Eğer o, ben Selçuk hanedanındanım derse ben de Gök Alp oğluyum derim. Eğer bu ülkeye ben onlardan önce geldim derse Süleyman Şah Dedem de ondan evvel geldi" cevabını verdi.[21]

Bu sözlerden sonra Osman Gâzi Karacahisar'a Dursun Fakih'i hem kadı hem de hatip tayin etti. Şeyh Edebali'nin akrabası ve talebesi olan Dursun Fakih büyük âlimlerdendi. Osman Gâzi ile bütün savaşlara katılır ve mücahitlere namaz kıldırırdı.

Dursun Fakih ilk cuma günü minberde hutbeye çıktı. Allahu zü'l-Celal'e hamd, Resulüne salavat, âline ve ashabına duadan sonra; Osman Gâzi'nin adını hutbede zikretti.

Aşiret beyliğe dönüşmüştü.[22]

Aşıkpaşazâde tarihinde 699/1299 olarak tarihlendirilen bu olayı Kemalpaşazâde 688/1288-89 yılında Karacahisar'ın fethinin hemen akabinde gösterir.

Kemalpaşazâde'ye göre Dursun Fakih'in Cuma namazı için Selçuklu sultanından izin istenmesi gerektiği yolundaki sözlerine Osman Gâzi şöyle cevap vermiştir:

"Ben kimsenin taht-ı hükümetinde değilim. Kendi başıma sultanım. Bu diyarı kılıcımla açıp dururum. Kul nöker almadım, ne efendim var ne sultanım! Benim icazet verdiğim yetmez mi? Benim iznim kifayet etmez mi? Sultan-ı zaman dediğiniz Melik-i Yunan (Anadolu Selçuklu Devleti) ise benim mülkümde anın ne tasarrufu var. Nesebde ondan eksik değilim, benim aslım geniştir. Gök Alp'ı bilmeyen bilmez, bilen Selçuk'a nisbet kılmaz."[23]

Kemalpaşazâde Osman Gâzi'nin Karacahisar'da cemaatle Cuma namazı kılmaya izin verip adına hutbe okutmasını, serbest hareket etmeye başlamasına bir misal olarak gösterir. Ancak o da kesin müstakilliğini ilan tarihi olarak 699/1299 tarihini şu ifadelerle verir:

"Âl-i Selçuk dağılıp saltanat işleri ve memleket ahvali bozulunca Osman Gâzi cihangirlik meydanında idare dizginlerini eline aldı. Sultan-ı alişan olup unvanı emir iken han oldu. Hicretin 699. yılında emirlik kürsisinden saltanat tahtına çıktı. Hilafet hil'atin eğnine alup (giyinip) cihangirlik kemerin beline kuşandı. Kadr ü celali hilal iken bedr, kişveri karye iken şehr, leşkeri nehir iken bahr oldu."[24]

Görüldüğü gibi 1299 yılı Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi olarak verilebilecek en güçlü konumunu devam ettirmektedir.

Neşri tarihinde ise Aşıkpaşazâde ve Kemalpaşazâde'ye muhalif olarak; "Osman Gâzi dahi Sultan Alaeddin zamanında devletini ilan etmişti. Lâkin edebe riayet edüben hutbeyi ve sikkeyi yine Sultan Alaeddin adına kılmıştı... Ne zaman ki Sultan Alaeddin ahirete intikal etti, oğlu kalmadığından yerine veziri Sahip Ata geçti. Osman bunu işidüb buyurdu; Karacahisar'a Dursun Fakih'i hem kadı ve hem hatip ettiler... Böylece ilk defa hutbe Karacahisar'da Osman Gâzi adına okundu" ifadeleri yer almaktadır.[25]

Neşri'nin bu ifadeleri Osman Gâzi'ye Selçuklu sultanına karşı zoraki bir tabiiyet (edep göstergesi) arz ettirmesinden öte bir mana taşımamaktadır. Şayet öyle olsaydı 1302'de III. Alaaddin'den sonra yine ismen tahta çıkarılan II. Mesud'a karşı da bağlılık göstermesi gerekmez miydi?

Ayrıca 1299'dan sonra Osman Gâzi'nin her biri bir saltanat alâmeti gibi gösterilen uygulamaları onun devletini ilan ettiğini açık bir biçimde vurgulamaktadır.

Nitekim 1301 yılında önce Köprühisar'ı ve ardından Yenişehir bölgesini zapt eden Osman Gâzi ilk kez, Oğuz hanlarının ve Selçuklu sultanlarının âdeti üzere elde edilmiş olan yerleri kardeşi, oğulları ve silah arkadaşlarına dirlik olarak dağıttı.

Buna göre Karacahisar (Sultanönü) sancağını oğlu Orhan Bey'e, Eskişehir'i Gündüz Alp'e, Yarhisar'ı Hasan Alp'e, İnegöl'ü Turgut Alp'e verdi. Bilecik nahiyesinin öşür ve resmini kayınbabası Şeyh Edebali ile zevcesi Mal Hatun'un harcamalarına ve şeyhin çevresindeki dervişlerin ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere ayırdı. Mal Hatun ile oğlu Alaaddin'i Bilecik'te Edebali'nin yanında bıraktı. Kendisi ise devletinin yeni merkezi olarak seçtiği Yenişehir'e yerleşti.[26]

Osman Gâzi'nin bu fetih ve düzenlemelerden hemen sonra namına sikke darp ettirdiği de görülmektedir.

KAZANANDAN AL!

Osman Gâzi kısa bir sürede aşiretten devlete çevirdiği ülkesini idare ederken adaletiyle ön plana çıkmıştır. Hayatını adaletine ait pek çok misalle süslemiş, güzelleştirmiştir.

Onun zamanında Osmanlı şehirlerinde kurulan pazarlarda Müslümanların yanında gayrimüslimlerin kadınları dahi rahatlıkla gelip alışverişlerini yaparlardı. Hiç kimse onlara en küçük bir zarar veremez, aldatma söz konusu olmazdı. Eskişehir yöresinde Hamam mevkiinde kurulan bir pazarda Germiyanlı'nın birisi Bilecik Rumlarından bir kişiden bardak satın almış ancak parasını ödememişti. O kimse Osman Gâzi'ye gelerek şikâyette bulundu. Osman Gâzi adamı çağırtıp Rum'un hakkını alıverdiği gibi şiddetli

de azarladı. Ardından pazarlarda tellallar gezdirip kimsenin Müslim, gayrimüslim kimseye zulmedilmesini, haksızlığa uğrayanların kendisine müracaat etmesini duyurdu.

Yine Osman Gâzi'nin kılıç hakkı ile fethettiği Karacahisar'da pazar kurulmaya başlanmıştı. Germiyan vilayetinden bir kimse gelip Osman Gâzi'nin huzuruna vardı ve "Bu pazarın bacını bana satın" dedi.

Osman Gâzi, "Bac da ne ki?" diye sorunca o şahıs:

"Pazara yük getiren herkesten akçe almaya denir" dedi.

Osman Gâzi: "Bu pazara gelenlerden alacağın mı var ki, onlardan akçe isteyeceksin" deyince adam: "Bu eskiden beri adettir. Her yükten padişah için akçe alırlar" dedi. Osman Gâzi hiddetlendi:

"Bugüne kadar, böyle bir şeyin ille de alınması icap ettiğini ne bir din kitabında okumuş ne de bir âlimin sohbetinde duymuştum. Bu Hak Teâlâ'nın buyruğu mu, peygamber sözü mü, yoksa her ilin padişahı kendisi mi uydurmuştur?"

Adam bu sözlere: "Evvelden beri hükümdar töresidir" diyerek cevap verince, Osman Gâzi Allahu Teâlâ'nın ve Resulü'nün emri olmayan bir şey hususundaki bu gayretkeşliğe iyiden hiddetlendi:

"Yürü, artık buralarda görünme, yoksa sana fena zararım dokunur. Malını kendi eli, kendi alın teri ile kazanmış kimsenin bana ne borcu var ki, havadan akçe versin" deyip adamı kovdu.

Yanındaki dostlarının onun bu sözlerini işitince:

"Size bir şey vermeleri gerekmezse de pazarı bekleyenlerin emekleri zayi olmasın diye bir şey vermeseler iyi olur" demeleri üzerine Osman Gâzi:

"Madem ki böyle dersiniz bir yükü satan kimse iki akçe versin. Satmayan hiçbir şey vermesin. Ayrıca her kime bir timar verirsem, sebepsiz yere kimse timarı ondan almasın. O kişi ölünce oğluna versinler. Eğer çocuk küçük olursa, hizmetkarları çocuk sefere çıkacak yaşa gelinceye kadar sefere gitsinler. Eğer bu kanunu her

kim bozarsa yahut benim neslime başka bir kanun öğretirse Allahu Teâlâ onu dünya ve ahirette zelil eylesin" dedi.[27]

İlk Osmanlı tarihçilerinden Ahmedî, Dastân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman isimli eserine işte bu âdil idareye işaret ederek başlıyordu.

Zulüm, kanun ve düzen maskesine sokulunca,
Halk tarafından kolaylıkla adalet sanılır.
Bu zulmün ustalarının hikâyesi çok nakledildi,
Gelin şimdi adalet ustalarını, Osmanlıları anlatalım.
Hem Müslüman hem de âdil olan,
Bu hükümdarları tanıyalım, kutlayalım.[28]

BİZANS ACİZ KALIYOR

Özellikle son yapılan fetihler, Bizans'ın Bursa ile İznik arasındaki kara ulaşımının Türklerin eline geçmesine yol açmıştı. Ayrıca Osman Gâzi'nin o zamana kadar fethettiği şehirlere nazaran daha kalabalık ve daha tahkimli olan İznik'i hedef alarak kuşatması dikkatlerin tamamen üzerine çevrilmesine sebep oldu.

Bursa tekfuru, Atranos, Kite ve Kestel tekfurlarını bir toplantıya çağırdı. Burada onlara: "Şol Türk, buraya kadar gelip etrafı yurt tutup yerleşti. Biz ise sadece seyrederiz. Eğer bu son durumu da seyredersek az zamanda cümlemizi kahreder. Artık onu buralardan defetmenin vakti gelmiştir" dedi. Tekfurlar aralarında anlaşarak İznik'i Türk tazyikinden kurtarmak üzere hazırlıklara başladılar. Tekfurların yanı sıra Bizans İmparatoru II. Andronikos da İznik'in Türkler eline geçmesinin doğuracağı sıkıntıları görerek müttefiklere destek olmak üzere Gergios Muzalon komutasında iki bin kişilik bir kuvvet gönderdi.

Osmanlı kuvvetleri ile müttefik Bizans orduları İznik Gölü'nün güneyinde bulunan Koyunhisar (Baphaeon) denilen yerde karşı karşıya geldiler. Türklerin şiddetli hücumları karşısında müttefikler zayıf bir direnç gösterebildiler ve kısa sürede bozguna uğradılar. Türk kılıçlarından hayatını kurtarabilenler, can korkusu içinde dağınık bir hâlde İzmit Kalesi'ne sığındılar. Muzalon da ücretli Slav

askerleri tarafından güçlükle kurtarılabildi. Savaşta Osman Bey'in yeğeni Aydoğdu şehit düştü (27 Temmuz 1301).[29]

Osman Gâzi, bu zaferle sınır boylarında yaşayan Türkmenler ve liderler arasında emsalsiz bir şöhret ve karizma kazandı. Marmara kıyıları Türklerin hareket sahası dahiline girdi. Koyunhisar zaferini Neşrî, İdris-i Bitlisî ve Kemalpaşazâde gibi tarihçiler Osman Gâzi'nin müstakilliğinin tam vesikası olarak görürler.

Osman Bey'in hedefi bu kez kendisine karşı tecavüzî bir ittifak kuran Bursa, Kite, Atranos ve Kestel tekfurları idi. Nitekim ertesi yıl müttefik kuvvetler üzerine harekete geçti. 26 Ağustos 1302'de (h. 702)'de Dinboz'da tekfurlar birliğini bozguna uğrattı. Kite Kalesi zapt olundu. Ulubad Kalesi'ne kaçmış olan Kite beyi yapılan bir antlaşmayla teslim alındı ve daha önce şehit düşen Aydoğdu Bey'in yerine idam olundu.

Ardından Ulubad Kalesi de feth olunarak içine muhafızlar konuldu. Bu arada Ulubad Gölü'ndeki Alyos Adası Aykut Alp'in oğlu Kara Ali Bey tarafından sulhen teslim alındı. Osman Bey ada papazının güzel kızını muzafferiyetine mukabil genç gâzi Kara Ali Bey'e nikâhlamıştır.

Osman Gâzi'nin son başarıları ile Bursa, İznik ve İzmit'in Türklerin fetih alanı dahiline girmesi Bizans'ı ciddi manada endişelendirdi. Bizans yalnız başına bu zinde güce karşı koyamayacağını görünce müttefikler arama yolunu tuttu. Maksada en uygun olanı ise Selçukluları ortadan kaldırıp Anadolu da nüfuzunu sağlamlaştırmaya çalışan Moğollardı. İmparator Andronikos, İlhanlı hükümdarı Gazan Mahmud Han'a kız kardeşi Marya'yı vermek suretiyle ondan yardım sözü aldı. Ancak Prenses Marya henüz yolda iken Gazan Mahmud Han vefat etti (1304).

Yerine geçen Olcaytu Han prensesle evlendi ise de Bizans, arzuladığı emellerine nail olamadı. Zira İlhanlıların gerek iç karışıklıklar, gerekse Mısır Memlükleri ile mücadelesi onların Bizans'a yardım işini imkânsız kılmaktaydı.

1308 yılı Anadolu'da yeni bir devrenin başlangıcı olarak göze çarpmaktadır. Bu tarih'te sadece adı kalan ve artık başka bir rolü bulunmayan son Selçuklu hükümdarı II. Mesud'un vefatı ile Anadolu tahtı boşalıyor ve müstakbel namzedini arıyordu. Nitekim birçok Anadolu beyliği müstakilliklerini bu yıl ilan etmişlerdir. Bazı vekayinameler Osmanlıların müstakil oluşlarını da bu tarihe dayandırmaktadır. Netice olarak artık Anadolu beyliklerinin saltanatlarını ilan etmenin yanı sıra Anadolu birliği için de yoğun bir mücadeleye girişecekleri âşikârdı.

KÖSE MİHAL, GÂZİ MİHAL OLUYOR...

Osman Bey 1302 yılından sonra yaklaşık altı yıl kadar seferlere ara vermiştir. Bunun sebepleri arasında fethettiği yerlerde teşkilatını kurmak, imar faaliyetlerinde bulunmak ve çıkabilecek bir Moğol tehlikesine karşı hazırlıklı olmak sayılabilir.

Teşkilât ve imar faaliyetleri ile birkaç sene geçince gâziler duydukları sabırsızlıkla, asil yaradılışlı hünkâra başvurup:

"Yüce Rabbimize hamdolsun ki, kereminin ve iyiliğinin eseri, senin gibi zaferleri kendine gölge edinen bir padişahı şahlık tahtına oturtup, İslam sancaklarını adı güzel sultanımızın gayretleri bereketiyle dimdik ayakta tutmaktadır. Fitne ve fesadın gözünü de düşmanın kara bahtı gibi körletmiş bulunmaktadır. Hangi yöne yönelsek yüceliğine son olmayan şanlı padişahın yardımı bizi karşılıyor. Bu durumda kılıçlarımızın kında yatması, istirahatta olan ayaklarımızın hizmet özengisine basmaması layık değildir. Yolları aşacak, ülkeler açacak güçlere sahip olan bize, padişahımızın izniyle ve duasıyla bir baştan bir başa at koşturmak Rabbimizin ism-i şerifini dört yana duyurmak düşer" demişlerdi.[30]

Osman Gâzi yapılan fetihler sonunda rahatlıkları ve zenginlikleri artan askerlerinin savaşa ve cihada böyle gönülden istekli oluşlarından pek çok sevinmiş, hayranlık duymuştu.

1308 yılı aynı zamanda Osman Gâzi ve yoldaşları için yeni bir fetih hamlesinin başlangıcı oldu. Osmanlılar öncelikle İznik-İzmit yolu üzerinde İznik'in en mühim ileri karakolu sayılan Karahisar'ı

(Trikokiya) ele geçirdiler. Buraya yerleştirilen mühim bir kuvvetle İznik sıkıştırılmaya başlandı.

1313 yılı ise gâzileri sevince gark eden bir olayla başladı. Osman Gâzi'nin eski dostu Harmankaya Hâkimi Köse Mihal gelerek İslamiyet'i kabul ettiğini bildirdi ve hizmete girdi.

Osman Gâzi Eskişehir tekfuru ile beraber hareket eden Köse Mihal'i bir çarpışmada esir etmişti. Onun yiğit ve mert hareketlerini görünce; "Elinde kuvvet varken bir kimse birini bağışlarsa Allahu Teâlâ da onu bu yüzden zor gününde affeder" Hadis-i Şerifi'ne uyarak serbest bırakmıştı. Mihal Bey, Osman Gâzi'nin bu iyiliğini unutmayarak onu düşmanlarının pek çok tuzağından haberdar etti. Çeşitli seferlerde ordularına öncülük yaptı.

Gâziler 1313 yılında Osman Bey'e gelerek; "Han gâzimiz... Elhamdülillah, İslam galip, düşman mağluptur. Çünkü senin gibi,gayretli bir Han'ımız vardır. Şimdiden geru durmak caiz değildir. Cihada çıkalım, şu illeri hep İslam'a katalım" diyerek fetih arzularını belirtmişlerdi.

Osman Gâzi de; "Yiğitler! Haklısınız... Cenab-ı Hakk bizlere, gâzilik nasip eyledi. Allahu Teâlâ'ya şükredip, O'nun dinini yüceltmek ve yaymak boynumuza borçtur. Ve lâkin bu yörelerin kılavuzu Köse Mihal'dir."

"Öyledir Hân'ımız."

"Öyleyse Mihal'i çağıralım. İslam'a ve gâzaya davet edelim" dedi.[31]

Haberciler gidedursun, Köse Mihal de yoldaşlarıyla Osman Gâzi katına gelmekteydi. Nice cins atlar, iyi kılıçlar, değerli şallar ile huzura çıktı.

Osman Gâzi'ye samimi bir dille hitap ederek:

Bilirsin bir mülkte serdâr idim ben
Kötü inanışlı bir kimseydim ben

Geçen bir gece gördüm düşümde
Fahr-i âlem gelmişti eshâbı ile

Hidayet erdi çün anı görürem
Düşüp ayağına yüzüm sürürem

Düşümde bana telkin etti imân
Kodum küfrü hemen oldum Müslümân

Hem bana Abdullah diye hitap etti
Ne şereftir bu adı Resûlullah verdi

Bana kim eyledi telkin-i İslam
Sizin evsâfınızı etti i'lam

Bugünkü gün için eydür varasın
Filan sahrada hayli er göresin

Aralarındadır Osman Gâzi
Ona asker olup eyle niyâzı

Onun nesli cümle sultan olusar
Cihan mülküne bir bir han olusar

Senin neslin dahi onlara katıla
Gazâlar ideler İslam açıla

Akınlar salalar Kıpçak ve Rus'a
Gazâlar eyleyeler Üngürus'a (Macaristan)

Ana kul ol ki ere sana izzet
Anun nesliyle neslin bula devlet

Düşümden uyanıp mesrûr oldum
Ziya-yı din ile pür-nûr oldum

Bana sen dahi et telkin-i iman
Olam zahirde şer' üzere Müslümân

Bu sözler üzerine Osman Gâzi ona kelime-i şahadeti bildirdi. O da tekrar etti. Beyler, paşalar, asker bu hadiseden büyük sevinç duydular.[32]

Gâzi Mihal bundan sonra Osman Bey ile birlikte bütün seferlere katıldı. Pek çok yararlık ve kahramanlıklar gösterdi. Bursa'nın

fethinde de bulunan Gâzi Mihal'in vefat tarihi bilinmemektedir. Türbesi Mihalgâzi nahiyesinin Ermeni köyü yanındadır.[33]

Osmanlı tarihlerinde XVI. asır sonlarına kadar etkin faaliyeti görülen Mihallı akıncıları Gâzi Mihal Bey'in oğulları ve torunlarıdır.

CİHAT KOLLARI

Osman Bey, Gâzi Mihal de yanında olduğu hâlde 1313 yılında Lefke (Osmaneli), Mekece, Akhisar, Geyve ve Löblüce (Leblebici) kalelerini zapt etti. Bu fetihler sırasında Osmanlı topraklarının güney kısımları Çavdarlı aşiretinin tehdidine maruz kaldı.

Osman Gâzi derhâl oğlu Orhan Bey'i yanında silah arkadaşlarından Saltuk Alp ile Mihal Gâzi olduğu hâlde Çavdarların üzerine gönderdi. Orhan Bey bu iki tecrübeli komutanın yardımıyla Karacahisar'ı yağma ve tahrip eden Çavdarları, Oynaş Hisarı yakınında büyük bir bozguna uğrattı. Esir ettiği Çavdaroğlu ile pek çok adamını gazadan dönen babası Osman Gâzi'ye arz etti. Osman Gâzi ise; "Bu zalimler Müslümanlardır. Öldürmek olmaz" dedikten sonra onlardan bir daha bu nevi hareketlere girişmeyeceklerine dair söz aldıktan sonra serbest bıraktı.

Osman Gâzi 1315'te uzun süredir çeşitli aralıklarla abluka altında tuttuğu Bursa kuşatmasını şiddetlendirdi. Ancak şehrin surları son derece müstahkem olduğundan düşmesi kolay olmayacaktı. Ayrıca zayiatın fazla olduğunu gören Osman Gâzi muhasarayı kaldırıp şehrin yakınına iki küçük kale inşa edilmesini emretti. Bir yıl içinde tamamlanan bu kalelerden Kaplıca tarafındakine Osman Bey'in kardeşinin oğlu Aktimur, Uludağ tarafındakine ise Balabancık tayin edildiler. Bu iki muktedir komutan Bursa çevresini tamamen zapt ettiği gibi kaleden dışarıya hiçbir ferdi çıkarmaz oldular.

1317 yılından itibaren muzdarip bulunduğu nikris hastalığı sebebiyle seferlere çıkamayacak hâle gelen Osman Gâzi, kuvvetlerini muhtelif kollara ayırıp başkumandan oğlu Orhan Gâzi olmak üzere ülkeler açmaya sevk etti.

ORHAN GÂZİ: Yaşına göre ağırbaşlı ve vakur olan genç şehzade Orhan, çok geçmeden Karatekin Hisarı önünde göründü. Kendi

gücüne güvenen tekfur anlaşma yollarını reddedince Orhan Gâzi'yi kızdırdı. Daha ilk saldırısında hisarı din yolunda savaşanlara konak, dinin yardımcılarına durak hâline getirdi. Tekfur ölümcül yaralar alarak hayatını kaybederken, tutsak edilen kızı ve ele geçirilen yığınla eşyası Osman Gâzi'nin huzuruna gönderildi. Karatekin'i Samsa Çavuş'un idaresine veren şehzade ise yeni fetihlerin yolunu tuttu.

AKÇA KOCA: Ayan Suyu (Sapanca) boyunda Beşköprü'deki bir mevkiyi ordu konağı edinen Akça Koca günlerini çevredeki düşmanlarının üstüne at kaldırmak, onları tutsaklık zincirine vurmakla geçiriyordu. Akça Koca bu akınlarıyla ve gazâ yolundaki gayretleriyle ülkede adım adım cihat yapıları kurarak Akova'ya kadar yayıldı ve nice başarılar gösterdi. Hâlâ onun ismiyle Kocaeli adıyla anılan bölge, bu namlı yiğidin gayretleri ile İslam'a açılmıştır.

GÂZİ ABDURRAHMAN: Samsa Çavuş'un İznik ve çevresine akınlarına son vermek isteyen Bizans, büyük bir kuvveti gemilerle Yalova'ya çıkarmıştı. Gâzi Abdurrahman kuvvetleriyle süratle gelerek bunlara ani bir baskın verdi. Bizanslıların çoğunu kırarken, kaçıp kurtulabilenler ise denize düşüp boğuldular. İstanbul'a ancak birkaç kişi binbir zorlukla gemilere binip güç hâl ile ulaşabilmişti.

KONUR ALP: Akyazı üzerine birkaç akın yaptıktan sonra Tuz Pazarı'nı ele geçirdi. (1323) Uzuncabel'de iki gün iki gece süren bir cenkle düşmanlarını püskürttü ve tekrar Tuz Pazarı'na döndü. Fetihlerine süratle devam ederek Kiliki, Kuyucak ve Keresteci kalelerini gâzilerin ocağı yapmaya koyuldu.

KARA ALİ: Aykut Alp'in oğlu Kara Ali genç bir muharipti. Osman Gâzi'nin yanında bütün savaşlara katılıyor ve destanlara konu teşkil edecek muvaffakiyetler kazanıyordu. Kalo Limni Adası'nı zapt ettiğinde Osman Gâzi onu kale papazının güzel kızı ile nikâhlamıştı. Akıncı kollarından birinin başına geçen bu genç muharip Nifcehisar, Karagöz ve Geyve civarına yerleşerek amansız akınlarda bulunuyordu.

SAMSA ÇAVUŞ: Karatekin'e yerleştikten sonra özellikle İznik üzerine sık sık akınlarda bulunarak fethi mümkün kılmaya çalışıyordu.

MİHAL GÂZİ VE TURGUT ALP: Bu iki namlı kumandan ise kuvvetlerini Bursa üzerine teksif etmişler, gece gündüz cihat hareketi ile meşguldüler.

Diğer taraftan Orhan Gâzi fetih hareketine devam ediyordu. 1321'de Mudanya'yı zapt ederek Bursa'nın dış dünya ile son bağlantısını da kesti.

Ardından Adrenos önüne gelerek, tekfura kaleyi teslim etmesi karşılığında topraklarında huzur içerisinde yaşama imkânlarını tanıdı. Hisarı boşaltan kale tekfuru ise dağa kaçarak Orhan Gâzi'nin çekilmesini beklemeye başladı. O gidince tekrar dönüp kalesine sahip olacaktı. Ancak gazâ ve cihat yolunda pek istekli ve hevesli olan genç şehzade yaya olarak dağa tırmanarak tekfurun sığındığı dağ kalesi önüne geldi. Tekfur korku ve heyecandan karşı duramayıp kaçmaya çalışırken bir kayadan yuvarlanıp paramparça oldu. "Kim ki Allah'a eş, koşar o gökten düşen av gibidir. Yırtıcı kuşlar onu hemen kaparlar" hükmü onun sonunu görenler için ibret oldu. Tekfurlarının öldüğünü görenler Orhan Gâzi'nin ayağına düşerek boyun eğmek zorunda kaldılar.[34]

Orhan Gâzi, Adrenos ilini böylece eline geçirdi ki burası o günden bugüne Orhaneli namıyla anılmaktadır.

İSTANBUL'U AÇ GÜLZÂR YAP!

Kayı boyunun yerleştikleri Söğüt ve çevresinde süratle büyük bir kuvvet hâline gelmesinde millî ve tarihî şuurun büyük rolü oldu. Selçukluların bir uç beyi olan Ertuğrul Bey ve oğlu Osman Gâzi onlara karşı her zaman hürmetkar ve itaatkar davrandılar. Osman Gâzi, Selçuklu sultanından beylik menşuru, sancak ve tabl geldiğinde,ayakta, elleri göğsü üzerinde kavuşturulmuş olarak saygıyla karşılamıştı. Öyle ki beş vakit mehter çalındığı esnada bu âdet halefleri tarafından da yaklaşık iki yüzyıl devam ettirilmiştir.

Öte yandan Osmanlı padişahları efsanevi cihan fatihi Oğuz Han neslinden gelmekte ve Oğuz boyları arasında en yüksek mevkii alan Kayı kabilesine mensup bulunmakla iftihar ediyorlardı. Nitekim ilk Osmanlı tarihçileri de padişahlarının bu yüksek neseplerini belirtmekte hassasiyet göstermişlerdir.

Bunlara göre Hazret-i Peygamber devrine yakın zamanda Bayat boyundan Korkut Ata vardı. Gelecekle ilgili pek çok nesneyi Cenab-ı Hakk onun kalbine ilham verdi. Demişti ki:

"Ahir zamanda hanlık yine Kayı'ya gele. Ellerinden kimse almaya."

Yine tarihî ve millî şuur devlet ve millet menfaatlerinin kesintisiz devamına yol açar. İdarî, siyasî, askerî ve ekonomik hamlelere atılımlara kaynaklık eder. Böylece her idarecinin keyfine göre hedefler belirlenmez. Anadolu'nun ve İstanbul'un Türklere vatan edilişindeki gerçekleri iyi anlamak lazımdır.

Peygamber Efendimizin; "İstanbul muhakkak fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onun askerleri ne güzel askerdir" meâlindeki işareti üzerine[35] İslam devletleri asırlarca bu müjdeye kavuşmak için çırpınmışlardır.

Aynı ideal İslam idaresine dahil olmasıyla birlikte Oğuz Türklerini de sarmıştı. Bu mefkure Türk halk ve asker kitleleri arasında Kızılelma namıyla sembolleşmiştir. Fatih Sultan Mehmed'e gelinceye kadar her Türk hükümdarı bu aşk ile yanıyor ve ebedî âleme göç ederken de onu oğluna ısmarlıyordu.

İşte Osman Gâzi'de henüz küçük aşiretini devlete çevirerek oğluna devrederken bu yüksek millî ve tarihî şuuru ona vermekten geri kalmıyordu.

Gönül kerestesi ile
Bir yeni şehr ü pazar yap
Zulm eyleme rençberlere
Her ne ister isen var yap

Eski Yeni şehri barı
İnegöl'e dek hep varı

Kırıp geçirdik küffârı
Bursa'yı da yık tekrar yap

Kurt olup gel gir sürüye
Arslan ol bakma geriye
Çar olup hay de çeriye
Dil geçidini hisar yap

İznik şehrine hor bakma
Sakarya suyu gibi akma
İznikmid'i de al yakma
Her burcunda bir hisar yap

Ertuğrul Osman oğlusun
Oğuz Karahan neslisin
Hakkın bir kemter kulusun
İstanbul'u aç gülzâr yap![36]

NASİHAT MI, ANAYASA MI?

Osman Gâzi yarım asra yaklaşan beyliği ile altı yüz seneden fazla devam edecek bir devletin temellerini attı. Adını verdiği devleti, Hulefa-i Raşidîn (dört büyük halife) döneminden sonra İslamiyet'e en büyük hizmeti yapmakla nam kazandı. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ortasında ve Akdeniz havzasında beşer tarihinin i'la-yı kelimetullah davasının en kudretli temsilcisi oldu. Medeniyet ve kültür alanında şaheserler ortaya koydu. Ciltler dolusu eserlere sığmayacak başarılara imza attı.

Ne idi bu muzafferiyetin sırrı?

Devlet hangi sağlam temeller üzerine bina edilmişti?

Onu Osman Gâzi'nin son seferine, ahiret yolculuğuna çıkmadan önce oğlu Orhan Gâzi'ye yaptığı vasiyetlerde arayalım:

Âkıbet-i kâr budur herkese
Bâd-ı fenâ pîr ve civâna ese

Azm-i beka eyler isem ben bu dem
Devlet-i ikbâl ile ol muhterem!

Çünkü, senin gibi halef koymuşam,
Rihlet edersem bu cihandan ne gam.

Lik vasiyet ederim gûş kıl!
Gayrı gam-ı deni ferâmuş kıl!

Dilerim ey sâhib-i ikbâl ü câh!
İtmeyesin cânib-i zulme nigâh!

Adl ile bu âlemi âbad kıl!
Resm-i cihâd ile beni şâd kıl!

Râh-ı cihâd içre edip fütuhat,
Memleket-i Rum'da kıl adl ü dâd.

Eyle ulemaya riayet temam.
Ta ki bula, emr-i şeriat nizam

Her nerede işidesin ehl-i ilim,
Göster ona rağbet ü ikbâl ü hilm!

Asker ve mal ile gurur eyleme!
Şer'i şerif ehlini dûr eyleme!

Şer'dir mayesi şâhi ve bes!
Şer'a muhalif işe etme heves!

Matlabımız din-i Hudâ'dır bizim.
Mesleğimiz râh-ı Hudâ'dır bizim.

Yoksa kuru mihnet ve kavga değil,
Şah-ı cihân olmaya dava değil!

Nusret-i din oldu çü maksat bana,
Maksadıma kast yaraşır sana.

Âleme in'âmını tam ide gör.
Memleket emrini temam ide gör!

Hıfz-ı reayaya çalış rûz ü şeb!
Ta ki karîn ola sana lutf-i Rab![37]

Vasiyetnâmenin özü şöyledir:

"Genç olsun, yaşlı olsun herkes için nihaî son, ölüm şerbetini içmektir. Ben de beka (sonsuzluk) âlemine sefer ederken senin ikbal güneşinin parlamasını dilerim. Senin gibi bir halefim olduğu için bu dünyadan ayrılışıma üzülmem. Şimdi, dünyanın üzüntü ve sıkıntılarını unutarak sana yapacağım nasihatlere kulak ver.

Ey devlet ve ikbal sahibi oğlum! Zalim olma! Âlemi adaletle şenlendir ve Allah için cihadı terk etmeyerek beni şad et! Fetih hareketine devam ederek Rum memleketlerine de adalet götür. Ulemaya riayet eyle ki, din işleri nizam bulsun! Nerede bir ilim ehli duyarsan ona rağbet, ikbal ve yumuşaklık göster! Askerine ve malına gurur getirip, âlimlerden uzaklaşma. Padişahlığın aslı ve esası İslamiyet'tir. Bu sebeple Allahu Teâlâ'nın emirlerine muhalif bir iş eylemeyesin! Bizim mesleğimiz Allah yoludur ve maksadımız Allah'ın dinini yaymaktır. Yoksa kuru kavga ve cihangirlik davası değildir. Bu âlemde benim maksadım, gayem hep dinin zaferi oldu. Sana da bunlar yaraşır. Daima herkese ihsanda bulun! Memleket işlerini noksansız gör! Rabbinin lütuf ve yardımının sana yakın olmasın istersen gece gündüz halkı korumaya çalış. Hepinizi Allahu Teâlâ'ya emanet ediyorum!"

Osman Gâzi'nin bu nasihati, Osmanlı Devleti'nin anayasasının çekirdeği oldu. Osmanlı sultanlarının hemen hemen tamamı bu nasihatleri gönülden kabul ederek uygulamaya çalıştılar. Böylece dünyada hiçbir hanedana nasip olmayan 623 yıllık bir devlet, haşmet, savlet, saadet dönemi ortaya çıkmıştır.

OSMAN GÂZİ'NİN ŞAHSİYETİ

Osman Gâzi'nin babası Ertuğrul Bey, annesi ise Hayme Hatun'dur. 1258 yılında Söğüt'te doğdu. 1281 yılında 23 yaşında iken aşiretin başına geçti. Kısa sürede gerçekleştirdiği fetihlerle aşiretini beyliğe çevirdi. Kırk beş yıl hüküm sürdü. Bursa'nın fethi sırasında vefat ederek burada Gümüşlü Kümbet denilen yere defnedildi. Orhan Bey'den başka Alaaddin, Ali, Pazarlu, Çoban, Melik ve Hamid isimli oğulları ile Fatma adında bir kızı vardı.

Osman Bey orta boylu, geniş göğüslü, teni esmere yakın, iri gözlü, vücudunun belinden aşağı kısmı gövdesinden daha uzun idi. Heybetli, cesur, cömert, tatlı dilliydi. Başına kırmızı çuhadan yapılmış Çağatay tarzında Horasan tacı giyerdi. Gerek hususi kazancından, gerekse ganimet gelirinden eline ne geçerse fakirlere dağıtırdı. Rivayet edildiğine göre ömrü boyunca beytülmaldan (devlet hazinesi) bir nesne almamıştır. Kendi koyunlarından hasıl olan gelir ile geçinirdi.[38]

Her ikindi vakti hanesinde kim var ise onlara ve fakirlere ziyafet verirdi. Toprakİarını kuzeyde Marmara sahili'ne Sakarya Nehri ağzına, güneyde Kütahya yakınlarına taşımış bulunmaktaydı. Bu hudutlar içinde Söğüt, Eskişehir, Karacahisar, Harmankaya, Bilecik ve Yarhisar bulunmaktaydı.

Gâzi Osman Bey iyi idaresi, keskin görüşü, itidalli hareketi, yüksek kabiliyeti, rakiplerine kendini sevdirmesi, mücadelesinde planlı hareketi ve sabırlı, müsamahalı olması ile etrafındaki aşiretleri nüfuzu altına almayı bilmiştir. Selçuklulara ve İlhanlılara karşı saygısını bozmadığı gibi çevresindeki Türk beylikleri ile çatışmaktan da özenle kaçınmıştır. O hep cihat hareketi ile meşgul olmuştur.[39] Oğulları da hep aynı yolu takip etmişler, mecbur kalmadıkça Türk ve İslam dünyasına dönmemişlerdir.

Bıraktığı devlette maddi ve manevi temeller o kadar kuvvetliydi ki, kısa bir müddet sonra dünyanın en büyük devletleri arasına dahil olurken, 150 yıl sonrasında da süper güç hâline gelmişti. Anadolu beylikleri arasındaki bu en küçük teşekkül için Türk birliğini sağlayacak ve Avrupa'da, Asya'da şu devletleri yenecek, şuralarda hâkim olacak deselerdi kimse inanmazdı.

Oysa bu namdar Türk yiğidi, çevresindeki tasavvuf erbabı, alperen gâzileri, serdengeçti kahramanları ile buna inanıyor, bu büyük doğuş için çalışıyordu.

Osman Gâzi hakkında, meşhur Fransız müellifi Lamartin:

"Osman Gâzi'nin tabii istidadı sade, fakat doğru ve adilane idi. Akıl ve zekasını Allah'ın birliğine hasrederek yeryüzünde

vahdaniyet-i ilahiye aleyhinde bulunan batıl itikatları ve putperestliği men etmeye çalışırdı... Osman yavaş yavaş ilerledi. Fakat hiçbir zaman geri dönmedi. Büyük devletlerin kurucularının vasıflarına sahipti. İyi kalpli, doğru sözlü, ailesine sadık, evlatları hakkında şefik ve rahim idi..."

Gibbons ise: "Şüphesiz ki Osman bir padişah oğlu değildir. Hayatında ancak ufak bir malikaneye hâkim olabilmiştir. Osman'ın hükümeti seneden seneye mütemadiyen büyümüştür. Devletin büyümesi bilhassa onun devamına ve istikbalinin büyüklüğüne olan emniyetten ileri geliyordu. Bu da kendisini tesis eden adamın hakiki büyüklüğüne delalet eder...

Biz baniyi binasından tanırız. Atilla, Cengiz Han, Timur, Osman'ın mensup bulunduğu bütün bu fatihler topluluğu vücuda gelmiş bir ırkla iş görüyorlardı. Bunlar göz kamaştırıcı muzafferiyetlerine rağmen akıncı olarak kalmışlardı. Ve imparatorlukları da temsil edilmemiş bir fütuhattan ibaretti.

Osman'ın eseri onlarınkinden daha devamlı ve neticeleri itibariyle tesiri daha geniş ve şümullü idi. Çünkü o sükunet içinde iş görüyor; evvelkiler ise boru ve trampet sesleri arasında yakıp yıkıyordu."

Fransız bilgini Grenard: "Bu yeni imparatorluğun kuruluşu, beşer tarihinin en hayrete değer ve en büyük vakıalarından biridir" demişti.

İKİNCİ BÖLÜM

ORHAN GAZİ

Ey bağlarımın tatlı meyvesi olan Oğul! Saltanatına mağrur olma. Unutma ki dünya, Hazret-i Süleyman'a kalmamıştır. Unutma ki dünya saltanatı geçicidir. Lâkin büyük bir fırsattır. Allah yolunda hizmet ve Peygamberimiz Aleyhisselam'ın şefaatine mazhariyet için, bu fırsatı iyi değerlendir! Dünyaya ahiret ölçüsüyle bakarsan; ebedî saadeti feda etmeye değmediğini göreceksin.

Türkler Osman Gâzi'ye gelinceye kadar nice muazzam devletler kurmuşlar, nice şanlı hükümdarlar yetiştirmişlerdir.

Ancak bir husus vardı ki muazzam Türk devletlerinin gücüne en şiddetli düşmandan daha şiddetli darbe indiriyordu.

Bu da hükümdarın, devleti, oğulları ve kardeşleri arasında pay ettirmesiydi. Üç, beş ve hatta bazen on bir parçaya bölünen muazzam devlet kısa bir süre sonra kardeş kavgalarına sahne oluyor, zayıflıyor ve sonunda başka bir devletin küçük bir darbesiyle ortadan kalkıyordu.

Bakalım Osman Gâzi'nin bıraktığı ülke nasıl pay edilecek, bu konuda nasıl bir yol izlenecekti?

İşte Aşıkpaşazâde bunu şöyle anlatıyor:

Babası ölünce Orhan Gâzi kardeşi Alaaddin ile bir araya geldi. İşin gereği ne ise gördüler. O zamanda tekkesi olan Ahi Hasan isminde mübarek bir zat vardı. Bursa Hisarı'nda bey sarayına yakın olan tekkesinde zamanın büyükleri toplandılar. Osman'ın malı olup olmadığını sordular. İki kardeş arasında taksim edilmesi için araştırdılar. Baktılar ki, yalnız fetholunmuş ülkeler var. Akçe ve altın mevcut değil. Osman Gâzi'nin yenice bir elbisesi, atın yanına asılan bir torbası, tuzluğu, kaşıklığı, bir sokman (Türkmen) çizmesi, iyice birkaç atı, birkaç sürü koyunu vardı. Birkaç çift de öküzü bulundu. Başka bir şeyi yoktu.

Orhan Gâzi dedi ki:

"Gel Ağam, neyimiz varsa bölüşelim."

Alaaddin Paşa da:

"Neyimiz var ki bölüşelim... Bu ülke senin hakkındır. Bu ülkeye bir çoban gerek ki, işlerini görüp başara. Padişaha lüzumlu şeyler

bu atlardır. Koyunlar da padişah şölenlerinde gerektir" deyince Orhan Gâzi:

"Gel bu çoban sen ol" teklifinde bulundu. Alaaddin Paşa:

"Kardeş! Merhum babamızın duası ve himmeti seninledir. Çünkü sağlığında, kendi askerlerini senin yanına verdi. Şimdi çobanlık hakkı ve görevi de sana düşer."

Meşveret meclisinde bulunanlar dahi, bu fikri güzel buldular.

Orhan Gâzi buyurdu ki:

"Merhum babamız cennetmekân Osman Gâzi, son ayrılışımızda şöyle vasiyet eyledi: Bir kimse sana Allah'ın emrettiği şeyi söylerse kabul et. Emretmediği şeyi söylerse kabul etme. Eğer bilmezsen bilenlere sor. Madem siz, babamın sevgili arkadaşları, ittifak ettiniz. Öyleyse biz de bu yükü yüklenelim."

İşte devlet ve saltanatın taksim kabul etmeyeceği, bir ülkeye bir padişahın gerektiği bu güzel hadise ile pekişti.[40] Geliştirilerek ve sistemleştirilerek de devam ettirildi.

Orhan Gâzi daha sonra ağabeyi Alaaddin Paşa'ya vezirlik teklif etti. Ancak Alaaddin Paşa onu dahi kabul etmeyip sadece Foture köyünün geliriyle yetineceğini bildirerek hayır ve hasenat yolunu seçti.

Orhan Gâzi ağabeyinden ve orada bulunanlardan dualar isteyerek devletin başına geçti.

Cihana hod gelmek, gitmek içindir.
Ne yapsan akıbet yıkmak içindir.

Karar etmez gelip sûret olanlar
Doğan gün hem gece batmak içindir.

Amel kim sen idersin ey karındaş
Ya cehennem ya cennet içindir.

İkisinden fariğ ol Hakk'a dön.
Yaratılmış Hakk'a dönmek içindir.

Nasihat aldı Orhan kardaşından
Dualar aldı eş ve yoldaşından

Dahi aldı dua cümle veliden
Dualar ister Orhan cümlesinden

Mirastır dua almak Âl-i Osman'a
Fariğlerdir bu halkın dünyasından[41]

AYDOS'UN FETHİ

Orhan Gâzi son on yıldır babasının ordularına serdarlık yapıyordu. Beylik nöbeti kendisine geçince ilk olarak komutanlardan her birini gazâ yolunda görevlendirdi.

Konur Alp ve Akça Koca Samandıra üzerine yürüdüler. Tekfurun ölen oğlunun cenaze töreni için askerleriyle birlikte kaleden çıkması gâziler için büyük fırsat oldu. Derhâl kale ile cenazeyi izleyen düşman askerlerinin arasına girerek dönüş yollarını kestiler. Şaşkına dönen düşmanlar güçsüzlük ve yılgınlık içerisinde etrafa dağıldılar. Tekfurun gâziler eline geçmesiyle kalenin fethi de kolayca sağlanmış oldu.

Aydos Kalesi ise destanlara konu olacak bir şekilde Abdurrahman Gâzi ile Konur Alp tarafından zapt edildi.

Aydos Kalesi'nin hayli sarp bir yerde olması ve istihkâmlarının sağlamlığı fethin çok zor olacağını gösteriyordu. Buna rağmen gâziler uygun bir fırsatın çıkacağı umudu ile savaşı sürdürmekte idiler.

Hadis-i şerifte "Cenab-ı Hakk bir şeyin olmasını dilerse onun sebeplerini hazırlar" buyrulduğu üzere kalede de birtakım olaylar cereyan etmekte idi.

Kale tekfurunun güzellikler örneği hünerli bir kızı vardı. Bu kız muhasara sırasında bir gece rüyasında karanlık ve derin bir kuyunun içine düşer. Kendini kurtarmak için tutunacak bir dal, bir çıkış yolu bulamaz. Ne kadar bağırsa çağırsa da yakınlarından bir cevap alamaz. En sonunda bu korkunç kuyunun ölümüne sebep olacağı inancıyla ümidi kırılıp çırpınmaktan vazgeçer.

İşte tam bu sırada nurani yüzlü bir yiğit ortaya çıkar kızı bu tehlikeli çukurdan selamet kıyısına alır. Dolunay kadar güzel kız rüyadan karışık duygularla uyanır, düşünü yorumlayacak birini arar. Bu arada o yiğit delikanlı gözlerinin önünden bir türlü gitmez, aşkından deli olmuştur.

Pırıl pırıl parlayan aydınlık bir günde içini karartan düşünceleri dağıtmak maksadıyla kale üzerinde dolanıp Türklere ok atıyordu ki birden surlar önünde dimdik duran, etrafına emirler yağdıran yiğit Abdurrahman Gâzi'yi gördü. Günlerdir aşkıyla yanıp tutuştuğu uğruna şaşkına döndüğü delikanlının bu din yolunda savaşanların başbuğu olduğunu anladı. Gördüğü rüyanın yorumuna kendi kendine vakıf oldu.

O anda kalbine doğan hiss-i tabii ile durumunu belirten bir mektup kaleme aldı.

Müslüman olmak istediğini belirttiği mektubun sonunda; "Eğer kaleyi almayı murat ediyorsanız falan gece bana yiğitler ile beraber geliniz, hisar dibinde gizleniniz. O zaman ben size yardımcı olacağım" diyordu.

Ertesi gün mektubunu bir taşa bağlayıp kimseye hissettirmeden Osmanlı ordusunun saflarına attı.

Kağıda sarılı taş kolayca askerlerden birinin dikkatini çekti. Mektup derhâl Abdurrahman Gâzi'ye ulaştırıldı. Rumca bilen birine okutturuldu. Konur Alp ve Abdurrahman Gâzi mektupta yazılanlara vakıf olunca durumu görüşerek geri çekilme kararı aldılar. Akşam olunca kuşatmayı kaldırdıkları hissini vererek bütün eşya ve ağırlıklarını kale önünden çektiler.

Bizanslılar, "Osmanlılar çekildi, artık tehlike geçti" diyerek büyük sevince kapıldılar, sefahate daldılar.

Gece yarısı kale burcundan aşağıya sağlam bir ip sarkıtılırken Abdurrahman Gâzi seksen dilâveri ile gizlenmiş olduğu yerde bekliyordu. Belirtildiği üzere ipin gelişi ile birlikte örümcek misali tuttu ve hızla kale üzerine çıktı. Onu diğer yiğitler takip ettiler.

Gâziler derhâl kale kapularında nöbet tutan muhafızları tepelemek üzere harekete geçtiler. İçkiden sarhoş olmuş kapıcının yanından anahtarı alarak kapıyı açtılar.

Bundan sonrası Türk yiğitleri için çocuk oyuncağı gibiydi. Konur Alp, fetih müjdesiyle birlikte kumandanın kızıyla esir ve ganimetleri Orhan Gâzi'ye gönderdi.[42]

Fethin öyküsünü dinleyen keremli padişah yüce Allah'a şükürler ettikten sonra tekfurun gönüller alan güzel kızını Abdurrahman Gâzi ile nikâhladı. Sayısız armağanlarla onları mutlu kıldı.

Bu izdivaçtan Kara Abdurrahman adıyla tanınan yiğitlik örneği bir oğulları oldu. Bu delikanlı bahadırlıkta kendisini öyle gösterdi, öyle ileri gitti ki onun yüzünden İstanbul halkı rahat ve huzuru unutmuşlar, uykuyu gözlerine haram etmişler, analar çocuklarını "Kara Abdurrahman geliyor seni kapacak" diye korkutur olmuşlardı.[43]

PELEKANON SAVAŞI

Eski çağlardan beri bakımlı, mamur ve gayet büyük bir şehir olan İzmit'in (İznikmid)'in fethi Orhan Gâzi'nin yeni hedefiydi. Akça Koca'yı bu iş için görevlendirmiş olup kendisi de hazırlıklarını tamamlamaktaydı. Bu sırada bir haberci katına geldi ve Akça Koca'nın vefat haberini duyurdu.

Orhan Gâzi babasının yadigarı, yıllardır beraber oldukları Akça Koca'nın ruhuna Fatiha okurken, haberci: "Üzerimde bir emaneti vardır Sultanım" dedi. Orhan Gâzi şaşırmıştı. "Tiz söyle!" buyurunca:

"İzmit'i biz fethedemedik. Cenab-ı Hakk Orhan Gâzi beyimize nasip etsin. Şayet bu kaleyi alırsa cümle haklarımız kendisine helal olur."[44]

Akça Koca'nın üzüntüsü geçmeden bu kez de Konur Alp'in vefatı şanlı padişahın katına ulaştı. Konrapa (Konur Apa) ilinin fatihi olan ve bu ile adını veren Konur Alp'in de ahirete göçmesi uçları tecrübeli beylerden yoksun kılmıştı.

Kocaeli'nin idaresini oğlu Süleyman Paşa'ya, Konrapa ilini ise diğer oğlu Murad'a veren Orhan Gâzi öncelikle gözlerini yıllardır muhasara edildiği hâlde düşürülemeyen İznik'e çevirdi. Burası İstanbul'dan sonra Bizans'ın en önemli şehriydi. İznik'in Osmanlılar eline geçmesi hâlinde Bizanslılar Marmara havzasındaki en kıymetli dayanak noktalarından birini kaybetmiş olacaklardı.

Bu sebeple İmparator III. Andronikos hem İznik'i muhasaradan kurtarmak hem de elden çıkan kaleleri geri almak üzere büyük bir orduyla harekete geçti.

Bizans ordusunun İzmit yönüne doğru ilerlediği sırada Orhan Gâzi de İznik'in muhasarasına bir miktar kuvvet bıraktıktan sonra düşmanın üzerine yürüdü. İki ordu Darıca ile Eskihisar arasında bulunan Pelekanon mevkiinde karşılaştı.

Orhan Gâzi'nin yiğit dilâverleri, sularını boşaltan bulutlar gibi ateş saçan kılıçlarıyla dört nala düşmanın üzerine atıldılar. Sekiz bin kişiye ulaşan Bizans ordusu iki bin serdengeçtinin müthiş saldırısına karşı koyamadı. Kısa sürede bozguna uğrayarak İstanbul yönüne can havliyle kaçmaya başladılar.[45]

BUNLAR BİZE BEY OLAYDI!

İznik tekfuru bütün ümitlerini bağladığı yardımcı kuvvetlerin perişan edilmesi karşısında direnci kırılarak aman diledi. Muzaffer padişah "af eylemek zaferin zekatıdır", sözünden hareketle herkese aman verdi. Tekfur İstanbul'a girerken İznik halkı kuşatma boyunca gördükleri ve çevrede yaşayanlardan duydukları Orhan Gâzi'nin adaletine ve idaresine sığındılar. Osmanlı padişahına boyun eğerek yerlerinde kaldılar.

Türk ihsan ve adaletini bizzat gördükleri ve tattıkları zaman ise: "Ne olurdu eskiden beri bunlar bize bey olsaydı!" diyerek hayıflandılar.

Osmanlı gâzilerinin ulaşamadığı yerlerin halkı dahi kendilerini davet eder oldular.

Günlerden bir gün bazı Hristiyan kadınların padişahın yolu üzerine çıkıp durdukları görüldü. Niçin bekledikleri, durumları sorulduğu zaman:

"Bunlar dul kadınlardır. Kocaları hastalık sebebiyle veya çarpışma sırasında ölmüşlerdir" denildi.

Orhan Gâzi'nin "Gâzilerden isteyenler bunlarla gönül rızasıyla evlenebilirler" sözü üzerine nice düğünler oldu. Şehirdeki boş mamur evler evlenen gâzilere dağıtıldı.[46]

Orhan Gâzi'nin devamlı yiğitliğini, merhametini gören nice Hristiyan İslam'ı seçti. Bu arada İznik şehri camiler, mescitler, medreseler, hanlar, hamamlar ile güzelleşmeye başlamıştı. İznik medresesi müderrisliğine zamanın âlimlerinin önderi Şeyh Davud-ı Kayseri getirildi.

Padişah ayrıca burada kalanlar ve yolcular için bir imaret yaptırdı. Kimsesizlere ücretsiz yemek verilmesini emretti. İmaretin açılış gününde iştah açıcı, göz alıcı yemekler hazırlandı. Padişah bizzat yemeklerin başına geçerek kendi eliyle fakirlere dağıttı. Çok geçmeden de bu güzel beldeyi tahtının konağı, adaletli yönetiminin durağı eyledi.

Orhan Gâzi İznik'i üs olarak kullanmaya başladıktan sonra İzmit üzerindeki baskısını daha da artırdı. 1333'te Gemlik fethedildi. Daha sonra Armutlu ve Anahor bölgelerini ele geçiren Osmanlılar böylece İzmit dışında tüm Marmara havzasına sahip olmuş bulunuyorlardı.

1337 yılında Orhan Gâzi İzmit üzerine bir kez daha sefere çıktı. Bu "İznikmid'i de al yakma" diyen babasının ve silah arkadaşı Akça Koca'nın vasiyetiydi. Kara Ali ile Aykut Alp'i İzmit'e yardımcı kalelerden Koyunhisar'ın üzerine gönderdi. Koyunhisar'da İzmit'in tekfuresi Balakonya'nın erkek kardeşi hüküm sürmekteydi. Çok merhametsiz olup fırsat buldukça Osmanlı obalarına saldırırdı.

Surlar üzerinde durup, gelen kuvvetlere karşı savaşırken göğsüne bir ok saplanarak kaleden aşağı düştü. Kesilen başı derhâl İzmit önündeki padişaha gönderildi. Kardeşinin kesik başını gören Balakonya ise aman dileyerek İzmit'i gâzilere açtı. Kendisi ise yanın-

dakilerle birlikte İstanbul'a gitti. Ülkeler açan padişah kalenin ele geçirilmesi ile derhâl imar faaliyetlerini başlattı. Mescitler, medreseler ve hamamlar inşa olundu. Buralarda vazife yapanların ücretlerini, ihtiyaçlarını karşılamak üzere köylerin gelirleri vakfedildi.[47]

Şimdi gâziler İstanbul yönüne doğru hareketlendiler.

ALAADDİN PAŞA'NIN TAVSİYELERİ

Bizdedir fakr ü fena şahım mülk ü makam, mal sende
Beka yoktur bu dünyada, gece gündüz istesek de.

Saltanatı kardeşi Orhan Bey'e bırakan ve bir kenara çekilmeyi uygun bulan olgun, bilgili, uzak görüşlü, ince ve nükteli sözleriyle tatlı dilli Alaaddin Paşa, İzmit'in fethini kutlamak üzere payitahta geldi.

Himmeti yüce padişaha saygı ve bağlılığını arz ettikten sonra gönlünden geçenleri bir bir anlatıp yüce katına sundu:

"Allahu Teâlâ'nın ihsan ve yardımlarıyla Osmanlı soyu artık üstünlüğe, ikbale ulaşmış ve büyüklük durağına varmış bulunmaktadır. Bu uzun ömürlü devletin dünya hâkimiyeti yolundaki gelişmeleri günden güne artmaktadır. Çok yakın bir zamanda daha nice ülkeler bu devlete katılacaktır. Devlet saltanatının bekası için, lüzumlu nice kanunları hayata geçirmek artık şart olmuştur.

Saltanatın müstakil hâle geldiği bu demde birinci gereken şudur ki; Orhan Han'ın yüce ve keremli adı her ülkede her minberde nasıl gökleri süslüyorsa dinar ve altınları da öylece parlasın. İslam diyarında süregelen gümüş ve külçe altınlar bu güleç adla sevilsin, itibar bulsun.

İkinci olarak; dünyada saltanat süren hükümdarların yolunu seçmek icap eder. Bu sebeple padişahın askeri için özel bir kıyafet ve elbise koymak mecburiyeti vardır. Böylece askerle halk arasında kılık kıyafet bakımından kendisini gösteren kargaşalık ortadan kalkmış olur. Askerler kıyafetleri ile tanınır ve üstünlük kazanırlar.

Üçüncü olarak ülke topraklarını genişletmek ve daha çok sayıda kaleler açmak için çeşitli sınıflarda asker gerekir. Kale savaşlarında yaya askerleri atlılardan daha elverişlidir."[48]

Taht sahibi Orhan Bey, isabetli görüşler sunan ağabeyinin gönül okşayıcı sözlerini dinleyince çok sevindi. Onun devletinin yücelmesi için düşünen ve gayret sarf eden tutumundan memnun kaldı.

Alaaddin Paşa'nın tavsiyesi üzere ilk defa, Orhan Bey'in cülusunun üçüncü senesinde hükümdarlık alâmetlerinden olarak Bursa'da gümüş sikke (akçe) kestirildi. Bu sikkenin bir tarafında Kelime-i Şehadet ile dört büyük halifenin isimleri vardı. Diğer tarafta ise Orhan bin Osman yazısı ile baskı tarihi ve Osmanlıların mensup oldukları Kayı boyunun damgası yer alıyordu.

Bu döneme kadar Osmanlı fetih hareketinde bulunanlar aşiret kuvvetleri olup hepsi de atlı idiler. Bu kuvvetler uzun zaman muhasara hizmetlerinde kalamadıklarından muvaffakiyetler gecikiyordu. Dolayısıyla Türk gençlerinden daimî ve esaslı yaya ve atlı kuvvetlerinin teşkili cihetine gidildi. Alınacak atsız askere yaya, atlı olanına ise müsellem denildi. Programa göre bunlar harbe yarar güçlü kuvvetli il eri olan Türk gençlerinden seçileceklerdi. Harp olmadığı zamanlarda ise kendilerine gösterilen toprakları işleyerek vergiden muaf tutulacaklardı.

Ayrıca Osmanlı divanında askerî sınıfa mensup beylerin giyecekleri elbise ve başlarına saracakları sarığın şekli de tespit olunmuş, bu suretle hükümet erkânı ve askerî sınıf ile halk, kıyafet bakımından birbirlerinden ayrılmışlardır.[49]

İNCİTME GEL DERVİŞLERİ

Orhan Gâzi girdiği illerde; garipleri, dervişleri arar sorardı. Devletin manevi liderlerinden Geyikli Baba ile arasında geçen bir hadise onun, devrindeki âlim ve şeyhlere olan saygı ve sadakatini göstermesi açısından mühimdir.

Nitekim İnegöl yöresinde, Keşiş Dağı aralığında hayli derviş bulunduğunu işitti.

Oradaki baba dostu Turgut Alp'e haber saldı. Turgut Alp ihtiyarlamıştı. Bir adam yolladı. Adam dedi ki:

"Turgut Alp'in selamı bakidir... Bizim yörede, bir garip derviş vardır. Dağda, belde dolaşır. Kurtla, geyikle söyleşir. Mübarek bir kişidir..."

Orhan Gâzi:

"Acep kimin talebesi, kendisinden sorun" dedi. Sordular:

"Hacı İlyas talebesiyim. Seyyid Vefa tarikiyim..." diye cevap verdi.

Yine Orhan Gâzi:

"Varın. İncitmeden dervişi getirin!" diye emretti.

Vardılar, davet ettiler.

Kabul etmedi ve:

"Sakın Orhan'ım da buraya gelmesin" diye haber iletti.

"Niçin gelmez ve bizi yanına varmaya niçin bırakmaz?"

Hazret cevap saldı ki:

"Dervişler, göz ehli olur. Gözetirler... Vakti dolunca gelirler ki; duaları makbul ola."

Orhan Gâzi boyun büktü. Babasının vasiyetleri icabı derviş kalbi kırmadı. Beklemeye başladı.

Nice gün sonra Derviş, bir kavak ağacı kökledi. Omzuna vurdu. Bursa hisarına vardı. Saray avlusuna, kavağı dikmeye çabaladı. Orhan Gâzi'ye haber verdiler:

"O Derviş geldi. Durum böyle böyle!"

Orhan Gâzi sevinçle avluya çıktı. Gördü ki, ağacı dikmiş!

"Bu, bizim uğurumuzdur. Durdukça, dervişlerin duası erişir" dedi. Dualar etti.

Sonra geri döndü. Kendi dağına gitti.

Orhan Gâzi dahi dervişin ardına düştü. Dağda, onunla konuşmak diledi.

"Derviş Koca... Şu İnegöl yöresin, tümüyle senin olsun" dedi. O cevap verdi:

"Mülk Allah'ındır. Sen, onu ehline ver."

"Ehli kimlerdir?"

"Hak Teâlâ, dünya mülkünü senin gibi hanlara ısmarladı. Sen de onu, iş ehline ısmarla ki; Allah'ın kulları birbirleriyle işlerini göreler."

Orhan Gâzi çokça rica etti:

"Ne olur! Hiç olmazsa arkadaşların için, bir nesne kabul et!.."

O da:

"Peki, kalbin kırılmasın! Şu tepecikten berisi dervişlerin avlusu olsun" dedi. Orhan Gâzi ziyade sevindi. Dua alıp, yerine döndü.

Vakit erişince o dervişin üzerine kubbe örttü. Bir de mescit yaptı. Şimdilerde onarılıp beş vakit dua ederler. Oraya Geyikli Baba derler.[50]

Babasının ihlas ve iradesini, ağabeyinin rızasını ve dervişlerin duasını alan Orhan Gâzi bir büyük devlet ve medeniyetin kökleşmesini sağlamıştır. Devleti âdeta Geyikli Baba'nın diktiği çınarla sembolleşmiştir.

SUYA SECCADE SALANLAR!

Bizans'tan İzmit, İznik, Hereke, Göynük, Tarakçı, Mudurnu, Gemlik, Anahor ve Armutlu; Karesioğullarından Edincik (Aydıncık), Manyas, Balıkesir, Bergama ve Edremit'in fethi ile Batı Anadolu kıyılarının bir bölümü Osmanlı idaresine geçmiş bulunuyordu. Şimdi pek çok mevkiden karşı yakada Rumeli'nin bazı bölgeleri görünüyordu.

Orhan Gâzi'ye bu bölgelerle ilgili pek çok haberler anlatılıyordu:

Rumeli denilen bu memleket ılıman havasıyla tanınmış, güzellik ve zenginliğiyle bilinmiş, tatlı suları, temiz havası, geniş toprakları, güzel şehirleri ile pek sevilmiştir. Su başları safa ile dolu, çayır ve çimenleri kederleri dağıtıcı, yetiştirdiği ürünler bol, imkânları ise hudutsuzdur. Dağlarında tatlı su kaynakları, her köşe ve bucağın-

da demir, bakır ve altın madenleri yer almaktadır. İki yanı Ak ve Karadeniz'le çevrili olup bir yanında derya gibi akan Tuna Irmağı uzanmış, öteki yanı yüksek dağlar ve yol vermez doruklarla kapatılmıştır. Sözün kısası öğülecek yönleri hesapsız, güzellikleri sayısızdır.

Cennet misali bu yerler bugüne kadar İslam dini düşmanlarına konak olmuştur. Gayet geniş ve büyük bir ülke olduğundan, çevresi sağlam bir kale gibi tutulduğundan ve gemicilikte çok ileri gittiklerinden bu ülkede yaşayanlar rahat bir hâlde idiler. Bütün çevreye yol bulduklarından nice kez Müslümanları yenilgiye uğratmışlar, tutsak etmişlerdi. Başarıları sonunda sayısız hazineler, yüklü defineler toplayıp saldırganlık yönlerini daha da geliştirmişlerdi. Düşmanların karşı saldırılarından endişe etmediklerinden evlerini, mülklerini, nefis ve çeşitli mallar, mücevherler ile doldurmuşlardı.

Tek isteği Cenab-ı Hakk'ın ismini yüceltmek ve her yana duyurmak olan Orhan Gâzi şimdi gece gündüz bu bölgeye geçebilmeyi düşünmeye başlamıştı. Ancak bu tehlikeli iş tedbir sahibi bir bahadırın gayreti ile olabilecek önemli bir konu idi. Orhan Gâzi ise oğlu Süleyman Paşa'dan başkasını bu mühim göreve yetenekli görmüyordu.

Bir gün bahtı açık şehzadeleri âdet edindikleri şekilde, padişahın şerefli sarayına gelip yapılacak işler üzerinde görüşmeler yapmışlardı. Orhan Gâzi bu sırada kimselere açmadığı sırrı ortaya koyarak deniz yolundan Rumeli'ye geçmek ve bölgeyi zaferler taşıyan sancakları için durak hâline getirmek istediğini bildirdi.

Şehzade Süleyman Paşa söz için izin aldıktan sonra:

"Hazreti Allah'ın yardımı yar olur ve babam sultanın desteği devam ederse, umudum budur ki çözümü zor olan bu dilek, bu kulunun elinde kolayca gerçekleşir. Peygamberler sultanının mucizesi ve evliyanın kerameti eseri tehlikelerle dolu denizden geçiş hiçbir hazırlık olmadan da gerçekleşir."

Bu sözlerden sonra şehzade, fethin gerçekleşmesi için duasını alarak, adaletli hünkârın elini öptükten sonra veda etti. Kendi idaresindeki Karesi vilayetine döndü. Ece Bey, Gâzi Fazıl ve Evrenos

Bey gibi önde gelen komutanları başta olmak üzere seksen kadar dilâveriyle Edincik'e geldi. Burada babasının arzusunu ve kendisinin maksadını gâzilere açtı.

"Şu tehlikeli denizden nasıl geçer de Rumeli topraklarında zaferler kazanırız. Bize yol gösterecek kimse var mıdır?" diye sordu.

Ece Bey ile Gâzi Fazıl, şehzadeden, karşı yakadan bir esir yakalayıp getirmek üzere izin aldılar. Çimbi Kalesi'nin karşısında denizin genişliği az, geçiş şartları elverişli olan Görece'ye geldiler. Bağlar arasında bir adamı yakalayıp şehzadenin huzuruna getirdiler.

Eli kolu bağlı tutsak korku ile ölümü beklerken çeşitli armağanlar sunulduğunu, güler yüzle muamele olunduğunu görünce rahatladı. Çimbi Kalesi'nin girişe elverişli yerlerini bir bir anlattıktan sonra kendilerine rehberlik etmeyi de kabul etti.

Derhâl iki büyük sal yapıldı. Süleyman Paşa ile Aksungur, Kara Timurtaş, Kara Hasanoğlu, Balabancık gibi yiğitlerin bulunduğu kırk kişi bir sala; Hacı İlbeği, Ece Bey, Gâzi Fazıl ve Evrenos beylerin içinde bulunduğu kırk kişi diğer sala bindiler.

Süleyman Gâzi'nin iş başa düşünce dönüp kaçmayacak, birinin öldüğü yerde diğerlerinin de ölünceye kadar çarpışacak seksen serdengeçti takımı karanlık bir gecede salları denize sürdüler. Müslümanlık nurunun rehberliğinde gece boyu yol aldılar.

Mevsim itibariyle bağ ve harman vaktiydi, şehir halkının çoğu dışarıda işi gücü ile uğraşmaktaydı.

Esir aldıkları rehber, müsait bir yoldan ve kimselere görünmeden gâzileri hisar önüne getirdi. Kolayca kale duvarlarına tırmanan gâziler bir anda hisara sahip oluverdiler.

Şimdi Rumeli yakasında bayrak çekilmiş tablhane nevbet çalıyordu. Halk şaşkındı. Osmanlılar kimseyi incitmedikleri gibi herkese ihsanlarda bulunuyorlardı. Derhâl hisardaki gemileri Anadolu yakasına sevk ederek süratle gâzileri karşı yakaya geçirmeye başladılar. Ece Bey ise Bolayır yanında Akça Liman'da bulunan gemileri bir baskınla yaktı (1352).

Gemiler bir yandan gâzileri Rumeli'ye taşıyor, hisarlar bir iki ele geçiyor, ezan sesi burçlar da yankılanıyordu.[51]

Tarihin bu dönüm noktasını şairler de beyitleriyle nice kuşaklar ötesine taşıyorlardı.

Şeyh Mahmud:

Kerâmet gösterip halka, suya seccade salmışsın,
Yakasın Rumeli'nin dest-i takvâ ile almışsın

derken, Kadı Fazıl Bey'de:

Rumeli'ne geçmişiz, biz bir iki sâl ile
Himmet-i merdân ile gaybdan irsâl ile
Gözlerimiz açılsın ahsen-i amâl ile

Allah'dan imdâd umarız merd-i gazâyız
Allah yoluna cism ile can ile fedâyız

diyerek fethin manevi ve maddi yönlerine ışık tutmaktadır.[52]

GÂZİ SÜLEYMAN PAŞA'NIN FETİHLERİ

Şehzade Süleyman Paşa, Rumeli'ye geçmeyi kararlaştırdığı vakit, âdeti olduğu şekilde duası makbul olanlardan yardım dileğinde bulunmuştu. Manevi durakların başındakilerden Mevlana Celaleddin Rumi'nin halifelerinden birisi tam hareket esnasında yanlarına geldi. Şehzade ile görüşüp ona bir Mevlevî külahı hediye edip hayır duada bulundu.

Selametle Rumeli'ne ayak basıp kaleler fethine başlayan şehzade bu başlığı güzel kokularla bezeyip süsledi. Ayrıca ona benzer altın bezeli bir külah yaptırarak sipahiler arasında mevki sahibi olanlara giydirdi.[53]

Şanlı şehzade Bolayır'ı kendisine üs olarak seçerken Ece Bey ile Gâzi Fazıl'ı Gelibolu'ya gönderdi. Bu gâziler Gelibolu çevresini ele geçirip halkı yerlerinde bıraktılar. Ece Bey'in elinde fetholunması sebebiyle bölgeye Ece Ovası denildi.

Konurhisar tekfuru Kalakonya, Gelibolu tekfurunun akrabası olması dolayısıyla geceleri adamları ile çıkıyor, gâzilere baskınlar

yaparak zarar veriyordu. Süleyman Paşa durumu haber alınca derhâl seçme yiğitleri ile geceleyin gelerek pusuya yattı. Kalakonya âdeti üzere adamlarıyla kaleden çıkıp henüz birkaç yüz metre ilerlemişti ki, Allah Allah avazelerinin arasında kaldı. Türk yiğitleri arslan sığıra, kurt koyuna girer gibi düşmanı dağıtıverdiler. Savunmasız kalan kale kolayca teslim alındı. Yakalanan tekfur gâzilere verdiği zarar dolayısıyla darağacına çekilirken ele geçirilen sayısız mal ve para da gâzilere dağıtıldı.

Günlerdir kuşatma altında tutulan Gelibolu tekfuru, Kalakonya'nın başına gelenleri duyunca aklı başından gidip çoluk çocuğu ile bir gemiye binerek İstanbul'a kaçtı. Gelibolu, Frenk ve Rum ülkelerinin geçit yeri, doğu ve batı kervanlarının Kefe, Kırım, Rusya ve diğer kuzey ülkelerine giden gemilerin yolu üzerinde bir iskele olması sebebiyle, ülkeler açan bir anahtar değerinde idi.

Gâzi Fazıl Bey, Gelibolu'nun gâziler eline geçmesi dolayısıyla kaleme aldığı zafernâmesi ile Türk yiğitlerinin cengaverliklerine tercüman olmuştur:

Bastık yine düşmanları avn etti Hüdâmız
Hâr oldu aduvvun gözüne tîr-i gazâmız
İmdâda kıyam eyledi yerden şühedâmız

Allah'dan imdâd umarız merd-i gazâyız
Allah yoluna cism ile can ile fedâyız

Süleyman Paşa fetihlerin genişlemesi üzerine keremli babasına haber göndererek: "Devletlü sultanımın himmetiyle Rumeli fethedilmeye başlandı. Düşmanın gayet zebunluğu vardır. Bu tarafta fethedilen hisarlara koymaya çok adam gerek. Lutfedip yarar yoldaş gönderiniz" diye istekte bulundu.

Anadolu'dan yeni birlikler gelirken şanlı şehzade, Malkara ile İpsala nahiyelerinin zaptı için Hacı İlbeyi'ni görevlendirdi. Kendisi ise Tekfurdağı (Tekirdağ) cihetine yöneldi. Rastladığı hisarların kimini hoşlukla kimini ise zorlukla ele geçirdi. Ardından Hayrabolu ve Çorlu üzerine akınlara başladı.

Bu sırada Malkara ve İpsala kaleleri de Hacı İlbeyi eliyle Osmanlı hâkimiyetine alınıyordu.[54]

Gâzi Süleyman Paşa üç beş yıl içerisinde Rumeli bölgesinde öyle bir şöhret yaptı ki Engürüs, Bulgar, Eflak ve Sırp kralları tahtlarının sallandığını hissettiler. Bu genç muharibin ortaya çıkması üç koldan ikişer üçer yüz kişilik kuvvetlerle nice namlı kaleleri kolayca alması herkesi dehşete düşürmüştü. Nerede, ne zaman görüleceği dahi tahmin edilemiyordu.

Krallar Bizans imparatoruna gönderdikleri haberde:

"Şimdiye dek Rum ülkesi, düşmanın saldırısından emin bulunuyordu. Oysa birkaç yıldır İslam ordularının baskısı iyice artmış, güçleri çoğalmış durumdadır. Hisarlarımız elden giderken kilisenin yanına mescitler inşa edilmektedir. Karşı çıkmakta gevşeklik gösterirsek, cümlemizin yok olmasına ve onların devletinin yükselmesine yol açılmış olur. Henüz ayakları yere iyice basmadan, bu diyarda dayanakları iyice sağlamlaşmadan, atalarımızdan kalan devletlerin bayraklarını kılıçları paralamadan, ayaklarını ülkemizden kesmek başlıca işimiz olmalıdır" diyorlardı.[55]

Böylece Rumeli'ne geçen Osmanlı birliklerine karşı büyük bir Haçlı ordusu teşkil edilmeye başlandı.

YAŞAMAKTAN MAKSAT NE?

Dünyadaki devletin rüyadaki görüntüler gibi geçici olduğunu bilen ve buna can-ı gönülden inanan şanlı şehzade Süleyman Paşa, düşmanların büyük kuvvetler topladığını, ittifaklar kurduğunu haber alınca fetih hareketinin başı olan gâzi beylerini topladı.

Düşmanın saldırı haberiyle kırılan gönüllerine teselli ve kalplerine cesaret vermek için şöyle konuştu:

"Şu gördüğümüz olağanüstü işler, yaptığımız akıl almaz girişimler, şimdiye dek zaferleri rehber edinen ordumuzun yeni ülkeler açmasına sebep olmuştur. Bu fetihler, gerçekte Allahu Teâlâ'nın yardımı ve Cenab-ı Peygamber'in mucizesinden başka bir şey değildir. Yoksa, bu kısa zamanda, bu kadar az bir askerle böyle bir destek ve

yardım olmasa, bu kadar çok iş görmek kolay şey değildir. Meydana gelen fetihler, ila-yı kelimetullah için gerçekleşmiştir. Sağlam inançlara sahip kişiler, cihat yolunda gayret edip, baş koymak yolunu seçmek zorundadırlar. Hele şimdi, sonu kötü olan düşmanın toptan harekete geçmesi, asker toplaması bunu gerektirir.

İslam ehline layık ve uygun olan budur ki; 'Az bir topluluk Allah'ın izniyle, çok kalabalık nice birliği yenilgiye uğratmıştır' buyruğuna uyarak hareket etmektir. Din yolunda savaşırken, kullarının efendisi olan Allah'ın yardımına güvenerek, yaradılışı kötü olan küffârla cenge çıkmalı, sapıklığında inatçı düşman üzerine atılmalı, yılmadan ürkmeden direnmelidir.

Hayat herkese giydirilen emanet bir elbisedir. Bununla akıllı kişiler övünmekten ar eyler. Asıl olan, iyi anılar bırakmaktır. Her kişinin nefesleri sayılı, sonu da bilinmektedir. Yaşamaktan sonra ölüm gerçek olup, cihanı yaratan da, 'Hayat ve ölümü yarattı' buyurmakla buna işarette bulunmuştur. Böylece herkesin, ölümünün her an hazır olduğunu ve ruhları alan meleğin de ensesinde beklediğini bilmesi gerekir.

Eğer vaad edilen ölüm günüm gelip çatar ve devletli yıldızım yokluk akşamında kaybolur, talihin amansız kılıcı ömür bağımı keserse, beni Bolayır'da defnedersiniz. Üzerinize düşman gelirse Allah'a tevekkül edip gayrete gelerek benim cesedimi düşmana aldırmayınız. Sakın ki, din düşmanlarından yüz döndürmeyesiniz. Sonu kötü kâfirlerin önünden kaçmayasız. İslam sancakları, din yolunda savaşanların gayretiyle durmuş ve İslam ülkeleri bir düzene konmuş iken, Allahu Teâlâ'nın desteğinden ümit kesmek, apaçık akılsızlık eseri olur. Başbuğunuzun yokluğu yenilgiyi gerektirmez. Gerçek serdarımız, iyilerin efendisi, hayra koşanların başbuğu olan hazrettir. Keremli padişahların görünmesine sebep ve Hazreti Muhammed'in dinini kuvvetlendiren odur. Yüce Allah'ın selat ve selamı üzerinize olsun.

Şimdi benim vasiyetim ve sizlere söyleyeceğim son tavsiyeler bunlardır ki, sonu kötü olan bu kalabalık, toptan hazırlandığına göre, onlarla savaşmanın Cenab-ı Hakk'ın emri olduğunu kesinlikle

bilesiniz. Safları boşaltıp kaçmanın en büyük günahlardan ve utançlardan olduğuna inanmış olasız. Düşmanlarla tokuşta korkaklık etmek, en büyük vebal ve kusurdur. Müslümanlığın gereği, Allahu Teâlâ'nın desteği yar olunca, karşımıza çıkan tepelenesice topluluğun sonu 'didiklenmiş ekin gibi' buyruğunda denildiği şekilde olmak gerekir. Safları düzenlemek, önünüze çıkan belaları göğüslemek, benim varlığıma bağlı değildir. Doğru yolları gösteren Hazret'e sığınarak, Peygamberlerin efendisi olan zatın ruhaniyetine bağlanarak hasımlarınıza karşı direnmede sabır ve tahammül idesiz."[56]

Bu sözlerle şanlı beylere, alperen gâzilere vasiyetler eyledi. Nice gazalara girip çıkmış yaşlı genç bahadırların gözleri dolu dolu olmuştu.

Yıllardır beraber at koşturdukları, baba gibi bildikleri, ölesiye sevdikleri, zaferden zafere koştukları yiğit şehzadelerinin bir veda haberi mi idi bu?

HAYAT EMANET BİR ELBİSEDİR!

Rumeli'nde fetihler hızla devam ediyordu. Şehzade Murad Bey ve Hacı İlbeyi son olarak Burgaz'ı (Lüleburgaz) almışlardı.

Şanlı şehzade bütün kuvvetlerinin Burgaz'da toplanmaları emrini verdi. Şimdi hedef Edirne idi.

Osmanlı padişah ve şehzadelerinin savaş taktik ve manevraları için tatbikat yerleri özel av sahaları idi. Buralarda sürüleri çevirmek ve dağıtmak, düşmanı meydanlarda imha hareketine benzerdi.

Süleyman Şah Edirne üzerine yürümeden evvel özel birlikleri ile yine av sahasında idi. Güzel koşan bir ata binerek yükseklerde uçan doğanlara örnek av ardında süzülüyordu. Ancak atının ayağı bir dala takılmakla bu kazâ dünyasından yokluk çukuruna, zenginlik otağından kuru toprağa düştü. Şahin ruhu meleklerin kanatları arasında sonsuzluk âlemine uçup gitti.

Yiğitlere başbuğ olan şehzadenin beklenmedik vefatı üzerine silah arkadaşlarının yüreklerinden kopan iniltiler aydınlık semaları karanlığa çevirdi. "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" sesleriyle yola

düşüp nâşını vasiyeti üzerine Bolayır'da konağının yanına yaptırdığı mescidin arsasına defnettiler.

Gâziler yiğit başbuğlarının daha birkaç gün önce, "Hayat emanet bir elbisedir..." diye bahsettikleri nasihatlerini hatırladıkça göz yaşlarını tutamıyorlardı.

Gönül keder içinde gören gözler ağlıyor
Hatıralar belirdikçe gözleri yaş saçıyor.

Yeryüzü yandı tutuştu feryadıyla onun,
Ah ü feryad şimdi gök kubbeyi aşıyor.

Yaşlı başı için ol cihanın padişahı,
Yastığı, ayrılığın acısıyla sarıyor.

Şah ve kul herkes başından atıp sarığı,
Bütün askerler şimdi karaları bağlıyor.

Cihan padişahının o güzelim bağını,
Hazana döndüren kederler solduruyor.[57]

Yürekleri yakan bu olayın hemen ardından düşmanın saldırıya geçtiği haberi dert üstüne dert olmuştu. Altmış düşman gemisinden otuzu Tuzla'da birliklerini indirdi. On beş bin asker, Seydi kavağına doğru harekete geçerken diğer otuz gemi ise Gelibolu geçidini tutmak için yelken açmıştı. Bu gemilerde de on beş bin kişilik kuvvet vardı. Gâziler şaşırmış durumdaydılar. Anadolu'dan kısa sürede imdat gelmesine imkân ve ihtimal yoktu. Başbuğları Süleyman Paşa'nın kabrini düşman eline bırakamazlardı.

Bu itibarla savaşmayı kararlaştırdılar. Birbirleriyle helalleştikten sonra Cenab-ı Hakk'a sığınıp düşmana hücum ettiler. Ancak düşman kırmakla tükenecek gibi değildi. Birinin yerini onu alıyordu. Türkler neticede çaresiz kalarak çekilmeye başladı.

Göz yaşları içerisinde durağı cennet olan başbuğlarının kabrine doğru koşuyorlardı. Sanki hayattaymış gibi onun uçmaklarda olan ruhunu vesile ederek yardım diliyorlardı.

Bu sırada beklenmedik bir olay yaşandı. Nurdan heykeller misali harekete geçen kalabalık bir birlik Türkleri kovalayan düşman

üzerine kabus gibi çöktü. Kılıçların şimşek gibi çakan gümbürtüsü Haçlıları darmadağın etti.

Kılıçtan kurtulabilen düşman askeri tuzağa düştüğü zannıyla yüz geri ederek, gemilerine doğru bozgun hâlinde kaçmaya başladılar.

O kızgın günde ümitlerinin tükendiği noktada Cenab-ı Hakk'ın bahşettiği bu zafer için şükür secdelerine kapandılar.

Yakaladıkları esirlere: "Bunca asker ve sayısız insanla gücünüz, kuvvetiniz yerinde iken bozguna uğramanıza ne sebep oldu?" diye sorduklarında:

"Size yardıma kalabalık bir ordu geldi. Bunların hepsi boz atlara binmişlerdi. Önlerinde de gösterişli bir genç vardı. Hep birden ateş saçan kılıçlarla savaşa girişince meydan bize dar oldu. Gök tepemize yıkıldı ve direnecek gücümüz kalmadı. Bu korku ve telaş içinde soluğu kaçmakta bulduk."

Bu genç komutanın durumundan sorulduğu vakit, her birinin tarif ettiği özelliklerden tek bir kişi anlaşılıyordu: Başbuğları Süleyman Paşa...[58]

Gözyaşlarını silip sırrı saklamayı uygun gördüler.

Ulu oğluydu Süleyman Paşa nâm
Onda idi şart-ı serverlik tamam

Hem şecaat hem kerâmet ehli ol
Hem siyâset hem riyâset ehli ol

Hûb evsâf ile ol ma'ruf idi
Şöyle kim eltâf ile ma'ruf idi

Daima ederdi ol cehd ü cihâd
Kim ölünce din yolunda ede cihat

Ne fazilettir gazâ bilir idi
Hak yolunda terk-i can kılar idi

Nereye kim vardı galip oldu ol
Çok diyar ü şehr ü kal'a aldı ol

Az zamanda çünkü geçti ay ve yıl
Doldu Allahu ekber ile şehr ü il.[59]

RUMELİ'NİN YENİ BAŞBUĞU

Orhan Gâzi düşmanın topyekün saldırısı defedildiği ve İslam ordusu yenilgi tuzağından kurtulduğu için sevinçli idi.

Ancak cesareti, azim ve himmeti, akıllı siyaseti, adaleti, zühd ve takva ile sıfatlanmış şehzadesinin vefatı ile de sarsılmıştı.

Yaşlı bedeni, "Evladın ölümü ciğerin sökülüp alınmasıdır" atasözünü andırır bir biçimde yıpranmıştı. Saltanat döşeğinden perişanlık ve acının derin felaketine düşmüştü.

Yüreği yakan felaketten ancak şu manzumeyi söyleyerek teselli bulmaya çalıştı:

Bir dert ki bu, olanlardan gönül hep gama düştü
Seller gibi akan yaşlar avuçlara döküldü
Ümit dalında ömrüm bağından taze bir filiz
İşte gör, yetişti ama, yine toprağa düştü.

Yine de her olaydan hisse almasını bilen padişah bu fanilik geçidinin sıkıntılar, kederler durağı olduğunu bilmekteydi. Her doğuşun arkasından bir batışın, her yücelikte bir çöküşün ve inişin, her sevincin sonunda bir kederin olduğunu düşünmekteydi.

Cihan bulur her dem aydınlığı parlak güneşte
Bak gör ki sabahlar hep devam edip gitmez

"Allah dilediğini işler ve dilediği gibi hüküm eyler" emri gereğince takdirin gelip çattığında, tedbir ve çarenin faydası olmayacağına inanarak devlet işlerini bırakıp yalnızlık köşesinde kendi hâline yaşamak istedi. Geride kalan günlerini taat ve ibadetle geçirmeyi arzu ediyordu. Bunun için oğlu Murad Gâzi'yi ülkenin işlerini düzenlemek ve halkın ihtiyaçlarını görmek üzere çağırttı. Sonra da onu Rumeli'de eserleri zafer olan askerlerinin başbuğluğuna getirdi.[60]

Murad Gâzi öncelikle yüce rütbeli kardeşinin nurlarla aydınlanmış kabrini ziyaret edip sayısız sadaka ve hediyeler dağıttı. Onun

aziz ruhunu vesile ederek dua ve niyazda bulunduktan sonra cihat yoluna koyuldu.

Bentuz, Çorlu, Dimetoka, Burgaz ve Keşan'ın fethinden sonra akıncı kolları hep birden deryalar misali Edirne üzerine aktılar. Edirne tekfuru Andirine kalabalık bir ordu ile Sazlıdere mevkiinde Osmanlıları karşıladı. Ancak fetih ve zafer meltemleri Türklerden yana esmeye başlayınca kaçış yolunu tuttu ve binbir güçlükle şehre girdi. Acı akıbeti tahmin ettiğinden bir gece ne kadar malı ve kıymetli eşyası varsa çoluk çocuğu ile gemiye doldurup Enez'e kaçtı. Bu hâle vakıf olan kale halkı o sabah aman dileyerek şehrin anahtarlarını getirip şanlı şehzadeye teslim ettiler.[61]

Edirne'ye çok geçmeden sosyal, kültürel ve dinî eserlerle Türk-İslam damgası vuruldu. Burası Osmanlı padişahlarının tahtgâhı oldu, İslam dünyasının en büyük beldelerinden biri hâline geldi.

Merhum Arif Nihat Asya "Edirne" şiirinde Osmanlı eserlerini ve şehre vurulan Osmanlı mührünü şöyle dile getiriyor:

"Selimiye" derler, "Edirne" derler;
Tatlı bir gariplik duygusu gelir.

Kemerler, çeşmeler, minarelerle
Bir eski eserler kamusu gelir.
Minarelerden en tatlı ezanlar,
Dallardan güvercin hu-hu'su gelir.
Ayşekadın'a gül ve Yıldırım'a
Üçşerefeli'nin kumrusu gelir.
Şu Selimiye'dir, şu Muradiye...
Çinilerden sümbül kokusu gelir.
Karşısına ya iki sedef çekmece,
Ya iki mücevher kutusu gelir.

Vezirlerin iki tuğlusu gider,
Arkasından, yedi tuğlusu gelir.
Şurda abdest alır Hüdavendigâr;
Yerden suyu, gökten havlusu gelir.

Taşları kararmış bir yol ucunda
Üçşerefeli'nin kapusu gelir.
Şu yana dönersen Eskicami'nin
Kesilmiş, biçilmiş avlusu gelir.
Atınca üç adım daha ileri
Bir serin kubbenin kuytusu gelir;
Dünyanın en güzel minareleri
Ve kubbelerin en ulusu gelir.

Türk'ün Trakya'da tapusu gelir.

Mihrabında bir teravih kılmaya,
Denizler ardından yolcusu gelir.
Bilsen ki bağrında kanar bir yara,
Yarasını sarmak arzusu gelir.
Mahya olmak için Sultan Selim'e,
Göklerden, yıldızlar ordusu gelir.
Kubbeler menekşe, şerefeler gül...
Mermerinden çiğdem kokusu gelir.

OĞUL! BİZ YOLUN SONUNA GELDİK

Oğlu Murad Bey'in Rumeli'de akıncı beylerinin başına geçerek duruma hâkim olması ve 1361'de Edirne'yi fethi Orhan Gâzi'yi ruhen rahatlattı.

Nice yılların verdiği sıkıntı ve üzüntünün baskısıyla bunalan bedeni ise günden güne kuvvetten düşüyordu. Son demlerinin yaklaştığını hissediyordu. Gözünün nuru, saltanatının direği Murad'ını bir kez daha huzuruna çağırdı.

Murad Han, din yolunda dövüşenlerin sultanı, sevgili babasını ziyaret için acele Bursa'ya döndü. Gün görmüş, ömür sürmüş babasının, tatlı gülüşlerle parıldayan güzel yüzüne muhabbetle baktı.

Hasretle kucaklaştılar. Sonra Orhan Gâzi Osmanlı soyunun törelerinden olan vasiyetlerini bir bir hatırlattı. İyi huylu şehzadeyi adalet, doğruluk, iyilik ve dürüstlük yoluna yönelterek şu güzel sözleri söyledi:

"Ey bağlarımın tatlı meyvesi olan oğul! Saltanatına mağrur olma. Unutma ki dünya, Hazret-i Süleyman'a kalmamıştır. Unutma ki, dünya saltanatı geçicidir. Lâkin büyük bir fırsattır. Allah yolunda hizmet ve Peygamberimizin Aleyhisselam şefaatine mazhariyet için bu fırsatı iyi değerlendir! Dünyaya ahiret ölçüsüyle bakarsan; ebedî saadeti feda etmeye değmediğini göreceksin.

Oğul! Gözün daima dini yüceltmede olsun. Resulullah'ın yolunu yoldaş edin. Rehberini Din-i İslamiyet'i iyi bilenler ve uygulayanlardan seç. Gücünü kuvvetini cihat yolunda harca. Adını Gâzi Murad olarak yazdır. Dinin desteği olan sancağımı dalgalandır.

Kur'ân-ı Kerim'in hükmünden ayrılma! Adaletle hükmet! Gâzileri gözet! Dine hizmet edenlere hizmeti şeref say! Fakirleri doyur! Zalimleri cezalandırmakta tereddüt gösterme! Adaletin en kötüsü geç tecelli edenidir. Sonunda hüküm isabetli bile olsa, geciken adalet zulümdür!

Oğul, biz yolun sonuna geldik. Sen daha başındasın. Cenab-ı Mevla saltanatını mübarek kılsın."[62]

ORHAN GÂZİ'NİN ŞAHSİYETİ

1281 yılında doğan Orhan Gâzi'nin babası Osman Gâzi, annesi Bala Hatun'dur. 1326'da saltanata geçmiş, 37 yıl saltanat sürmüştür. Bursa'da Tophane semtinde babasının türbesinin yanında kendisi için yaptırdığı türbede medfundur. Süleyman, Murad, İbrahim, Halil ve Kasım adlarında beş oğlu olmuştur. Bunlardan Kasım ve Süleyman babalarının sağlığında vefat etmiştir.

Orhan Gâzi uzuna yakın orta boylu, yakışıklı, mavi gözlü, kumral sakallı, güler yüzlü, geniş göğüslü idi. İlerlemiş yaşına rağmen gayet dinç bir vücuda sahipti. Gazap ve hiddet eseri göstermez, kimsenin kalbini kırmamaya çalışırdı. Hakşinas idi. Dost düşman herkesin muhabbetini celbetmişti. Teşkilâtçı, uyanık, azim ve gayret sahibi, siyasi hadiselerden istifade etmesini bilen, işini ihtiyatla yapan, uzak görüşlü bir devlet adamı idi.[63]

Hayatının sonuna kadar bir an bile devlet işlerinden geri kalmamış, ömrünü gazâ ve cihat için at sırtında geçirmiştir. Otuz yedi yıllık

hükümdarlığı sırasında babasından devraldığı beyliği altı katına çıkarmış ve ona bir devlet özelliği kazandırmıştır. İznik, Gemlik, Armutlu, İzmit, Kirmastı, Karacabey, Mihalıç gibi Güney Marmara'daki son Bizans kaleleri, Karesioğullarından Balıkesir, Manyas ve Kapıdağı gibi şehirler, Ankara ve çevresi, Rumeli'de Çimbi Kalesi, Gelibolu yarımadasının tamamı ve Doğu Trakya'nın büyük kısmı devlete katılmıştır. Fetih hareketinin yanı sıra askerî ve sivil alanda yaptığı teşkilat onun devlet adamlığı vasfını ortaya koymaktadır.

Orhan Gâzi hayrat ve hasenata çok düşkün idi. Fethettiği şehirleri dinî, ilmî ve sosyal eserlerle süsledi. İznik'i alınca büyük manastırı medreseye çevirterek ilk Osmanlı medresesini kurdu. Ayrıca İznik'te bir imaret, Bursa'da cami, imaret, tabhane, yol, köprü ve hamamlar yaptırdı. Hanımı Nilüfer Hatun da İznik'te bir imaret, Nilüfer Çayı üzerinde köprü ve çeşme gibi pek çok hayrat inşa ettirmiştir.[64]

İşte Orhan Gâzi hakkında söylenenler:

"Gayet nazik ve bilhassa gâzilere, sanatkârlara ve fakirlere karşı cömertti. O derece ki hiç kimseden sadaka esirgemezdi. Dindar, adalete tutkun, mücahitlere hürmetkardı. Bunlara evler yaptırır, rızıklarını temin ederdi... Bursa'da bir mektep yaptırdı. Bütün gençler burada yetişirdi. Âlimlere rağbet ederdi. Fikri gayet ince idi. Harp işlerinde yeniliklere açıktı ve kendisi de keşif sahibiydi. Hristiyanlara kendini sevdirmek için daima cömert ve nazik davranır ve maksadına da nail olurdu." (Halkondil).

"Orhan Gâzi babası gibi bir kahraman idi. Kanaatkar, son derece hesaplı, tedbirli ve mütefekkirdi." (Iorga)

"Orhan Gâzi zeki, şecaat ve hüsnü tedbir ile tanınmıştı. Bu vasıfta bir adamın, Rum İmparatorluğu'nun düştüğü buhrandan istifade de muvaffak olacağı tabii idi. İznik'in fethinde halka gösterdiği muamele onları çok memnun etti. Kimse göç etmeyi düşünmediği gibi huzur içinde yaşadılar. Bu güzel davranışı sonraki pek çok fütuhatın ve muvaffakiyetin başlıca sebebi oldu." (De la Croix)

"Osmanlıları, Bizanslılar ve Balkan yarımadasındaki diğer unsurlarla mukayese ettiğimiz zaman bunlardan çok üstün olduklarını,

taze ruhlu, heyecanlı, tefessüh etmemiş insanlar olduklarını kabul etmek gerekir." (Gibbons)

"Onun zamanında iyi adamlardan yoksulluk, acizlik ve zaruret tamamen kalktı. Öyle ki kendilerine vacip olan zekat ve sadakayı verecek, iyilik yapacak kimseyi bulamıyorlardı." (Nişancı Mehmed Paşa)

"Savaş gününde sanki Sam ve Neriman'dı. Okundan kazâ, kılıcından ölüm ders alırdı. Mümine rahmet, kâfire zahmetti. Muharebedeki şöhreti Bursa'dan Sırbistan'a ve Macaristan'a erişmişti." (Şükrullah)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MURAD-I HÜDAVENDİGÂR

Ya ilahi!
İki cihan peygamberi Habib-i Ekrem'in yüzü suyu hürmetine; Ayrılık gecesinde ağlayan gözler; Senin aşkınla sürünen yüzler; Dert ehlinin hazin gönülleri hürmetine Evvel beni gâzi kıldın, ahir şehâdet nasip et!

Allah'dan vade erüben Orhan
Oldu cennet bağına revan

Tutuban otuz dokuz yıl tâc ü taht
Cennet bahçelerine iletti raht

Aldı onun yerini Gâzi Murad
Kim cihat ve gazâ idi ona murad.[65]

Murad Han şahlık tahtına oturunca ilk işi halkın ve askerin ihtiyaçlarını görmek oldu. Bu sırada Orhan Gâzi'nin vefatını fırsat bilen Karamanoğlu ile küçük Ermenistan çevresinde yaşayan beyler, Osmanlı topraklarını yağmalamak üzere harekete geçmişlerdi. Ankara'da ise ahiler Osmanlı idarecilerini kovarak şehrin hâkimiyetini ellerine almışlardı.

Murad Han öncelikle Ankara üzerine yürüdü. Karşı koyamayacaklarını anlayan ahiler özür dileyip şehri teslim ettiler.[66] Buradan Bursa'ya dönen Murad Han ilk defa beylerbeyilik rütbesi verilen Lala Şahin Paşa'yı da yanına alarak Rumeli'ye geçti.

Padişahlık sancaklarını Rumeli topraklarına diken Gâzi Sultan, Evrenos Bey'i güneyde Gümülcine ile ona bağlı yerlerin, Lala Şahin Paşa'yı da Filibe ve Zağra ile kuzeydeki illerin zaptı için görevlendirdi.

Bu buyrukla harekete geçen gâziler adım adım kaleleri açarak, köy ve kasabaları İslam topraklarına katarak ilerlediler. Evrenos Bey, 1362'de Gümülcine ile Vardar'ı zapt etti. Bu iki şehirde nice güzel binalar, gösterişli hayırlar yaptırarak gelip gidenler için imaret ve misafirhaneler kurdu.

Lala Şahin Paşa ise gâzileriyle şahinler gibi süzülmeye başlamıştı. İlk uçuşta en güzel şehir ve en bakımlı beldelerden Zağra'yı fethetti. Çevredeki kasaba ve kaleleri de ele geçiren Lala Şahin, bunların

korunması için gereken tedbirleri de aldı. Böylece iş bilir bir serdar olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

Rumeli'de işleri düzene koyan ve yeni fetihlerle büyük sevinç duyan Gâzi Hünkâr Bursa'ya dönerken Lala Şahin Paşa Filibe üzerine yürümüştü. Filibe tekfuru muzaffer Türk birliklerine karşı duramayacağını anlayınca aman dileyerek teslim oldu. Çoluğunu çocuğunu alıp Sırp diyarına gitti. Lala Şahin Paşa Filibe'nin imarı için yüklü miktarda para sarf etti. Şehrin ortasından geçen Meriç Nehri üstüne iki arabanın yan yana geçişine elverecek şekilde büyük ve güzel bir köprü yaptırdı.[67]

Öte yandan Filibe tekfuru Sırp kralının katına vararak Lala Şahin'den şikâyette bulundu. Tedbir alınmazsa yakında tehlikenin onları bulacağını söyledi. Sırp despot da aynı düşünceye kapılarak ehl-i İslam'ı vakit geçirmeden Rumeli diyarından söküp atmayı kararlaştırdı. Bosna, Engünüs ve Eflak krallarıyla antlaşmalar yaptı. Neticede kısa bir sürede kalabalık bir ordu teşkil ederek Edirne'ye doğru yola çıktı (1364).

Lala Şahin Paşa düşmanlarının harekete geçtiğini haber alır almaz aceleyle ülkeler açan padişaha haber göndererek durumu bildirdi.

Bu sırada Sırp askerleri kabaran bir deniz gibi yayılarak, hücum dalgalarını köpürterek Edirne'ye iki günlük yolda Meriç kıyısına kadar yaklaşmış bulunuyorlardı. Müslümanlara karşı giriştikleri saldırılar, yaptıkları zulümler Lala Şahin Paşa'ya anında ulaşıyordu. Yapılan tahkiklerden gelen ordunun Türklerin en az beş on katı olduğunu gösteriyordu. Herkes şaşkına dönmüştü. Murad Han'ın şu kısa sürede ordusunu toplayıp yetişmesi imkânsızdı.

Lala Şahin Paşa bu sayısız kalabalığa karşı durmak zor olsa da kaçmak da hem günahların büyüğü hem utanç kaynağı olduğundan müdahaleye karar verdi.[68] Cenab-ı Hakk'ın yüce katına dua ve niyazlarda bulunarak, gönlü kırık, boynu bükük düşmanın yenilgisi için dua etti. Beyleriyle meşverette bulundu. Düşmanın boş anını kollayıp baskın harbi yapılmasına karar verdiler.

Bazan kilit sağlam vurulmamış olur
Bazan da kapı açık bırakılmış bulunur.

Sayısız kalabalık teşkil eden müttefikler güçlerinin çokluğuna güvenerek, İslam yolunda savaşanların ise azlığına bakarak kendilerini kesinlikle galip gelmiş sayıyorlardı. Bu itibarla şimdiden zevk âlemleri yapmakta, geceleri içkiden sarhoş, gündüzleri de onun mahmurluğu ile hoş olmaktaydılar.

Tam Edirne yakınlarına geldikleri bir gecenin ilerleyen saatlerinde, kimi uykuda ve kimi şarap içip kebap yemek havasında iken ortalık tekbir ve tehlil avazeleri ile doldu. Davul ve boru sesleri ile birlikte düşmanların yüreklerine dehşet salan, Lala Şahin Paşa ve gâzileri idi. Dört bir yandan düşman üzerine saldıran Türkler gece karanlığından da istifade ile kısa sürede düşmanı darmadağın ettiler. Kılıçtan kurtulabilenler Meriç Irmağı'na dökülerek boğuluyordu.

Tan yeri ağırırken 60 ila 100 bin kişi olduğu ifade edilen düşmanlardan eser kalmamış, pek az miktarda kılıç artığı kendilerini memleketlerine atabilmişlerdi. Kral Layoş ölümden kurtuluşu daima üzerinde taşıdığı Meryem tasvirine hamlederek dönüşte İstirya'da onun adına bir kilise yaptırdı.[69]

Bu muharebe kaynaklara Sırpsındığı adıyla geçti ve cereyan ettiği yer asırlarca aynı adla anıla geldi. Bu büyük tehlike Lala Şahin Paşa'nın kahramanlığı ve cüretiyle savulduğu sırada Murad Han da Biga ve çevresini zapt etmiş bulunuyordu. Sırpsındığı zaferi kendisine yolda müjdelenince sevincine sevinç katılmış oldu. Cenab-ı Hakk'a şükürler ettikten sonra Bursa'ya döndü.[70]

YENİÇERİLER

Konyalı Fakih Mevlana Kara Rüstem bir gün Kazasker Çandarlı Hayreddin Paşa'nın yanına geldi: "Efendi! Bunca sultanlık malını niçin zayi edersiniz?" diye söylendi. Kazasker: "Ne malı zayi ettim?" diye sordu, Kara Rüstem: "İş bu gâziler ki, gazadan çıkarırlar. Cenab-ı Hakk'ın emriyle beşte biri hünkârındır." Hayreddin Paşa bu durumu Sultan Murad-ı Hüdavendigâr'a bildirdi. Gâzi Hünkâr: "Eğer Cenab-ı Hakk'ın emri ise şimdiden sonra alın" diyerek ferman

etti. Bundan sonra Gâzi Evrenos Bey ve Lala Şahin'e, akınlarda elde edilen esirlerden beşte birini padişah adına almaları emredildi. Çocukları seçmek üzere de akıncı kadıları tayin edildi. Bu yolla toplanan pek çok çocuk Murad Han'ın huzuruna getirildi. Çandarlı Hayreddin Paşa: "Bunları Türk'e verelim. Hem Müslüman olsunlar, hem Türkçe öğrensinler, yeniçeri (yeni asker) olsunlar" dedi.

Âlimler de, " Cenab-ı Hakk yüzlerini ak ve parlak, bağzularını sağlam, kılıçlarını keskin ve oklarını tiz eğlesin. Kendilerini daima muzaffer kılsın, din-i celil-i İslam'ın hâdimi eğlesin" diyerek dua ettiler.[71]

İşte bu olayla başladı yeniçerilerin serüveni...

Sonrası gerçekten müthiş oldu. Ocak teşkilatı kısa sürede mükemmel bir şekilde sistemleştirildi.

Devşirme kanunu çıkarıldı. Devşirme memurları tayin oldukları mıntıkalarda her bir kadılığı gezerek kırk hanede bir oğlan hesabı üzere yeniçeri namzedi gençleri seçerlerdi.

Çocukların yedi on yaşları arasında olmasına çalışılırdı.

Anası babası ölmüş çocuk alınmazdı; terbiyesi noksan olacağından...

Köy sığırtmacının oğlu seçilmezdi; aç gözlü ve ahlaksız olabilirdi.

Tek oğlu olanın çocuğu alınmazdı; şımarık olacağından...

Kel, fodul ve köse olanlar devşirilmezdi; diğer çocukların alay ve eğlencelerine konu olabileceklerinden...

Sanat sahibi olanlar alınmazdı; ulufe zahmet çekmez endişesiyle...

Türkçe bilen alınmazdı; açılmış ve söz dinlemez düşüncesiyle.

Çok uzun olanlar seçilmezdi; fitne çıkarabilirler endişesiyle...

Asil soylu, sıhhatli, gürbüz ve mütenasip vücutlu çocuklar devşirilirlerdi.

Alınan çocuğun köyü, kazası, sancağı, baba ve anası ile sipahisine isimleri, doğum tarihi, çocuğun eşkali en ince ayrıntısına kadar deftere kaydedilirdi.[72]

Eşkal defteri denilen bu defterler iki nüsha olarak tanzim edilir; biri devşirme memurunda durur, diğeri çocukları sevk eden sürücüye verilirdi.

Devşirilen çocuklar sürü denilen yüzer, yüz-ellişer kişilik gruplar hâlinde sürücülerle muhafızların nezaretleri altında hükümet merkezine sevk olunurlardı.

Devlet merkezine geldiklerinde derhâl sünnet edilirler, iki üç gün istirahattan sonra sağ ellerine şehadet parmaklarını kaldırarak kelime-i şehadet getirirler ve Müslüman olurlardı.

Yeniçeri ağasının teftişinden geçen çocukların yakışıklı olanları saray ve en gürbüzleri bostancı ocağı için ayrılır, diğerleri Anadolu ve Rumeli'deki ailelerin yanına geçici bir süre için bırakılırlardı. Kanuna göre Rumeli'den devşirilenler Anadolu ağasına, Anadolu'dan toplananlar ise Rumeli ağasına verilerek o mıntıka köylüleri arasında taksim edilirdi.

Her sene Anadolu ve Rumeli ağaları tarafından gönderilen kethüdalar, ailelerin yanındaki çocukları yoklamaya tabi tutarlar, durumları hakkında bilgi sahibi olurlardı.

Bu uygulama ile devşirme oğlanları bir taraftan ziraatle uğraşarak üretimde katkıda bulunur, bir yandan da Türkçeyi, Türk-İslam âdet ve geleneklerini öğrenirlerdi.

Üç-beş yıl sonra yeniçeri ağasının arzı ve Divan-ı Hümayun'da alınan kararla merkeze getirilirlerdi.

Eşkal defterine bakılarak tekrar kontrolden geçen devşirme oğlanları Acemi Ocağı'na kaydedilirdi.

Acemi Ocağı kışlasında yedi sekiz sene eğitim ve talim gören; ayrıca cami, mescit, medrese, köprü, hastahane inşaatlarında ve gemilerde çalışan neferler ilimce yetişirler, vücutça gelişirlerdi.

Zamanı geldiğinde ise çıkma veya kapuya çıkma denilen usulle yeniçeri ocağına kabul edilirlerdi.[73]

Yeniçerilerin belli başlı en mühim nizamları şunlardı:

- Kumandan ve zabitleri birlikten yetişme bile olsa şartsız itaat

- Cümlesinin bir vücut gibi müttefik, kışla ve karargahlarıyla aynı yerde bulunmak
- Debdebe ve tantana gibi askerlik ve mertliğe yakışmayan şeylerden sakınmak
- İslamiyet'in emirlerini eksiksiz yerine getirip nehiylerinden sakınmak
- Haklarında verilecek katil ve idam cezalarının muayyen maddelere hasredilmesi
- Ocaktaki rütbe ve terfilerinin kıdem sırasıyla yapılması
- Yeniçerilerin kendi zabitlerinden başkası tarafından tekdir ve cezalandırılamaması
- Malullerin (yaşlı ve sakat olanlar) tekaüt edilmesi
- Sakal bırakmamaları
- Evlenmemeleri
- Kışlalarından ayrılmamaları
- Talim ve terbiye ile vakit geçirmeleri[74]

Özellikle kışla hayatında yeniçerilerin askerî talim ve terbiyesine çok dikkat edilirdi. İlk dönemlerde askerî talimler daha çok iyi kılıç kullanmaya ve hedefini bulan oklar atmaya yönelikti. Pençe ve pazu kuvvetinin en yüksek seviyeye çıkması öncelikli hedefti.

Kılıç talimleri keçeden yapılmış mankenlere kılıç çalmakla olurdu. Yeniçeri dilâverlerinin kolu hiç durmadan biteviye bu mankenlere inerdi. Gözle takip edilemeyen müthiş darbeler birbirini takip ederdi.

Diğer taraftan kemankeş cengaverleri ok talimlerinde bulunurlardı. Oku tutan parmaklar otomatik silahlar gibi yayı germekte ve hiç durmadan üç yüz, dört yüz ok atabilmekte idiler. Yağlı mermerleri tokatlamak, sürat koşuları yapmak, mania, engel aşma talimleri ve bilhassa güreş sporu yeniçerilerin diğer güç ve kuvvet talimleri idi.[75]

Daha sonra bu talimlere tüfenk eklendi. Tüfenkle keskin nişancılar yetiştirildi.

Sarayda Enderun mektebine alınan çocukları mükemmel bir eğitim ve talim bekliyordu. Sarayda eğitim, okuma ve yazmanın yanı sıra görgü kurallarını öğrenme ve İslami ilimleri tahsille devam ediyordu. Üst sınıfa geçen gençler edebî Türkçenin yanında Arapça, Farsça ve Sırpçayı öğreniyorlardı. Ayrıca her türlü zorluğa tahammül edebilmek üzere mükemmel bir talimden geçiriliyorlardı. Dövüş hünerlerini öğreniyorlar, çeşitli hareketlerle vücutlarını sağlamlaştırıyorlar ve savaş sanatının temel bilgilerini ediniyorlardı.[76]

Artık onlar padişaha itaatten, İslam'a kuvvet vermekten başka bir şey düşünmezlerdi. Açlığa, susuzluğa, yorgunluğa ve her türlü çileye tahammül sahibiydiler. Dünyada, piyade birliklerinin ve düzenli orduların ilk örneği idiler.

Bir devşirme olup yeniçeri ocağından yetişmiş dâhi Türk mimarı Koca Sinan, manevi evladı Mustafa Sai Çelebi'ye yazdırdığı hâl tercümesinde yeniçeri oluşundan büyük bir haz ve gurur duyarak şöyle bahsetmektedir:

Eriştik hizmeti Osmaniyana
Hususa Hüsrev-i sahib-kırana

Olup yeniçeri çektim cefayı
Piyade eyledim nice gazayı

Padişahın kadimi çakeriyiz
Kal'a hıfz etmenin dahi eriyiz

Eskiden kuluyuz, yeniçeriyiz
Yanan od'a girer semenderiyiz.[77]

Bilindiği gibi od ateştir, semender de pulad (çelik) vücudunu ateş yakmayan efsanevî mahluktur.

Meşhur tarihçi İbrahim Peçevi de 1598 senesinde Macaristan'daki askerî bir harekâttan şöyle bir kesit sunmaktadır:

"Bir gün olmadı ki yağmur yağmaya ve seller olup sular taşmaya. Ordugâhta balçık bir mertebeye vardı ki, bir çadırdan bir çadıra varılmadan kaldı. Çadırların her ipine adam boyunda kazıklar çakıldı. Rüzgârların şiddetinden yine çadırlar durmaz yıkılırdı. Soğuklar

da o kadar şiddetli ki, askerde el ayak tutmaz. Musibetler birbirini takip eder. Üç günlük yol bu seferde bin müşkilat ile on iki günde alındı. Bataklıkta soğuktan, açlıktan ve hastalıktan çektiklerimiz tahkir ve tabir olunmaz."[78]

Başlarına börk denilen beyaz keçeden bir külah giyerdi yeniçeriler. Bunun arkasında ise yatırma denilen ve omuza kadar inen bir parça yer alırdı. Bu kısım yağmur, kar ve soğuktan enseyi korurdu. Elbiseleri topuklarına kadar inen uzun bir giyecekti. Ayakkabıları şehirde ökçesiz yemeni, seferde yandan kopçalı bir çizmeydi.

Bayraklarına ocağın sünni mezhebe mensup olduğunun bir işareti olarak İmam-ı Azam bayrağı denilirdi. Beyaz ipekten olup altın sırma ile bir tarafına "İnna fetahnâ leke fethan mübînâ", diğer tarafına da "Ve yensurakallâhü nasran azîzâ" âyet-i kerimeleri işlenmişti.

Yeniçeriler harp sahasına girdikleri zaman, yani düşman toprağına ayak bastıklarından itibaren, her ikindi namazından sonra sefer duası yaparlardı.

Yeniçeri kethüdası çadırından çıkıp bir iskemle üzerine oturur, yeniçeri ağasının iç ağaları ve adamları, ocak ağalarının maiyetleri ayak üzerinde bir daire teşkil ederek dururlardı. Her odanın neferleri de çadırları önünde dizilirlerdi.

Ocak yazıcısı kethüda beyin yanına gelerek dua eder, oradakiler hep bir ağızdan "Allah Allah" sadalarıyla, yarım saat dağları inletirlerdi. Padişaha, vezirlere, ağalara ve bütün askerlere nusret temenni olunur ve en sonunda "Hu" denilerek dua biter, herkes yerlerine dağılırdı.[79]

Harbe başlayacakları zaman ise binlerce yeniçerinin ağzından gök gürültüsü gibi çıkan Gülbang-ı Muhammedî dosta ferahlık ve güven verirken düşmanın yüreğinin yağını eritirdi.

Allah Allah İllallah
Baş uryan, sine püryan, kılıç al kan
Bu meydanda nice başlar kesilir hiç olmaz soran.
Eyvallah! Eyvallah!

Kahrımız kılıcımız düşmana ziyan.
Kulluğumuz padişaha ayan
Üçler, yediler, kırklar!
Gülbang-ı Muhammedî, nûr-ı Nebî, kerem-i Ali
Pirimiz, sultanımız Hacı Bektaş-ı Veli
Demine devranına hu diyelim huuuuuu!..

Kolay değil, tam üç yüz altmış yıl. Üç kıtaya meydan okudu bu sözler. Cihat alanları önce bu sözlerle yankılandı, sarsıldı. Düşmanın yüreğine ateş yakıldı.

Padişah harp meydanında ise etrafında dokuz saf, padişahın yerine serdar-ı ekrem görev yapıyorsa üç saf hâlinde dizilirdi yeniçeriler. Birinci saf ok veya tüfeklerini atınca, ikinci saf ayağa kalkarak oklarını boşaltır, sonra sırayla üç, dört, beş, altı giderdi. Saflar dalga dalga kabarırdı. Hücuma kalktıklarında ise "Hu" çekerek ileri atılırlardı.

Şayet düşman kuvvetleri padişah otağına doğru yaklaşırsa, saflar hilal gibi açılır, açılır ve sonra kapanırdı. Artık o kıskaçtan sağ çıkabilecek bir güç dünyada bulunmazdı.

Yeniçeri kıtalarının iştirak ettiği ilk büyük meydan muharebesi Murad-ı Hüdavendigar'ın Birinci Kosova Savaşı'dır (1389). Türkler yüz bin kişilik müttefik ordusunun karşısına kırk bin kişi çıkmıştı. Yeniçeri birlikleri on bin kişi kadardı. Savaş yeniçeri kuvvetlerinin düşman ordusunun merkezini teşkil eden ve Sırp Kralı Lazar'ın kumandasında bulunan düşman kıtalarını bir çember içerisine alıp imha etmesiyle neticelendi.[80]

Kosova Savaşı'ndan yedi yıl sonra bu kez Macar Kralı Sigismund'un kumandası altınsa yeni bir Haçlı ordusu toplanmıştı. Macarların yanı sıra Fransızlar, İngilizler, İskoçlar, Almanlar, Polonya, Bohemya, Avusturya ve İtalyanlar, hepsi gömgök zırhlara bürünmüş yüz otuz bin şövalye...

Büyük bir gurur ve azametle ilerliyorlar ve "Gök çökse mızraklarımızla tutarız!" diyerek haykırıyorlardı.

Vidin ve Rahova'da tarihin en meşhur katliamlarından birini gerçekleştirerek ilerlediler. İhtiyar, kadın, çoluk çocuk demeden on bin kadar Türk'ü akıl almaz işkencelerle öldürerek Niğbolu önlerine ulaştılar (8 Eylül 1396). Kale önlerinde zafer sarhoşluğuyla yaklaşık on altı gün oyalandılar.

Onlar Yıldırım Bayezid'in korkudan Anadolu'yu da terk ederek kaçacağını düşünüyorlardı. İşi bu sebeple gayet ağırdan almışlardı. Ancak 24 Eylül günü Osmanlı ordusunu ansızın karşılarında görünce büyük şok yaşadılar.

Buna rağmen Osmanlı ordusunu mahvetmek ve Yıldırım'ı yakalamak şerefine erişebilmek için Macar ve Fransız komutanları birbirleriyle şiddetli tartışmalar yaptılar. Neticede bu şeref (!) Fransızlara kaldı.

Zırhlı Fransız şövalyeleri Osmanlı ordusunun içerisine yıldırım gibi daldıklarında önce zafer naraları ile ilerlediler. Zaferi elde ettiklerini sandıkları anda yeniçeriler tarafından kuşatıldıklarının da farkına varmışlardı. Şimdi yeniçeriler amansız palalarını indirirken "Rahova-Vidin!.. Rahova-Vidin!" diye haykırıyorlardı. Böylece masum Müslümanları katletmenin ne demek olduğunu da onlara hatırlatıyorlardı. Yeniçeriler böylece yarım saat içerisinde Avrupa'nın bu gururlu şövalyeler topluluğunu ateş gören yağ gibi eritiverdiler. Korkusuz Jan ve birkaç arkadaşı esir edilirken Macar kralı kendini Tuna Nehri'ne atarak kurtulabildi.[81]

Niğbolu Savaşı ile artık bütün Avrupa milletleri, Osmanlı Devleti'nin kısa sürede demir bir balyoz gibi yetiştirdiği bu çekirdek ordusunun gücünü görmüş ve acısını tatmış bulunuyordu.

Varna, II. Kosova, İstanbul'un fethi, Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye, Belgrad, Mohaç ve daha nice zaferlerde yeniçeri kılıcı pek şanlı bir şekilde parladı, gözleri kamaştırdı.

Böylece yüzlerce savaşa girip çıktı Osmanlı hükümdarları. Onları korumakla görevli yeniçeriler en küçük bir ihmal göstermediler. Bir tek Yıldırım Bayezid Han esir düştü, Ankara Savaşı'nda Timur Han'a...

Onda da yeniçerilerin bir suçu olmadı. Anadolu askeri beylerinin yanına geçip Yıldırım'a ihanet ederken, şehzadeler savaşın kaybedildiğini anlayıp çekilirken, yeniçeriler akşama kadar vuruştular.

Timur'un seksen bine ulaşan ezici kuvveti saatlerce çarpışmasına rağmen sekiz on bin kişilik bu efsanevi birliği dağıtamıyordu.

Bir yeniçerinin ifadesiyle akıbetin sebebi:

"Biz, Padişahım sakın aramızdan çıkma dedik. Ancak cesur ve gayyûr hanımıza dinletemedik. Bizim aramızdan çıktı. Bir zaman sonra gördük ki Timur'un askeri hünkârımızı ele geçirmiş. Timur'a götürdüler. Biz de teslim olduk. Eğer Yıldırım Han sözümüzü dinleyip aramızdan çıkmasaydı, gece karanlığında biz onu alıp giderdik. Timur'un askeri ise bizi asla bulamazdı..."[82]

Yeniçeriler her zaman askerdiler. Savaşlardan sonra memleketlerine dönmezlerdi. Bir kısmı merkezde padişahın sarayında görev yaparken, diğerleri Divan-ı Hümayun muhafızlığı, şehir ve kasabaların inzibatı ve serhat kalelerinde muhafızlık görevlerinde bulunurlardı.

Onlar Osmanlı'nın yaya yürüyen neferleri idiler. Bir ülkenin üzerine yürüyüşe geçtiklerinde zelzele olurcasına korku salarlardı.

Batıda Belgrat'a, Budin'e, Temeşvar'a, Uyvar'a, Viyana'ya; doğuda Bağdad'a, Revan'a, Tebriz'e, Karabağ'a; kuzeyde Bender'e, Hotin'e, Polonya ovalarına; sonra Sina çöllerine, Rusya bozkırlarına, Şam'a, Halep'e, Kahire'ye yürüdüler. Bazen beş ay, bazen buçuk yıl süren bu yürüyüşler Türk tarihine altın hâleler gibi asılan zaferler kazandırdı.

Ta ki ocak disiplini bozuluncaya kadar...

Yahya Kemal Beyatlı "İstanbul'u fetheden yeniçeriye" asırlar ötesinden şöyle sesleniyordu:

Vur pence-î Âli'deki şemşîr aşkına,
Gülbangi âsmânı tutan pîr aşkına.

Ey leşker-i müfettihü'l-ebvâb vur bugün,
Feth-ı mübini zamin o tebşîr aşkına.

Vur deyr-i küfrün üstüne rekz-î hilâl için,
Gelmiş bu şehsüvâr-ı cihângir aşkına.

Düşsün çelengi Rûm'un eğilsün ser-ı Firenk,
Vur Türk'ü gönderen yed-i takdîr aşkına.

Son savletinle vur ki açılsın bu surlar,
Fecr-î hücûm içindeki Tekbîr aşkına.

DÜĞÜN

Germiyan Beyi Süleyman Şah oğlu Yakub Bey'i huzuruna çağırdı. Kendisine çeşitli konularda nasihat ettikten sonra:

"Oğul! Bu Osmanoğulları dini güçlü kılmada, İslam'ın hizmetinde çok ileri gittiler. Görünüşe göre sonu hayırlı olan saltanatları da uzun süre devam edecektir. Onlara güvenmek ve bağlılık iyi sonuçlar sağlar. Can bedende iken, ömürden geri kalan kısa günlerde bu soylu aile ile hısımlık kurmak, dostluk ve muhabbet dileklerimi yerine getirmek başlıca emelimdir."

Süleyman Şah'ın günlerdir tasarladığı bu yerinde tasavvurunu son yolculuğuna çıkmadan açıklamak istemişti. Belki yıllardır faaliyetlerini yakından takip ettiği, ömürlerini cihat etmekle geçiren bu gâzi beylerle yakınlık ve akrabalık kurarak şereflenmek istemişti.

Belki de Anadolu Türk beyliğini kurma yolunda diğer beylere öncülük etmek istiyordu. Zira on parça hâlindeki Anadolu bu şanlı ve uğurlu âlimlerin duasını kazanmış, Osmanoğulları'nın idaresinde tek bir birlik hâlinde olursa o zaman Avrupa'daki ilerlemeyi görmek gerekirdi.

Süleyman Şah sabırsızdı. Derhâl devrin ileri gelen âlimlerinden İshak Fakih başkanlığında kalabalık bir elçi heyetini Murad Hüdavendigâr'ın katına gönderdi.

Nâmesinde Osmanlıların dine hizmetlerini övüyor, devamını diliyor, akrabalık kurma isteklerini belirtiyordu. Bu maksatla kızı Devlet Hatun'u Şehzade Yıldırım Bayezid'e vermeyi teklif ediyor; çeyiz olarak da Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı kalelerinin verileceğini belirtiyordu.

Murad Han bu güzel dileğin kabul edildiğini bildiren bir nâmeyi elçilik heyetine teslim ederken her birini kıymetli hediyelerle sevindirip uğurladı.

Gâzi Hünkâr, bundan sonra bir taraftan düğün hazırlıklarını başlatırken diğer taraftan etrafın beylerine okuyucular gönderdi. Karamanoğlu, Hamidoğlu, Menteşeoğlu, Saruhanoğlu, Aydın ve Tekeoğlu, Candaroğlu ve Mısır sultanı baharda yapılacak düğüne davet edildiler. Yüce padişah kendi silah arkadaşlarını da bu mutlu gününde yanında görmek istemişti. Bu itibarla sancak beylerine de haberciler giderek düğüne katılmaları istendi.[83]

Dünyanın canlandığı, bitkilerin parıldadığı, çiçeklerin binbir çeşit kokular yaydığı 1381 yılı bahar günleri... Bursa'da geniş ve ferah bir alanda çeşitli yiyeceklerle dolu siniler, sofralar kuruldu. Devlet erkânı, padişahın yakınları rütbe ve görevlerine göre kendilerine ayrılan yerlere oturmuşlardı.

Çevredeki hükümdarlardan, beylerden çeşitli armağanlarla gelen elçiler bunları Gâzi Hünkâr'a sunuyorlar ve mecliste kendilerine ayrılmış yerlere geçip nimetlere gark oluyorlardı.

Mısır hükümdarının elçisi, sultanının sevgilerini bildirdiği mektubunu sunduktan sonra maiyetindekiler boylu poslu, kula ve yürük atları takdim ettiler. Arap işi nefis eşyalar ve sultana yakışır hediyeler onları takip etti.

Ardından Hamid, Aydın, Saruhan, Menteşe, Kastamonu ve Karaman beylerinin elçileri göz alıcı hediyelerini sundular. Karşılığında armağanlarla sevindirildiler.

Şimdi Rumeli beylerinin önde gelenlerinden Evrenos Bey'in hediyeleri geliyordu... Yüz erkek köle... Onunun elinde halis altınla doldurulmuş tabaklar... Onunun elinde gümüş akçelerle dopdolu gümüşten sahanlar... Onları izleyen seksen delikanlının elinde ise ham gümüşten işlenmiş kadehler, şamdanlar, maşrapalar, ibrikler, göz alıcı güzellikleriyle parlıyorlardı. Ardından yüz cariye nice süslü, işlemeli giysiler, gerdanlıklar, mücevherler ile geçtiler.

Bütün elçiler hayret, hayranlık ve şaşkınlıkla bu manzarayı seyrediyorlardı. Hünkârın bir kulu bu kadar büyük hediyeler ve armağanlarla nasıl gelmiş olabilirdi?

Bir görevlinin gücü bu ölçüde olunca, onun şanlı hükümdarının imkânları ile kudretinin ne derecede olacağı, ne kadar yüksek bir mertebede bulunacağı olayı görenlerin akıl sınırlarını zorluyordu.

Oysa Murad Han'ın davranışı bu işin değil akılla, hayal sınırları ile de çözülemeyeceğini gösteriyordu.

Evrenos Bey'in hediyelerini olduğu gibi Mısır sultanına verilmek üzere elçilerine takdim etti. Öteki beyler için de kendilerine layık hediyeler, güzel armağanlar yollandı.

Mısır hükümdarının yolladığı cins atlar ve savaş aletleri ise cihat yolunda kullanılmak üzere Evrenos Bey'e verildi.

Ayrıca cümle ulemaya ve ümeraya nice hediyeler layık görüldü. Düğüne gelen fukara taifesine ise o kadar bahşiş verildi ki yoksulun yoksulu gelenler zengin olup gittiler.[84]

İşte Yıldırım Bayezid ile Devlet Hatun'un düğün törenleri nice görkemli alaylara ve hayırlı olaylara vesile oldu. Öte yandan Yıldırım'ın hanımı Devlet Hatun'un annesi Mutahhara Hatun, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin oğlu Sultan Veled'in kızı idi. Bu itibarla ana cihetinden Mevlana Hazretleri'yle akrabalık kurulmuş oluyor ve Yıldırım'ın evlatlarıyla birlikte Osmanlı şehzadeleri Çelebi lakabıyla anılmaya başlıyordu.

GAZÂ-İ EKBER

Germiyanoğlu Süleyman Bey'in başta Kütahya olmak üzere birçok kalesini düğün çeyizi olarak Osmanlılara vermesi, Hamidoğulları'nın ise bir kısım kaleleri para karşılığı bu devlete satması Karamanoğulları'nı endişelendirdi. Zira Karamanoğulları Beyliği'nin batısındaki şehirler tamamen Osmanlıların eline geçmiş bulunuyordu. Neticede iki beylik, kuzey ve batı yönünden sınırdaş olmuştu.

I. Murad Han, Anadolu beylikleriyle olan dostane münasebetlerinden fevkalâde memnun olarak bütün ağırlığını Balkanlara yönelterek Rumeli'ye geçti.

Oysa Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey bu fırsatı bekliyordu.

Osmanlı orduları 1382'de Manastır ve Pirlepe'yi hâkimiyet altına alarak Arnavutluk ve Kuzey Epir'e akınlarda bulunmaya başladılar. 1385'te önce Ohri, uzun bir direnişten sonra ise Sofya teslim alındı.

İşte Murad Han Rumeli'de rahat bir şekilde fetih hareketlerini yürütürken, Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey harekete geçti. Bosna kralı ile de ittifak arayışlarında bulunan ve onu Osmanlılara karşı kışkırtan Ali Bey, Beyşehir ile bazı yerleri işgal etti (1386).

Gâzi Hünkâr Niş'i fethedip Edirne'ye döndüğünde Karamanoğlu'nun Osmanlı topraklarını vurduğu haberini aldı. Son derece üzüntü duydu. Derhâl devlet ileri gelenlerini topladı ve:

"Şol ahmak zalimin yaptığı işleri görün. Ben Allahu Teâlâ yolunda din gayretine çalışıp, memleketimi bırakıp bir aylık yol düşman içine girmişim. Gece ve gündüz ömrümü gazaya sarf etmeye niyet kılıp, bu uğurda zevk ve eğlenceyi terk edip, bela ve mihneti seçmişim. O ise gelip bir bölük mazlum Müslümanların üzerine yürüye ve onları incitip mallarını yağma ide.

Ey gâziler! Bu zalimleri nice edeyim. Beni gazadan men edip Müslümanlar üzerine kılıç çekmeye sevk ederler. Eğer cihat ve gazaya dönersem Müslümanlar bu zalimlerin elinde perişan olurlar, yok eğer bunlar üzerine varırsam gâzilerin kılıncını Müminler üzerine döndürmek lazım gelir" diyerek endişelerini dile getirdi.[85]

Murad-ı Hüdavendigâr Karamanlıları cezalandırmadan Rumeli'de rahat hareket edemeyeceğini anlamıştı. Kendisi Bursa'da ordusunu tertip etmeye çalışırken Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Bey'e de kuvvetlerini hazırlaması emrini verdi.

Murad Han'ın hazırlıklarını işiten Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey derhâl bir elçilik heyeti göndererek sulh teklifinde bulundu. Gâzi Hünkâr bu teklife karşı:

"Tarafımızdan bir kusur olmamış iken, gazâ için yola çıktığımızı fırsat bilip, yokluğumuz sırasında ülkemize saldırmak ve söz eriyim derken yeminleri bozmak doğru mudur? İyilik karşısında kötülükle davranmak uygun mudur? Şimdi onun sözüne, andına, tekrar ettiği yeminlere inanmak caiz değildir.

Mümin kişi aynı taşla bir kere daha dağlanmaz. Yılanın zararını onu savmakla gideremezsin. Akrebi kendine yakın edinen panzehir taşımaya mecburdur. Onun verdiği zararı ortadan kaldırmak ve hareketine pişman etmek kararlaştırılmıştır. Geri dön ve bir ordu ile gelmekte olduğumuzu bildir" dedi.

Elçi Karamanoğlu'nun; "Leşkerüm Leşkerünce vardır. Eğer barışırsan barışır, vuruşursan vuruşurum. Derdüne dert, ölümüne ölümle cevap veririm" sözünü nakletmesi üzerine Gâzi Hünkâr:

"Bre müfsid zalim! Benim kastım ve işim gece gündüz gazâ ile meşgul olmaktır. Benim gazama mani olup Müslümanları ben gazada iken incitirsin. Ahd ü aman bilir adam değilsin. Seni cezalandırmadan ben huzur ile cihat edemem. Nice barışmak ki mani-i gazâya gazâ, gazâ-yı ekberdir. Hazır ol vaktine!" diyerek son sözü söyledi.[86]

Şimdi Anadolu Türk birliğinin sahibini belli edecek bir savaşa doğru adım adım gidiliyordu.

Konya Ovası'na doğru ilerleyen Osmanlı ordusunun mevcudu yetmiş bin civarındaydı. Padişahın ordusunda kendi askerlerinden başka Bizans ve Sırp kuvvetleri de vardı. Ayrıca Osmanlı himayesindeki Candaroğulları Beyliği de yardımcı kuvvetler göndermişti.

Alaaddin Ali Bey de hazırlıklarını tamamlamış bulunuyordu. Karaman ordusunun mevcudu Osmanlılardan daha fazlaydı. Çoğunluğunu Turgut, Varsak ve Bayburt Türkmenlerinin oluşturduğu Karaman ordusunda Tebrek, Samagar, Çaygazan, Barımbay ve Tosboğa gibi Moğol taifeleri de yer almıştı.

Karaman kuvvetlerine bir konak kaldığında Osmanlı ordusu savaş düzeni aldı. Şehzade Yakub Çelebi Anadolu askerleriyle sağ kolda, Şehzade Bayezid Rumeli birlikleriyle sol kolda yer alırken

yeniçeri ve azaplarla birlikte padişah merkeze yerleşti. Timurtaş Paşa emrindeki kuvvetlerle sağ ve sol kollara yardımcı olacaktı.

Karaman ordusunda Alaaddin Bey merkezde; Samagar, Çaygazan, Barımbay taifesi sol kolda, Varsak ve Bayburtlu Türkmenleri ise sağ kolda yer tuttular.

Her taraf atlılarla coştu kaynadı,
Anlı şanlı yiğitler aldı meydanı.
Kemankeşlerin siperlik şakırtısı,
Ok ve yay sesleri inletti cihanı.

Konya Ovası o sabah kıyamet yerini andırıyordu. İki taraf birbirine girip saflar çatışınca ceng yeri kızılca bir kor oldu. Ölüm ateşi her yanı sardı.

Davul ve boru sesleri, kılıç şakırtıları ve gâzilerin naralarından dağlar inledi. Yıllardır Rumeli'de düşmanla çarpışan tecrübeli gâzilerin kılıç yalımları Karamanlılara göz açtırmıyordu.

Şehzade Bayezid... Bugün sanki onun günüydü. Dört bir yana yıldırım gibi yetişiyor, arslan gibi dalıyor, ejderha gibi yıkıyordu. Tatar ve Varsak birliklerini kısa sürede dağıtıp hayat harmanlarını yele verdi. Ve o gün "Yıldırım" unvanını aldı.

Bayezid'in gayretini gören Firuz Bey, Hace Bey, Kutluca Bey, Eyne Bey, Saruca Paşa ve Müstecap Subaşı büyük bir gayretle mücadele ederken, Timurtaş Bey bütün gücüyle Alaaddin Ali Bey'in kuvvetleri üzerine yüklendi. Rumeli yiğitleri, kılıçlarını gözle takip edilemez bir hâlde oynatmaya başlayınca Karamanoğlu'nun aklı başından gitti. Konya Kalesi'ne doğru süratle kaçtı. Beyleri, komutanları teslim yolunu tutarken Karamanlıların bütün ağırlıkları, eşyaları Osmanlılar eline geçti.[87]

Kerem sahibi Sultan Murad-ı Hüdavendigâr bu parlak zafer üzerine Yaradan'a sayısız hamdler, senalar etti. Ele geçen ganimeti savaşta bahadırlık gösteren yiğitlerine dağıttı. Onlara nice güzel sözler söyledi, rütbeler, hil'atlar bağışladı, yeni görevler verdi ve her birini ayrı ayrı sevindirdi.

İHSAN VE ADALET ÖRNEKLERİ

Karamanlılara karşı kazanılan büyük meydan muharebesinden sonra, Osmanlı ordusu Konya üzerine doğru yürüdü.

Murad Han bölge halkının malına, canına ve namusuna bir halel gelmemesi için sıkı tedbirler almış, emirler vermişti. Halkın yüreğindeki korku ve endişenin giderilmesi için çalışılmasını buyurmuştu.

Buna rağmen Sırp askerlerinden birkaçı halka eziyette bulunmuşlardı. Bu durum üzerine padişah ciddi bir yoklama sonucunda olaya sebebiyet verenleri tespit ettirerek derhâl idam ile cezalandırdı. Zulme uğrayanların haklarını geri vererek sevindirdi.

Osmanlı ordusu Konya önüne gelip iki gün oturunca Alaaddin Ali Bey dehşete kapıldı. Beyliğinin çöküşünden perişan, uygunsuz davranışlarından pişman olarak ve de padişahın adalet ve keremine güvenerek, hanımı olan padişahın öz kızını beldesinin önde gelen şeyhleri ve âlimleri ile birlikte Murad Han'a şefaatçi olarak gönderdi.

Merhameti engin deniz gibi olan padişah, kızının gözyaşlarına dayanamadı. Babalık damarları kabararak şefkat ve mürüvvet yüzünü gösterdi. Damadının edepsizce davranışlarını, kusurlarını affetmeye yöneldi. Gelip yüce otağın saçağını öpmesine izin verdi.

Karamanoğlu bu habere fevkalâde sevindi. Sabah Konya Kalesi'nden çıkarak hünkârın huzuruna vardı. Elin öpüp bin türlü özürler diledi. Gâzi Murad Han lütuf ve kerem etti. Ettiği yaramazlıklara bakmayıp iklimini kendisine bağışladı.[88]

***

Gâzi Hünkâr dönüş yolunu tuttuğunda, bazı beyler ve devlet erkânı onu Hamidoğulları üzerine sevk etmek istediler.

"Hamidoğlu Hüseyin Bey'in Karamanoğlu ile gizli bir antlaşması vardır. Daha önce bize sattığı kaleleri Karamanoğlu'nun işgal etmesi sırf onun özendirmesi ile olmuştur" dediler. Bu sözlerle padişahın gazabını o yöne çekmek istediler.

Gönlü yüce padişah bu sözlere karşı:

"Hamidoğlu ülkesinin özü, en güzel toprakları, şerefli beylerimizin idaresine bırakılmış olan yüksek burçlu kalelerdir. Fakirin elinde iki kasabası var: Biri Antalya, biri İstenoz (Korkuteli). Bu hâlde iken onun üzerine varmak mürüvvetle bağdaşmaz. Şahine sivrisinek kovmak yakışmaz" diyerek Hüseyin Bey üzerine yürümeyi reddetti ve Kütahya yoluyla Bursa'ya doğru harekete geçti.[89]

CENK NASIL OLUR GÖRSÜN!

Sultan I. Murad, Anadolu'da Karaman gailesi ile meşgul olurken, Balkanlar'daki karışıklıkları gidermek üzere de Timurtaş Paşa'yı görevlendirmişti. Timurtaş Paşa 1387'de Bosna'ya doğru ilerlerken, Morava Nehri'ne karışan Topliça Çayı vadisindeki Ploşnik Boğazı'nda Bosna Kralı Tvartko ile Sırp Kralı Lazar Grebliyanoviç'in kuvvetleri tarafından pusuya düşürüldü. Müttefiklerin otuz bin kişilik kuvvetine karşılık Osmanlılar yirmi bin kişi idi. Burada yapılan şiddetli çarpışmada, Timurtaş Paşa emrindeki akıncı kuvvetlerinin büyük bir kısmı şehit düştü. Bu, Balkanlar'da uğranılan ilk büyük mağlubiyetti.[90]

Osmanlıların bu yenilgisi Balkanlar'da âdeta umumi bir seferberliğe dönüştü. O ana kadar gizlice yürütülmeye çalışılan yeni Haçlı seferi hazırlıkları bu başarı üzerine bir düğün alayı hâlini aldı. Kendi aralarındaki mücadeleyi bırakan Balkan milletlerinin şimdi hedefi tekti: Osmanlı'yı bu bölgeden silmek. Sırp prensleri, Bosnalılar, Bulgarlar, Arnavutlar, Ulah ve Hırvat prensleri bütün güçleriyle ittifakın içinde yer aldılar. Macarlar da önemli bir kuvvetle katılarak müttefikleri destekliyordu.

Böylece bütün Balkan prensesliklerini mevcut güçleriyle bir araya getiren Sırp despotu Lazar'ın, Osmanlılardan en küçük bir endişesi dahi kalmadı. Büyük bir sevinç içerisinde derhâl padişaha elçilik heyetini gönderdi. O mektubunda; sayılarının çokluğundan, askerlerinin ziyadeliğinden bahisle üstünlük davasında bulunuyor, Müslümanların ayaklarını bu diyardan kesip atmak emelinde olduklarını belirtiyor ve hatta Din-i Muhammedi'yi İslam ülkelerinden dahi sileceğini iddia ediyordu.

Din yolunda himmet ve gayreti yüce Padişah Murad-ı Hüdavendigâr ise elçiye şöyle cevap verdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın dileği üzere çiçeklerin uyanma demi olan baharda, gül bahçelerindeki goncaların açılarak bir asker gibi saf bağladıkları zaman, kâfir çerilerini andıran soğuklar, kar ve yağmur bulutları dağıldığında, ben de şanlı çocuklarım ve bütün ordumla Kosova sahrasında olacağım. Yiğitlik davulunu vurdurup ve sedası ile gök kubbeyi doldurup, düşman içine dalan aslanların hücumu sonunda Las'ı (Lazar) kara toprağa karmak için geleceğim. Ebedî izzet ve şereflerin kaynağı olan Peygamber Efendimiz'in yüzü suyu hakkı için, kâfirin fitne ateşini yok etmek ve ateşler saçan kılıcın yalmanında oynaşan alevleri ol sapıkların üzerine saçmak suretiyle kara yüreklerini dumana boğmak için yürüyeceğim. Eğer merd ise yerinde dursun, cengin tozu dumanı nasıl olurmuş görsün."

Aslında Sultan Murad, devleti aleyhindeki bu ittifaktan ve derhâl harekete geçileceğinden casusları vasıtasıyla zamanında haberdar olmuş, planlı ve muvazeneli bir şekilde süratle hazırlıklara girişmişti. Oğulları Yıldırım Bayezid ile Yakub Çelebi'ye hazır olmaları için fermanlar, Anadolu beylerine ise cihada davet mektupları gönderdi. Çandarlızâde Ali Paşa kumandasıyla da otuz bin kişilik bir kuvveti, Bulgarların müttefiklerle ittifakını önlemek üzere harekete geçirdi. Süratli bir şekilde Nadir Geçidi'nden aşan Ali Paşa, Pravadi, Şumnu ve Bulgar krallığının merkezi olan Tırnova'yı aldı. Sonra Tuna boyunca yürüyerek Ulahların nüfuzu altına girmiş olan Silistre ve Niğbolu'yu zapt etti. Böylece Ali Paşa askerlikçe pek mühim bu seri başarılarla, Bulgar Kralı Şişman'ı amana düşürerek onun Balkan ittifakına girmesini ve Osmanlı kuvvetlerini ansızın vurmasını önledi.

Öte yandan Sultan Murad-ı Hüdavendigâr, yanında Kütahya ve Hamid sancakbeyi küçük oğlu Yakub Çelebi de olduğu hâlde 1389 yılı baharında Rumeli'ye geçti. Meriç Nehri geçit verinceye kadar Filibe'de bekledi. Yanbolu'ya geldiği zaman Bulgaristan fethini tamamlayan Ali Paşa da kuvvetleriyle gelerek orduya dahil oldu. Osmanlı ordusunda Türklerin himayesini kabul etmiş bulunan Bulgar prensi ve Makedonya Sırp beylerinin yanı sıra; Anadolu'dan

Candar, Germiyan, Saruhan, Aydın, Menteşe ve Teke beyliklerine ait kuvvetler de bulunmaktaydı. Bu sırada Osmanlı ordusuna yalnız namının zikredilmesi büyük bir kuvvet hükmünde bulunan Evrenos Bey de iltihak etti. Orhan Gâzi'nin silah arkadaşı olan ve Rumeli'ye ilk geçişten beri bu bölgelerde akıncılık yapan bu tecrübeli ihtiyar kumandanın Hac farizasını eda ettikten sonra dönerek Osmanlı ordusuna katılması askerin cesaretini artırdı.

Osmanlı ordusu İhtiman'a vardığı zaman müttefik kuvvetlerin Kosova'da toplandıkları haberi geldi. Derhâl harekete geçen ordu, Sofya Köstendil yoluyla Kratova'ya geldiğinde yeni bir Sırp elçilik heyetini burada bekler buldu. Sırp Kralı Lazar, ihtimaldir ki üzerine gelen Osmanlı ordusunun gücünü öğrenmek istiyordu.

Lazar'ın elçisi padişaha kralından şu sözleri nakletti:

"İşte ben hazırım. Üç aydan beri eğer iki eli kanda dahi olsa gelmesi lazımdı. Eğer er ise gelsin vuruşalım. Şayet gelmez ise hazır olsun, ben yakında varıyorum."

Hünkâr bu sözleri işitince elçiye büyük bir gazap içerisinde:

"Eğer elçiye ölüm olsa derhâl seni tepelerdim. Ol mel'unun böyle sözler söylediğine bakılırsa İslam kılıncını görmemiştir. El tabancasını yemeyen, kendi tabancasını demirden sanır.[91] Ve kendi evinde kendisini arslan zanneder. İnşallah ona Türk erliğin gösterem" buyurdu.

Sonra da askerinin alay merasimini elçiye seyrettirdi.

Elçi Osmanlı askerinin mükemmel silahları ve atlarıyla, disiplin içerisindeki gösterisini yarı hayranlık ve yarı korku içerisinde izledi ise de gayrete gelerek padişaha:

"Ey şah! Madem bana bu şekilde askerini arz ettin. Amma bizim askerimiz sizin askerinizin on katıdır. Beş yüz bin silahlı, giyimli ve uyumlu gök demirden erimiz vardır. Her bir erimiz bin Türk'e bedeldir" dedi.

Hünkâr ise elçiye cevaben:

"Ey mel'un! Eğer cihanın askeri dahi sizinle olsa, Allah'ın inayetiyle ve Muhammed Aleyhisselam'ın mucizatıyla cümlesinin kanını toprağa karup, onları karga gibi ayıklayup, binini bir kezden kırup, kralının başını keserim" dedikten sonra elçiyi kovdu.[92]

MEŞVERET SÜNNET-İ RESUL'DÜR

Sultan Murad-ı Hüdavendigâr elçinin gitmesinden sonra devlet erkânını son bir durum müzakeresi yapmak üzere topladı. Öncelikle tecrübeli Hacı Evrenos'a hitap ederek:

"Evrenos, bu kâfirlerle nice buluşup cenk etmek gerektir? Bu işin kolayı nasıl olur?" diye sordu.

Evrenos Gâzi dua edip yer öptükten sonra: "Ey Hüdavendigâr! Ben aciz bir hizmetçinizim. Benim fikrim ve reyim ne ola? Süleyman'ın yanında karıncanın ne fikri, ne miktarı ola ki söz söyleye. Asker sevk etmek ve cenk ahvalin bilmek sultanımın işidir" diyerek tevazu gösterip padişahın zihninden geçenlere iştirak ettiğini bildirdi.

Sultan Murad ise cümleye hitaben, "Beyler! Bugüne kadar Hak inayetiyle çok asker çekip cenkler ettim. Amma bu cenk evvelkiler gibi değildir. Hem meşveret itmek sünnet-i Resul'dür. İttifak edip gönülleri sağlam tutmak ve kuvvetlendirmek ise vaciptir" dedikten sonra tekrar Evrenos'a dönüp; "Nice zamandır seni bu uçta koydum. Bunların ayinin, erkânın bildin ve tecrübe ettin. Senin fikrin diğerlerininki gibi değildir" dedi. Bunun üzerine Evrenos Bey dua edip saygı ve bağlılığını belirttikten sonra şöyle açıkladı:

"Önce yapılması gereken cenk yerine onlardan evvel varmak ve orada dayanmaya elverişli bir yer seçmektir. İşin ikinci kısmında saflar bağlandığı zaman savaşta acele etmemek gerekir. Zira o takdirde küffâr gök demirden bir duvar gibi olur. Bu durumda zafer bulmak kolay olmaz. Zira, "Soğuk demir işlenmez" atasözünün de bir değeri vardır. Oysa başına buyruk, cenk meydanına düşen, saflardan kopan kâfirle savaş kolaydır" diyerek gönle hoş gelen tedbirleri padişaha açıkladı.

Sultan Murad, Şehzade Bayezid ve Çandarlızâde Ali Paşa da bu fikri uygun bulunca ilerleyip iyi bir yer tutabilmek için derhâl

harekete geçildi. Osmanlı ordusu, Üsküp ile Priştine arasındaki Kosova sahrasına geldiği zaman düşman birlikleriyle karşılaştı.

Padişah ve beyleri düşmanın durumunu incelemek üzere bir tepeye çıktıkları zaman, yeryüzünün demir deryasına dönmüş olduğunu gördüler.

Nice leşker akan bir ırmağa benzer,
Demirlere gömülmüş volkana benzer.

Küffârın beyleri Osmanlı ordusunu gördükleri zaman sayı üstünlüğünün kendilerinde olduğunu anlayarak sevinmişlerdi. Beylerin her biri ileri geri konuşarak yiğitlik satmaya başladılar. Bunlardan Lazar'ın yeğeni Brankoviç sadece kendi emrindeki birliklerle İslam ordusunun hakkından gelebileceğini iddia ederken, Lazar da her kim Osmanlı padişahını tutup önüne getirirse onu damat edineceğini ve on kaleyi çevresiyle birlikte kendisine vereceğini vaat etti. Bu arada toplanan mecliste generallerden bir kısmı Türklerin üzerine gece vakti hücum edilmesini teklif etti ise de Yorgi Kastriyota, gece karanlığının düşmanın firarını kolaylaştıracağını, bu suretle Osmanlıların büsbütün mahvolmaktan kurtulmuş bulunacağını ifade ederek reddetti.

Haçlılar gerçekten sayıca üstündüler. Nitekim kaynaklarda Türk ordusu kırk altmış bin, Haçlı kuvvetleri ise yüz iki yüz bin arasında ifade olunmaktadır. Sultan Murad Han, düşman ile karşı karşıya gelince derhâl savaşa girişmek arzusunda olduğunu bildirdi. Evrenos Bey ise:

"Sultanım, şimdi gün kızgındır, asker yorgundur ve düşman azgındır. Bugün dinlenelim. Yarın Allah'a tevekkül idüp, tekbir getirip, Sultanım önünde can ve baş oynatırız" dedi.

Murad Han da bu teklifi münasip görerek kabul etti. Daha sonra da harp meclisini son kez topladı. Komutanlarıyla muharebe taktiklerini görüşmek ve kararlaştırmak istemişti.

Bazı kumandanlar canlı bir istihkâm gibi kullanılmak, düşman süvarisine dehşet ve intizamsızlık vermek üzere bütün develerin,

ordunun cephesine konulması fikrini bildirdiler. Bunun üzerine Murad Han, oğlu Bayezid'e dönüp:

"Ey ciğer kûşem! Düşmanla vuruşmak hakkında sen ne tedbir edersin? Zira ben düşmanın askerin bu kadar tasavvur itmez idim. Görülüyor ki sayıya gelmezler. Şimdi biz kendi askerimizin önüne deve tutalım mı? Yoksa şöyle karşı karşıya vuruşalım mı?" deyince Bayezid Han:

"Hünkârın fikrine bizim tedbirimiz ermez. Amma, biçareye şöyle gelir ki, nice yıldır kâfir ile cenk ederiz, hiç önümüzde deve tutmadık, şimdi dahi tutmayız. Kâfirin leşkeri ne denli çoksa inâyet-i hak, İslam'ladır. Eğer Hakk Teâlâ'dan inayet olursa, yalnız ben kulun bu kâfirin işini tamam ederim. Şimdiye dek her cenkte mansur ve muzaffer olduk. Şimdiden geri dahi gam yeme. Yine nusret, Hakk'ın yardımıyla senindir. Hele ben hiç endişe etmezem. Eğer öldürürsek said, yok ölürsek şehit oluruz" dedi.

Murad Han bu şecaat sahibi, tedbir ehli ve yüksek himmetli oğluna dualar ettikten sonra Ali Paşa'ya sordu. Ali Paşa da Şehzade Yıldırım Bayezid'in belirttiği hususlara katıldığını beyan etti.

Daha sonra Beylerbeyi Timurtaş Paşa söz alarak, "Bu gömgök demirlere bürünmüş kalabalık dalgalanmaya başladığı vakit muhtemeldir ki develer de ürkerek geriye vurabilirler. O zaman askerimiz dağılır, perişan olur ki, böyle tehlikeli bir işte, yanlış tedbir alan, sonunda pişman olur" diyerek fikrini belirtti.[93] Bu şekilde görüşmelerin sonunda meydana yiğitçe girme yolunu seçerek maksadı hep zafer olan orduyu ona göre düzenlediler.

AŞKINLA AĞLAYAN GÖZLER HÜRMETİNE...

O gece düşman tarafından esmekte olan şiddetli rüzgâr, Osmanlı askerinin üzerine yoğun bir şekilde toz serpiyordu. Murad Han, bu hâlin muharebe esnasında, kendileri için felakete sebep olmasından derin bir endişe duydu. Bütün gece Cenab-ı Hakk'tan niyaz ve istimdât ederek, ebedî saadete nail olmak üzere, kendisi için din yolunda şehadet istirhamında bulundu. Şöyle yalvardı:

"Yâ İlahî! Seyyidî! Mevlayî!

İki cihan peygamberi Habib-i Ekrem'in yüzü suyu hürmetine;

Kerbela'da akıtılan o yüce peygamberin torununun kanı hürmetine;

Ayrılık gecesinde ağlayan gözler ve senin aşkınla sürünen yüzler hürmetine;

Dert ehlinin hazin gönülleri ve onların cana tesir eden inlemeleri hürmetine;

Yâ İlahî!

Bunca kere hazretinde duamı kabul ettin. Beni mahrum etmedin. Gene benim duamı kabul eyle.

Bir yağmur verip şu üzerimize gelen zulümâtı ve gubârı (tozu) defedip âlemi nurânî kıl, tâ ki kâfir askerini açıkça görüp yüz yüze cenk edelim.

Yâ İlahî!

Mülk ve kul senindir. Sen kime istersen verirsin. Ben dahi bir aciz kulunum. Benim fikrimi ve esrarımı sen bilirsin. Mülk ve mal benim maksadım değildir. Ben buraya kul karavaş için gelmedim. Hemen halis ve muhlis senin rızanı isterim.

Yâ Rab!

Beni bu Müslümanlara kurban eyle.

Tek bu müminleri küffâr elinde mağlup edip helak eyleme!

Yâ İlahî!

Bunca nüfusun katline beni sebep eyleme!

Bunları mansur ve muzaffer eyle!

Bunlar için ben canımı kurban ederim.

Tek sen kabul eyle!

Asâkir-i İslam için teslim-i ruha razıyım.

Tek bu müminlerin ölümünü bana gösterme.

Yâ Rab!

Günahlarımız sebebiyle bizi düşman okuna hedef kılma!

Kahrınla beni fena ve yüzümü halk içinde kara eyleme.

İslam toprağını din düşmanlarına çiğnetme ve dalalet ehline yurt eyleme.

Yâ İlâhi!

Beni katında mihman edip, müminler ruhuna benim ruhumu feda kıl!

Evvel beni gâzi kıldın, ahir şehadet ruzi (nasip) kıl!"[94]

Şafak vakti ile beraber sanki temiz nefeslerinden dışarı taşan buğu, rahmet bulutu inmişçesine, İslam askeri üzerine zafer yağmuru gibi dökülüp siper oldu. Yağmur toz deryası olan ovayı akarsulara bezedi ve padişahın bu yoldaki endişeleri kayboldu.

Yağmur kesilince iki ordu harp nizamı almaya başladılar. Sultan Murad'ın emriyle mehteran bölüğü vazifeye başlayıp her taraftan zurna, nefir ve nakkare sesleri ile gâzileri coşturmaya başladı. Çavuşlar ise asker arasında gezinip:

"Hey merdaneler! Hey gâziler! Bugün ol gündür ki, kâfirin bağrını hûn (kan), kanını Ceyhûn idüp, bağırsakların perran ve başlarını top gibi galtan iderüz. Ey gâziler! Bugün ol gündür ki, gayret demidir ve hamiyyet eyyamıdır. Bunca yıldır, Han'ın nân ü nemekin (ekmek ve tuzun) yeriz. Her gün ata binip kılıç kuşanırız. Ve bunca zamanı huzur, saadet ve sohbet ile geçirmemiz hemen bu devir içindir" diyerek seslenmekte ve kalpleri kılıç gibi bilemekteydiler.

Osmanlı ordusunun merkezinde Sultan Murad; sağ kolunda Yıldırım Bayezid kumandasında Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa, Evrenos Bey ve diğer tecrübeli beyler; sol kolunda ise Karesi Sancakbeyi Yakub Çelebi kumandasında Anadolu Beylerbeyi Saruca Paşa ile Germiyan, Hamid, Teke, Menteşe, Aydın ve Candaroğulları kuvvetleri konulmuştu. Merkez kuvvetlerinin önünde yeniçeriler ve onların önünde de toplar vardı. Evrenos Bey'in tavsiyesiyle ordunun sağ ve sol kanatlarının önüne biner okçu konulmuştu. Veziriazam Ali Paşa, padişahın yanında yer almıştı.

Düşman ordusunun merkez kuvvetlerine Sırp despotu Lazar, sağ kola yeğeni ve damadı Brankoviç, sol kola ise Bosna Kralı Tvartko

kumanda ediyordu. Macar, Eflak, Bulgar, Arnavut, Çek ve Leh askerleri ise her iki kanada da yerleştirilmişlerdi.

Muharebeye düşmanın top atışıyla başlandı. Murad Han da; "Gerçek yardım ancak Allah katından olur" diyerek topçularına ve okçularına işaretini verdi. Türk topçularının atışlarının ardından okçular düşman birlikleri üzerine ok ve demir yağdırmaya başladılar. Buna mukabil düşman birlikleri de devamlı olarak Osmanlıların sol koluna yüklenmeye başladı. Osmanlıların sol cenahı git gide zayıflamaya başlamıştı. Bu hâli gören Bayezid, namına yaraşır bir biçimde korkunç gürzüyle geniş bir yol açarak yıldırım gibi imdada yetişti. Kurt koyuna, şahin kargaya girer gibi tekbir getirip hücuma geçti ve düşman süvarilerini dağıtmaya başladı.

Şanlı şehzadenin hamleleri neticesinde onlarca atlı yerlere serildi.

Bayezid'in amansız çarpışmasını gören öteki beyler de savaş atının dizginlerini o yöne çevirdiler. Lala Şahin, Evrenos Bey, Yahşi Bey, İsa Bey, Saruca Bey, Subaşı İne Bey, Kara Mukbil, Balaban Bey, Şir Merd Bey, Müstecab Subaşı ve diğer komutanlar her taraftan düşman üzerine hücum ettiler. Aslanların saldırısı, yiğitlerin hamlesiyle düşman bayrakları devrilmeye başladı. Sekiz saat süren bu kanlı muharebenin sonunda Türk ordusunun gösterdiği kahramanlık ve savaş planının mükemmelliği sayesinde düşman kuvvetleri bozuldu. İlk olarak Bosna kuvvetleri geri çekilmeye başladılar. Şehzade Yakub Bey, kuvvetleri kaçanları şiddetle takip ederek pek çoğunu kılıçtan geçirdiler. Akşam olduğunda Haçlı ordularının tamamı dağılmış, büyük bölümü ölü veya yaralı olarak savaş meydanında kalmıştı.[95]

GÂZİ-İ MUTLAK İDİ, ŞEHİT-İ MUHAKKAK OLDU

Sultan Murad-ı Hüdavendigâr zafer sevinci dolayısıyla şükrane olarak harp sahasını gezerken Müslüman olduğunu söyleyen ve "Gizli sözüm vardır" diyerek yanına yaklaşan Miloş Obiliç adındaki yaralı bir Sırp asilzâdesi tarafından zehirli hançer ile yaralandı.

Şaha yandan vurup açtı bir yara
Kanıyla döndü her yer lâlezara

Osmanlı askerleri hünkârı yaralayan bu Sırp asilzâdesini yakalayarak parça parça ettiler. Ağır yaralanan Sultan Murad, öleceğini anlayınca kaçan askerleri takip etmekte olan Bayezid'i geri çağırttı. Şehzade Bayezid, yanında şanlı beyleri olduğu hâlde düşmanın ardından tez uçan ecel oku gibi süratle at koparmıştı. Acı haberi alır almaz gözlerinden kanlı yaşlar dökerek babasının otağına koştu. Keremi bol padişahın ölüm yatağında al kanlar içinde baygın yatmakta olduğunu görünce, sevgiden titreyen yüreği kanla boğulup gönülden yanarak ağlamaya başladı.

Sultan Murad ise:

Açtı gözünü gördü şehzadesini
Serviye benzer ol beyzâdesini

Üzüntüyle bükülmüştü boynu onun
Ağlamaktan kalmamıştı sabrı onun

Dedi benimçün neden eylersin firak
Kimseye kalmaz burası yakın ırak

Dünya saltanatına umut bağlayan
Sonunda hüsrana uğrar inan

Çünkü fena buldu cihanın her işi
Gel üzül, mağrur olursa buna kişi

Ağlar isen ağla sen Müslümanlara
Zulm ile berbat olan perişanlara

Ey kederli gönlümün neşe kaynağı
Sensin Cenab-ı Hakk'ın yerime atadığı

Bana hayır dualar dermeye çalış
Cömertlik, adalet töresine alış

Adalet temelidir padişahlığın
Sunduğu güzel armağanıdır Hüda'nın

Çok çalış ki bu armağana eresin
Saltanatın hakkını tamam veresin

Sanma saltanatı sen ki rahattır
Gerçekte bil ki hep sıkıntıdır

Ey umut bağının meyvesi gayret et
Âlemde bulursun böylece şöhret

Çünkü cihan kimseye baki değil
İyi ad bırakmak gerekir bunu bil.[96]

Murad Han, bu şekilde oğluna nasihatler edip saltanatı kendisine bıraktıktan az sonra vefat etti. Böylece çok arzuladığı ve kavuşmak için dualar ettiği şehadet rütbesine nail oldu.

Onun şehadetinden sonra düşmanın peşini bırakmayan Osmanlı kuvvetleri, Sırp despotu Lazar ile oğlunu yakalayarak derhâl öldürdüler.[97]

Sultan Murad'ın cesedi, Türk usulünce tahnit edilerek Bursa'da Çekirge'de yaptırmış olduğu türbesine gönderilip defnedildi. İç organları ise vefat ettiği yere gömüldü ve sonra üzerine bir türbe yapılarak Meşhed-i Hüdavendigâr adıyla Balkan Müslümanlarının ziyaretgahı oldu.

MURAD-I HÜDAVENDİGÂR'IN ŞAHSİYETİ

Osmanlı padişahlarının üçüncüsü olan Sultan I. Murad Han, Bursa'nın fethedildiği 1326 senesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Nilüfer Hatun'dur. Babası Orhan Gâzi'nin 1362'de vefatı üzerine tahta çıkmıştır.

Yirmi yedi sene süren hükümdarlığı boyunca zaferden zafere koşmuş, babasından bir beylik hâlinde aldığı emaneti devlet hâline getirmiştir. Bizzat iştirak ettiği otuz yedi muharebede hep muvaffak olarak mağlubiyet yüzü görmemiştir.

Sultanü'l-guzât ve'l-mücahidin, Melikü'l-meşâyih, gıyâsü'd-dünya ve'd-din, Gâzi Hünkâr, Hüdavendigâr, Şihabüddin ve es-sultanü'l-âdil gibi unvanlar alan Murad Han orta boylu, değirmi çehreli, ince ve kavisli burunlu, çatıkça kaşlı, seyrek sakallı, iri ve enli parmaklı olarak tarif edilmektedir.

Disiplinli, hareketlerinde süratli, cesur, sözüne sadık, merhametli ve samimi şahsiyetiyle büyük bir Türk hükümdarı idi. Teşkilâtçılığı, idareciliği ve yerine göre adam kullanması mükemmeldi.

Planlı ve sürekli fetih hareketleri sonucunda bütün Doğu Trakya Türklerin eline geçmiş, Bulgaristan fethedilmiş ve Balkanlarda XIX. yüzyıla kadar devam edecek olan Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır.

İlmi daima himaye eder, âlimleri gözetirdi. Bu itibarla yeni fethettiği şehirler başta olmak üzere memleketin her tarafı ilim eserleri ve hayır müesseseleri ile doldu.

Âlimlerle sohbet eder, onlara çok kıymet verirdi. Gerek merkezde gerekse diğer şehirlerde cuma namazından sonra fakirlere akçe dağıtmak âdetiydi. Kapısına gelen hiçbir kişi umduğuna nail olmadan geri dönmezdi.

Temiz itikatlı olup işlerinde ve ibadetlerinde ihlasla hareket ederdi.[98]

Neşri Tarihi'nde şöyle rivayet edilir ki bir gün Murad Han, yıllardır imamlığını yapan zata:

"Mevlana! Benim günahım çokluğundan mıdır ki, namaza tekbir getirip el bağlayacağım zaman üç kere Allahu Ekber deyip tekbir getirmeyince Kâbe-i Şerif'i müşahede edemiyorum. Sen hemen bir tekbirde ne hoş müşahede edersin" demiştir.

Neşri "Gâzi Hünkâr gayet salih olduğundan, her kişi tekbir bağlayınca kendi gibi Kabe-i Muazzama'yı görür sanırdı" dedikten sonra "Hiçbir kimse onun velayetinden şüphe etmezdi" diyerek dinî yönüne işaret etmektedir.[99]

Edirne'yi cami, medrese, han, hamam, saray gibi eserlerle süsleyerek bir Türk-İslam beldesi hâline getirdi. Ayrıca İznik'te Yeşil Camii; Bursa Çekirge'de cami, medrese, imaret ve misafirhane; Bilecik ve Yenişehir'de birer cami; Yenişehir'de bir zaviye inşa ettirmiştir.[100]

Hakkında söylenenler onun vasıflarını en iyi bir şekilde ortaya koymaktadır.

"Otuz sene kadar bir müddet Murad, zamanının hiçbir devlet adamı tarafından fevkine geçilemeyen bir kiyaset ile Osmanlı mukadderatını sevk ve idare etmiştir... Kendisinin karşılaştığı müşkülatı, hallettiği meseleleri, saltanatının neticelerini daha ziyade göz kamaştıran haleflerinin icraatıyla mukayese edecek olursak onun bunların üstünde değilse de, onlarla birlikte kolayca yer tutabileceğini görürüz... Harp hususundaki cevvaliyeti ve gayreti pederi gibi idi. Fakat babasının düşündüğünden daha geniş bir icraat sahasına yayıldığı hâlde gevşememişti. Maiyetindeki kumandan ve valilerin hiçbirisiyle arasında bir uyumsuzluk zuhur etmedi. Rumlara karşı muamelesi, onların seciyesini tayinde mükemmel bir feraseti olduğunu gösterir. Döneminde papazların Osmanlılar tarafından fena bir muameleye maruz kaldıklarına dair tek bir şikâyete rastlanmaz. Osman etrafına bir ırk toplamıştı. Orhan onu devlet hâline getirdi, fakat imparatorluğu kuran Murad olmuştur." (Gibbons)

"Müthiş bir muharebede, kahraman askerleri arasında şehit olmak suretiyle cidden sahip olduğu unvana hak kazanmıştır. Garbın, Rum ve Slav enkazından kurulu bir ordu ile Haçlı muharebelerini ihya etme gayretlerine rağmen küçük bir beyliği bir Avrupa İmparatorluğu hâline döndürmüştür. Murad, Müslümanlar hakkında alicenap ve müşfik idi. Hristiyanlar için de lütufkar ve hüsn-i teveccühü bol bir baba idi." (Iorga)

"O kadar fazilete malik ve o derece talihe mazhardı ki, bu iki Allah vergisinden hangisinin diğerine galip olduğuna hüküm olunamaz. Kendisi az konuşan, fakat konuştuğu zaman sözü güzel söyleyen hayırhah bir hükümdar, yorulmak bilmeyen bir avcı ve kibar bir şövalye idi.

Rumeli'de ve Anadolu'da otuz yediden ziyade büyük ve müşkül harpleri idare ederek daima muzaffer çıkmıştır. Düşmana yerini terk ettiği ve arka çevirdiği asla görülmemiştir. Kemal-i şecaatle harp eder, şaşırmaz ve asla telaş göstermezdi. Askerini bir müddet istirahat ettirmeyi arzu ettiği zamanlarda vaktini avla geçirir, istirahat nedir bilmezdi. Harbe girileceği zaman askerini münasip

nutuklarla cesaretlendirir ve yapılan en küçük hataları da müsamahasız şiddetle cezalandırırdı.

Mükafatta da süratli idi. Herkesi adıyla çağırmak âdeti idi. Sarayındaki ecnebi çocuklara da hilm ve sükunet ve mülayemetle muamele ederdi." (Halkondil)

Osmanlıların "Ümmetim yükselir ve hiçbir şey onun üzerine yükselemez" Hadis-i Şerifi'nin sırrına mazhar olduklarını vurgulayan Ahmedi, Murad Han'ı "Pak ihlas idi ve pak-i itikat" diyerek övmektedir.

Şükrullah ise:

"Âdil, olgun, dindar, doğru, yüksek himmetli, iyilik edici, yoksul dostu, kimsesizlere bakıcı padişah idi. Kâfirlerle cihat etmekten özge nesneye tamah etmezdi. Düşkünlerin elinden tutar, yoksullara yardım ederdi. Onun yüce kapısına başvuran kimse mutlaka dileğine ererdi."

Hem yiğitti, hem batır, hem kahraman
Erki sonsuz güçlü erdi pek yaman.

Hoca Sadeddin Efendi ise Murad Han'ın nice güzel ve beğenilen vasıflarını kaydettikten sonra:

Doğuya batıya yaydı İslam dinini
Yâ Rab nurun ile aydın eyle kabrini

diyerek sözü bitirmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YILDIRIM BAYEZİD HAN

Ettiğiniz yeminleri size iade ediyorum. Gidiniz, yeniden ordular toplayınız ve bizim üzerimize geliniz. Bana bir kere daha zafer kazanmak imkânını sağlamış olursunuz. Zira ben Allahu Teâlâ'nın dinini yaymak ve O'nun rızasına kavuşmak için dünyaya gelmişim.

ANADOLU'DA BİRLİK MÜCADELESİ

Osmanlı tahtında hemen her padişah değişikliğinde, Anadolu beylerinin harekete geçmesi artık âdet hâlini almış bulunuyordu.

Nitekim Yıldırım Bayezid'in tahta geçişi sırasında Yakub Çelebi'yi öldürtmesi Anadolu beyleri için bir sebep teşkil etti. Özellikle Anadolu'da Osmanlı hâkimiyetinin gelişmesini istemeyen Karamanoğulları bu hadiseyi körükleyerek Anadolu beyliklerini Osmanlılar aleyhine kışkırtmaya başladı.

Bunun üzerine Balkanlar'da gerekli tedbirleri alan Yıldırım Bayezid süratle Anadolu'ya geçti. Saruhan, Aydın, Menteşe ve Germiyan beyliklerini kısa sürede aldı (1389-1390). Fetihlerle birlikte bu bölgede Osmanlı idari teşkilatını kurdu ve Kütahya merkez olmak üzere vücuda getirilen Anadolu eyaleti beylerbeyiliğine Kara Timurtaş Paşa'yı tayin etti.

Hamidoğullarına ait yerlerin büyük kısmını da zapt eden Bayezid, Antalya'yı da Osmanlılara bağlı bir sancak durumuna getirdi.[101] Yıldırım Bayezid bu harekâtı ile Anadolu'yu bir Osmanlı vilayeti hâline getirmek düşüncesinde olduğunu gösteriyordu.

Nitekim Batı Anadolu'daki beylikleri ortadan kaldırdıktan sonra derhâl Karamanoğulları üzerine yürüdü. Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey karşı duracak güç ve kuvveti kendinde göremediğinden Taşili'ne doğru çekildi.

Bayezid Han da süratle gelerek Konya'yı kuşattı.

Harman zamanı olduğundan halkın bütün mahsulü kale dışında bulunuyordu. Sahipleri korkudan kale içine kapanmışlardı.

Padişahın fermanı ile halkın bu mahsüle el sürmesi yasaklandı. "Her kim yağma ve talana kalkışır, halkın malına bir habbe zarar verirse en şiddetli cezalar ile cezalandırılacaktır" diye tellallar haber verdiler.

Bayezid Han'ın gazabının şiddeti ve yıldırımlar çeken hiddeti herkesin yüreğinde öyle tesir etmişti ki hiç kimse bir buğday tanesine dahi bakamadı.

Ancak asker bu defa da erzaksızlıktan sıkıntıya düşmüş bulunuyordu.

Bunun üzerine bazı iş erleri hisar altına kadar gelerek halka padişahın yasağını bildirip şöyle seslendiler:

"Mahsulünüz ovada yatmakta olup havadan kuşlara, yerden de böceklere yem oluyor. Niçin gelip satmazsınız? Dilediğiniz fiyata satın alınsın. Böylece Allahu Teâlâ'nın nimetlerinden iki tarafda faydalansın."

Bu sözler hisar içinde yayılınca halk padişahın hak severliği ve adaletine hayran kaldı.

Derhâl satış işine birkaç kişiyi görevlendirip kaleden çıkardılar. Bunlar diledikleri gibi mallarını satarak umduklarından daha fazla parayı ellerine geçirdiler.

Konyalılar cihanı tutan padişahın adaletini, ihsanını, lütufunu işittikleri zaman, hisarı teslim etmek, padişahın gelişine alkış tutmak üzere hazırlandılar. Adaletinin tatlı yelleri çevre illerde de böylece esmeye başlayınca her zaman halk cömert ve keremli padişaha boyun eğmeyi diler oldular.[102]

Karamanoğlu talihin elvermediğini, bayraklarının indirildiğini görünce umutsuzluğa kapılıp ağlayarak ve yalvararak padişahın fermanına boyun eğdiğini bildiren mektuplar gönderdi. Geçmiş kusurlarının hoş görülüp affedilmesini diledi. Ayrıca bundan sonra bağlılık yolundan ayrılmayacağına, kulluğun bütün gereklerini can ve başla yapacağına yeminler vermişti. Karaman ilinden birkaç kale ve bucakla yetineceğini arz etmişti.

Karamanoğlu'nun dilekleri, yakarışları ve bağlılık gösterileri neticesinde padişah suçlarına göz yumarak affetme yolunu tuttu. Larende ve Taşili'ni Karamanoğlu'na bırakarak Çarşamba suyunu sınır tayin edip Bursa'ya döndü.[103]

İSTANBUL KUŞATMALARI

Anadolu'da işleri yoluna koyan Yıldırım Bayezid Han bütün Müslümanların ideali durumundaki İstanbul üzerine yürüdü.

Yeni Bizans İmparatoru Manuel'e rahat yaşamak istediği takdirde, şehrin kapılarını kapayıp içeride istediği gibi saltanat sürebileceğini, ancak şehir haricinde ne varsa kendisine ait olduğunun kabulünü, İstanbul'da yaşayan Türkler için bir cami inşasını ve bir mahkemenin kurulmasını istedi.

İşte bu taleplerin geri çevrilmesi üzerine Osmanlı sancakları ilk kez ciddi bir biçimde İstanbul yönüne çevrildi.

Rumeli'ye geçen Türk ordusu İstanbul surlarına kadar bütün Bizans topraklarını zapt etti (1391). Yedi ay süren bu kuşatma sırasında surlar karadan sıkı bir kontrol altına alındı ve şehrin dış dünya ile irtibatı kesildi.

Bu sırada Macarların Tuna Nehri'ni geçerek Sofya'ya doğru yürümeleri üzerine Yıldırım Bayezid Han kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Ancak surların dışında bir Türk garnizonu yerleştirerek şehri kontrol altında tutturdu.

Doğuda ve batıda birçok savaş yapan Bayezid Han, İstanbul'u fethetmek fikrinden asla vazgeçmedi.

İmparator Manuel'in surları tamir ederek kuvvetlendirmeye çalışması üzerine 1395'te Osmanlı kuvvetleri ikinci kez İstanbul önlerine geldi. Çandarlızâde Ali Paşa'nın idare ettiği bu muhasara yaz ayları boyunca sürdü. Surları yıpratacak topların olmaması neticeye uzanacak yolu tıkıyordu. 1396 yılının ilkbaharında şehri düşürmek üzere taarruzlar daha da sıklaştırıldı ise de Türkler bu kez de büyük bir Haçlı tehdidi ile karşı karşıya kaldılar.

Bayezid Han, Niğbolu Savaşı'na yol açan bu tehlikenin hep Bizans'ın tahriki ile olduğunu biliyor ve bu devleti mutlaka sona erdirmek istiyordu.

Bu itibarla zaferin hemen akabinde Yahşi Bey'e Şile'yi zapt ettirip ardından Boğaz içinde Güzelcehisar'ı inşa ettirdi. Bundan

sonra Manuel'den şehrin derhâl teslimini isteyen padişahın talebi reddedilince İstanbul üçüncü kez abluka altına alındı.

Bizans'a yardım etmek üzere Fransa'dan altı yüz şövalye gelmiş; Rusya, Venedik ve Cenova'dan da kuvvetler geleceği bildirilmişti. Ancak uzun süren ablukalar neticesinde şehrin iktisadi düzeni bozulmuş, halk isyan derecesine gelmişti.

Beklediği yardımların bir türlü gelmemesi üzerine Manuel bir elçilik heyeti göndererek padişahın öteden beri talep ettiği hususları kabul edeceğini bildirdi. İmparator ayrıca on bin filori ile birlikte vezirlere de pek çok hediyeler göndermişti.

Vezirlerin Balkanlar'daki yeni kıpırdanmalar ile kış şartlarını bahane ederek bu teklifi kabul etmeleri yönünde görüş belirtmeleri üzerine Yıldırım Bayezid Han:

"Bizim asıl gayemiz bu büyük şehrin İslam devletine durak olmasıdır. Cenab-ı Hakk'tan yardım ve nusret erişirse bu ülkeyi Allahu Teâlâ'ya eş koşanların törelerinden temizlemek kolaydır. Bir tutam dünya malına tamah etmekle bu yüce davadan vazgeçmek ne din gayretine ne de padişahlık şanına uygundur"

Bayezid Han'ın bu kararlı tutumu karşısında vezirler:

"Devletli padişahımızın dileğinin yerine gelmesi savaş ve cenk yapmadan da mümkündür. Tekfur buna da razıdır. İstanbul'a İslam dinine uygun hüküm verecek bir kadı gönderilmesi, beğenilen bir bölgede İslam mabedinin açılması, paranın cihan padişahının adıyla geçerli olması ve hutbenin padişah adına okunması mümkündür. İmparator, sadece hükümetinin padişah fermanıyla kendisine verilmesini istemektedir."

Bu sözler ve teklifler padişah tarafından da kabul edildi.[104]

Derhâl Taraklı Yenicesi'nden ve Göynük'ten evler nakledilip İstanbul içinde bir büyük mahalle kuruldu. Mescit ve cami yaptırılarak imam, hatip ve kadı tayin edildi. O yılın cizyesi de çeşitli hediye ve armağanlarla gönderilmiş olduğundan orduya dönüş izni verildi.

Yıldırım Bayezid devrinde son İstanbul kuşatması 1400 yılı ilkbaharında oldu. Padişahın Anadolu'da bulunmasından istifade

eden imparator, Şile ve İzmit çevresindeki bazı kaleleri zapt etmişti. Bursa'ya dönen Bayezid Han kısa bir hazırlıktan sonra dördüncü kez ordusunu İstanbul üzerine sevk etti. Muhasara fevkalâde şiddetli başlamıştı. Halk açlıktan kırılıyor, muhafızların da maneviyatı çökmüş bulunuyordu. İmparator VII. Ionnes teslim bayrağını çekmek üzereydi.[105]

Ancak bu defa önceki kuşatmalarda olduğu gibi batıdan gelen bir tehlike kurtarmadı İstanbul'u.

Tehlike bu kez doğudan geliyordu. Doğu Türk Hakanı Timur, İstanbul'un fethinin 50 yıl gecikmesine sebep olacak sefere çıkmış bulunuyordu.

ŞANLI FETİHLER

XIV. asrın son yıllarında Romanya'da iki prenslik vardı: Güneyde Eflak ve doğuda Boğdan (Moldovya). Yıldırım Bayezid Anadolu seferine çıktığında Eflak Prensi Mirçe, Osmanlılara ait bazı yerlere saldırmaya başlamıştı (1391). Mirçe'nin Bulgaristan'ın Karinabad kasabasına kadar uzanıp yağma hareketlerinde bulunması üzerine Bayezid Han derhâl Edirne'ye döndü.

Anadolu ve Rumeli askerleri kısa sürede bu şehirde toparlandılar. Padişahın zafer âyetleriyle süslü sancakları Tuna boyunca dalgalanmaya başlamıştı.

Firuz Bey idaresindeki akıncılar Tuna Nehri'nin kuzeyine girdiler. Eflak Prensi Mirçe yakalanarak Bursa'ya gönderildi. Böylece Eflak, Türk hâkimiyetine girmiş bulunuyordu.

Evrenos Bey ve Paşa Yiğit kumandasındaki akıncı kolları ise Bosna ve Hersek ile Macaristan topraklarını vurarak Avusturya içlerine kadar yürümüşlerdi.

Yıldırım Bayezid Han Eflak diyarına yürüdüğü günlerde, Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey yapılan antlaşmayı bozarak ansızın Ankara üzerine saldırdı. Timurtaş Paşa'yı yakalayıp zincire vururken, kale muhafızlarını acımasızca öldürdü. Ankara ve çevresini yağma ederek çekildi.

Padişah, Karamanoğlu'nun bu haince tutumunu işitince süratle Bursa'ya döndü. Bayezid Han'ın Anadolu'ya geçtiğini duyan Karamanoğlu akıbetinden korkarak Timurtaş Paşa'yı serbest bıraktı. Kendisine değerli armağanlar vererek özürler diledi ve padişahtan kendisi adına şefaatçi olmasını, çirkin tutumlarının hoş görülmesi ve affedilmesi için yakardığını söylemesini istedi. Ayrıca kulluk ve bağlılık bildiren bir mektup yazarak kendisine verdi.

Yıldırım Bayezid anlatılanları duymamıştı bile. Karamanoğlu'nun elçisine büyük bir kızgınlıkla:

"Şimden gerü hâk ile batılı, fesat ile doğruyu ayıracak olan işte bu ateş saçan kılıçtır" cevabını verdi.

Böylece Osmanlılar ile Karamanlılar Akçay Ovası'nda bir kez daha karşı karşıya geldiler. Karamanoğulları kesin bir bozguna uğratılırken Alaaddin Ali Bey ile oğlu Mehmed Bey esirler arasında bulunuyordu.

Bayezid Han, Timurtaş Paşa'yı Karamanoğullarına ait kaleleri fethetmesi için gönderirken kolaylık olması için Alaaddin Ali Bey'i de yanına katmıştı.

Timurtaş Paşa ise esirliğinde kendisinden çok cefa gördüğü Alaaddin Bey'i derhâl öldürttü.

Padişah bu durumu haber alınca fevkalâde sinirlenerek Timurtaş Paşa hakkında ağzına geleni söyledi ve huzuruna çağırttı.

Yıldırım'ın gazabından korkan Timurtaş Paşa, huzura girince:

"Keremli ve ulu atalarınız kötü niyet sahiplerine her zaman tatlılıkla, iyilikle muamele etmişlerdir. Ama bu davranışlarının hiç faydası olmamış, bu nankörler bir gün olsun iyi ve hayırlı bir tutum göstermemişlerdir. Sözleri yalan olan ve yeminlerinde durmayan bunlardan yine çekindim.

Düşündüm ki padişahımın iyilik damarları kabarır da, bu hiç-bir kötülükten kaçınmayan düşmanı hoş görüp kurtarırsa, atadan gelme keremiyle serbest bırakırsa sonra ne olur diye korkarak bu işi işledim" demiş, bu suretle bir büyük cezadan kurtulmuştur.[106]

Bu seferle Konya, Akşehir, Aksaray, Larende ve daha nice Karaman beldeleri Osmanlı ülkesine katılmıştır.

Eflak Kralı Mirçe'nin Niğbolu üzerine hücumu sırasında Bulgar Kralı İvan Şişman da yardımda bulunmuştu.

Osmanlılara tabi olan Bulgar kralının bu ihaneti üzerine Bayezid, oğlu Süleyman Çelebi'yi Bulgaristan üzerine gönderdi.

Süleyman Çelebi Patrik Eftim idaresindeki Tırnova'yı üç aylık bir muhasaradan sonra zapt etti.

Ardından süratle Niğbolu üzerine yürüdü. Kısa sürede Niğbolu'ya da hâkim olurken yakalanan Kral İvan Şişman'ı idam ettirdi. Böylece Bulgaristan kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiş oluyordu (1393).

Bu arada Kuzey Makedonya, Karadağ, Arnavutluk ve Epir'de de Türk fetihleri birbirini takip ediyordu. 1392'de, daha evvel Osmanlılar elinde iken Sırplar tarafından ele geçirilen Üsküp tekrar zapt edildi. Venedikliler ve bazı Arnavutluk prensliklerinin idaresindeki birkaç şehir müstesna, bütün Arnavutluk ve Karadağ Osmanlı idaresine alındı. 1394'te ise Türk sancakları Selanik'te dalgalanmaya başladı.

Yıldırım Bayezid Han Karamanoğullarından sonra Anadolu birliğini kurma yolundaki faaliyetlerine büyük bir süratle devam etti. Önce Canik Beyi Kubadoğlu Cüneyd Bey'in idaresindeki Samsun'u, ardından Taceddinoğullarını itaat altına aldı.[107]

HUNDİ SULTAN

Yıldırım Bayezid Han'ın Macar seferinde bulunduğu günlerdeydi. Kızı Hundi Sultan bir gece rüyasında Peygamber Efendimiz'i gördü. Resul-i Ekrem ona:

"Oğlum Muhammed Buhari ile evlen, sakın beni kırma ve sözümü dinle" buyurdu.

Temiz ruhlu, edep ve haya sahibi Hundi Sultan rüyasını kimseye açıklayamadı. Zira onun Süleyman Paşa ile evleneceği söylenmek-

teydi. Hundi Sultan şaşkınlık ve kararsızlık içerisinde iken, ertesi gece Peygamberimizi tekrar gördü. Server-i âlem ona:

"Eğer ahirette benden şefaat etmemi istiyorsan Muhammed Buhari ile evlen" buyurdu.

Hundi Sultan'ın artık endişesi kalmamıştı. Resulullah efendimizin tavsiyede bulunması ne büyük saadet, ne yüce mertebeydi. Acaba Emir Sultan'ın bundan haberi var mıydı? Kiminle ve nasıl haber gönderebilecekti? Nihayet kendisi gibi edep ve haya sahibi hizmetçisine rüyasını anlattı ve durumu Emir Sultan'a bildirmesini söyledi. Hizmetçisi gidip durumu Emir Sultan'a anlatınca, o "Bizim de malumumuzdur. Nikâhımız, Allahu Teâlâ tarafından kıyıldı. Dinimiz üzere burada da kıyılması gerekir. Durumu Hundi Sultan'a iletin" dedi. Bunun üzerine Emir Sultan, dünürler gönderip sultanın kızını istedi.

Sonunda Devlet Hatun'un izni, Molla Fenari'nin kıydığı nikâhla iki genç evlendiler.[108]

O sırada Rumeli taraflarında seferde bulunduğu için muvafakatı alınamayan Yıldırım Bayezid nikâh haberini alınca müthiş bir öfkeye kapıldı. Hiç düşünmeden kararını verdi. Emir Sultan ve Hundi Hatun şiddetle cezalandırılacaktı. Emir Sultan'ın evine kırk silahlı süvari gönderildi. Bursa'da pek çok kişi süvarileri fikirlerinden caydırmak için gayret sarf ettiler ise de başarılı olamadılar.

Neticede süvariler eve cebren girmek istediler. Ancak bu onların son teşebbüsü oldu. Emir Sultan'ın Yasin Suresi'nden 29. âyeti okumasıyla reisleri Süleyman Paşa başta olmak üzere kırkı da kadid kesilip son nefeslerini verdiler.

Molla Fenari Bursa ahalisiyle bunların cenazelerini yıkayıp namazlarını kılarak defnetti. Bu olaydan sonra o bölgeye Kadidler semti denilmiştir.

Molla Fenari, Yıldırım'ın yeni teşebbüslerinden ve daha büyük felaketlere düşmesinden korkmaktaydı. Bu itibarla Yıldırım Bayezid'e derhâl şu mektubu yazarak gönderdi:

"Mektubuma, daima kullarına acıyıcı olan Allahu Teâlâ'nın adıyla başlarım. İnsanların en acizi olan ben, Türk ve İslam memleketlerinin koruyucusu, Osmanoğullarının övündüğü ve Hak uğruna savaş edenlerin başkanı, İslam dininin ve Müslümanların yardımcısı olan Padişahımın ömrünün uzun olmasını ve evladının çoğalıp kıyamete kadar şan ve şerefle yaşamasını Rabbimden niyaz ederim.

Sultanımızın şunu bilmesi gerekir. Bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa'dan önce, İsa Aleyhisselam, kendine inananlardan üç kişiyi Hakk'a davet için bir beldeye göndermişti. Fakat oranın halkı, onları yalanlayıp öldürdüler. Bu cinayeti işledikten sonra, sevinerek evlerine gittiler. Cenab-ı Hakk onların bu davranışlarından razı olmadı. Cebrail Aleyhisselam'a, o belde üzerinde yürekleri parçalayıcı, korkunç ve keskin bir sesle haykırmasını emretti. Cebrail Aleyhisselam haykırınca, oradakilerin hepsi bir anda öldü. Böyle bir felakete düşmekten Allahu Teâlâ'ya sığınırız.

Şimdi bizim de Sultanımızdan bir ricamız vardır. Dün öldürülmesini emrettiğiniz Emir Sultan, Resul-i Ekrem'in neslinden hürmete değer bir insandır. Bu zat gibi temiz kalpli, peygamber neslinden bir kişi, zamanımıza kadar Anadolu'ya ayak basmamıştır. Buna benzer aslı temiz bir kimseyi elleri hediyeler dolu davetçiler göndererek Buhara'dan Anadolu'ya getirmeye çalışsaydınız, sizin için ebedî bir şeref olurdu. Böyle yapmadığınız hâlde, manevi irade üzerine yurdumuza gelen bu zat dolayısıyla Peygamber Efendimiz'e yakınlık kazandığınız takdirde, dünya ve ahiret saadetiniz artacaktır.

Şunu da bildireyim ki, bu damadınız, Peygamber Efendimiz'in; 'Ümmetimin âlimleri, İsrail oğullarının peygamberleri gibidir' buyurduğu kimselerdendir. Bizim böyle seyyidlerden gördüğümüz feyz eserlerini, Hazret-i Muhammed'den sonra kimse göstermemiştir. Eğer bir daha onun başını kestirmek için asker gönderirseniz, bütün yurdumuzun felaketi olacağından şüphemiz yoktur. Son ferman sultanımızındır."[109]

Mektubun ulaştığı günlerde Yıldırım Bayezid Han Macarlarla savaşıyordu. Düşman kuvvetleri, Osmanlı ordusuna büyük zayiat verdiriyordu. Bu esnada bir genç, yaralıların yaralarını sarıyor, bazen

de ellerini açıp dua ediyordu. Kolundan yaralanan Yıldırım Bayezid, bu genç askerin gayret ve maharetle yaraları sardığını görünçe, o gence karşı kalbinde bir yakınlık hasıl oldu. Yanına kadar giderek; "Benim de kolumda yara var, yaramı sar!" deyince, Emir Sultan cebinden bir mendil çıkarıp; "Buyurun Padişahım, sizin yaranızı da bu mendil ile sarayım" dedi. Sabah olunca sarılan bütün yaraların iyi olduğunu, askerlerin ayağa kalktıklarını Yıldırım Bayezid Han'a haber verdiler. Yıldırım Bayezid de merak edip kendi yarasını açarken, kolundaki mendilin, hanımının nişanlı iken kendisine hediye ettiği mendilin yarısı olduğunu fark etti. Akşam yaraları saran askerin, yanına getirilmesini emretti. Fakat o kimseyi bulamadılar.

Aradan günler geçtikten sonra Bursa'ya dönen Osmanlı ordusunu ve sultanı karşılayanlar arasında Emir Sultan da vardı. Yıldırım Bayezid, onunla selamlaşınca, harp meydanında askerlerle kendi yarasını saranın bu genç olduğunu anladı. Sultan, ona şifreli olarak; "O el çabukluğu ne idi?" diye sordu. Emir Sultan; "Allah'ın kuvvet ve yardımı, o biat edenlerin vefa ve sadakatlerinin üzerindedir" (Feth Suresi: 10) meâlindeki âyet-i kerimeyi okudu. Yıldırım Bayezid; "Ya o mendilin yarısı ne oldu?" diye sorunca, Emir Sultan; "Babacığım, o mendilin yarısı cebimdedir. Bendeniz damadınız Muhammed Şemseddin" dedi. Yıldırım Bayezid Han atından inerek onunla kucaklaştı ve gözyaşlarını tutamayarak ikisi de ağladılar.

Fetihteki yardımlarını göz önünde tutarak Yıldırım Bayezid, Emir Sultan'a da ganimetten pay ayırdı. Ancak Emir Sultan bütün ısrarlara rağmen bunu kabul etmedi.

Sonunda padişahın üzüntüsünü gidermek için, "Bir cami bina ediniz, biz de hissedar olalım" dedi.[110]

Böylece Bursa Ulu Cami'nin inşası başladı.

BÜYÜK HAÇLI İTTİFAKI

Osmanlı sınırlarının Macaristan'a yaklaşması, Bizans'ın abluka ve muhasarası, Selanik'in fethi, Bulgaristan'ın tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmesi gibi gelişmeler, Macar Kralı Sigismund'un tahtını sarsıyordu.

Bu arada Türklere tek başına karşı koymanın imkânsızlığını iyice kavrayan Sigismund, Avrupa devletlerini ve Bizans'ı büyük Haçlı ittifakına davete başladı. Papa IX. Boniface da aynı maksatla fermanlar neşrediyor, vaazlar veriyordu. Böylece kraliyet saraylarından halk tabakalarına kadar yayılan heyecan, abluka altındaki İstanbul'un ikinci defa kuşatılmasıyla büsbütün arttı ve her tarafta Haçlı birlikleri toplanmaya başladı.

Haçlı ordusunun başkumandanlığını altmış bin askeriyle Sigismund üzerine almıştı. Macarlardan başka Fransa, Almanya, İngiltere, İspanya (Kastilya ve Aragon devletleri), Eflak, Lehistan, Çek, Norveç, İskoçya ve İtalyan krallıkları, Papalık askerleri Rodos ve Töton şövalyeleri de bu sefere katılıyorlardı. Hatta, ticari menfaatlerinin bozulmasından korkmakla beraber, Venedikliler bile bir donanmayı seferber etmişlerdi. Kısacası, bütün Avrupa, Türkler üzerine yürümeye hazırlanıyordu.

Nevers Kontu Korkusuz Jan'ın idaresinde Dijon'da toplanan on bin kişilik Fransız kuvvetleri, 20-30 Nisan 1396 tarihleri arasında iki kol hâlinde harekete geçtiler. Küçük kol Venedik ve Doğu Alpler, büyük kol ise Strasburg-Bavyera üzerinden yürüyüşlerini sürdürdüler. Yolda Alman kuvvetlerini de yanına alarak, 24 Haziran 1396'da Viyana'ya ulaştılar. Bunlar, geçtikleri her yerde Ortodoks mezhebine mensup Hristiyanları öldürerek, mallarını yağma ediyorlardı.

Fransız, Alman ve İngiliz orduları, Bohemya ve Polonya şövalyeleri ve İtalyan ücretli askerler, Temmuz 1396'da, müttefik kuvvetlerin buluşma yeri olarak kararlaştırılan Budapeşte'de Macar ordusuyla birleştiler. Kral Sigismund, onlar için şaşaalı bir karşılama töreni düzenlemişti. Yaklaşık 130 bin kişiye ulaşan bu Haçlı ordusu, Budapeşte'deki savaş meclisi kararından sonra iki grup hâlinde yola çıktı.

Macar Kralı Sigismund'un idaresindeki asıl büyük kol, önce Sırbistan istikametinde yürüyerek Tuna vadisine ulaştı ve nehrin sol sahilini takip ederek Osmanlı toprağına girdi. Geçtikleri yerlerdeki Ortodoks mezhebine mensup Hristiyanlar arasında da yağma, tecavüz ve katliamlar yapıyorlardı. Orsova'daki Türkler mukavemet ettiler ise de yerli Hristiyanların ihanetine uğradılar. Türklerin ka-

leden çıkmasıyla şehir, Haçlıların eline geçti. Yakalanan Türklerin tamamı öldürüldü. Vidin ve Rahova'da da Türklerin başına aynı akıbet geldi. Sigismund nihayet Eylül'de Niğbolu önlerine geldi.

Öte yandan Korkusuz Jan'ın idaresindeki Fransızlar da Budin'den sonra Erdel üzerinden Eflak'a geçerek, Eflak voyvodası ile birlikte Niğbolu'da diğer kuvvetlerle birleşti. Venedik ve Rodos donanmaları da gelerek Tuna Nehri'nde demirlemişlerdi.

Haçlılar ilerlerken, Katoliklik taassubuyla, Balkanların Ortodoks Hristiyanlarını da öldürüp mallarını yağma ettiler. Osmanlıların müsamahalı idaresine bağlanan Balkanların yerli Hristiyan ahalisi; can, mal, ırz tecavüzüne uğrayarak çok zarar gördü.

Nihayet 8 Eylül 1396'da Osmanlı kumandanlarından Doğan Bey'in muhafızlığındaki Niğbolu Kalesi'ni karadan ve nehirden kuşatmış bulunuyorlardı.

Osmanlı kalelerindeki az sayıda muhafız kuvvetlerini yenerek ilerleyen Haçlılar, Niğbolu önlerinde 120-130 bin kişilik büyük bir kalabalık oluşturduklarında sevinçlerine diyecek yoktu. Yanlarında kadınlar ve fıçılarla şarap bulundurduklarından eğlenceden de geri kalmıyorlardı. Çokluklarına o kadar güveniyorlardı ki kadınlara: "Gök çökecek olsa mızraklarımızla tutarız" diyerek övünüyorlardı.

Macar Kralı Sigismund burada ünlü şövalyeler, prensler ve seçme askerlerine verdiği zafer ziyafetinde: "Sultan Bayezid ister gelsin ister gelmesin, biz gelecek yaz Anadolu'dan geçip Suriye'ye girecek, Yafa ve Beyrut kapılarını Araplardan alacağız. Suriye'ye inmek için daha başka şehirleri de elde edeceğiz. Kudüs şehri ile bütün Arz-ı Mukaddes'i (Filistin) fethetmeye gideceğiz" diyordu.[111] Bu hayallerle daha şimdiden sarhoş olan Haçlı orduları on altı gün Niğbolu önünde oyalandılar.

Öte yandan Avrupa'daki Haçlı hazırlıklarını öğrenip Osmanlı hududunu geçtiklerini haber alan Bayezid Han ise, İstanbul kuşatmasını tehir ederek, kuvvetlerini Edirne'de topladı. Kara Timurtaş Paşa ile şehzadelerinin kumandasındaki Anadolu askerleri süratle toplanarak Boğazlar'dan geçip, Edirne'de Bayezid Han'a katılmışlar-

dı. Yıldırım Bayezid Han, adına yakışan bir süratle Tuna boylarına doğru yürüdü.

BRE DOĞAN!

Hoca Sadeddin'in nakline göre; Evrenos Bey düşman hakkında bilgi sahibi olabilmek ve Niğbolu Kalesi'nden haber alabilmek için ilerlemiş ise de düşman giriş ve çıkış bölgelerini sıkıca tuttuğu için muvaffak olamamıştı.

Evrenos Gâzi durumu padişaha duyurduğunda Yıldırım Bayezid Han gayet huzursuz oldu. Gece vakti, zifiri karanlığın çevreyi doldurduğu sırada yüce makamında bulunan görevlilerinden birine dahi haber vermeden rüzgâr gibi uçan karayağız atına atladı.

Kara gece içinde atını yıldırım örneği bir hızla sürdü. İçkili Haçlı devriyeleri arasından geçerek kale duvarının altına geldi. Bahar bulutu misali bir yüksekçe yerde durarak, imdada her zaman hazır bir davranış ve gök gürlemesini andıran bir sesle: "Bre Doğan! Bre Doğan!" diye haykırdı.

Gece gündüz kale duvarlarının üstünde tetikte duran, düşmanı kollayan kale kumandanı Doğan Bey bu sesi duydu. Ama bir mana veremedi. Bu ses hünkârın sesine benziyordu. Ancak yüz binden fazla Haçlı ordusu ile muhasara edilmiş bir kalenin yanına nasıl gelinebilirdi. Hayal olduğunu sandı, kulaklarına inanamadı. Fakat aynı ses, daha hâkim, daha vakur bir kere daha seslenince, Doğan Bey ne yapacağını şaşırdı. Kaleden aşağıya baktı. Karanlıkta hünkârın atı üstünde dikildiğini gördü. Göğsünde hıçkırıklar düğümlendi.

Böyle bir hünkâra nice hizmet edilmezdi. Padişahın durumunu sorması üzerine:

"Kalemizin kapı ve duvarları sağlam ve muhafızları gece gündüz uyanıktır. Zahiremiz yeterlidir" cevabını verdi. Yıldırım Bayezid Han ile Doğan Bey arasındaki konuşmayı düşmanın devriyeleri de duymuş, fakat bir mana verememişlerdi. Müfrezedekiler vakit geçirmeden durumu komutanlarına anlattılar. Nihayet hadiseyi Mareşal Bubiko ve Kral Sigismund öğrendi, muhafızlar sorguya çekildi. İçkili oldukları anlaşılınca, orduda yalan yanlış haber ya-

yarak moral bozmaya sebebiyet vermekten ve nöbette içki içerek hayal görmekten elli kırbaç, üç gün de katıksız hapis cezası verildi. Askerler kırbaçları yerken doğru söylediklerine yemin ediyor, falat trampetler seslerini boğuyordu.[112]

Diğer taraftan Osmanlı öncü birlikleri Niğbolu'ya ilerlerken Tırnova'da gıda maddeleri tedarik eden Haçlılar ile karşılaşmışlardı.

Bunlardan bir kısmını esir ederken kurtulabilenler kaçarak Osmanlı ordusunun süratle geldiği haberini ulaştırdılar. Bu beklenmeyen bir hâldi. Mareşal Bubiko, Bayezid Han'ın Tırnova'ya gelebileceğine bir türlü ihtimal veremiyordu. Hatta sinirlenerek:

"Şu asılsız haberi getirip orduya korku vermiş olanların kulaklarını keseceğim" diye bağırmıştı.

Türklerin harp kabiliyetlerini iyi bilen Sigismund haberin doğruluğunu tetkik için ileriye keşif kuvvetleri gönderdi. Bayezid Han'ın Gâzi Evranos kumandasındaki öncüleri Sigismund'un keşif kollarını tesirsiz hâle getirdiler. Osmanlı ordusu Niğbolu'nun on kilometre kadar güneyine sokuldu. Cephesini kuzeye vererek ordugâh kurdu.

Niğbolu'ya yaklaşan Osmanlı ordusu keşif kollarıyla ovaya yayılmaya başlamıştı.

Birdenbire Osmanlı ordusunu karşılarında gören Haçlılar silahbaşı ettiler. Kral Sigismund derhâl bir harp divanı toplayıp muharebe nizamını tespit etti.Osmanlıların harp nizamını iyi bilen Macar kralı, Eflak kuvvetlerini ileri sürerek, asıl ordunun Osmanlı merkezindeki yeniçerilere karşı kullanılmasını, böylece Fransızların geride bulunarak Osmanlı merkezine yüklenmeleriyle büyük Haçlı zaferinin kazanılmasını istedi.

Türkleri tanımayan ve Osmanlı ordusunu ancak Fransız kuvvetlerinin yenebileceğini iddia eden Korkusuz Jan bu teklife karşı çıktı. "Macar kralı zaferin şerefini kendi kazanmak istiyor. Biz öncü idik. Bize öncülük görevini o vermişti. Şimdi almak istiyor. İlk savaşı kendisi kazanmak arzu ediyor. Bu kabul edilemez!" diye bağırdı. Bu sert direnme karşısında Macar Kralı Sigismund çaresiz kalarak Fransızların dileklerini kabul etti.[113]

NİĞBOLU SAVAŞI

25 Eylül 1396 sabahı Avrupa'nın dört köşesinden toplanmış yüz yirmi bin kişilik Haçlı ordusuyla bunun yarısı miktarındaki Osmanlı ordusu karşı karşıya geldikleri zaman, Osmanlı ordusunun harp nizamı şöyle idi:

Birinci hatta Saruca Paşa kumandasında hafif piyadeleri teşkil eden azap askerleri, solda Şehzade Süleyman Çelebi kumandasında Rumeli askeri, sağda Şehzade Mustafa Çelebi ve Anadolu Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa komutasında Anadolu askeri, ortada yeniçeriler vardı. Tımarlı sipahiler sağ ve sol yanlara yerleştirilmişti. Sadrazam Ali Paşa, Rumeli Beylerbeyi Firuz Bey ve Malkoç Bey sol kanattaki kuvvetlerin arasında bulunuyordu.

Ön hatlara piyadeleri koyup kati neticeyi atlı askere bırakan Osmanlı harp nizamına mukabil, neticeyi yaya askere yükleyen Haçlı ordularının önünde Fransız atlı şövalyeleri bulunuyordu. İkinci hatta ise merkezde Sigismund, solda Macarlar ve Hırvatlar, sağda Stefan Mirça kumandasındaki Ulahlar yer alıyordu. Haçlı ordusu sırtını Tuna Nehri'ne ve kuşatmakta olduğu Niğbolu şehrine dayamıştı.

İki ordu bu harp düzeninde karşılaştılar. Fransız süvarileri muzaffer olmak hissi ile taarruz ettiler. İlk taarruz Sultan Bayezid Han'ın kumanda ettiği merkez kuvvetlerine yapıldı. Merkez kuvvetlerinin önündeki hafif yaya askeri olan azapları ezerek geçtiler ve yeniçeri askerleriyle karşılaştılar.

Sultan Bayezid hemen onların arkasındaydı ve sadece nefes alınabilecek bir alan bırakmıştı. Ama yeniçeriler bir makine disiplini içerisinde hilal gibi açılmaya başladılar. Hilalin merkezi geriye doğru çekildikçe Fransızlar zafer çığlıkları ile ilerliyorlardı. Oysa hilalin iki ucu neredeyse kapanmak üzereydi. Fransızlar Osmanlıların çekildiği tepeyi işgal edince zaferi kazandıklarını zannettikleri anda Bayezid Han'ın kumandasında olan pusudaki kuvvetlerle karşılaşınca şaşırdılar. Geri çekilmek üzere döndüklerinde ise kıskacın kapandığını dehşetle fark ettiler.Yeniçeriler Haçlıların bu en güzide birliğini çelik bir mengene gibi ezdi. Aman dileyenler esir alındı. Fransızların

mağlubiyeti diğerlerinin taarruzuna imkân vermedi. Eflak Prensi Mirça muharebe neticesinin Haçlılar için hüsran olacağını tahmin ederek memleketine geri çekildi.

Karşı taarruza geçen Osmanlı ordusu, süratle Sigismund'un üzerine hücum etti. İhtiyat kuvvetlerini bile muharebeye sokan Macar kralı, Osmanlılar karşısında hiçbir başarı sağlayamıyordu. Sultan Bayezid Han, kesin neticeyi almak için Osmanlı kuvvetlerinin hepsine taarruz emri verdi. Haçlılar paniğe kapılıp dağıldılar. Kalabalık Haçlı ordusu ile Niğbolu'ya gelmekte iken, ordusunun muazzam sayısına bakarak "Gök çökecek olsa mızraklarımızla tutarız" diyerek böbürlenen ve Osmanlı'ya atıp tutan Sigismund, Venedik kadırgasına binerek İstanbul Boğazı, Marmara ve Ege Denizi yoluyla Mora'daki Modon Limanı'na, sonra da Dalmaçya'da karaya ayak bastı. Oradan memleketine geçti. Haçlılardan muharebeye katılmayanlar ve kaçanlar, kendilerini Tuna Nehri'ne atıp boğuldular. Muharebede pek çok asilzâde, kumandan ve şövalye esir alındı.[114]

Thworocz adlı Avrupa tarihçisi Kral Sigismund'un kaçışını şöyle anlatmaktadır: "Eğer kral kurtuluşunu bir gemiye sığınmakta bulmamış olsaydı, yıkılan göğün tazyiki altında değil, Türk kılıçlarının uçları ile öldürülecekti."

Yine muharebe şahidi bir Hristiyan Dlugosz, Türk korkusunun Haçlılar üzerindeki tesirini şöyle anlatmaktadır: "Swantos Laus adında Polonyalı bir şövalye de suda idi. Sigismund'un bindiği gemiye çıkmaya çalıştı. Fakat geminin yükü artar diye gemiciler onun ellerini kestiler."

YEMİNİNİ İADE EDİYORUM!

Başta Papalık ve Bizans olmak üzere, bütün Hristiyan âleminin Osmanlıları Avrupa kıtasından atmak için olanca imkânlarını seferber ederek hazırladıkları büyük Haçlı ordusu, Sultan Bayezid Han'ın karşısında mukavemet bile edememişti. Fransızların meşhur şövalyesi Korkusuz Jan başta olmak üzere pek çok asilzâde ve şövalye esirler arasında bulunuyordu.

Asilzâde ve şövalyelerin hepsi fidye vererek kurtuldular. Memleketlerine dönecekleri gün Yıldırım, bunlara bir ziyafet verdi. Bu ziyafette Korkusuz Jean ve arkadaşlarının; "Bu andan itibaren Yıldırım Bayezid Han'a karşı gelmeyeceğimize ve ona karşı silah kullanmayacağımıza namus ve şerefimiz üzerine yemin ederiz" demeleri üzerine Yıldırım Bayezid Han ayağa kalkarak:

"Avrupa'da Korkusuz lakabını almış olan Jan'a ve arkadaşlarına diyorum ki, bana karşı silah kullanmayacağınıza dair ettiğiniz yeminleri size iade ediyorum. Gidiniz, yeniden ordular toplayınız ve bizim üzerimize geliniz. Bana bir kere daha zafer kazanmak imkânını sağlamış olursunuz. Zira ben, Allahu Teâlâ'nın dinini yaymak ve O'nun rızasına kavuşmak için dünyaya gelmişim" dedi.[115]

Niğbolu zaferi, gönderilen fetihnâmelerle memleketin her tarafına, Asya'daki hükümdarlara, Mısır sultanına, Irak ve Acem beylerine, Tatar hanına, Bursa kadısına müjdelendi. Mısır'da bulunan Abbasi halifesi, zafernâmeye verdiği cevapta Yıldırım Bayezid Han'a, Sultân-ı İklîm-i Rûm unvanı ile hitap etti. O günden itibaren Osmanlı hükümdarlarına sultan denilmesi âdet oldu.

ULU CAMİ'NİN AÇILIŞI

Emir Sultan'ın işareti üzerine 1396'da yapımına başlanan Ulu Camii 1400 yılında tamamlanmış bulunuyordu.

Yirmi kubbe ve iki minaresiyle Osmanlı mimarisinin en zarif eserlerinden biri ortaya çıkmıştı. 3180 metrekarelik iç alanı ile bütün Türk camileri arasında en büyük ölçüye ulaşmıştı. Camiye muhteşem bir tak kapı ile iki yan kapıdan giriliyordu. Minberi ceviz ağacından oyma ve geçmeli muhteşem bir nümuneydi. Duvarları, İslam harflerinin en güzel örnekleriyle bezenmiş levhalar ile baştan başa süslenmişti.

Her üç cepheden açılan kapılar ortada şadırvana ulaşıyordu. On altı köşeli havuz, üç çanaklı fıskiyeden sekiz kol hâlinde dökülen sularla dolarak on altı musluğa taksim olunuyordu.

Havuzun etrafındaki mahfil sofaları, namaz vaktini beklerken Kur'ân okumanın en tatlı hazzını yaşatıyordu.

Yeşil Bursa'nın her yandan görülebilen ve onun zümrüt göğsünü bir elmas gibi süsleyen Ulu Cami'nin açılış günü, Bursalılar akın akın camiye koşmuşlardı.

Yıldırım Bayezid Han, damadı büyük âlim ve veli Seyyid Emir Sultan, Molla Fenari ve ulemadan pek çok kimse camide yerlerini almışlardı.

Padişah camide ilk Cuma hutbesini okuma görevini Emir Sultan'a verdi.

Emir Sultan ise ayağa kalkarak: "Hünkârım! Zamanın büyük âlimi burada iken, bizim hutbe okumamız uygun değildir. Bu cami-i şerifin açılış hutbesini okumaya layık zat şu kimsedir" diyerek kenarda oturan garip bir kişiyi gösterdi.

Şimdi bütün gözler, o zamana kadar pişirdiği lezzetli ekmekleri sebebiyle, Somuncu Baba olarak tanınan zata çevrilmişti.

Somuncu Baba, padişahın emri üzerine minbere doğru yürüdü. Emir Sultan'ın yanına gelince: "Ey emirim neden böyle yapıp beni ele verdiniz" dedi. O da:

"Senden ileride bir kimseyi göremediğim için öyle yaptım" cevabını verdi.

Cemaat hayret içerisinde bu konuşmaları dinliyor. Somuncu Baba'nın hutbesini merakla bekliyordu.

Minbere çıkan Somuncu Baba: "Bazı âlimlerin Fatiha-ı şerifenin tefsirinde müşkilatı, anlayamadığı kısımlar vardır. Onun için bu surenin tefsirini yapalım" buyurarak Fatiha suresinin yirmi ana ilim üzerine yedi türlü tefsirini yaptı. Nice hikmetli sözler beyan eyledi. Somuncu Baba'nın ilmi ve büyüklüğü karşısında herkes hayretten büyülenmiş gibiydi.

Namazdan sonra cemaat kapılardan ayrılmıyor ve elini öpmek üzere bekliyordu. Herkes Somuncu Baba'nın kendi bulunduğu kapıdan geçmesi için dua ediyordu.

Ve bir halk rivayeti olarak o gün bütün kapılarda duranların Somuncu Baba'nın elini öptüğü haberi günümüze kadar geldi.

Ancak bu olaydan sonra, Somuncu Baba olarak bilinen Şeyh Hamid-i Aksarayî "Sırrımız ortaya çıktı" diyerek Bursa'yı terk etti.[116]

Hac vazifesini yerine getirdikten sonra Aksaray'a yerleşen bu büyük veli, yıllarca talebeler yetiştirdi. 1413 yılında vefat eden Hamid-i Aksarayî'nin kabrinin Aksaray veya Darende'de olduğu hakkında rivayetler mevcuttur.

YAKLAŞAN TEHLİKE: TİMUR

O, bir cihangirin oğlu değildi ve kendisini taht üzerinde bulmadı.

Nisan 1336'da Semerkand'ın güneyinde Keş'te doğdu. Babası Barlas oymağına mensub Turagay, annesi Tigin Hatun'dur.

Turagay mütevazı ve dindar bir kimse olup vaktinin çoğunu ulema ve şeyhler ile sohbetle geçirdi. Bu itibarla âlim ve şeyhlere hürmet, oğul Timur'da henüz çocukluk devresinde yer etti.

Timur'un gençlik yılları şiddetli silah talimleri, yıpratıcı beden eğitimi, avcılık ve küçük seferlerle geçti. Bu dönem, Maveraünnehr ve Doğu Türkistan'ın kuvvetli bir idareden yoksun hanedanlıkların birbirleriyle kıyasıya mücadelelerine sahne oluyordu.

Timur, Çağatay Hükümdarı Emir Hüseyin'i Tuğluk Han tehlikesinden kurtardığında yirmi yedi yaşında idi. Hüseyin'in kız kardeşi Olcay Tergen Aga ile evliliği de Timur'un emir katındaki itibarını artırıyordu.

Ancak çeşitli siyasi sebeplerle çok geçmeden Emir Hüseyin'le arası açıldı.

1366'da Belh'i zapt ederek iktidar dizginlerini eline aldı.

1370'te Emir Hüseyin'in ölümü üzerine, Maveraünnehr'e tek başına hâkim oldu ve Semerkand'a gelerek tahta çıktı.

Şimdi Hindistan'dan Akdeniz sahillerine kadar bütün Asya karalarının üzerinden harikulade bir semavî alâmet gibi geçiveren bir cihangirin saltanat hayatı başlıyordu.

O, büyük hükümdar manasında Gürgan; zamanın hâkimi manasında sahip-kıran ve cihangir unvanlarını taşıyordu. Doğru söz-

lülük hâkim vasıflarından olup yüzüğünde Rasti rustî: "Doğruluk selamettir" kazılı idi.

Otuz yıl boyunca bu unvanları tekzip edecek hiçbir başarısızlıkla karşılaşmadı.

Giriştiği her işte muvaffak olurken yirmi altı memleketin tacını başına geçirmiştir. Bunlar arasında Çağatay Hanedanı, Türkistan ve Moğolistan'daki Cet Hanedanı, Harizm, Horosan, Tataristan, Irak-ı Acem'de Beni Muzaffer, Irak-ı Arap'ta İlhanlılar ve Hind Hanedanı en mühimleriydi

Ülkesi doğuda Çin Seddi'ne, kuzeyde Rusya içlerine, batıda Doğu Anadolu'ya, güneyde Mısır'a dayanıyordu. Kuvvetli cihangirin darbeleri altında hiçbir gücün kuvveti kalmıyordu.[117]

Askerlerin sadakati her türlü tasavvurun ötesindeydi. Yalnız canlarını değil, gerektiği zamanlarda mallarını ve ganimetlerini de hakanları yolunda feda ederlerdi. Timur da onlarla birlikte aynı sofrada yemek yerdi.

Tasavvur ettiği bir şeyi asla terk etmez, verdiği emri geri almazdı.

Kararlaştırdığı şey, onun için icra olunmuş hükmündeydi.

Maziye asla teessüf etmez, istikbalden ise emin olmazdı.

Ortaya çıkan her türlü hâlleri, metanetle karşılardı.

Âlimlere, fakihlere, seyyidlere fevkalâde hürmet gösterirdi. Onların sohbetlerini dinlemek en büyük zevkiydi. Tüzükatı'nda: "Allah dostları âlimler ile devamlı irtibat hâlinde idim. Her işimde onlarla istişare ettim. Bunların hayır duaları bana zaferler kazandırdı" demektedir.[118]

Girdiği hiçbir memlekette de âlim ve şeyhlerin incitilmesine rıza göstermezdi.

Savaş esnasında başarıya ulaşmak için hareketlilik ve şaşırtmaca gibi pek çok harp hilesine başvururdu.

O kendisini takdim ederken genellikle "Biz ki, Mülûk-ı Turan; Emir-i Türkistan'ız. Biz ki Türk oğlu Türk'üz. Biz ki milletlerin en kadimi ve en ulusu Türk'ün başbuğuyuz" ifadelerini kullanırdı.

Ne yazık ki bu büyük cihangirin okları şimdi, batı Türk hakanı, cihat meydanlarının serdarı Yıldırım Han ve ordusuna doğru çevrilmişti.

VE YILDIRIM

Osmanlı sultanları; ülkelerinin emniyet ve birliğini sağlamak, düşmanlarını kahretmek, Cenab-ı Hakk'ın bir emaneti olarak gördükleri cihan padişahlığının şanını yerine getirmek üzere gayret sarf etmekteydiler. Allahu Teâlâ'ya güvenerek ve Hazreti Peygamber'in ruhaniyetine sığınarak hak ve adaleti yürütmek, İslam ülkelerini mamur kılmak için güç ve kuvvet kemerlerini bağlamışlardı.

Bu şanlı sultanlardan Yıldırım Han, hiddet ve şiddetinin fazlalığı, yücelik ve yırtıcılıktaki üstünlüğü ile temayüz etmişti. Kimseye baş eğmesi düşünülemez, hangi yöne yönelirse devlet ve zafer de onun eline geçmekten uzak kalamazdı.

Zira babası Murad-ı Hüdavendigâr onu din-i İslamiyet'i dünyaya yayacak ve Osmanlı sancaklarını yüceltecek bir bahadır olarak yetiştirmişti.

Gençliği cesur ve âlim Türk komutanlarının yanında geçti.

21 yaşında iken Kütahya'ya vali tayin edildi.

Karaman Harbi'nin en tehlikeli anında şanlı babası Murad-ı Hüdavendigâr'ın önünde yer öpüp:

"Sultanım bana destur ver, sabrım kalmadı. Karamanilerin kanını Allah buyurursa yere karam" demişti.

Karaman Harbi'nde o denli şecaat ve yiğitlik gösterdi ki Yıldırım unvanına hak kazandı.

Son derece cesurdu, Kosova sahrasında develeri öne geçirmek fikri ortaya atılınca babasının kendisine söz vermesi üzerine:

"Cenab-ı Hakk, cihat uğrunda çarpışan silahlarını şimdiye kadar açık bir surette korumuştur. Bu türlü bayağı tedbirlere başvurmak Allahu Teâlâ'ya karşı kalp çürüklüğü olur. Düşman ne kadar çok olursa olsun onunla karşı karşıya savaşmak milletimize şeref verir."

Gayretli şehzade Kosova Savaşı'nda da akan bir yıldırıma misal teşkil eder şekilde düşman üzerine amansız darbeler indirdi.

Tahta geçer geçmez (1389) bir hamlede Batı Anadolu beyliklerini hâkimiyetine aldı.

Eflak'ı bir seferde Türk yurdu kıldı. Şimdi Osmanlı gâzileri Tuna Nehri'nden abdest almakta idiler.

Türk akıncıları Bosna Hersek ve Macaristan'ı alarak ilk kez Avusturya içlerine girdiler. Tırnova, Selanik fethedildi. Karamanoğulları, Kadı Burhaneddin ülkesi, Karadeniz sahilleri bir bir alınırken Anadolu Türk birliği sağlanıyor, Memlüklüler ile komşuluk başlıyordu.[119]

İstanbul'un düşmesi an meselesi idi. Ne var ki doğuda hava kararıyordu.

SAVAŞ KIŞKIRTICILARI

Timur Han, kendisine karşı isyan eden Gürcistan Hâkimi Melik Gürgin'i cezalandırdıktan sonra eski İlhanlı merkezi Karabağ'da kışlamak üzere karar kılmıştı.

Onun bu sahrada ikameti sırasında Sultan Bayezid'in hükümetlerini almış olduğu beyler, hapsedildikleri yerlerden kaçarak tabiiyetlerini arz etmek ve himayesini dilemek üzere huzuruna gelmeye başladılar.

Germiyan beyi, Menteşeoğlu, Aydın beyi ve Erzincan Hâkimi Taharten, Bayezid'in aleyhinde nice sözler söylediler. Timur Han'a bağlılık yeminleri edip beyliklerini elde etmede yardımcı olmasını istediler.

Timur Han: "Ey beyler! Sizin sözünüz gerçek midir, yalan mıdır bilemem. Zira ol bir gâzi Han'dır. Yok yere zulmetmez ve sizi bîgünah incitmez" dedikçe onlar:

"Ey Sultanım! Sen Sahib-kıransın. Osmanoğlu bir zalim kişidir. Bizi müflis kılıp, atamız ve dedemiz tahtın elimizden aldı. Dileni dileni huzuruna geldiğimiz sizce malumdur. Ol iklim dahi senin gibi Han'a layıktır" diyerek onu tahrik ederlerdi.[120]

Timur Han gerek bu beylerin aşırı kışkırtmalarının tesiri, gerekse düşmanları olup Bayezid'e sığınmış olan Bağdad Hâkimi Ahmed Celayir ile Karakoyunlu Kara Yusuf'u istemek üzere Osmanlı padişahına bir nâme ile birlikte ilk elçilik heyetini gönderdi.

Öte yandan Sultan Ahmed ile Kara Yusuf da Yıldırım Bayezid Han'ı devamlı suretle Timur aleyhine doldurmakta idiler. Onlar Timur'un bütün amacının Anadolu'yu ele geçirmek olduğunu ve bunu gerçekleştirmek için ne gerekirse yapacağını deliller getirerek, yeminler ederek belirtiyorlardı. Ayrıca Timur'un ne kadar zalim ve kan dökücü bir kimse olduğunu çeşitli hikâyelerle konu ediyorlardı.

Bayezid Han bu sözlerin de tesiri altında kalarak Timur'un elçilerini son derece soğuk karşıladı. Timur'un isteklerini ise saltanatın alâmetine aykırı olacağı ve mürüvvete yakışmayacağı sebebi ile reddetti.

Bunun üzerine Akkoyunlu Beyi Kara Yülük Osman Bey ile Mutahharten'in rehberliğinde Sivas'a yürüyen Timur, on sekiz günlük bir kuşatmanın sonunda kaleyi aman ile teslim aldı. Timur'un buna rağmen kale muhafızlarını öldürttüğü rivayet edilmektedir.

Timur Han Anadolu beylerinin bütün kışkırtmalarına rağmen gerek âlimlerin kendisini savaştan men etme gayretleri gerekse Bayezid'in kuvvetleri hakkında kesin bir bilgiye sahip olmaması dolayısıyla geri döndü ve Suriye'ye yöneldi.

Yıldırım Bayezid Han muhtemel bir savaşa karşı Kayseri'ye doğru yola çıkmış bulunuyordu. Ancak Timur'un Suriye'ye gitmesi üzerine geri dönecekti ki yine fitneciler devreye girdiler. Sultan Ahmed ve Kara Yusuf'un tahrikleri sonucunda Timur'u Anadolu'ya sevk eden Erzincan Emiri Mutahharten'i cezalandırmaya karar verdi.

Erzincan ve Kemah'ı daha ilk saldırıda zapt ederek Kara Yusuf'un idaresine verdi. Ancak Kara Yusuf'un idareden aciz kalması üzerine ailesi ve çocuklarını rehin olarak Bursa'ya gönderdiği Mutahharten'i tekrar görevine iade etti.

Timur'a tabi Erzincan ve Kemah'ın zaptı iki devlet arasındaki husumeti daha da arttırdı.

Mısır Memlüklü ordusunu Halep önünde büyük bir bozguna uğratarak sırasıyla Halep, Şam ve Bağdad'ı alan Timur Han, Karabağ sahrasına gelerek ordugâhını kurdu.[121]

Bu arada Timur Han gönderdiği mektupla Yıldırım Han'dan isteklerini devam ettiriyordu. Mektuplarında o güne kadar kazandığı savaşlara ve başarılara değinen Timur, Rum'un (Anadolu) İslam diyarı olduğunu ve oraya sefer yapmak istemediğini özellikle vurguluyordu. Bu beldenin harap olmasından ancak din düşmanlarının memnun olacağını kaydeden Timur, isteklerinin kabulü ile aradaki soğukluğun giderilmesini arzu ettiğini bildiriyor, Kara Yusuf ve Ahmed Celayir'in ne kadar yaramaz ve yol kesici şakiler olduklarını da belirtiyordu. Timur Han ayrıca Sivas, Erzincan ve Kemah'ın da kendisine bırakılmasını istiyordu.

Devlet erkânı ve ileri gelenler Timur'un seller gibi gelen atlılarından, fillerinden, başarılarından söz ederek Yıldırım'ı anlaşma yolunu tutması yönünde teşvik ettiler ise de bir faydası olmadı.[122]

Meşveretsiz işini iş sanma sen
Kendi reyinle işe el sunma sen

Meşveretten kimse hüsran olmadı
Meşveret eden pişman olmadı

Meşveretle hasıl olur her ümit
Meşveretsiz işte bağlıdır kilit[123]

Cesur ve gayretli bir padişaha bütün bu istekleri kabul etmek çok ağır geliyordu. Mevlana Hatifi'nin ifadeleri ve Hoca Sadeddin Efendi'nin nazmıyla Bayezid cevabını şu meâlde verdi.

Ey Anadolu toprağında yetişen kafalar
Yele verilir mi hemen kolayca namuslar

Cenk tedbirlerimde bir kusur mu görüldü
Ki fikirler aniden barış yoluna döndü

O sayısız asker ile üstümüze yürürse
Ve de hiç çekinmeden ülkemize gelirse

Nasıl ben ondan aman dilemek isterim
Okları germiş, tirkeşi asmışsa neylerim

Yiğitlik onda görülsün sümsüklük bizde
Cihan halkı ne söyler, düşünün bize

Şimdiden savaş günü ne olacak bilinmez
Güçlü ile güçsüz orada neyler söylenmez

Tek başıma ederim ardımdan gelen yoksa
Varı dökmeli kişi hanlık davasındaysa

Bu sözler nasihatçilerin ağzını kapadı
Hiçbir tavsiye hünkâra fayda sağlamadı[124]

Yıldırım Bayezid Han, Timur Han'a gönderdiği nâmesinde de, artık kılıçların konuşacağına işaret eder gibiydi.

"Bu konağa inen misafir üzerine kılıç üşürülmez ve bu bucağa sığınan dilek ehline dokunulmaz. Eğer sözlerin şiddeti kavgaya sebep olacaksa ilk defa şiddet dolu cümleler sizin mektubunuzda görüldü. Yok bizden temelluk (yaltaklanma) bekleniyorsa hanedanımız Cenab-ı Hakk'dan gayriye yalvarmadılar. Galebe ve mağlubiyetin ikisi de sünen-i evliyadandır. Artık söz uzadı. Savaşa bahane arayanın bahanelerini önlemek mümkün değildir. İki taraftan her kim fitne çıkarırsa vebali onun boynunadır. Hasbünallahü ve ni'mel vekil."[125]

Söz sırası artık silahlara gelmişti.

ÂLİMLERİN GAYRETİ

Timur Han savaşa niyetlenince hükmü altındaki ülkelere haberciler göndererek bütün askerlerinin baharda Karabağ'da hazır olmalarını sıkı sıkıya emretti.

Büyük bir savaşa doğru adım adım ilerlenmekteydi. Timur Han'ın doğru düşünen beyleri ve bazı âlimleri Anadolu'ya saldırmak taraftarı görünmüyorlardı.

Rumeli'nde gazâ öncüsü ve cihat yolcusu bir padişaha kılıç kaldırmayı istemiyorlardı. Ancak hükümdardan çekindikleri için bu durumu kendisine kimse açamıyordu.

Nihayet, Timur Han'ın katında değeri yüksek, söz söylemede üstad, sanatlı konuşmada mahir Şemseddin el-Maligi'yi bu işle görevlendirdiler.

O da tatlı bir sohbet sırasında ve konuşmalar arasında sözü bu konuya getirip dileklerini şöyle sıraladı:

"Savaş konusunda düşünmek ve genellikle acele etmemek, anlayış ve yücelik bakımından hatalı sayılmaz. Muhtemeldir ki fitne ateşi alev alırsa söndürülmesi zor, ortaya çıkacak zarar da ziyade olur.

Yıldırım Han da gayret kuşağını kuşanmış bir padişah, varlık sahibi, zaferleri paylaşan orduları olan bir devletlidir.

Keskin kılıcı frenkler için bir bela, inciler saçan eli de kıymetli bir hazinedir. Gayret dizginlerini gazâ ve cihat yoluna çekmiş ve İslam sınırlarını tutmaya başını koymuş bir padişahtır.

Böyle olan şehinşahla savaşmak, dini yayan ve peygamberin yolunu, hükümlerini uygulayan bir devlet sahibiyle cenk etmek, ne senin devletine layık ne de güçlü beylerinin gönüllerinde olan duygulara uygundur.

Bir padişah ki bu, çıkmış gazâ yoluna
Ona göstereceğin düşmanlıklar boşuna
Din uğruna çarpışan bu şanlı padişahı
Ne elde edeceksin, yenmiş olsan da

Zafer yelleri bizden yana esse bile, gerçekte din düşmanlarının sevinmesine yol açacaktır. Zaman ise bu devletin çabucak yıkılmasına, belki de sönmesine kadar uzanır."

Şemseddin el-Maligi bu şekilde iyi yolu gösteren nasihatler ve apaçık mütalaaları ile Timur Han'ın yürüyüş kararını durdurup, kızgınlık ateşini de bastırır gibi olmuştu.[126]

Ancak bu sırada Timur'un Yıldırım'a gönderdiği elçiler geri dönmüş ve padişahın, teklifleri sert bir ifade ile reddettiğini bildirmişlerdi. Elçiler belki anlatıma ilaveler de katmışlardı.

Bu haberler, Timur'un sönmekte olan kızgınlığını tekrar alevlendirdi. Bütün ordusunu toplayarak bir resmi geçit yaptırdı ve

Yıldırım'ın elçilerine seyrettirdi. Bu şekilde kudretini göstermek ve gözdağı vermek istiyordu.

Timur Han bir kez daha Yıldırım'a mektup yazarken hep yumuşaklık yoluyla işleri görmek istediğini, barış yapmayı arzuladığını ancak düşündüklerinin hep tersi cevaplar geldiğini belirtiyor ve şöyle diyordu:

"Eğer keremli oğullarından birini bu tarafa özrünü açıklamak, yaralı gönlümüzü düşmanlık kuşkularından kurtarmak için gönderseydi, bu fitne ateşini söndürmeye yeter, çekilen sıkıntıların tozunu bastırmaya elverirdi. Göndereceği şehzadeye evladımızdan daha fazla ilgi gösterilirdi. Böylece dostluk ve birlik anlaşmaları sağlanır, ayrılık kaynaşmaya döner, yüreklerdeki kırgınlık tozları bastırılıp her yön dümdüz olurdu."[127]

Öte yandan Osmanlı tarafında da emirlerin yanı sıra âlimlerin de Timur Han'la bir savaşa girilmesinden yana olmadıkları görülüyordu.

Özellikle devrin büyük âlim ve velisi olan Emir Sultan, damadı da olması hasebiyle bu savaşın önüne geçebilmek için büyük gayret sarf etti.

İki Müslüman Türk ordusunun çarpışmasını istemeyen Emir Sultan, Bayezid'e Timur'a karşı mülayemetle yaklaşmasını, isteklerini kabul eder görünmesini ve mutlaka savaştan uzak durmasını ısrarla vurgulamıştı.

Ancak bütün bu nasihatlerden bir netice alamadı. Acaba Emir Sultan Anadolu Türklüğü için gelmekte olan mukadder neticeyi görmüş mü idi?

Nitekim savaşın başlamasına az bir müddet kala Hundi Hatun'un "Niçin babamı yalnız bırakıyorsun ya Emir?" sualine karşı:

"Telaşın boşunadır ya Hundi! Bu savaş bizim aleyhimizedir. Bunu muhterem pederinize defalarca arz ettim" rivayeti bu hususu güçlendirmektedir.

Yıldırım Bayezid için işin en zor tarafı hep bir istekle karşı karşıya kalmış olmasıdır. Timur Han her mektubunda, Yıldırım için kabulü

mümkün görünmeyen arzuların yerine getirilmesini istiyor, aksi takdirde gerekenin yapılacağını ısrarla belirtiyordu.

Oysa kendisine sığınanı teslim etmek Yıldırım Han için en büyük utanç kaynağı olurdu.

Timur'un tahakkümü ve tabiiyeti altına girmek bu kudretli Osmanlı hakanının kabul edebileceği bir teklif değildi. Dolayısıyla ar ve namus duygusu en yüksek mertebede olan, gayretinin yüceliğiyle bezenmiş, vakarlı birinin savaş yolunu tutması kadar tabii bir hadise olamazdı.

ANKARA SAVAŞI

Verilen nasihatler, yapılan teklifler iki tarafa da tesir etmemişti. Buna karşılık çeşitli yazışmalar, haberler dillerin keskinleşmesine yol açarken, fitneci güruhunun faaliyetleri de bıçakların bilenmesine sebep oldu. Neticede bu iki taht ve taç sahibi padişah, iki köpürmüş deniz gibi hareketlendiler.

Osmanlı elçilerine dönüş iznini veren Timur Han, kendisi de vakit geçirmeden karınca sürüsü gibi orduyla Sivas'a doğru haraket etti. Yanında hassa birlikleri, oğulları ve torunları emrindeki kuvvetlerden başka şirvan ve Geylan sultanları, Diyarbekir ve çevresi hükümdarları, Sistan ve Bedehşan şahları ve Türkistan hanları da askerleriyle yer almışlardı.

Timur'un Sivas'a geldiğini haber alan Yıldırım Bayezid de Akdağ Madeni ve Kadı şehri mıntıkasına gelerek mevzilendi. Veziriazam Ali Paşa, padişaha bu engebeli arazide Timur'un ordusuna baskınlar verilmesi ve sonra umumi hücuma geçilmesini teklif etti ise de kabul görmedi.

Sivas ile Tokat arasındaki geçitlerin Osmanlılar tarafından tutulduğunu gören Timur Han, ordusunu Kırşehir'e doğru hareket ettirdi. Bir baskına uğramamak için son derece dikkatli davranan emir, daha sonra Ankara'ya yöneldi. Bu defa Yıldırım'ı arkada bırakmak gayesiyle son derece hızlı hareket etmişti. Ayrıca Bayezid'in de kendisinin geldiği yoldan geleceğini tahmin ile o cepheyi iyice tahkim etti.

Timur, Osmanlı ordusunu doğudan gelecek diye beklerken Yıldırım Bayezid kuzeydoğudan, Kalecik Ravlı üzerinden Çubukova'da Melikşah köyüne inivermişti. Son derece seri hareket eden Osmanlı ordusunu, hiç beklenmediği bir anda bu bölgede görmek Timur'u dehşet içerisinde bıraktı. Timur baskına uğramıştı.

Ancak Yıldırım Bayezid oğullarının ve kumandanlarının derhâl taarruza geçilmesi hakkındaki ısrarlarını dinlemedi. Mertçe ve karşı karşıya harp etme uğruna bu en büyük fırsatı harcadı.

Oysa diğer tarafta Nizameddin Şami'nin ifadesine göre; Yıldırım'ın ani gelişi, Timur ve ordusunda büyük bir korku hasıl etmiş ve Timur gece sabaha kadar ibadet ve dua edip muzafferiyet niyazında bulunmuştu.[128]

Yıldırım Bayezid'in ağırdan alması Timur'a vakit kazandırdı ve düşmüş olduğu badireden kurtardı.

İki taraf kuvvetleri oldukça nispetsizdi. Bayezid'in daha önceki hasımlarına benzemediğini anlayan Timur, Maveraünnehr'deki en kudretli ve zırhlarla kaplı kuvvetlerini de getirtmiş olup mevcudu yüz altmış bin idi.[129] Osmanlı kuvvetleri ise en iyimser tahminlere göre yetmiş bini aşmıyordu. Bu itibarla Yıldırım Bayezid, ordu kumandanlarından, muvaffak olmak için fedakârâne gayrette bulunmalarını istedi.

Osmanlı ordusunun sağında Timurtaş Paşa'nın emrindeki Anadolu sipahileri, solunda ise Şehzade Süleyman kumandasındaki Rumeli birlikleri yer alıyordu. Yıldırım Bayezid Han on bin kişilik yeniçeri birliği ile her zaman olduğu gibi merkezde yerini almıştı. Veziriazam Ali Paşa ile şehzadeleri Musa, İsa ve Mustafa çelebiler padişahın yanında bulunuyorlardı. Yeniçerilerin önünde süvariler ve azaplar yerleşmişti. İhtiyat kuvvetlerinin başında Şehzade Mehmed Çelebi vardı. Sol kanat ihtiyat kuvvetlerini Sırp birlikleri, sağ kanat ihtiyat kuvvetlerini ise Türkleşmiş Moğollar olan Kara Tatarlar meydana getiriyordu.

Timur'un ordusunda sağ kanada üçüncü oğlu Miranşah, sol kanada ise dördüncü oğlu Şahruh Mirza kumanda ediyordu. Mer-

kezde Timur Han yer almıştı. Ayrıca Timur Han'ın ordusunda otuz iki fil vardı. Anadolu beyleri Timur Han'ın yanında buluyorlardı.

Nihayet Zilhicce ayının 19'u (20 Temmuz 1402) Cuma günü sabahı dünyanın en güçlü iki devletinin orduları birbirine girdi.

İşte tarihlerimizde savaşın dehşetli tablosu...

"Bu meydan savaşında öyle bir cenk, öyle bir vuruş tokuş, öyle bir çarpışma oldu ki kamış gibi düz olan kalem, onu açıklamak isterken büküldü.

Açık açık konuşabilen dil, onu tarife kalktığında sürçtü.

Hayal gücü, bu savaşı izaha takat getiremedi.

Savaşa katılanların çokluğundan kimse nefes alamaz hâle geldi ve gök kubbe bir patlamaya sahne olacakmış sanıldı.

Çarpışan tarafların naraları, dehşet verici bağırışlar, yer küresini titreten bir hâl aldı.

Uçan oklar, dilleri kesen kılıçlara döndü.

Savaşın kaldırdığı toz, mavi göğü öyle bulamıştı ki güneş bu karanlıkta cengi seyretmekten mahrum kaldı.

Kan selleri direnen bir nice bahadırı yokluk vadisine sürükleyip götürdü.

Yiğitlerin sert hamleleri ile savaş ateşi iyice çevreyi sardı.

Rüstem'in saldırı kıssaları bundan sonra artık değerini kaybetti..."

Miran Şah emri altındaki sağ kol Moğol birlikleri, Osmanlıların sol koluna şiddetle çullandılar. Lâkin bu cenahtaki Rumeli birlikleri de aynı şiddetle mukabele ederek Tatarları bu cüretlerine pişman ettiler. Bu dakikada merkez kolordusu kumandanı Mirza Muhammed, tehlikede görünen sol cenahın yardımına koşmak için Timur Han'ın ayaklarına kapanarak izin istedi.

Osmanlılar tarafından Rumeli askeri, emsali nadir görünen bir kahramanlıkla vuruşuyordu. Sırp birliklerinin de katılmasıyla bu hattın bozulacağını anlayan Timur, fillerini yardımcı askerlerle ileri sevk etti.

Ancak aynı esnada Osmanlı sağ kolu, görülmemiş bir ihanet ile karşı karşıya geliyordu. Önce Aydın askeri eski beylerini Tatar saflarında görünce hat değiştirdiler. Onları Karaman, Menteşe, Germiyan ve Saruhan askerleri takip etti. Böylece Osmanlı ordusunun sağ kolu hemen hemen hiç savaşmadan çökmüş bulunuyordu.

Osmanlı ordusunun sağ kanadını vurmaya hazırlanan Türkistan vilayeti hâkimi Sultan Muhammed Mirza, bu çözülmeyi görünce sayısız askerle Osmanlı sol koluna yüklendi. Rumeli birlikleri ve Sırp askerlerinin cesaretle çarpışmalarına rağmen ikinci bir ihanet onların da dengesini bozdu. Sağ cenah ihtiyatındaki Kara Tatarlar daha önceden Timur'la anlaştıklarından şimdi Sırpları oklamaya başlamışlardı. Bu gelişme karşısında fevkalâde bunalan Sırp birlikleri savaştan el çekme yolunu tuttu.

İşte bu esnada parlak kılıcını fetih âyetlerini okumaya adamış henüz on dört yaşındaki Şehzade Mehmed birliklerini harekete geçirdi. Mirza Sultan Hüseyin, Mirza Cihan ve Bayındırlı Kara Osman üzerine yüklendi. Bunlar şehzadenin cihanı aydınlatan kılıcına dokunamayarak çekilmeye yüz tuttular. Savaşı iyi takip eden Timur Han derhâl o yöne yardımcı kuvvetler sevk etti. Ancak Osmanlı gâzileri gelen birlikleri korkunç bir vuruşmayla dağıtıyorlardı. Çelebi Mehmed'in ateşler saçan zeberced renkli kılıcından la'l renk sular akmaktaydı.

Rumeli birliklerinin kahramanca çarpışmalarına, yiğitliklerine ve şecaatine gıpta ile bakan Timur Han "Bu dervişler kusur etmediler!" diye haykırmaktan kendini alamadı.

Ardından tüm birliklerini bu hattı çevirmek üzere harekete geçirdi. Hepsi o gâziler üzerine döküldüler. Askerin yarıdan fazlası yüz döndürmüş olduğundan kalan askerde de yılgınlık baş gösterdi. Üç beş katlarınca olan bir orduya karşı durmak akıl alır iş değildi.

Osmanlı beylerinin ilk düşünceleri saltanatın varisleri olan şehzadeleri cenk vartasından çıkarıp korumak oldu. Ali Paşa, Murad Paşa, İnebeğ Subaşı ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa, Emir Süleyman'ı savaşın ateşinden çıkararak Rumeli yönüne doğru gittiler.

İsa Çelebi, emrindeki birliklerle Karaman'a doğru at kopardı.

Bahadırlık, yiğitlik ve mertlik hünerlerinin her birini bu meydanda gösteren Çelebi Mehmed de emirlerinin ısrarına dayanamadı. Amasya beyleri ve şehzadenin lalaları Çelebi Mehmed'in atının dizginlerine asılarak güçlükle de olsa kurtuluş düzlüğüne çıkardılar. Ardından atlarını dört nala kaldırarak doğu tarafındaki dağlara yöneldiler.

Şimdi Yıldırım Bayezid Han, yardımcı askerleri, Anadolu sipahileri, bazı vezirleri, kumandanları ve oğulları tarafından terk edilmiş olduğu hâlde on bin yeniçerisiyle meydanda kalmıştı.

Padişaha önce Sırp orduları kumandanı Etiyen savaşın kaybedilmekte olduğunu belirtip çekilmesini teklif etmişti. Lâkin gayretli hünkâr bu teklifi büyük bir infialle reddetmişti.

Son durum üzerine kahraman ve iş bilir beylerden Minnet Bey; "İmdat ve yardım isteyerek gayret beklediğimiz askerden savaş meydanında iş kalmadı. Zafer umudu tükendi" diyerek padişahı çekilmeye zorladı.

Ancak kudretli hakana düşmana sırtını dönmek, ölümden daha beterdi. Şimdi Bayezid Han önlerinde olduğu hâlde bir tepeye sırtını veren on bin yeniçeri kendilerinden on kat fazla düşmana karşı bir ölüm kalım savaşı veriyordu.

Gayret kemerini beline bağlamış, kılıcının kabzasını güçlü elleriyle kavramış yiğit yeniçeri gâzileri, düşmanlarıyla çarpışmaktan sanki keyiflenmekte idiler. Hünkârın kapısına iyi niyetle bağlılığın işareti olmak üzere boyunlarını ortaya koymuşlardı. Ömür denilen kıymetli varlıklarını o namlı padişah uğruna saçmak için yer yer yırtıp parçalamışlardı.

Aşk kılıcından yara almadan
Ayrılmak istemeyiz dünyadan
Dost yüzüne bakamayız
Yarasız çıkarsak savaşlardan

Ancak düşmanın çokluğu bir ölçüye gelmiyordu. Neticede yapılan savunma imkânsızlaşıyor, karşı durma gücü yeter dereceye

çıkamıyordu. Kalan yiğitlerin bazu ve dövüşme güçleri ile bu ağır baskının durdurulması imkânsız gibi idi.

Bayezid ve maiyetindekiler, akşama kadar direndikten sonra düşman birliklerini yarmak üzere harekete geçtiler. Akşama kadar hararetten ve yakıcı susuzluktan bî-tab ve bî-mecal kaldıkları hâlde kendilerini kargılarla, kılıçlarla çeviren kalabalığın içine attılar. Yıldırım Bayezid hâlâ ağır bir harp baltası kullanmakta devam ediyordu. Aç bir kurt, koyun sürüsünü nasıl darmadağın ederse düşmanı öyle dağıtıyordu. Müthiş baltasının her darbesini öyle vuruyordu ki ikinci darbeye hacet kalmıyordu.

Lâkin Bayezid'in, yeniçerilerden ileri yürüyüşü ve ayrı düşmesi iyi olmadı.

Germiyanoğlu, Bayezid Han'ı çarpışırken görür görmez tanıdı ve derhâl:

"Bu cenk eden Bayezid Han'ın kendisidir. Ne durursunuz!" diye bağırdı.

Bunun üzerine Tatarlar kalabalık bir birlikle çevresini sardılar ve gâzi padişahı esir ettiler.

İleri gelen beylerden nice bahadırlar Timurlular eline esir düşerken, nicesi de şehadet şerbetini içmiş bulunuyordu. Yeniçeriler de hakanlarının esir edildiğini görünce vuruşmaktan vazgeçerek teslim oldular. Rumeli Beylerbeyi Firuz Bey, Minnet Bey, Mustafa Bey, Timurtaş Paşa ve Ali Bey esirler arasında bulunuyorlardı.[130]

İKİ HAKAN BİR SEDİRDE

Çeşitli oyunlarını gördün zamanın,
Ne sevincin sürdüğünü ne de tasanın
Nice kasırlar yaptırmış beyler orada,
Şimdi ne beyin adı var, ne de sarayın

Dehşetle dolu o gece, akşam namazı sularında, Timur Han'ın karargahına koşan müjdeciler Bayezid Han'ın getirildiğini bildirdiler.

Timur Han sevinç ve neşe içerisinde çadırının kapısına çıktı. Yıldırım Han'ı ayakta hürmetle karşıladı. Saygı ile kendisini çadı-

rına davet edip baş köşeye oturttu. Hatır alıcı güzel sözlerle dostluk kurma yolunu tuttu. Ayrıca böyle bir olaya sebebiyet vermek istemediğini de özenle belirttikten sonra:

"Bizim taraftan ne kadar aşağıya alınmış, antlaşma ve yaklaşma yolunda ne kadar çaba harcanmışsa, sizin taraftan kızgınlık sonucu saldırı tutumu gösterildi. Biz tatlı tatlı yalvardıkça, iyi davranışlar sergiledikçe sizden kırıcı haberler geldi. Meğer kader bize bu şekilde buluşmayı ve görüşmeyi, aradaki soğukluk perdesini böylece gidermeyi öngörmüş.

Şimdi misler gibi kokan gönlünüze kederin tozları konmasın. Emel bahçelerinize üzüntünün sert ve soğuk rüzgârları dokunmasın. Zamanın ortaya çıkardığı sonuçlarla dileklerin ters düşmesini garip karşılamamak gerekir.

Osmanlı diyarını sizin kutlu adaletinizin gölgesi dışında bırakmak düşünülmemektedir. Kimsenin mutluluk döşeği dürülmeyecektir. Meğerki hiçbir çaresi olmayan ilahi emir gelmiş olsun. Mutlu kişilerin uyanık bahtları ancak Allah'ın dilemesi ile kararabilir" diyerek gönül almaya çalışmıştı.

Din yolunda savaşanların sultanı, bu güzel karşılama üzerine özürler dileyerek konuya girmiş; "Allahu Teâlâ'nın takdir kalemi eğer bir ülkeye yokluk işaretini çekmeyi dilemişse işin sonu böyle olur" demiştir.[131]

İki padişahın görüşmeleri hakimâne sözlerle süslenince aradaki soğukluk perdeleri kalktı. Gönüllerindeki eski kinler kayboldu. Bayezid Han babalık şefkati ile şehzadelerinin akıbetlerinin araştırılmasını rica etti. Devletin gelecekteki direkleri olan oğullarına, savaş sebebiyle bir zarar gelmesinden korkuyordu.

Timur Han derhâl çevreye çavuşlar salarak şehzadeleri bulmalarını ve yanlarına getirmelerini buyurdu. Mustafa Çelebi kıyamete örnek bu kanlı savaşta kaybolmuştu. Akıbeti bir türlü anlaşılamadı. Süleyman, İsa ve Mehmed çelebiler kendilerine bağlı emirlerle kaçtıklarından bulunamadılar.

Musa Çelebi ise iki gün sonra yakalanarak otağa getirildi. Emir Timur şehzadeye kendi sevgili çocukları gibi ilgi ve iltifat gösterdi. Tatlı sözlerle kırık gönlünü aldı. Keremli babası için ayrılan ve gök kubbeyi andıran bârgâh yanında onun için de geniş bir çadır hazırlattı. Yiyeceklerini içeceklerini padişaha özgü bolluk içinde donattı.

Timur Han birkaç günde bir özel toplantılar yapar ve bunlara Yıldırım Han'ı da davet ederdi. Burada diz dize oturup sohbet ederlerdi. Timur özellikle Yıldırım'daki keder bulutlarını dağıtmak, onun temiz yüreğini üzüntüden kurtarıp neşelendirmek için pek gayret gösterirdi. Hele tutsaklık ve gariplik duygularından kurtulması için neşeli sözler bulmaya bakardı.

Kütahya'da yine böyle bir toplantıda iki devlet sahibi aynı sedirde oturmuşlar, daldan dala konuşuyorlardı. Yakınlık ve dostluk duygularına ağırlık vererek kaçınılmaz kaderin işiyle ortaya çıkan can yakıcı keder dikenlerini silkip atmak için incelik ve nezaketle birbirleriyle yarışıyorlardı. Nihayet Timur Han nice iltifatlardan sonra, devletini yine kendisine bırakacağını belirtip öz kızlarından biriyle büyük torunu Miran Şah'ın oğlu Ebubekir Mirza'yı evlendirmek istediğini açıkladı. Böylece o, soyu temiz Osmanlı Hanedanı ile akrabalık kurmak istiyordu.[132]

CİHANA VEDA KILDI

Timur Han, her ne kadar Sultan Bayezid'i tatlı davranışlarıyla hoş tutmaya çalışmakta, kederlerini, üzüntülerini unutturacak gezilere, toplantılara götürmekte olsun, padişahın yüreği kanlara boğulmakta idi. Bu gösteriler, hoş sözler, lütuflar, tatlı vaatler onu kederlerinden ayıramazdı. Her geçen gün elem dikenleri yumuşak yüreğini biraz daha kanatmakta, gül yanaklarına dökülen nedamet yaşları biraz daha artmaktaydı.

Nasıl artmasındı?

Günlerdir padişahlık katından uzak, ayrılık zindanında harap olmaktaydı.

Güçlü olduğu, her şeyi eli altında tuttuğu günlerden düşmüş, güneş misali tutulup kararmıştı. Ülkesinin bakımlı şehirleri, geliş-

tirilmiş, imar edilmiş beldeleri harabeye dönmüştü. Sevinç kaynağı olan saltanatının direkleri oğullarından haber dahi alamıyordu. Anadolu birliği yolunda atılan adımlar, çekilen zahmetler heba edilmişti.

Osmanoğulları ülkesi acaba kaç parçaydı?

İşte bu düşüncelerle ruhunda biriken kederler, sonunda vücudunu sarsacak dereceye geldi. Nefes darlığı göğsünü sıkıştırmaya başladı. Vücudu mum gibi erimeye yüz tuttu.

Son görüşmelerinde Timur Han'a şu vasiyeti yaptı:

"Ey Emir! Ocağımı söndürmeyesin. Bugün bana ise yarın sanadır.Tatarı bu vilayette komayıp götüresin! İslam'ın sığınma yeri ve metin sedleri olan kaleleri yıkmayasın. Vilayet-i Rum'u (Anadolu) harap ettirmeyesin."[133]

Bu istekleri yerine getireceğine söz veren Timur Han, Bayezid'i de hekimlerle birlikte, istirahatı ve tedavisi için Akşehir'e gönderdi. En meşhur iki hekimi Mevlana Celaleddin Arabi ile Mevlana İzzeddin Mesud-ı Şirazi'den padişahın sıhhatine kavuşması için ne gerekiyorsa yapılmasını emretmişti. Padişaha ise:

"Cesaret Bayezid Han! Seni yalnız Semerkand'a kadar götürmek isterim. Oradan memleketine iade edeceğim."

Ancak ne bu gönül alıcı sözler ne de iki hazik hekimin tedavi yolundaki en ince usulleri uygulamaları Bayezid Han'ın derdine çareydi. Gayret sahibi hükümdar kederle dolu bu felaket günlerden kurtulmak için ölümü özler hâle gelmişti. Nihayet 8 Şubat 1403'te bu fani dünyaya veda ederek ahiret âlemine göçtü.

Saltanat tahtı devrildi, sarayları yıkıldı
Yurdunun nice beyleri sürülüp çıkarıldı

Ülkesinden atıldı başından tacı alınıp
Kuruyan ırmaklardan dudakları çatladı

Her savaşta yiğitçe naralar savuran Bey
Osmanoğlu aslanı, cihana veda kıldı

Öte yandan İzmir'i zapt eden Timur, Akşehir'e doğru gelirken yolda padişahın ölüm haberini aldı.

Büyük bir üzüntü ve tarifsiz bir keder göstererek şu ifadelerde bulundu:

"Dinimizin direkleri olan Osmanlı padişahlarının, küffâr arasında harcadıkları bunca gayrete karşı ben de devletlerini yıkmak fikrinden vazgeçmiştim. Özellikle cennetmekân Sultan Yıldırım Bayezid'in aşağılık düşmanlara yılgınlık vermek, onları yok etmek ve güzel dinimizi yüceltmek yolunda yaptığı işleri, gösterdiği gayretleri gördüğümden beri kendisine yardım etmek, güçlendirmek, gönlünü almak istedim. Bu soyu korumanın da dindarlığın esası olduğunu anladım. Düşüncem Rum ülkesini bütünüyle ele geçirdikten sonra Yıldırım Han'ı tekrar tahtına oturtmak, gereken hürmeti eksiksiz yerine getirmekti.

İslam serhaddinin korunması, gazâ ve cihat törelerinin yürütülmesi için bu yüce hakana yardım etmekle, kendim için iyi bir ad bırakmak, hayırla anılmak istiyordum."[134]

Yıldırım Bayezid Han'ın vefatını müteakip cesedi tahnit edilerek Akşehir'de Mahmud Hayrani Hazretleri'nin türbesine konuldu. Timur Han yanında bulunan ailesine taziyet ve ihsanlarda bulundu. Bir müddet sonra Semerkand'a dönerken Musa Çelebi'ye babası Yıldırım'ın nâşını Bursa'ya götürmesine ve orada merasimle defnetmesine müsaade etti.

TİMUR ANADOLU'DA

Ankara Muharebesi'nin kazanılması ile birlikte Timur Bursa, Konya, Akşehir, Karahisar ve diğer önemli mevkilere kol kol kuvvetler sevk etti.

Şehzade Cihangir'in oğlu Mirza Muhammed Sultan otuz bin süvari ile, sadrazam ve yeniçeri ağası başta olmak üzere pek çok ünlü emirlerle Bursa'ya doğru gitmekte olan Süleyman Çelebi'yi takip etti. Timur Han, Emir Süleyman'ın merkez hazinelerini Rumeli'ye kaçırmasından evvel yakalanmasını şiddetle emretmişti.

Bu itibarla Muhammed Sultan, o kadar süratle hareket etti ki bu uzun yolu beş günde katetti. Ancak Emir Süleyman hazinenin bir bölümü ile kız kardeşi Fatma Sultan ve küçük kardeşi Şehzade Kasım'ı alarak son anda Rumeli yakasına geçmeye muvaffak olmuş bulunuyordu. Mirza Muhammed'in askerlerinin Bursa'da büyük bir yağma hareketinde bulundukları kaynaklarda yazılıdır.

Bursa'daki âlimlerden evliyalık durağının kutbu, hidayet yolunun ışığı, Kur'ân-ı Kerim okuyanların sultanı diye tarif edilen Emir Sultan, büyük fıkıh âlimi Molla Fenari ve hadis ilminin önde geleni Şeyh Mahmud-ı Cezeri yakalanarak Kütahya'da bulunan Timur Han'a gönderildi.

Timur Han, Osmanlı ülkesindeki bu en mümtaz âlimlerin alınlarında parlayan din nurunu görünce kendilerine beklenmedik bir kabul ve bağlılık gösterdi. Uzun bir sohbetin sonunda kendilerinden yanında kalmalarını ve beraber Semekand'a gitmelerini rica etti.

Şeyh Mahmud-ı Cezeri bu isteği uygun bulurken diğerleri, Osmanlı boyunun âdil idaresinin gölgesi altında ülkenin yine eski ihtişamlı günlerine döneceğine inanmış olduklarından bu teklifi nazik bir ifadeyle geri çevirdiler. Timur Han bu durumdan büyük üzüntü duyduğu hâlde Emir Sultan ile Molla Fenari'ye ihsanlarda bulundu ve Bursa'ya yolcu etti.

Timur Han Ankara'da bir hafta kaldıktan sonra yanına Yıldırım Bayezid'i ve diğer esirleri de alarak Kütahya'ya gelmişti. O çok hoşlandığı bu şehirde bir ay kadar kaldı. Kalede beylerbeyi Timurtaş Paşa'nın hazinelerine el konularak askerlere dağıtıldı.

Timur Han huzuruna çağırttığı Timurtaş Paşa'ya, sert bir eda ile:

"Bunca mal ve eşyayı toplayacağın yerde asker toplasaydın da velinimetin yolunda harcasaydın olmaz mı idi? Vezirler ki mal toplamaya kalkar ve askerlerini hazırlamakta ihmalkar davranırlar, bu tutumları sonunda devleti karışıklığa sürükler ve artık aldıkları tedbirler de fayda vermez!" diyerek azarladı.

Timurtaş Paşa ise:

"Benim padişahım yeni yetişme bir hükümdar değildir ki asker ve ordu düzenlemede beylerinin, vezirlerinin malına muhtaç olsun. Hele görmemiş yeni devletlilere hiç benzemez, gözü aç değildir onun" diyerek ağır bir cevap verdi.

Timur'un onu ve oğullarını affetmek niyetinde iken, bu cevap üzerine hapsettirdiği rivayet olunmaktadır.[135]

Timur Han yine Kütahya'da bulunduğu sırada Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe ve Hamidoğulları beylerine eski beyliklerini geri verdi. Böylece bu beylikler Timur'a tabi olarak yeniden kuruldular.

Yıldırım Bayezid'in oğlu, Emir Süleyman Çelebi'ye bir nâme yazarak kendisine tabi olmasını bildirdi. O da Şeyh Ramazan ismindeki elçisi vasıtasıyla bu teklifi kabul eylediğinden, kendisine metbuiyet (bağlılık) alâmeti olarak taç ve hil'at gönderildi.

Yıldırım'ın diğer oğulları İsa ve Mehmed çelebilerin elçileri gelerek bağlılıklarını arz ettiler. Timur her birisine hil'atlar giydirip ihsanlarda bulundu. Şehzadelere ise kemer, külah ve hediyeler gönderdi.

Aynı günlerde, daha evvel hastalandığından Akşehir'e gönderilen ve tedavi altına alınan Bayezid Han'ın vefat haberi geldi. Batı Anadolu seferinden dönen Timur Han, Bayezid'in ailesine başsağlığı dileyip pek çok ihsanlarda bulundu. Semerkand'a dönerken Musa Çelebi'ye, babasının cenazesini Bursa'ya götürmesini ve hükümdarlara layık bir merasimle defnetmesini tavsiye etti. Yine Musa Çelebi'ye babasının mülkünde hükümdarlık etmesi için kemer, murassa kılıç ve yüz at ihsan etmiştir.[136]

Timur Han'ın ani olarak ordusunu toplayıp Semerkand yolunu tutmasında bazı rivayetler vardır.

Yıldırım Han'ın vefatından hemen dört gün sonra, Timur'un en sevgili torunu Muhammed Sultan ani olarak vefat etti (12 Mart 1403). O henüz on dokuz yaşındaydı ve pek çok muharebeye girerek başarılar kazanmıştı. Timur Han, Bayezid'de olduğu gibi "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi raci'ûn" âyetinden başka bir söz söylemedi.

Devlet adamları matem elbiselerini giymişler, kadınlar göğüslerini yumruklamışlardı. Herkes şaşkın ve üzgündü.

Timur Han birkaç gün sonra ruhu için sadakalar dağıttı ve büyük bir ziyafet verdi. Bu sırada hafızlar yüksek sesle saatlerce Kur'ân-ı Kerim okudular. Nâşı bir taht-ı revan içinde Ceyhun ötesine nakledilirken Timur Han bunu bir ikaz olarak mı algıladı bilinmez, aynı ayın sonlarında Semerkand yolunu tuttu.[137]

İkinci rivayete göre ise Anadolu'nun hemen her tarafına dağılmış Timur askerleri sebebiyle halk büyük bir sıkıntı içerisine düşmüştü. Ortaya çıkan kargaşa ve fitne yüzünden yaklaşık on aydır Müslümanların hâlleri perişandı.

Nihayet sıkıntı dayanılmaz bir hâl alınca her çevreden halk, Emir Sultan'ın huzuruna vardılar. Ondan şefaatçi olmasını ve bu kargaşanın son bulmasını istediler.

Emir Sultan ise gelenlerden bazısına:

"Timur Han'ın ordusuna gidin. Orada filan görünüşte ve kılıkta olan nalbanta benden selam söyleyin. Başka yöreye göç edip gitmelerini istediğimizi ona duyurun" dedi.

Timur'un ordusuna giden birkaç kişi nalbantı eski bir kılıkla çalışırken bulurlar ve Emir Sultan'ın dileğini iletirler.

O, yırtık pırtık elbiseler içindeki aziz, haberi duyunca; "Can baş üstüne yarın göçelim" cevabını verir.

Ertesi gün görürler ki Timur ordusu hızla toparlanıp Anadolu'yu terk etmektedir.[138]

DÜZME HABERLER!

Timur Han'ın Sultan Bayezid'e muamelesi ve Yıldırım'ın vefatı hakkında yanlış bazı rivayetler de mevcuttur.

Daha çok romanlara, hikâyelere konu olan ve halkın beyninde yer tutan bu rivayetlerden birisi, Timur Han'ın Bayezid'i demir bir kafes içerisine hapsettiği ve şehirlerde alay mevzuu olmak üzere gezdirdiğidir.

Meşhur tarihçi Hoca Sadeddin Efendi bu ifadeleri düzmece haberler olarak nitelendirmektedir. Şayet böyle bir uygulama görülmüş olsa Timur'u yüceltmekte ve Osmanlı'yı aşağı tutmada aşırı giden, Timurilerin resmî tarihçisi Şerefeddin Ali Yezdi mutlaka kullanırdı. Bütün yazdıklarını bağnazca ve taassup içerisinde dile getiren bu yazar, iki hükümdarın konuşmalarını, görüşmelerini anlattığı zaman saygı ve yüceltme gösterilerinden başka bir görünüm sergilemez. Padişahlığın şanına dokunacak bir tutum ve davranıştan hiç bahsetmez.

İranlı edip Mevlana Hatifi de *Timurnâme*'sinde iki padişahın dostça münasebetlerinden öte söz etmez.

Demir kafes meselesini Osmanlı, Timurlu ve Batılı tarihçilerin görüşleri ve nakilleri ile değerlendiren Hammer, "Şayet gerçekleri ifade edecek olursak bu husus üç asırdan ziyade felsefe makalelerine konu olan bir efsaneden öteye gitmez" demektedir.[139]

Öyleyse bu hikâye nereden çıkmıştır?

Askerlerin bakışları altında seyahat etmek istemeyen Osmanlı sultanı, yolda giderken bir taht-ı revana binmeyi uygun görmüştü. Padişahın seyahat ettiği bu kapalı hücreye bazı kaynaklarda kafes tabir olunmuştur. Nitekim Fatih devrinde Divan-ı Hümayun toplantılarını padişahların izledikleri bölüme de kafes tabir olunması bu anlayışı yansıtmaktadır.

İşte bahsedilen kafesin taht-ı revan olduğunu anlamak istemeyen veya konuyu dramatize etmek isteyen romancılar ile Osmanlı hakanını küçük düşürmek, onu halkın gözünde bayağı durumlara düşmüş göstermek isteyen Türk düşmanı Batılı yazarlar demir kafes hikâyesini uydurmuşlardır.[140]

Yıldırım Bayezid hakkındaki ikinci yanlış rivayet ise, onun esaret hayatına dayanamayıp, yüzüğündeki zehiri içerek intihar etmesidir.

Bu konu Neşrî tarihinde; "Bir Hikâyet" başlığı altında şöyle verilmektedir: "Rivayet ederler ki Timurleng Rum vilayetini (Anadolu) zapt edip Karamanoğlu'na vermişti. Yıldırım Han bunu işitince gayet incindi. Yüzüğünde zehri vardı. Gayretinden kendini sakınmayıp,

"Düşman elinde zebun olup memleketi eller elinde görmektense ölüm yeğdir" deyip kendi nefsini helak eyledi."

Aşıkpaşazâde ise "Semerkand'a götürüleceğini işitince kendi maslahatını gördü" demektedir.

Neşrî ve Aşıkpaşazâde'nin bu ifadelerini alan yerli yabancı bazı tarihçiler, romancılar, hikâyeciler Yıldırım'ın kendisini zehirlediği tezini iddia ettiler.

Oysa aynı Neşrî daha önceki iki rivayetten birinin sonunda, "...Bayezid Han gayet gamnâk oldu. Hemen eser-i humma belirdi. Ondan sonra günden güne za'f müstevli oldu. Bayezid Han gayet gayretli kişiydi."

Mevlana Mehmed bin Kutbüddin İzniki'den nakledilen ikinci rivayetin sonunda ise "... İşittim ki, hünkâr humma-yı muhrikadan hasta olup, kabza-i ecel giribanından çekip Hak civarına iletmiş..."

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi Bayezid'in ölümü için üzüntü sonucu sıtma ve ateşli sıtma hastalıkları da rivayet konusudur.

Timurlu tarihçilerinden Şerefeddin Yezdi "Yıldırım Bayezid, dün gece zik nefes (nefes darlığı) ve hunnak (boğaz ağrısı) marazıyla dar-ı fenadan dar-ı bekaya irtihal etti" demektedir. Nizameddin Şami ise *Zafernâme*'sinde, "Müzmin hastalığı, ruhi kederinin tesiri ile ziyadeleşerek kuvvetten düşüp vefat etti" demiştir. Bu iki tarihçinin Yıldırım'ı tedavi eden doktorlardan bilgi almış olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Sonraki tarihçilerden Hoca Sadeddin Efendi, hastalanarak; Behiştî, humma-yı muhrika; Hammer, nuzül isabeti; müneccimbaşı da hunnak, zik-i sadr ve humma-yı muhrika rivayetlerini vererek vefat ettiğini söymektedirler.

Bayezid Han'ın muasırı olan İbni Arabşah ile o devre yakın tarihçilerden Şükrullah, Karamani Mehmed Paşa ve Enverî gibi meşhur tarihçiler de intihardan hiçbir şekilde söz etmeyip hastalığını ölümüne sebep gösterirler.[141]

Bütün bu kaynaklardaki ifadeleri bir yana bırakıp Neşrî'nin hikâye tarzıyla verdiği tek bir rivayetten hüküm çıkarmak tarih metodu açısından da kabul edilebilecek durum değildir.

Ayrıca ne Yıldırım Bayezid Han'a gelinceye kadar ne de ondan sonrasında Osmanlı padişahlarının savaşlara girerken yüzüklerinde zehir taşıdıklarına dair bir rivayet, hiçbir kaynakta gösterilir.

Hele Yıldırım Bayezid gibi cesur, kahraman ve dinine bağlı bir hakanın savaşa girmeden esareti ve intiharı düşünüp yüzüğüne zehir koymasını tasavvur etmek kadar safdillik olamaz.

Kaynakların ifadelerinden anlaşılıyor ki, ülkesinin maruz kaldığı felaket karşısında duyduğu üzüntü, bu büyük Türk hakanını ölüme kadar götürmüştür. Nefes darlığı, boğaz enfeksiyonu, ateşli sıtma ve nuzül isabeti üzüntü ile ortaya çıkacak sebeplerdendir.

YILDIRIM BAYEZİD HAN'IN ŞAHSİYETİ

1360 yılında Bursa'da dünyaya geldi. Babası Murad-ı Hüdavendigâr, annesi Gülçiçek Hatun'dur.

Küçük yaştan itibaren zamanın en mümtaz âlimlerinden olan Bursa Kadısı Koca Mahmud, Kazasker Çandarlı Halil ve Karamanlı Molla Rüstem'den ilim öğrendi. Babasının seçme komutanlarından askerlik eğitimi gördü, orduları sevk ve idare dersleri aldı.

Küçük yaşlardan itibaren savaşlara da katılmaya başladı. Doğuştan kumandan vasıflıydı. Kahramanlığı ve cesareti ile ün yaptı. Çok cesurdu. Fevkalâde hızlı hareket ederdi. Ordularını da süratle istediği yere sevk eder, düşmanlarının hiç beklemediği anda karşısına çıkardı. Yıldırım unvanını hakkıyla kullanırdı. Mizaç itibariyle asabi idi.

Ani vakalar karşısında itidalini ve soğukkanlılığını muhafaza eder, kararını verir ve pek süratle uygulardı.

Bir hamlede Anadolu beylerini ortadan kaldırarak Ege sahillerine ve Samsun havalisini zapt ederek Karadeniz sahillerine inmiştir. Anadolu Türk birliği projesini bir ideal edinmiştir.

Niğbolu Muharebesi'nde; askerlerini sevk ve idare, düşmanı imha konusundaki mahareti, kendisinin üstün bir kumandan olduğunu göstermektedir.[142]

Büyük Cihangir Timur Han'ı, hiç tahmin bile etmediği bir esnada Ankara önünde baskın hâlinde yakalaması askerî kudretinin diğer bir ispatıdır. Ancak bu hâlden istifade etmeyerek düşmana fırsat vermesi, kendisine ve ordusuna aşırı güveni aleyhine olmuştur. Kara Tatarlarla Anadolu beyleri kuvvetlerinin ihaneti ise bu savaşta Yıldırım'a en büyük darbeyi vurmuştur.

Tarihler, Bayezid'in gerek fetihlerinde gerekse tebaasına karşı fevkalâde âdil davrandığı hususunda müttefiktir. Konya muhasarasında, Sivas'ın ilhakında, Rumeli fütuhatında ortaya koyduğu âdil davranışlar örnek olacak derecede yüksektir.

Her gün belirli bir zamanda herkesin kendisini görebileceği bir yerde durur, dört bir yandan gelen tebaasının şikâyet ve arzularını dinler, haksızlığa uğrayanların haklarını derhâl iade ederdi. Kadıların hükümlerine kesinlikle karışmaz ve kimseyi karıştırmazdı.

Bir rivayete göre, Rumeli'de kadıların rüşvet aldıkları şayiası ortaya çıkmıştı. Derhâl tahkikat açtıran Bayezid, suçu sabit olanları Yenişehir'de bir eve kapattırdıktan sonra yakılmalarını emretmişti.

Kendisini büyük bir hiddetle verdiği bu kararından, başta Veziriazam Ali Paşa olmak üzere ulema ve âlimler güçlükle vazgeçirdiler.

Ali Paşa'nın bunların aldıkları ücretin az olduğunu, bu sebeple böyle bir yola tevessül etmiş olabileceklerini belirtmesi üzerine padişah kadılara maaş bağlattı. Bu olaydan sonra devlet işlerinde en küçük bir suistimal dahi görülmedi.[143]

Yıldırım Bayezid Han, âlimlerin sohbetlerinde bulunur, devlet meselelerini onlarla istişare ederdi. Allahu Teâlâ'nın emir ve yasaklarını bildiren sözleri canla başla kabul ederdi.

Bir gün padişahın mahkemede şahitlik etmesi gerekiyordu. Mahkemede herkes gibi o da ellerini önünde bağlayarak ayakta bekledi. Devrin Bursa kadısı Molla Şemseddin Fenari dik dik padişahı süzdükten sonra şu hükmü verdi:

"Senin şahitliğin geçersizdir. Zira sen namazını cemaatle kılmıyorsun. Elinde imkân olduğu hâlde namazlarını cemaatle kılmayan biri yalancı şahitlik edebilir demektir."

Bu itham karşısında herkes Yıldırım Bayezid'in hiddetlenmesini bekliyordu. Fakat o boynunu büküp mahkemeyi terk etti. Bu hadiseden sonra sarayının yanı başına bir cami yaptırdı ve namazlarını cemaatle kılmaya başladı.[144]

Yıldırım Bayezid, Haçlılarla yaptığı muharebeler neticesinde elde ettiği ganimetleri halkın refahı için harcardı. Birçok cami ve imaret yaptırdı. Bunlardan en mühimi Bursa'da yaptırdığı Ulu Cami'dir. Uludağ'ın eteklerinde nefis bir manzara içerisinde ise Yıldırım Camii'ni yaptırdı. Bunun karşısına da medrese, imaret, misafirhane ve hamam ile hastaların tedavisi için bir darüşşifa inşa ettirmiştir. Mısır'dan getirttiği Tabip Şemseddin'in idaresine verdiği şifahanede bir baş, üç yardımcı tabip, iki eczacı, iki şerbetçi ile aşçı, ekmekçi, hastabakıcı ve hademeler görev yapıyordu.

Yıldırım Han ayrıca Amasya, Sivas, Kastamonu, Tokat ve Konya darüşşifalarını da geliştirdi.

Üç değirmen çevirecek kadar kuvvetli olup lezzeti ve içimi ile tanınan Akçaoğlan adındaki suyu Uludağ'dan kapalı künklerle şehre indirtti. Yaptırdığı imaret yanında kemer ve taklar üzerinden geçirtip cami, medrese ve hamama dağıtmış, kalanını mahalleler için ayırmıştı. Her mahallede yaptırdığı nice güzel görünüşlü çeşmelerden bu suyu akıttırdı. Yıldırım Bayezid'in bunlardan başka Ebu İshak Kazeruni dervişleri için yaptırdığı Bursa'da bir zaviyesi, Edirne'de cami ve imareti, Karaferye, Kütahya, ve Balıkesir'de camileri vardır. Bütün bu tesisleri için çok geniş vakıflar tayin etmiştir.[145]

Yıldırım Bayezid Han hakkında ilk Osmanlı tarihçilerinden Ahmedî:

"Ata ve dedeleri gibi âdil ve kamil idi. İlim ehlini çok sever, onlara hürmet gösterir, ihsanlarda bulunurdu. Allah adamlarını (abid ve zahidler) hoş tutardı. Adaletiyle, Osmanlı diyarında mamur olmadık yer bırakmadı."

Şükrullah:

"Bayezid Hünkâr, beylik tahtına oturunca atalarından ve dedelerinden daha iyi olarak adaleti ileri götürdü. Yoksullara acıdı, bayları yüce tuttu. Kötü ve şüpheli işlerden kaçınmayı ve Allah'tan korkmağı birinci iş bildi."

Nişancı Mehmed Paşa:

"Sultan Bayezid âdil, bahadır, âlimleri ve fakirleri seven, zenginlere şefkat gösteren bir hükümdardı."

Aşıkpaşazâde:

"Yıldırım her cuma günü bulunduğu şehirde fukaraya sadakalar dağıtırdı" demektedirler.

Hoca Sadeddin Efendi ise eserinde, Yıldırım Bayezid Han bahsini şu mısraları ile tamamlamaktadır:

Gerçi o sultana zarar değdi
Ama, bunu soyu için denedi

Geriye kaldı asil çocukları
Anılmaktadır hep hayırla adı

İyi bir ad bırakmak ona yeter
Unutulmamak her kederi örter

Düşmanına başını hiç eğmedi
Yüz yüze savaşmaktan çekinmedi

Yele verip devleti çerağını
Kınında gizlemedi kılıcını

Gayret ile korudu namusunu
Şerefiyle vermedi konuğunu

Timur'a zaferi verdiyse de Hak
Tahtına soyunu etti müstehak

Gözetmeseydi Osman soyunu
Ta o zaman yıkardı boyunu

Peygamber uğruna baş koyunca
Bunlara devleti verdi soyca

Olunca dilekleri hep iyilik
Sürüp gitmedi bu kargaşalık

Allah sevgisiyle Osmanlılar
Hanlığı Hak'tan böyle aldılar[146]

BEŞİNCİ BÖLÜM

SULTAN ÇELEBİ MEHMED

Cihan hasm olsa Hak'tan nusret iste!
Erenlerden dua ve himmet iste!
Geçenden geç, demür taşdan sakınma,
Demüri mahv idenden kuvvet iste!

Ankara Savaşı'nda yiğitçe vuruşması ile Timur'un ve babası Bayezid'in dikkatini çeken Şehzade Mehmed, savaşın kaybedildiğinin anlaşılması üzerine beylerinin zoruyla meydandan çıkarılmış ve karanlıklar arasında kaybolmuştu.

Sarsılan ve parçalanan devleti tekrar toparlama yolunda girişilecek bu mücadelenin de ne kadar karanlık, çetin ve uzun bir yol olduğu çok geçmeden görülecekti. İşte Şehzade Mehmed on dört yaşında bu yükü omuzlarına yüklenmiş olarak gidiyordu.

Yıldırım Bayezid'in ülke sınırlarına diktiği hak ve adaleti koruyan bekçiler ortadan kalkmıştı. Padişahın kılıcının tesiriyle sakin duran Anadolu beyleri ve gönlü bağımsızlık ateşi ile tutuşan nice şakiler için fırsat günüydü.

Timur'dan güç ve kuvvet bulan bu gruplardan her biri bir bölgeye sahip olmak üzere bayraklarını dalgalandırarak harekete geçmişlerdi.

İşte Çelebi Mehmed henüz Tokat ve Amasya yöresine yöneldiğinde, ilk saldırı ile karşı karşıya kaldı.

Candaroğlu Hükümdarı İsfendiyar Bey, "Fırsatı kaçırmak üzüntü kaynağı olur" sözüne uygun olarak, kız kardeşinin oğlu Kara Yahya'yı büyük bir kuvvetle Çelebi Mehmed'in yolunu kesmek için göndermişti.

Şehzadenin yaşının küçük oluşu, tecrübesizliği bir yana, Osmanlı ordusunun da dağılmış olduğuna bakarak durumu değerlendirmek istemişti.

Çelebi Mehmed önce yanındaki küçük birliğe yüreklere güç veren, korkaklık duygularını silip süpüren yiğitçe bir konuşma yaptı. Ardından yol kesicilerin üzerine atıldı. Şiddetli hücum karşısında kalabalık şaki grubu perişan oldu. Sinek sürüleri gibi dağıldı. Kara

Yahya yüz döndürüp Tosya Kalesi'ne kaçarken, kılıçtan kurtulabilenler dört bir yana dağıldılar.[147]

Bolu'da atının dizginlerini çeken Çelebi Mehmed burada birkaç gün kalma kararı verdi. Savaş sonrası durumu öğrenmek için dört bir yana casuslar gönderdi. "Ne tarafa gitmek uygundur? Hangi bölge daha güvenlidir?" konuları üzerinde maiyetindekiler ile müzakereye başladı.

Şehzade Mehmed Bursa'ya yönelmek ve keremli atalarının Anadolu'daki merkezini koruyup savunmak istediği fikrini ortaya attı.

Ancak gün görmüş beyler, bu teklifi uygun bulmadılar: "Askerimiz az ve yorgun iken, sayısız askere sahip düşman arasına atılmak akıl alır bir iş olmaz. Şimdi yapılacak iş geride durmak, Amasya ile Tokat arasına yerleşip ortaya çıkacak durumu gözlemektir. Hem sözü edilen bölgede pek çok direnme noktaları mevcuttur. Bu yörede Timur'un tavır ve davranışlarını bir müddet takip etmek ona göre vaziyet belirlemek yerinde olacaktır" dediler.

Bu müzakereler yapılırken casuslar da döndüler. Timur'un yaptıklarını, Aydınili'nde kışlama kararı aldığını, Osmanlı ülkesinde baş gösteren kargaşayı, kardeşlerin durumunu ve Bayezid Han'ın sıhhat ve selamet haberlerini bildirdiler.[148]

Bu bilgiler üzerine Amasya'da beklemenin daha uygun olacağı anlaşılarak yöreye hareket edildi. Oysa Amasya, Canik, Tokat, Niksar ve Sivas şehirlerinden oluşan Orta Anadolu bölgesi, Yıldırım Bayezid'in saltanatının son yıllarında hâkimiyet altına alınmış olup son derece karışık bir siyasi yapıya sahipti. Nice güçlü, kudretli yerli beyler burada faaliyet gösteriyordu. Bunlar arasında Kara Devletşah, Kubadoğlu, Gözleroğlu, Köpekoğlu, İnaloğlu ve Kadı Burhaneddin Ahmed'in damadı Mezid Beğ en kuvvetlileri olarak göze çarpmaktaydı. Şimdi bu beylerin her birisinin hâkimiyet mücadelesi vereceği anlaşılıyordu.

FIRSAT DÜŞKÜNLERİ

Nitekim çok geçmedi. Kara Devletşah Ankara Savaşı'nın hemen akabinde Timur Han'ın huzuruna çıkarak bağlılığını arz etti. On-

dan Orta Anadolu'ya sahiplik beratı aldı. Derhâl etrafına topladığı Türkmenlerle Amasya yöresini altüst etmeye başladı. Timur Han'ın buyrultusunu göstererek meşru emir olduğunu iddia ediyor, yağmacı ve çapulcu sürülerini etrafında topluyordu.

Çelebi Mehmed bu faaliyetleri haber alınca ileri gelen adamlarını topladı ve:

"Üzerimizde bunca sıkıntı ve üzüntüler varken, ülkemizin durumu zihnimizi altüst ederken, bir de Kara Devletşah adındaki bu kara yüzlü ortaya çıktı. Atadan kalan bakımlı topraklarımıza el atarak köyleri yakıp yıkmaya çalışan bu adam, kederlerimizi bir kat daha artırıyor. Karşı savunma tedbirleri alınmaz, gerekenler yapılmazsa tutuşturduğu fesat ateşinin çevreyi sarması ve üzerimize gelmesi yakındır."

Yüce otağın hizmetinde olanlar şehzadenin bu endişe yüklü sözleri üzerine:

"Baş ve canımız, evimiz ve barkımız Sultanımız yoluna feda, devletinin düşmanları keskin kılıçlarımıza gıda olsun. Düşmanın gözüne bu ferah cihanı dar eylemek işini dinimize bağlılığın alâmeti bilmekteyiz. Ferman padişahtan, yardım rahman olan Allahu Teâlâ'dandır" dediler.

Yapılan müzakereler sonunda özellikle Kara Devletşah'ın kuvvet ve konumunu anlamak üzere casuslar sevk edildi. Kısa zamanda ulaşan haberlerden onun ve askerlerinin talan ve yağmadan ve köyleri kasabaları vurmaktan başka bir şey düşünmedikleri, bu maksatla dört bir yana dağıldıkları anlaşıldı. Yine Kara Devletşah'ın bin kadar adamı ile Hakala'da konakladığı, zevk ve eğlence içerisinde yaşadığı bildirildi.

Çelebi Mehmed bu haberler üzerine derhâl adamlarını topladı. Uçan kuşlara örnek bir hızla bu fitne uydusunun üzerine at kopardı.

Kara Devletşah son anda haberdar olarak şehzadeyi karşıladı. Çelebi Mehmed'in yaşının küçüklüğü ile alay ederek, keremli babasının başına gelenleri istihza ile anlatarak şöyle seslendi:

"Ana kuzularını, arslan yavrularını yiyen gün görmüşlerin karşısında durmak, hayatını yele vermek ve kendi ayağıyla uçuruma atılmaktır. Eğer geride kalan ömrüne acıyorsan şu beladan kurtulmaya bak. Karşıma çıkmaktan vazgeç."

Olayların içinde büyümüş, tecrübe kazanmış genç şehzade bu sözlere şöyle cevap verdi:

"Ey gönlü kararmış, ömrünü boşa harcamış, işi çirkin, akılsız herif! Allah'ın takdirini, bir padişahın durumundaki değişikliği alaya almak pek çirkin bir harekettir. Bilmez misin ki felek bazen gönle göre, arzulara uygun dönmez.

Hem üstünlüğün, faziletin dayanağı ne yaş ne de yıldır. Değerli bir sedef parçası onu tanımayanların katında kıymetsizdir. İleri görüş sahiplerinin ölçülerine göre küçücük bir inci binlerce akçeye alınır. Kısa boylu ok, kargıyı geçer de sineleri delik deşik eder. Arslan yavrusu, yaşlı deveye bir oyunla tırnaklarını geçirir."

Bu söyleşmelerin akabinde oklar savrulmaya, kılıçlar çarpışmaya başladı. Daha savaşın başında nice gazalarda ok salmış yiğit bir Osmanlı akıncısı temiz bir ok salarak Kara Devletşah'ın dünya ile doymaz gözünü karanlıklara boğdu. Devletşah attan yere yuvarlanırken, düşmanları paralayan kılıçları çekenler de başına üşüştüler.

Ona katılanların çoğu Timur'un korkusuyla gelmişlerdi. Şimdi ölüsünün yerde çırpındığını görünce derhâl bahtı açık şehzadenin tarafına geçtiler. Böylece büyük bir fitne uyanmadan yok edildi.[149]

***

Timur'dan beylik izni alanlardan biri de Kubadoğlu idi. Niksar ve çevresinde faaliyet gösteren bu şakinin adamları Çelebi Mehmed tarafından gönderilen kuvvetler ile dağıtıldı. Kubadoğlu binbir zorlukla kaçarak Taşanoğlu Kalesi'ne sığındı.

Fırsattan istifade ile yağmacılığa başlayan şakilerden İnaloğlu ise etrafına yirmi bin kişi toplayarak Tokat'a tabi Kazabad'a kadar gelmişti. Her gün geçtiği yerlerde kan ve gözyaşı bırakıyordu. Çelebi Mehmed'in katına devamlı surette feryatçılar gelmekteydi. Taraf-

tarlarının da günden güne artmasıyla İnaloğlu, Osmanlı mülkünü tümden elde etmek gibi rüyalara dalmış bulunuyordu.

Çelebi Mehmed'in, hemen hemen oturduğu bölgeye kadar yayılan İnaloğlu'nun faaliyetleri karşısında gönlü daralmış, sıkıntısı artmıştı.

Düşmanın durumunu anlamak ve maksadını öğrenmek kasdıyla bir elçi göndermeyi uygun buldu.

Mektubunda İnaloğlu'na şöyle demekteydi:

"Memleket halkı ve güçsüz kişiler Allahu Teâlâ'nın sizlere bir emanetidir. Bunlara bakmakla onları korumak padişahın namus borcudur. Kulağımıza öyle geldi ki, kendinize bağlı olanlar, hizmetinizde bulunanlar, atalarımızdan kalan illerimizde yaşayan halkımızı dara düşürmüşlerdir. Oysa at ve davarlarınız ziyadedir.

Size yakışan budur ki, illerimizin çiğnenmesine, ayaklar altına alınmasına izin vermeyesiz. Adamlarınız halkın varlığına el uzatmamalıdır. Bu toprakları sahipsiz sanarak el çabukluğuyla konmaya kalkıştıysanız, buraların şanı yüce koruyucusunu tanıyınca artık çekip gidersiniz.

Yok göçmezseniz kötü bitecek sonuçlara hazırlanınız. Bundan sonra sadece kılıçların ve okların diliyle konuşulur ve görüşülür."

Elçi, İnaloğlu'nun konduğu yere geldiğinde onun askerinin ve gücünün anlatılanlardan çok yüksek olduğunu gördü. Şerrinden genç sultanı koruması, esirgemesi için Allah'a yalvarmaya başladı.

İnaloğlu ise şehzadenin elçisine kıymet vermediğini göstermek üzere karşılamayı ağırdan aldı. Huzuruna aldığında hiç ilgilenmez göründü. "Şimdi Mehmed ne mahalde? Ne iştedir?" şeklinde uygunsuz sorular yöneltti.

Nâmeyi okuduğunda ise cahillik damarı kabararak elçiyi öldürmeye tevessül etti. Ancak yanındaki gün görmüş adamların tesiriyle bu teşebbüsten vazgeçti.

Bunun üzerine şu mektubu kaleme aldı:

"Muradımız seninle savaşmak değildir. Asıl amaç senin elinde olan bütün illeri almaktır. Dostça nasihatimiz budur ki nâmem eline geçtiğinde durmayıp esenlik yolunu tutasın ve gözün gördüğü yere gidesin."

Bu uygunsuz haberler devletli şehzadenin katına ulaşınca; "Kibirli, gururlu kişilerden daha üstün olunmalı" sözü ile hareket etmeye karar verdi.

Bin kadar atlısı ile İnaloğlu üzerine hareket etti. İnaloğlu, adamlarının bir kısmını yağma ve çapul için çevreye yaymış olduğu hâlde daha yanında on bin kişi bulunuyordu.

Bin Osmanlı yiğidi yıldırım sürati ile daldığı çapulcu sürüsüne öyle hızlı bir kılıç çaldı ki gözle takip edebilmek mümkün değildi. Birkaç dakika içinde meydan cesetlerle dolmuştu. Savunmasız köylülere saldırmaktan başka mahareti olmayan şakiler çil yavrusu gibi dağıldılar. İnaloğlu canını zor kurtarırken Çelebi Mehmed'in ordusundan bir tek kişinin dahi hayatını kaybetmemesi büyük sevince sebep oldu.[150]

Bağımsızlık sevdalıları bunlarla bitmedi. Niksar'da Gözleroğlu, Sivas'ta Mezid, Kazabad civarında ise Köpekoğlu denen şakiler yoğun bir faaliyete girişmişlerdi. Ancak genç şehzade önce Gözleroğlu'nu, ardından da Köpekoğlu'nu tepeledi. Bayezid Paşa'yı ise Mezid Bey'in üzerine gönderdi.

Bayezid Paşa süratle Sivas'a geçerek Mezid Bey'in adamlarını dağıttı. Yakaladığı Mezid Bey'i de şehzadenin katına gönderdi.

Mezid Bey şehzadenin huzuruna çıktığı sırada gösterişi, yiğitliğini ortaya koyan tutumu, mert tavırları ile beğeni topladı. Çelebi Mehmed kendisine hitap ederek;

"Şayet yol kesicilikle harcadığın bu yiğitliği, gözüpekliği, Allah yoluna sarf etmeye söz verirsen, hatanı örter, seni memnun ederim" dedi.

Ölümü bekleyen Mezid Bey padişahın bu cömertçe davranışından utanarak;

"Benim gibi suç deryasına batmış, ortadan kaldırılması iyi görülen bir kimseye tövbe fırsatı verilirse, bunun şükrünü gece gündüz kapında hizmet beklemekle ödemeye çalışırım. Osmanoğullarına kul olarak sonsuz mutluluk kazanmaya çalışırım" cevabını verdi.

Bunun üzerine Çelebi Mehmed kendisine hil'at giydirdikten sonra Sivas'a tayin etti.[151] Sivas ve çevresini yakıp yağmalayan Mezid Bey şimdi tamir ve bakımını yaparak mutlu oluyor, hatalarını affettiriyordu.

TİMUR HAN'IN ENDİŞESİ

Yıldırım Bayezid'in küçük oğlu Çelebi Mehmed, Osmanlının bu en karışık bölgesinde çevresindeki bir avuç adamla gayret kemerini kuşanmış, gece gündüz çalışıyordu. On bin yirmi bin kişilik düşmanlarını sindirip Amasya, Tokat, Sivas ve çevresini hak ve adalet anlayışı içinde yeniden şenlendiriyordu.

Yiğitlikte, bahadırlıkta üstünlüğü her yana yayılmaya, tavır ve davranışlarında padişahlık alâmetleri görülmeye başladı.

Öte yandan, giriştiği her projede işin sonunu iyi takip eden Timur Han, şehzadenin faaliyetlerini de yakından izlemekteydi. İran sınırı üzerinde nice başarılara imza atarak güçlü bir beylik hâline gelmeye başlayan Çelebi Mehmed'in günden güne kuvvet bulmasından çekinmeye başlamıştı.

Bayezid Han'a tam bir güven vererek bu oğlunu yanına çağırmasını istedi. Bayezid'in mektubunun yanı sıra kendisi de bir nâmesini gönderdiği elçiye kattı. Hace Muhammed adındaki elçisinin yanına Yıldırım Bayezid'in hizmetinde olanlardan birini de dahil etmişti.

Timur Han tatlı ifadeler ve gönül alıcı cümlelerle süslediği nâmesinde, şehzadeyi sevgili çocuklarından önde tutacağını, öz kızlarından biriyle evlendireceğini, mutluluğu için gerekeni yapacağını yeminlerle bildiriyor, çeşitli vaatlerle yanına çağırıyordu.

Çelebi Mehmed büyük bir merasimle karşıladığı elçinin elinden keremli babasının ve Timur Han'ın mektuplarını aldığında saygı ile öperek başı üzerine koyduktan sonra:

"Emirlerini aldım ve kabul ettim" demişti.

Elçilerin huzurdan ayrılmasıyla şehzadenin ileri gelen beyleri onu babasının yanına gitme isteğinden vazgeçirmek için çalışmaya başladılar. Bu işte Timur'un kahrına uğrama tehlikesi olduğundan uzun uzun söz ettiler.

Genç şehzade bütün ısrarlar sonunda: "Kim ki Allah'a tevekkül eder, ona Allah yeter" âyetini okuyarak tartışmaları bitirdi. Kararı kesindi.

Nice hediyeleri hazır ettikten sonra Tokat'tan Amasya'ya doğru yola çıktı. Henüz Osmancık'a geldiğinde bir kez daha İsfendiyarlı Kara Yahya ve adamlarının saldırısına uğradı. Ancak şehzadenin yanındaki yiğitler iki yıldır bu nevi çarpışmalarda iyice pişmişlerdi. Çapulcular kısa sürede dağıtılırken Kara Yahya bir kez daha kayıplara karıştı.[152]

Şanlı şehzade Murtazaabad'a geldiğinde bu kez Tatar elebaşılarından Savcıoğlu adındaki bir şakinin adamlarıyla geçiş yolunu tuttuğu haberini aldı. Son derece hızlı hareket ederek Savcıoğlu ve adamlarının üstüne beklemedikleri anda kabus gibi çöktü. Şakiler kısa bir direnmeden sonra kaçış yolunu tutarken bütün malları Osmanlı yiğitlerinin eline geçti.

Ancak henüz kendi topraklarında iken bu nevi tuzaklarla karşılaşmak gâzileri endişelendirmişti. Zira Anadolu bir otorite boşluğu içerisinde olup henüz daha tehlikeli bölgelere girilmemişti. Çelebi Mehmed adamlarıyla daha ileri gitmenin mahzurlarını görerek geri dönmeye karar verdi.

Yanında bulunan Timur Han elçisine mükellef bir ziyafet çektikten sonra şöyle dedi:

"Henüz idaremiz altındaki yerlerde iken yolları kesen düşmanlar yüzünden bunca sıkıntıyla karşılaştık. Fitne tohumlarının her yana ekilmiş olduğunu anladık. Bu durumda beyliğimizi terk edip gitmek akıl alacak iş olmaktan uzaktır. Tehlikeli konaklarda düşmanla karşılaşmak, korkulu duraklardan geçmek doğru bir yol olmasa gerektir.

Ayrıca bu bölge Osmanlıların en karışık yöresi idi. Timur Han'dan da destek alan mütegallibe beyler on bin yirmi bin kişilik kuvvetlerle bölgede terör estirmiş, Çelebi Mehmed'i günlerce uğraştırmıştı.

Şimdi Timur Han'ın çekilmesi ile Osmanlı ülkesini yeni ve daha çetin bir mücadele bekliyordu. Bu mücadele Bayezid Han'ın dört oğlu Emir Süleyman, Musa, İsa ve Çelebi Mehmed arasında geçecekti.

Çelebi Mehmed kardeş kanının akıtılacağı böyle bir savaşa karşı isteksiz ve arzusuzdu. Nice canların, nice yiğitlerin ve nice beylerin bu mücadelede ecel şerbetini içeceğini iyi biliyor ve üzülüyordu.

Bu sebeple Amasya'da iken bir gün musahiplerinden (sohbet arkadaşı) Molla Ali'yi huzuruna davet edip dedi ki:

"Ya Molla Ali! Meydana gelen hadiseden ibret aldın mı? Babam Yıldırım Bayezid'in başına gelen musibet ve belaların sebebini düşünebiliyor musun? Görüyorsun ki, her birimiz bir yere ayrıldık. Kardeşim Musa Çelebi, İsa Çelebi'nin üzerine yürüdü ve Bursa'da tahta oturdu. Kardeşim Süleyman Çelebi ise Edirne'de tahta oturdu. Düşman bizden korkarken, şimdi biz âleme maskara olduk. Özellikle Edirne'de oturan kardeşim Süleyman Çelebi'nin fitne fesadından korkulur. Din ve devlete taşıdığım iyi niyet ve gayret, bu olaylar karşısında beni daha da hassas kıldı. Gel seninle tac ve taht düşüncesini terk ederek hacca gidelim!"

Çelebi Mehmed hem söylüyor hem ağlıyordu. Akşam ikisi de istihareye yattı. Çelebi Mehmed rüyasında dedesi Murad-ı Hüdavendigâr'ı gördü.Yanında Emir Sultan da vardı. Ona bir kılıç, bir de eğerlenmiş at vererek;

"Haydi yiğidim! Din esaslarını ikame eyle" dediler. Çelebi Mehmed, ata binmek istemediği hâlde, çaresizlik içinde binmek zorunda kaldığını ve Gelibolu istikametine doğru hareket ettiğini gördü.

Molla Ali de aynı gece rüyasında Bursa'da olduğu hâlde Çelebi Mehmed'i tahtın üstünde, Musa Çelebi'yi ise altında otururken görmüştü.[155]

Bu rüyaları ilahî bir işaret olarak kabul eden Çelebi Mehmed, şimdi Osmanlı ülkesini bir birlik hâline getirmenin hesaplarını yapmaya başlamıştı.

KARDEŞLER MÜCADELESİ

Çelebi Mehmed'in Amasya, Tokat ve Sivas bölgesinde faaliyet gösteren yağmacı ve kan dökücü gruplara karşı gösterdiği gayret ve fedakarlık bölge halkından büyük takdir gördü. Şimdi onu daha çok seviyor ve Allah rızası için canlarını feda etmekten çekinmiyorlardı.

Bilhassa Seyyid Yahya Şirvani'nin halifesi Şücaeddin Pir İlyas ve talebelerinin de teşviki ile halk, Osmanlı Devleti'nin ilk günlerinde olduğu gibi âdeta birbirine sımsıkı bağlanıp, bir asker-millet vücuda geldi. Böyle bir ordunun verdiği güvenle Çelebi Mehmed, Osmanlı Devleti'ni yeniden bir bayrak altında toplamaya azmetti. Kardeşlerine haber gönderip kan dökülmemesi için birleşmeye veya toprakları kendi aralarında pay edip birbirleriyle çatışmamaya davet etti. Ancak şehzadelerin her biri kendisinin hükümdar olduğunu söylüyor, kendi bayrağı altında toplanılmasını arzu ediyordu.

Çelebi Mehmed, çetin çalışmalarla, ordu ve silah işini halletmiş; halka verilen güven, dinî ve millî şuurla birlik te'min edilerek, para problemini de çözmüştü. Ahalinin çok sevip saydığı Defterdar Celal Çelebi, mali durumu düzeltmek için yeni yeni tedbirler aldı. Şadgeldi Paşa'nın darphanesinde, Magribi İlyas oğlu Bedreddin Mahmud Çelebi tarafından gümüş akçeler kesildi. Altın ve gümüş yerine geçerli olmak üzere, Çavik veya Çav denilen kağıt paralar da Çavikçi namıyla meşhur Buharalı Hoca Şemseddin Mehmed Çelebi tarafından basıldı. Para meselesini böylece halleden Çelebi Mehmed, Bursa'da bulunan ağabeyi İsa Çelebi'ye müracaat ederek, Anadolu'nun taksimini teklif etti.

"Kardeş kavgasından vazgeçelim herkes kendi başına bölgesini idare etsin" dedi. Ancak bu teklifi reddedildi. Bunun üzerine Uluban mevkiinde yapılan savaşı kazanan Çelebi Mehmed, Bursa'ya girerek hükümdarlığını ilan etti (1404).

İsa Çelebi ise Yalova yolu üzerinden Bizans imparatorunun yanına kaçtı. Şehzade Emir Süleyman'ın isteği üzerine Edirne'ye gönderildi. Emir Süleyman, İsa Çelebi'yi mühim bir kuvvetle Anadolu'ya gönderdi. Bursa'yı almak isteyen İsa Çelebi, halkın muhalefeti ile karşılaştığından şehri yaktı. Çelebi Mehmed'le yaptığı ikinci muharebede de mağlup olunca yanına kaçtığı İsfendiyar Bey'le anlaşarak, beraberce Ankara'yı almak üzere harekete geçtiler. Bir kez daha Çelebi Mehmed'e mağlup olup Kastamonu tarafına çekildiler.

Bir müddet sonra İsa Çelebi, Aydınoğlu Cüneyd Bey'in yanına gitti. Onun aracılığı ile Saruhan ve Menteşe beyleri ile anlaşarak, talihini son bir kez denemek istedi. Yine mağlup oldu. Bu defa Karamanoğlu'na iltihak etti. Neticede, İsa Çelebi yakalanarak ortadan kaldırıldı.

İsa Çelebi'nin öldürülmesinden sonra Çelebi Mehmed Anadolu'da yalnız kaldı. Bundan sonra kardeşinin kuvvetlenmesinden endişe ederek Anadolu'ya gelen Emir Süleyman ile mücadele etti.

Emir Süleyman, Çelebi Mehmed'in elinden pek çok yeri aldığı gibi, Aydınoğlu Cüneyd Bey ile Menteşeoğlu İlyas Bey'e hâkimiyetini kabul ettirdi. Çelebi Mehmed onu tekrar Rumeli'ye döndürmek için kardeşi Musa Çelebi'yi Rumeli tarafına geçirtti. Musa Çelebi'nin faaliyetlerini öğrenen Süleyman Çelebi de Rumeli'ye geçti. İlk anda Musa'yı mağlup etti ise de, sonradan onun baskınına uğrayarak hayatını kaybetti. Çelebi Mehmed Bursa'yı hâkimiyeti altına alırken, Musa Çelebi de bu sırada Edirne'de hükümdarlığını ilan etti.

Musa Çelebi Anadolu'da kardeşinin kuvvetli olduğunu bildiği için, orayla alâkadar olmayıp Bizans'a yöneldi. Bazı yerleri onlardan aldı. Bu sırada ileride büyük bir isyan çıkaracak olan Şeyh Bedreddin'i kadıasker yaptı. Şeyh, bu sayede nüfuzunu arttıracak mevkiye sahip oldu. Bir ara İstanbul'u muhasara eden Musa Çelebi tehlikesine karşı imparator, Çelebi Mehmed'i, Rumeli'ye davet etti.

Çelebi Mehmed, Üsküdar'a gelerek imparator ile görüştü. 1411'de İnceğiz mevkiinde kardeşi ile yaptığı muharebeyi kaybettiğinden İstanbul'a çekildi ve gemilerle Anadolu tarafına geçerek yaralı bir

hâlde Bursa'ya geldi. Bir yıl sonra Musa Çelebi ile yaptığı mücadelede de muvaffak olamadı.

Ancak Musa Çelebi'nin ümerasına karşı sert tutumu onları Çelebi Mehmed'e yöneltti. Yeni plana göre, Çelebi Mehmed üçüncü defa Rumeli'ye geçti. Kendisine katılan Sırp despotu ve bazı ümera ile birlikte Tuna'ya çekilmekte olan Musa Çelebi üzerine yürüdü. Çamurlu Derbend mevkiinde meydana gelen muharebede Musa Çelebi mağlup oldu. Yaralı olarak Eflak'a doğru kaçmak istedi. Fakat atı bir çeltik arkına yuvarlanınca kendisini takip eden Bayezid Paşa, Mihaloğlu ve Burak beylerin eline düştü. Çelebi Mehmed, Baltaoğlu'nu göndererek onu kendi yayının kirişi ile boğdurdu (5 Temmuz 1413). Böylece Çelebi Mehmed, Edirne'de bütün Osmanlı ülkesinin tek hükümdarı olduğunu ilan etti.[156]

YA DİRİSİ GELSEYDİ!

Çelebi Mehmed, ağabeyi Musa ile bir kez daha saltanat mücadelesine girişmek üzere, atının dizginlerini Rumeli yönüne çevirmişti. İşte bu sırada Karamanoğlu Mehmed Bey de Anadolu'da ortaya çıkan otorite boşluğundan istifade etmek üzere harakete geçti.

Şayet daha evvelki mücadelelerde olduğu gibi Musa Çelebi, Çelebi Mehmed'e galip gelecek olursa Anadolu'da hâkimiyeti ele geçirmek istiyordu. Bu maksatla bütün kuvvetleriyle Osmanlı topraklarına doğru hücuma geçti. Zulüm, yaramazlık ve fesat kanatlarını açarak ülkeye ziyan vermeye girişti. Yağma ve vurgun maksadıyla Bursa üzerine yürüdü.

Bursa muhafızı Hacı İvaz Paşa kaleyi savunabilmek için gerekli tertibatı almış bulunuyordu. Şehrin zaptının kolay olmayacağını gören Karamanoğlu işi zamana bırakmaya karar verdi. Bursa'ya doğru akan Pınarbaşı Suyu'nu Çelmiz Deresi'ne doğru akıtarak hisarda bekleyenleri susuz bırakmayı, böylece teslim olmaya zorlamayı düşündü. Bu iş için usta ve ameleler ile gerekli malzemeyi getirtti.

Hacı İvaz Paşa durumu anlayınca, onları bu işten vazgeçirmek üzere kale koruyucuları ile zamanlı zamansız saldırılar düzenlemeye

başladı. Osmanlı askerleri süratle Karamanlılar üzerine saldırır ve esir ettikleri kimseleri kale burcunda sallandırırlardı.

Bu durum karşısında Karamanoğlu, bir gece askerine ateşler yakıp meşaleler hazırlamalarını ve Kaplıca yolundan dağa çıkmalarını, kaleyi göz altında tutan yere tırmanmalarını emretti. Bu şekilde şehrin eteklerine tırmanan Karamanlı askerler halka şöyle seslendiler:

"Ey kanlarına susadığımız, kılıçların dişleri arasında parçalanmaya layık olan gafiller! Bunca kalabalık bir ordu bize imdada geldi. Yarın sabah olur olmaz savaşa başlanacak ve yürüyüş gerçekleştirilecektir. Ondan sonra cenkten kaçmanız ve kaleyi teslime kalkışmanız sizler için utanç olur. Yarın görürsünüz ki size nice oyunlar gösterilir."

Hacı İvaz Paşa ise Karamanlıların hilesine alışıktı. Ancak tedbiri elden bırakmayıp gizlice dışarıya birkaç adamını çıkardı. Bunlar gece karanlığından istifade ile etrafı gezip gerçek durumu anladılar. İvaz Paşa durumu öğrenince dakika kaybetmeyip seçme bahadırlarını kaplıca kapısından dışarı çıkardı. Bu kuvvetler tepedeki Karaman askerleri ininceye kadar Karaman ordugâhına büyük bir baskın verdiler. Elde ettikleri ganimetlerle tekrar kaleye döndüler.

Ancak uzun süren kuşatma sonucunda kalede olan halk sıkıntıya düşmüş, her bakımdan bıkkınlık hasıl olmuştu. İvaz Paşa dahi atılan oklar sebebiyle birkaç yerinden yaralanmıştı. Buna rağmen Çelebi Mehmed'in düşmanı bozguna uğrattığı haberi geldiğini, yakında kendisinin de ulaşacağını bildirip halk ve gâzileri gayrete getirdi. Gerçekle bir ilgisi olmayan bu gibi haberlerle kaledekileri teskin eder, gönüllerini ferahlandırırdı.

Böylece tam otuz dört gün geçti. Kaledekilerin durumlarının iyice kötüye gittiği bir sırada ansızın şehre doğru kalabalık bir kafilenin gelmekte olduğu görüldü. Bu, Musa Çelebi'nin cenazesiydi.

Karamanoğlu Mehmed Bey bu haberi öğrendiği anda direnme gücünü yitirdi. Korku yüreğine oturdu. Keder ateşi içini yakıp dağladı. Çelebi Mehmed'in artık her an gelebileceğini düşünerek

pişmanlık ve korku içerisinde kaçış yolunu tuttu. Geçtiği yerleri alev alev yaktı.

Karamanoğlu'nun Harman danası lakabıyla anılan bir nedimi vardı. Gayet şişman ve pek güleç olup çevresine neşe saçardı. Kaçtıkları sırada at tepmekten yorulmuş, canından bezmiş olduğu hâlde Karamanoğlu'na hitapla:

"Han'ım Osmanoğlu'nun ölüsünden böyle kaçınca, dirisi gelmiş olsaydı ne eder, ne yapar, nereye giderdik" diye sordu.

Karamanoğlu gerçek olan bu latifeden fena hâlde alındı. Yüzünün her kılından terler dökülerek gazaba geldi. Uygunsuz küfürler savurdu ve zavallıyı hemen orada bir ağaca astırıverdi.[157]

Ancak içindeki korku gittikçe artıyor, bir an önce Konya'ya ulaşmak üzere can atıyordu.

BİR İSYAN VE BİR İHANET!

Çelebi Mehmed Han'ın kardeşi İsa ile mücadelesinde Aydın, Saruhan, Teke ve Menteşe beyleri İsa'nın tarafını tutmuşlardı. Ancak Çelebi Mehmed'in ağabeyine karşı üst üste galibiyetleri üzerine beyler bölgelerini koruma çabasına düştüler.

Çelebi Mehmed ise aleyhinde tertip olunan bu ittifakı dağıtmak üzere harekete geçmişti. Saruhan Beyi Hızır Şah yakalanarak idam olunurken, Aydınoğlu Cüneyd Bey ile Germiyanoğlu Yakub Bey itaatlerini arz ettiler. Özürler dileyip bir daha aleyhinde bulunmayacağına dair söz verdiler.

Cüneyd Bey'in bu bağlılığı uzun süre devam etti. Ancak bu dünyada rüzgâr her zaman insanoğlunun istediği gibi esmez.

İnsan bazen sıhhatli bazen de hasta olur. Ay kimi kez dolunay halindeyken kimi kez de küçülür. Denizlerdeki gelgit olayına benzer şekilde hükümdarların da güçlü ve güçsüz devreleri olur.

İşte Çelebi Mehmed de Musa ile girdiği mücadelenin ilk safhasında bozguna uğrayıp geri çekilmek zorunda kalmıştı. Çelebi Mehmed'in durumunun sarsıldığı, Musa'nın ikbal güneşinin par-

ladığı görülünce yüreğinde fesatlık ateşi bulunanlar derhâl ortaya çıktılar.

Bunlardan biri de Aydınoğlu Cüneyd Bey idi. Padişahın bozguna uğradığı günleri fırsat bilerek çevresindeki topraklara el attı. Osmanlıların Aydıneli valisini öldürerek Ayasluğ'u zapt etti.

Cüneyd Bey'in faaliyetlerinden haberdar olan Çelebi Mehmed derhâl beylerine emirler göndererek toplanmalarını bildirdi.

Firuz Bey oğlu Yakub Bey, komutanı olduğu Ankara Kalesi'nin, Karaman sınırında olması dolayısıyla boş bırakılmayacağını bildirip özür beyan ederek gelemeyeceğini arz etti. Yakub Bey daha önce Ankara'yı Timur Han'a karşı kahramanca müdafaa etmişti. Çelebi Mehmed'e ise ilk itaat eden ve destek veren beylerdendi.

Belki özrü yerinde ve mantıklı idi. Ancak Çelebi Mehmed'in fikrinde İzmir'i ele geçirmek ve hâkimini cezalandırmak yatıyordu. Ayrıca Rumeli'de uğranılan bozgundan sonra ordusunun toplanmasında büyük menfaat görüyordu. Bu itibarla Yakub Bey'in sergilediği tavır Çelebi Mehmed'i fevkalâde üzmüş bulunuyordu.

Çelebi Mehmed'in üzerine geldiğini duyan Cüneyd Bey ise İzmir'e çekildi.

Çelebi Mehmed süratle hareket ederek İzmir'i kuşattı. Rodos şövalyeleri ile Midilli, Sakız ve Menteşe donanmaları da kendisine yardımcı oluyordu. On günlük bir muharebeden sonra Cüneyd, karşı koyamayacağını anlayıp kaleyi teslim etti.

Çelebi Mehmed İzmir'in surlarını birçok yerinden yerle beraber etti. Ayrıca Rodos şövalyelerinin yarıya kadar yaptırdığı muazzam kaleyi de bir gece içinde yıktırıverdi. Bu durumu gören Rodos şövalyeleri üstad-ı azamı, Çelebi Mehmed'e gelerek olayı şiddetle protesto etti. Şayet kalenin yapılmasına müsaade edilmezse Papa'nın da katılacağı büyük bir Haçlı donanması tertiplenmesi için çalışacağını söyleyerek tehditler savurdu.

Padişah üstad-ı azamın tehditlerini sükunetle dinledi ve sonunda dedi ki:

"Ben isterim ki yeryüzünde bulunan Hristiyanların cümlesine lütufta bulunayım, iyilik edeyim. Ancak kendi tebaamın da saadetini düşünmek zorundayım. Bu kale bir korsan yatağı olup Müslümanlara çok zarar veriyordu. Timur Han burasını yıkmakla umumun övgüsüne mazhar olmuştu. Şimdi ben tekrar yaptırmakla lanetle mi anılayım? Ancak Karya (Muğla), Kilikya (Batı Antalya) hududlarında sana bir yer vereyim. Oraya kaleni inşa et."

Üstad-ı azamın oranın Menteşe beyine ait olduğunu söylemesi üzerine Çelebi Mehmed:

"Benim sana verdiğim bana aittir. Çünkü Menteşe beyi benim ancak bir memurumdur" diyerek meseleyi halletti. Böylece gelişebilecek bir tehlikenin önüne şimdilik set çekmiş oluyordu. Şövalyeler ise bugün Bodrum denilen eski Halikarnas'da Petraniyum Kalesi'ni inşa etmeye başladılar.[158]

Öte yandan Cüneyd Bey, affedilebilmesi için başta validesi olmak üzere hatırı sayılır nice aracıları harekete geçirmişti. Özürlerini ve pişmanlıklarını iletip bu defa da hoş görülmesini, affedilmesini, ettiği edepsizliklere bakılmayıp ihsan ile muamele olunmasını rica etti. Nice gün görmüş zatın gelerek istirhamda bulunması Çelebi Mehmed'in merhamet ve lütuf damarlarını kamçıladı. Nihayet huzuruna çıkarak saygı ile elini öpen ve yeminlerle bağlılığını bildiren Cüneyd Bey'i affetti. Ancak beyliğini Bulgar kralının Müslüman olan oğlu Aleksandır'a verdi. Cüneyd'i ise Rumeli'de Niğbolu sancağına tayin etti (1414).

***

Çelebi Mehmed İzmir'den sonra, bağlılıktan dönenlere bir ibret dersi olmak üzere Ankara'ya yürüdü. Maksadı Yakub Bey'i cezalandırmaktı. Yakub Bey de bu gelişin anlamını kavramıştı. En yakın adamlarıyla gizlice yola çıkarak padişahın otağına geldi. Akla yakın belgelerle padişahın gazabını söndürmeye çalıştı. Ancak padişahın gönlünde oluşan kırgınlığı gideremedi.

Kendisine bağlı bir beyin zor dönemde çağrısına olumsuz karşılık vermesi Çelebi Mehmed'i oldukça üzmüş ve kızdırmıştı. Yakub Bey'i

pek takdir etmesine rağmen diğer emirlerine örnek teşkil etmesi için öldürülmesini emretti.

Ancak diğer emirleri padişahın kızgınlık ateşini giderebilmek için büyük gayret sarf ederek şöyle dediler:

Ey düşmanı perişan eden keremi bol padişah
Lütfun karşısında düşmanlar kapında baş eğer

Gönülleri avlamak bil ki kerem ile olur
Yoksa bel bağlayanlar hırçınlıktan kaçıp gider

Başarıyı az bulduysan ağır söz söyle ama
Hemen öldürmek cezalandırmak mı icap eder

Öldürmek korku vermesin, hakkıyla ceza olsun
Pişman olunca dirilmez tek sözünle ölenler

Hemen de yok olur habbecikler suya düşünce
Damlacıkları çevirmek mümkün olmazsa eğer

Belki de bu söylediklerinde hiç yalan yoktur
Şimdi dedikleri aydınlanmamış olsa meğer

Yaptıkları ile değerini tartıp ölçme onun
Şöyle bir hâline acısan, ona cihan değer

Osmanoğulları'nın töresi şefkat değil mi
Senin de atalarının yolunu tutman yeter.[159]

Emirler ayrıca bu ayrılık ve kargaşa günlerinde tanınmış, tecrübeli bir beyi öldürmenin uygun olmayacağını söylediler.

Çelebi Mehmed Han bu görüşler üzerine Yakub Bey hakkındaki kararını geriye bıraktı ve Bursa'ya döndü. Yakub Bey'e gösterdiği ihmalkarlığın sonuçlarını bildirtti. Yakub Bey ise ağır yeminlerle itaat duygularını açıklayıp buna dair deliller göstererek tutumunun sebebini anlatmaya çalıştı.

Bütün bu gelişmelere rağmen padişah, savaş esnasında söz dinlememeyi bir türlü içine sindiremiyordu. Beylerini de üzmek istemediğinden Yakub Bey'i öldürtmeyip Tokat'ta Bedevi Çardak'ta hapis tutulmasını emretti.[160]

YEMİNİNİ BOZMANIN SONU!

Sultan Çelebi Mehmed Batı Anadolu'da birlik ve düzeni sağlarken, Karamanoğlu Mehmed Bey ise Osmanlı topraklarına saldırılarda bulunuyordu.

Bursa'ya dönen padişah, onun bu yaramaz fiillerinin cezasını vermek üzere harekete geçti. Kastamonu Hâkimi İsfendiyar Bey ile Germiyanoğlu Yakub Bey'e haberciler göndererek orduya katılmalarını duyurdu. Gelen yardımcı kuvvetlerle daha da güçlenen Osmanlı ordusu Orta Anadolu'ya doğru ilerlemeye başladı. Daha önce kendilerine ait olan Akşehir'den başlayarak Saideli, Seydişehir ve Otlukhisarı'nı ele geçirdiler. Ardından Konya muhasara edildi.

Bu sırada şiddetli yağan yağmurlar ordunun ağırlıklarından pek çok eşya ve hayvanı götürerek büyük zayiata sebep oldu. Kalenin zaptı güçleşti. Bu durumda Karamanoğlu'nun sulh teklifini kabul eden padişah bir daha Osmanlı topraklarına saldırmayacağına dair söz aldıktan sonra kuşatmayı kaldırdı.

Çelebi Mehmed Konya'dan ayrıldıktan sonra Canik bölgelerini itaat altına almak maksadıyla Samsun üzerine yürüdü. Ancak Osmanlı ordusunun Konya önündeki zayiatı ve sulh yaparak çekilmesi Karamanoğlu'nu cesaretlendirmişti. Bu itibarla, Çelebi Mehmed Canik bölgesindeyken bir kez daha Osmanlı ülkesine taarruza geçti.

Canik'te ikameti sırasında, Karamanoğlu'nun Osmanlı topraklarını vurduğu haberini alan Çelebi Mehmed üzüntü ve sıkıntı ile sinir nöbetleri geçirerek hastalandı. Bir kez daha ordusunun yönünü Konya üzerine çeviren padişahın sıhhati gittikçe bozuldu. Maiyetinde bulunan tabipler hastalığının mahiyetini tayin edemeyerek padişahın hayatını kurtaramamaktan üzülmeye başladılar. Germiyan beyinin şiir sahasında da üstad hekimi Mevlana Sinan'ı (şeyh) padişahı tedavi için getirdiler.

Hekim Sinan, padişahın hastalığının derin kederden doğan bir buhran olduğunu, bir muzafferiyet haberinin ona en tesirli ilaç olacağını bildirdi. Anadolu Beylerbeyi Bayezid Paşa tabip tarafından reçetesi verilen ilacın tedarikini taahhüt etti.

Bu arada Osmanlı padişahının hastalığını haber alan Karamanoğlu Mehmed Bey, bu fırsatı değerlendirmek istemişti. Kuvvetlerini toplayarak süratle Osmanlı birlikleri üzerine yürüdü. Onları ani olarak bastırmak istemişti. Oysa Bayezid Paşa, Karamanoğlu'nun hareketlerini günü gününe takip ediyordu.

Karamanlılar karanlık bir gecede baskın vermek üzere ilerlerken, Osmanlı askerlerinin çelikten bir hisar gibi çevrelerini sardıklarını dehşetle gördüler. Bayezid Paşa tümüyle imha edilmek istemiyorlarsa teslim olmalarını istedi. Karamanoğlu Mehmed Bey oğlu Mustafa Bey ile yakalanarak padişahın otağına getirildi.[161]

Bu sevinçli haber her gün gelen krizlerle iyice zayıflayan padişahı ferahlattı. Onu üzüntülerin boğuntusundan kurtararak selamet kıyısına çıkardı. Hekim şeyh nice ihsan ve ikramlarda bulundu.

Padişah, Bayezid Paşa'yı da izzet ve ikramlara gark etti. Ayrıca kendisini, vezirlik rütbesiyle Rumeli beylerbeyiliği görevine getirdi.

Çelebi Mehmed Han iyice sıhhatine kavuşunca Karamanoğlu'nu huzuruna getirtti. Kırgın bir eda ile kendisine şöyle hitap etti:

"Bu ne sözünde durmazlıktır ki, daima sizden olur. Kanlar yutan kılıcın dili henüz kınında kurumamış iken, cenk sözlerini nasıl da konuşursunuz? Düşen kellelerin kanlarından yeryüzü ıpıslak iken kavga ve uğraş tozlarını nasıl kaldırırsınız? Düştüğünüz azarlama çukurundan kurtulur kurtulmaz ayaklanma yolunu nasıl tutuyorsunuz?

Şimdiden sonra size ne çeşit muamele edelim ve size nasıl şefkat ve güleryüz gösterelim? Biz dostluk yolunda rica ettikçe, siz fesatlık göstermekten çekinmediniz. Anlaşalım diye istekte bulundukça dargınlık ve düşmanlık kapılarını açtınız. İnsaf ölçülerinde haddi aştınız. Fesatlık akınları ile bakımlı ülkelerimize taştınız. Bundan sonra size aman vermek sizi serbest bırakmak fesat ve kargaşanın devam etmesini istemekle birdir."

Karamanoğlu bu kızgın sözlerden dehşete düştü. Bir zaman sustuktan sonra dua ve niyazla söze başlayıp şöyle devam etti:

"Ey zaferleri başına çelenk edinen padişah! Ey kerem ve ihsan sahibi! Bu kez dahi bu zayıf kuluna kerem göster. Cennetmekân atalarının azatlı kölesi ve sonsuza dek yaşayacak olan bu hanedanın yetiştirmesiyiz."

Ardından elini, göğsünü örten elbise üstüne koyarak:

"Yemin ederim ki, bu can şu tende durdukça, padişahın memleketlerine asla göz atmayacağım. Bu suçlara batmış kulun kapında sadakatle kölelik edecektir. Bundan böyle fesatlık kılıcını kınından çıkartırsam, ona göğsüm yatak olsun ve ölüm yayının gerileceği nişan tahtası yapılsın."

Karamanoğlu'nun yalvarışları bir kez daha padişahın merhamet damarlarını kabarttı. Cezalandırmayı bırakıp, "Gücü var iken hasmını affetmek ne güzeldir" sözü ile hareket ederek onu serbest bıraktı. Ayrıca kendisine muhabbet alâmeti olmak üzere tabl, alem, atlar ve develer hediye etti.

Karamanoğlu adamlarıyla Osmanlı ordugâhından uzaklaşmıştı ki koynundan çıkardığı bir güvercini havaya salıverdi. Böylece yeminini onun adına yaptığını ve hükmünün kalmadığını göstermiş oluyordu. Nitekim Osmanlıların ovada otlamakta olan at sürülerini gasbederek götürdü.

Çevresindekilere bu durumu şöyle izah etti:

"Bizim Osmanlılara düşmanlığımız beşikten başlar, mezara kadar sürer. Başbuğluğumuzun gereği, beyliğimizin temel esası Osmanlı'ya verdiğimiz sözü bozmaktır."

Karamanoğlu'nun verdiği sözden döndüğü ve Osmanlı mallarını gasp ettiği Çelebi Mehmed Han'a haber verildiğinde:

"Elbette yemin ettikleriniz hakkında sorguya çekilirsiniz" meâlindeki âyet-i kerimeyi okuyarak onu Cenab-ı Hakk'a havale etti.

Gerçekten de Osmanlı padişahının gönlüne doğan bu sözlerin hikmeti çok geçmeden ortaya çıktı. Karamanoğlu Mehmed Bey, Antalya Kalesi'ni kuşattığı sırada bir top parçasıyla yaralanarak hayatını yitirdi.[162]

Karamanoğullarının defalarca affedilmelerine rağmen, çıkan her fırsatta isyan ederek Osmanlı ülkesini arkadan vurmaları dikkat çekmektedir. Buna rağmen Osmanlılar âlicenaplıklarından vazgeçmemişler, affetmeye bağışlamaya devam etmişlerdir. Kimi tarihçiler bu durumu aşırı ve zararlı bir merhamet veya zaaf eseri şeklinde değerlendirmişlerdir.

Aslında Osmanlılar bu âlicenaplığı, hoşgörülüğü Anadolu beylerinin tümüne uygulamışlardır. Bu davranışın gerçek sebebi Osmanlıların Anadolu ahalisini, kendi tebaası ve kardeşleri gibi görmesidir. Anadolu beyleri ile kız alıp vermeleri akrabalık kurmaya çalışmaları da bu inanışın bir tezahürüdür. Ayrıca yapılan savaşlar sonunda ordunun Anadolu beylikleri topraklarına sokulması Türk ve Müslüman halkın incinmesine, eziyet ve zulüm görmesine sebep olabilirdi. Bu durumda halk Osmanlılara kin ve nefret duyabilirdi. Zulüm üzerine inşa edilen bir sevginin ebedî olmayacağını idrak eden Osmanlı padişahları onlarca kez de olsa af yolundan ayrılmadılar.

Anadolu beylerinin bütün hata ve kusurlarına sabrettiler. Dolayısıyla belki Anadolu birliğinin beklenen temini gecikti. Hatta iki yüz yıllık bir süreyi aldı. Ancak Osmanlı hakanlarının uzak görüşlülüğü ve basireti sebebiyle öyle sağlam temeller üzerine atıldı ki asırlar geçmesine rağmen Anadolu birliği sarsılmadan devam etmiş ve etmektedir.

VAKIF MEDENİYETİNE DOĞRU...

Bu dünyanın; yolcuların gelip geçtiği, konukların bir süre durakladığı, herkesin misafir sayıldığı bir mekân olduğu gerçeği herkesçe bilinmektedir. İnsanoğlunun böyle bir mekânda gaflete düşmesi, tembellik etmesi, vaktini boşa harcaması akıl alacak, beğenilecek bir tutum değildir.

Hele bu kişiler yüce bir otağda oturan ve Cenab-ı Hakk'ın nice nimetlerine kavuşan hakanlar ve padişahlar olursa... Onların ihmalkar davranmaları, günlerini boşu boşuna geçirmeleri gerçekleri anlayamamak gibi ağır bir gafletin tezahürüdür.

İşte Osmanlı padişahları Osman Gâzi'den itibaren vakıf müessesesini kurup geliştirerek sosyal güvenliği sağlamak yolunda ileri adımlar attılar. Gönülleri kırgın kimselerin durumlarını düzeltecek tedbirler koyan, çaresizlere rızıklarını dağıtan kişi oldular. Müslümanların ibadetlerini rahatça yapabilmeleri için her şehirde Ulu Camiler, her mahallede mescitler inşa ettiler. Mektep ve medreseleri ile de Osmanlı şehirlerini çeşitli ilimlerin merkezi hâline getirdiler. İlim talipleri artık arzularına, gayelerine ulaşabilmek için Osmanlı ülkesine akın eder oldular. Bu ilim heveslilerinin içerisinde nice yoksul ve kimsesiz insanlar vardı. Onlar hem Osmanlı Devleti'nin kurduğu vakıfların gelirlerinden faydalanarak geçimlerini sağlarlar, hem de gece gündüz ilim tahsil ederlerdi.

Tesis edilen vakıflar gün geçtikçe arttı. İhtiyaç durumlarına göre, nice değişik hizmetlere uygun müesseseler ortaya konuldu. Böylece kısa bir sürede şimdi dünyanın hayranlıkla yad ettiği muazzam bir vakıf medeniyeti doğdu.

İşte bunlardan birkaçı...

Su yolları, su kemerleri, çeşme ve sebiller, yollar, kaldırımlar, aşevleri, dul ve yetim evleri, çocuk emzirme ve büyütme yuvaları, kütüphane, dükkan, misafirhane, kuyular, çamaşırhane, hela, han, hamam, bedesten, türbe, iskele, deniz feneri, ok ve güreş meydanları.

Esir ve köle azad etmek, fakirlere yakacak temin etmek, hizmetçilerin efendileri tarafından azarlanmaması için kırdıkları kase ve kapların yerine yenilerini almak, gâzilere at yetiştirmek, ağaç dikmek, borçtan hapse girenlerin borcunu ödemek, dağlara geçitler kurmak, öksüz kızlara çeyiz hazırlamak, borçluların borçlarını ödemek, dul kadınlara ve muhtaçlara yardım etmek, çocukları baharda açık havada gezdirmek, mektep çocuklarına gıda ve yiyecek yardımı yapmak, fakirlerin ve kimsesizlerin cenazesini kaldırmak, bayramlarda yetimleri ve yoksulları sevindirmek, kış aylarında kuşların beslenmesi, hasta ve garip leyleklerin bakımı...

Bugün insanımızın aklının dahi almayacağı daha neler neler...

"Her topluluk hükümdarlarının yolunda olur" sözü gereğince padişahlarını örnek alan halk da vakıf medeniyetine gücü yettiğince yardımda bulunuyordu. Bu yardım ve bağışları, yaptığı vakıfları, öldükten sonra da devam eden en büyük yatırım olarak görüyordu.

Cami, mescit, medrese, imaret, zaviye yaptıran, gelir getirici bir malını veya mülkünü herhangi bir maksatla vakfeden şahıs (vâkıf) vakıfnâmesini istediği şartlarla yazdırır, tasdik ve tescil ettirirdi. Görevlilere ne kadar maaş verileceği, tamirlerin nasıl yapılacağı, hangi vasıfta ne kadar görevli kullanılacağı, mübarek gün ve gecelerde nelerin yapılacağı bu vakıfnâmeye kaydedilirdi.[163]

Çelebi Mehmed Han da bu övülecek tutumları gösteren, imrenilecek güzel eserler meydana getiren vakarlı padişahlardan biri idi. Nitekim öyle güzel bir âdet ihdas etti ki halefleri tarafından da hiç aksatılmadan devam ettirilegeldi. "Surre" adı verilen bu âdet, her yıl hac mevsiminde Haremeyn-i Şerifeyn ahalisine, bu mukaddes yerlerde geçici olarak bulunan zahid Müslümanlara, mukaddes yerlerin ve hac yollarının emniyetini sağlayan Mekke şeriflerine ve Hicaz bölgesinde yaşayan bütün âlim zatlara para ve çeşitli hediyeler göndermekti.[164]

Osmanlı Devleti, Almanya ve Bulgaristan safında Birinci Dünya Savaşı'na dahil olunca surrenin gönderilmesi tehlikeye girdi. Şerif Hüseyin'in isyanı dolayısıyla, 1916 yılı surresi Medine'ye, sonraki iki yılın surreleri Şam'a kadar gidebildi. Nihayet Şam kaybedilince iş noktalandı.

Buna rağmen Sultan Vahideddin, 1922 yılında yurt dışına çıkıncaya kadar Mekke ve Medine fakirlerine sadaka göndermeyi ihmal etmemiştir.

BAZI FETİHLER

Osmanlılara tabi olan Eflak Prensi Mirçe, taht mücadelelerinden istifade ederek yıllık ödediği vergiyi kesmişti. Ancak kendisine voyvodalıkta rakip çıktığından zor durumda idi. Rakibi Dan, Osmanlılara müracaat ederek yardım istemişti. Buna karşılık Mirçe de Macar Kralı Sigismund'a müracaat ederek Osmanlıların kendisine

yardım etmesi için arabulucu olmasını istedi. Kardeş mücadeleleri sırasında Mirçe'nin Musa Çelebi'yi desteklemiş olması yüzünden, Çelebi Mehmed, Macar kralının teklifini reddetti.

Candar ve Karamanoğullarından da yardımcı kuvvet alarak, Tuna'yı geçip Romanya topraklarına girdi. Karşısına çıkan Macar-Eflak kuvvetlerini bozguna uğrattı. Bunun üzerine Mirçe sulh teklifi yaptı. Vergi vermeye ve oğlunu rehin olarak Osmanlı ülkesine göndermeye razı olduğundan voyvodalık makamında bırakıldı (1416).

Eflak meselesi Osmanlılarla Macarlar arasında uzun süren hudut mücadelelerine sebep oldu. Osmanlılar Erdel'e birkaç defa akınlar düzenlediler. Macar ülkesi baştan başa çiğnendi. Sırbistan, Bosna ve İstirya'da Macarlarla şiddetli çarpışmalar vuku buldu. Macar Kralı Sigismund sefere çıkarak, Niğbolu ve Niş arasında Türklere karşı muvaffakiyet elde etti. Bu Türk ve Macar mücadelesi uzun sürmekle beraber büyük bir harp şeklinde olmayıp, genelde iki tarafın birbirlerini denemesi mahiyetindeydi.

Çelebi Mehmed Rumeli'de fetihlerde bulunurken, Candaroğlu İsfendiyar Bey de Osmanlıların elinde bulunan Kastamonu, Çankırı, Kalecik, Tosya ve Safranbolu kalelerine taarruz ederek buraları ele geçirmişti. Ayrıca 1418'de Canik beyleri arasındaki mücadeleden faydalanarak Samsun ve Bafra'yı zapt eden Candaroğlu İsfendiyar Bey kuvvetli bir duruma geldi.

Ancak bu sırada İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım ile arası açılınca, Kasım Osmanlı Devleti'ne iltica etti. Kasım Bey'in babasına gücenmesinin sebebi; İsfendiyar Bey'in Tosya, Çankırı, Kalecik ve Kastamonu gibi mahsulü bol olan yerleri çok sevdiği ikinci oğlu Hızır Bey'e vermek istemesi idi.

Kasım Bey, Osmanlı hükümdarından bu yerlerin kendisine verilmesi için aracı olmasını ve Osmanlı himayesinde bulunmasına izin vermesini rica etti. Çelebi Mehmed bu isteği kabul ederek, İsfendiyar Bey'den bu yerlerin Kasım Bey'e verilmesini istedi. İstek reddedilince, Osmanlı kuvvetleri Sinop'u muhasara ettiler. Çaresiz kalan İsfendiyar Bey, Osmanlı Devleti'nin yüksek hâkimiyetini

tanıdı. Ayrıca oğlu Kasım'ın istediği Kastamonu, Tosya, Çankırı ve Kalecik'i Osmanlılara bıraktı.

Çelebi Mehmed daha önce anlaştığı şekilde bu yerleri Kasım Bey'e devretti. Bunu müteakip, daha önce Osmanlıların elinde bulunan Samsun'un alınmasını arzu etti. Müslüman ve kâfir olmak üzere ikiye ayrılmış olan Samsun'un Müslüman olmayan kısmını Biçeroğlu Hamza Bey kuşattı. Kale halkı şehri ateşe verip kaçınca, kale zahmetsiz ele geçti. Müslüman Samsun'u bizzat muhasara eden Çelebi Mehmed'e karşı koyamayan Hızır Bey, şehri teslim edip babasının yanına döndü.[165]

OSMANLI VEREN ELDİR...

Meşhur Osmanlı tarihçisi Aşıkpaşazâde, Samsun'un fethiyle ilgili şöyle bir olay nakletmektedir:

Sultan Çelebi Mehmed devrine kadar iki Samsun vardı: Müslüman Samsun ve Gavur Samsun. Bu ikisi devamlı surette cenk eder dururlardı.

Bir gün Sultan Mehmed'e haber geldi ki:

"Gavur Samsun yanmış yahut ki yıkılmış, ahalisi gemilere binip savuşmuşlar..."

Gelişen bu durum üzerine Mehmed Han, Rum (Sivas, Tokat, Amasya) beylerbeyine:

"Varıp Samsun'u teslim ala" yazılı bir ferman göndermişti.

Biçeroğlu Hamza Bey, "Ferman sultanımındır..." diyerek süratle Samsun üzerine yürüdü. Şehrin Cenevizliler elindeki kısmını kolayca zapt etti.

Ardından Samsun'un İsfendiyaroğlu elindeki Müslüman kısmına yöneldi. Hamza Bey'in teslim teklifini İsfendiyaroğlu Hızır Bey şiddetle reddetti.

"Padişah gelmeden kimseyle anlaşmam. İsterseniz cenk edelim" diyerek tavrını ortaya koydu.

Hızır Bey'in bu sözleri ve uzun süre direnmesi üzerine Sultan Çelebi Mehmed önce Merzifon'a, oradan da Samsun'a geçti.

Padişahın gelişi üzerine İsfendiyaroğlu kaleden çıkarak huzura geldi. Büyük bir saygıyla:

"Bütün ülkem, devletli sultanımındır" diyerek şehrin anahtarlarını teslim eyledi.

Şehzade Murad'ın lalası ve Rum Beylerbeyi Biçeroğlu Hamza Bey dayanamayıp sordu:

"Be hey İsfendiyaroğlu!

Bizi uğraştırdın durdun. Hünkâr gelince savaşsız hisarı teslim eyledin. Bunun hikmeti nedir?"

İsfendiyaroğlu bu sözlere:

"Bunun iki sebebi vardır. Birincisi; Osmanoğlu Hânedanı, veren eldir. Umulur ki, bizi boş çevirmez. İkincisi; bizim geçimimiz Gavur Samsun yüzünden idi. Madem ki o sizin oldu. Bizim de maişetimiz size geçti. Artık hisarı teslim etmek vacip oldu."

Sultan Çelebi Mehmed bu sözlerden fevkalâde memnun kaldı. Hızır Bey'e pek çok ihsanda bulunarak hoşnut kıldı, gönlünü ve kalbini kazandı.[166]

SİMAVNA KADISI OĞLU ŞEYH BEDREDDİN

Bedreddin, Rumeli'nin ilk fatihlerinden olup Dimetoka Savaşı'nda şehit düşen Abdülaziz Gâzi'nin torunudur. Abdülaziz'in oğlu İsrail iyi bir medrese tahsili gördükten sonra Simavna (Karaağaç ile Dimetoka arasındaki Samona Kalesi) kadısı oldu. Dimetoka Kalesi Rum beyinin kızını aldı. İşte bu izdivaçtan Bedreddin Mehmed doğmuştur.

Bedreddin, babasının mesleğinden ötürü daha çok Simavna kadısı oğlu diye şöhret bulmuştur.

İlk tahsiline babasının yanında başladı. Daha sonra Mevlana Yusuf'tan sarf ve nahiv okudu. İleride Kadızâde-i Rumi diye meşhur olacak Musa ile beraber onun babası Bursa Kadısı Koca Mahmud Efendi'den dersler aldı. Bu arada Mevlana Yusuf'tan fıkıh dersleri de alıyordu. Musa, Bedreddin ve Bedreddin'in amcaoğlu Müeyyed, Koca Mahmud Efendi'nin tavsiyesiyle daha sonra Bursa'dan

Konya'ya geldiler. Burada Mevlana Feyzullah'tan mantık ve astronomi dersleri aldılar.

Bir yıl sonra Musa Çelebi Semerkand'a giderek Uluğ Bey'in astronomi hocası olurken, Bedreddin ve Müeyyed önce Şam'a ve oradan da Kudüs'e geçtiler. Burada İbnü'l-Askalani'den hadis okudular.

Bedreddin ve Müeyyed Kudüs'ten Kahire'ye geçtiler. Burada meşhur âlim Seyyid Şerif Cürcani ve tabip Aydınlı Ali Paşa ile beraber Mübarekşah Mantıki'den ilahiyat, mantık ve felsefe okuyarak yüksek tahsilini tamamladılar.

1388'de hac için Mekke'ye giden Şeyh Bedreddin geri Kahire'ye döndüğünde Sultan Berkuk'un oğlu Ferec'i eğitmek üzere görevlendirildi. Üç yıl bu görevde kaldı. Aynı zamanda sultanın hocası Ahlatlı Şeyh Seyyid'den tasavvuf dersleri aldı.

Şeyh Bedreddin'in ilmî tartışmalardaki derecesinden son derece memnun kalan Sultan Berkuk, onu cariyelerinden Cazibe ile evlendirdi.

Bir müddet sonra hocası Hüseyin Ahlatî'nin işareti üzerine Tebriz'e gitti. Burada iken Timur Han'ın huzurunda yapılan ilmî toplantılara katıldı. Tartışmalardaki başarısı ile Timur'un takdirini kazandı. Bir rivayete göre Timur Han onu kızı ile evlendirip şeyhülislam yapmak istemişse de kendisi şeyhi Hüseyin Ahlatî'nin yanına döneceğini bildirip özür dilemiştir.

Şeyh Bedreddin Tebriz'den Kazvin'e geçti ve bu seyahat onun hayatında bir dönüm noktası oldu. Zira Kazvin'den tekrar Kahire'ye döndüğünde batıni akidesi ile dolmuş bulunuyordu.

Nitekim Kahire'ye döndüğünde bazı fikirleri dolayısıyla âlimlerle arası açıldı ve burada daha fazla kalamayacağını anlayıp Edirne'ye dönmeye karar verdi.

Filistin, Şam, Halep üzerinden Konya'ya geldi. Konyalılar kendisine büyük bir itibar gösterip şehirlerinde kalmasını ve ders vermesini istediler. Ancak bu teklifi kabul etmeyip Tire'ye geçti. Burada halk arasında Dede Sultan diye anılan Börklüce Mustafa ile tanıştı.

Bedreddin Sakız, İzmir, Kütahya, Bursa ve Gelibolu üzerinden Edirne'ye geldi. Gittiği her yerde büyük bir alâka uyandırmıştı.

Bu itibarla çok geçmeden bir kez daha, Edirne'den Aydın'a kadar çeşitli vilayetlere seyahatler yaptı. Aslında ehl-i sünnet dışı batıni akidesini gizli bir biçimde yaymaya çalışıyordu. Daha çok Alevi Türkmenlerle temas ederek onları maksadına göre hazırlıyordu. Bursa'da Börklüce Mustafa, Kütahya'da Torlak Kemal kendisinin en meşhur halifeleri idiler. Özellikle bir Yahudi olan Torlak Kemal, Bedreddin'i ve Börklüce'yi saltanatı elde etmeye şiddetle teşvik ediyordu. Ayrıca, kadınlar müstesna olmak üzere her türlü mal ve eşyanın ortak olduğunu savunarak sosyal hayatı derinden sarsıyordu.

Öte yandan Şeyh Bedreddin'in Anadolu'ya gelişi Yıldırım'ın oğullarının birbirleriyle kıyasıya mücadele ettikleri bir zamana tesadüf etmişti. Bundan dolayı şeyhin faaliyetlerinden habersiz Edirne'de hükümdarlığını ilan etmiş olan Musa Çelebi, ilim ve fazileti, irfan ve kudreti ile meşhur olmuş Şeyh Bedreddin'i kazaskerlik makamına oturttu. Böylece bilmeyerek onun nüfuzunun yayılmasına yardımcı olmuştu. Şimdi Şeyh Bedreddin dört bir yandan Edirne'ye gelenlerle görüşüyor ve faaliyetlerini genişletiyordu.

Şeyhin, dinî fikirlerinden sonra şimdi siyasi görüşleri de değişiyordu.[167]

İLK BÜYÜK İÇ İSYAN

Sultan Çelebi Mehmed, biraderi Musa Çelebi'yi bertaraf ederek hükümdar olunca Şeyh Bedreddin'i kazaskerlikten azletti. İlim ve faziletine hürmet göstererek iki oğlu ve kızıyla birlikte İznik'te ikamete mecbur etti ve kendisine bin akçe maaş bağlattı.

Şeyh Bedreddin ise siyasi ihtirasları sebebiyle bir türlü bu durumu kabullenemedi. Görünüşte dinî-tasavvufi gerçekte ise siyasi teşkilatlanmayı sağlamak üzere faaliyete girişti.

İznik'te bir taraftan eser telif ederken, diğer taraftan kendisini ziyarete gelenlerle görüşüyor ve onları tam bir propagandist olarak memleketlerine yolluyordu. Kısa zamanda çevresinde geniş bir mürit ve sempatizan çevresi oluşturmayı başarmıştı.

Vaziyetin istediği kıvama geldiğini gören Şeyh Bedreddin çocuklarını İznik'te bırakarak hacca gitmek bahanesiyle Kastamonu'ya geldi. Ancak İsfendiyar Bey'den gerekli desteği bulamadı. Bu durumda Sinop'tan bir gemi ile Rumeli'ye geçti. Sırasıyla Kefe, Zağra, Silistre ve Dobruca'yı geçip Şiî-batını kimselerle meskun olan Deliorman'a yerleşti. Süratle her tarafa adamlar göndererek propaganda alanını genişletti. Taraftarları süratle artıyordu.

Bedreddin, Anadolu ve Rumeli'de yıllarca süren iç mücadelelerden yeni kurtulmuş olan Osmanlı Devleti'ni gafil avlayarak, şeyhlikten şahlığa geçmek istiyordu. Hangi din ve mezhepten olursa olsun herkesi cemiyetine davet ediyordu.

İzmir Körfezi'nin güney ucunda ve Sakız Adası karşısındaki Karaburun'da mevzilenen Börklüce Mustafa çevresine on bine yakın müridi toplayınca, ilk isyan hareketini başlattı.

Sultan Çelebi Mehmed, Börklüce Mustafa'nın üzerine Bulgar Kralı Şişman'ın Müslüman olan oğlu ve İzmir Sancakbeyi Aleksandır'ı gönderdi. Ancak Börklüce Mustafa, Karaburun geçitlerinde verdiği baskınlarla Aleksandır ile adamlarının büyük bölümünü katletti.

İş tehlikeli ve ciddi bir maceraya doğru sürükleniyordu. Bu defa Saruhan Sancakbeyi Timurtaşzâde Ali Bey, kuvvetleriyle harekete geçti. Ancak Börklüce Mustafa'nın yanındakiler kendisine ölümüne bağlı ve sadıktılar. Ali Bey yapılan saldırılardan birkaç adamı ile zor kurtuldu.

Börklüce'nin başarıları, Torlak Kemal ve Şeyh Bedreddin'in de faaliyetlerini artırmaları Çelebi Mehmed'i büyük bir sıkıntıya soktu. Diğer taraftan kardeşi Mustafa Çelebi (Düzmece Mustafa) de hükümdarlık iddiasıyla ortaya çıkarak Teselya ve Selanik taraflarında harekete geçti.

Bu itibarla padişah, Veziriazam Bayezid Paşa ile henüz on iki yaşındaki oğlu Murad'ı Börklüce İsyanı'nı bastırmaya memur etti.

Osmanlı kuvvetleri evvela yollardaki büyük küçük asi grupları temizlediler. Böylece evvelkiler gibi iki ateş arasında kalmamış oluyorlardı. Nihayet Börklüce kuvvetlerini Karaburun eteğindeki

dağda büyük bir bozguna uğrattılar. Ancak Osmanlılar da epeyce kuvvet kaybetmişlerdi.

Bayezid Paşa, Börklüce ile birlikte yakalananları Ayasluğ'a getirdi. Sorgulama sonunda isyanın başının Şeyh Bedreddin olduğu ortaya çıktı. Asiler idam edilirken "Yetiş Dede Sultan!" diye bağırıyorlardı. Börklüce de elleri bir tahtaya çivilenmiş olduğu hâlde şehirde gezdirildikten sonra öldürüldü. Zira taraftarları onun ölümsüzlüğüne inanıyorlardı.

Şehzade Murad ile Bayezid Paşa, Börklüce İsyanı'nı bastırdıktan sonra Torlak Kemal'in üzerine gittiler. Etrafına üç bin kadar isyancı toplanmış olan Torlak Kemal kısa sürede bozguna uğratıldı. Asiler yakalanarak öldürüldü. Böylece Anadolu'da başlamış olan ilk Şiî-batınî isyanları bastırılmış oldu.

Bu isyanların asıl mümessili Şeyh Bedreddin ise Rumeli'de faaliyetlerine devam etmekteydi. Ancak Anadolu'da isyanların bastırılması taraftarlarının moralini iyice bozmuş bulunuyordu.

Çelebi Mehmed, Selanik ve Teselya civarında yeni bir isyan hareketi başlatan biraderi Mustafa (Düzmece) üzerine giderken, Bayezid Paşa'yı bu kez Bedreddin'in üzerine sevk etti.

Osmanlı kuvvetlerinin gelişi üzerine şeyhin yanındakilerin büyük kısmı kaçtılar. Dolayısıyla Bayezid Paşa küçük bir çarpışmadan sonra Bedreddin'i yakaladı ve padişahın bulunduğu Serez'e gönderdi.

Çelebi Mehmed Han, Şeyh Bedreddin meselesinde Osmanlı adaletini ve hukuk yapısını gösteren örnek bir davranış daha sergiledi. Devletin sosyal yapısını bozacak fikirler ortaya atan, tahrik ve teşvikleriyle büyük bir isyana sebebiyet veren, binlerce insanın ölümüne yol açan Şeyh Bedreddin'i âlimlere havale etti.

Şeyh Bedreddin'in yapmış olduğu hareketin İslamiyet'e uygun olup olmadığı ve cezasının ne olması gerektiği âlimlerden tertip olunan bir heyete soruldu. Netice'e Heratlı Mevlana Haydar'ın verdiği bir fetva üzerine suçlu olduğu ve asılması gerektiği kabul edildi. Bir rivayete göre Şeyh Bedreddin böyle bir suçu işleyenin cezasının idam olacağını bizzat kendisi de ifade etmiştir.

Karar üzerine Serez pazarında idam olunan Bedreddin'in malları varislerine dağıtıldı (1420), Böylece Şeyh Bedreddin gailesi tümüyle ortadan kalkmış oluyordu.[168]

Şeyh Bedreddin Mahmud, din ve fen ilimlerine vukufiyeti, *Camiü'l-Fusuleyn* ve *Letaifü'l-İşarat* gibi fevkalâde muteber tutulan eserleri dolayısıyla âlimler arasında müstesna bir mevkii işgal etmiştir. Ancak o batıni fikirlere yer verdiği tasavvuf sahasındaki *Varidat* isimli eseri dolayısıyla büyük mutasavvıfların tepkisini çekmiş ve tenkitlere hedef olmuştur.

Onun bu nevi görüşleri arasında:

"Cennet ve cehennem umumun zannettiği gibi olmayıp dünyadaki iyilik ve kötülüklerin ruhlardaki acı ve tatlı tezahürleridir.

Bu âlem sonradan yaratılmış olmayıp kadimdir.

Öldükten sonra yeniden dirilme vaki olmayacaktır. Dolayısıyla bedenlerin haşri mümkün değildir.

Melek ve şeytan birer varlık olmayıp iyilik ve fenalık kuvvetleridir."

İşte ehl-i sünnet akîdesine uygun olmayan bu şekildeki tevil ve yorumları Bedreddin'in tenkit edilmesine yol açmıştır.

Büyük mutasavvıf Aziz Mahmud Hüdayi, Sultan I. Ahmed Han'a yazdığı tezkiresinde ondan "Asılmış ve Allah'ın gazabına uğramış bulunan Şeyh Bedreddin" diye söz ederken; âlim ve tarihçi İdris-i Bitlisî ise *Heşt Behişt* adlı eserinde; "Şeyh Bedreddin, riyazet ve mücahede ile günlerini geçiren muhterem bir kimse iken ilim ve ibadeti iblisin taati gibi bencillik ve böbürlenmesine sebep olmuştur. Bu ise onun kamil bir mürşidden feyiz almamış olmasından kaynaklanmıştır" demektedir.

Öte yandan Şeyh Bedreddin'in eserlerinde bir fikir olarak rastlanmadığı hâlde müritlerinden Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in bazı uygulamaları da şeyhin eleştirilmesine sebep olmuştur.[169]

Bunlar; müritlerin özel mülkiyeti reddetmeleri, her türlü mülkün halkın ortak malı olduğunu savunmaları, kadın erkek bir arada sazlı içkili ayinler düzenlemeleri ve umumiyetle ibahiliği savunmalarıdır.

Şeyh Bedreddin'in Anadolu Selçukluları Hükümdarı Alaaddin Keykubad'ın neslinden geldiği iddiası ise onun saltanat davasında olduğunun bir delili olarak izah edilebilir. Zira saltanat kurmak için meydana çıkanlar veya muvaffak olanlar, devrin şartlarına uygun olarak, bu hareketlerini meşru göstermek için kendilerini eski hükümdar sülalelerinden birine mensup gösterirlerdi. Hatta bunu ispat için uydurma silsilenâmeler tertip ettirenler de pek çoktur.

MURAD'IMA HABER SALIN

Sultan Çelebi Mehmed, 1420-1421 kış mevsimini Bursa'da geçirdikten sonra ilkbaharda Gelibolu üzerinden Edirne'ye geldi. Burada tertiplediği bir av sırasında hastalanarak atından düştü. Yanında bulunan yakın adamları padişahı derhâl kaldırarak saraya getirdiler. Padişahın bu ani rahatsızlığından heyecanlanan askerler onu görmek istediler. Çelebi Mehmed Han zorlukla da olsa devlet büyüklerinin huzuruna çıktı, askere göründü. Sağ oluşu büyük bir sevince yol açtı.

Sık sakallı, kara gözlü, açık alınlı, güler yüzlü Çelebi Mehmed Han kendini, yalnız dostlarına değil, düşmanlarına bile sevdirmiş, saydırmıştı.

Rahatsızlandığını duyan Bizans İmparatoru Manuel, hemen bir elçi göndererek hatır sordurmak istedi. Tedbirli sultan, Elçi Leondari Dimitrius'u hemen kabul etmiş; birkaç gündür keyifsiz olduğunu, iyileşince daha uzun görüşebileceklerini bildirmişti. Elçi de imparatorun acil şifalar dilediğini arz etti.

Bu elçinin gelişine fevkalâde üzülen Çelebi Sultan, derhâl vezirlerini topladı:

"Baka lalalarım!" dedi.

"Allahu A'lem gayrı, bu hastalık bizi sevdiklerimize kavuşturur. Tiz Ekber evladımız Murad'a haber salasız. Acele ile devletimize

sahib ola. Askerciklerime dahi söyleyin ki, haklarını helal edeler. Siz dahi, cümle hukukunuzu taleb idesüz... İlla, Murad'a haber salmakta gevşeklik göstermeyesüz."

Gerçekten ertesi günü, ruhunu Hakk'a ısmarladı. 1421 Haziran sonları... Amasya'da bulunan Şehzade Murad kısa zamanda haberdar edildi. Ancak padişahın vefatı gizli tutuldu. Edirne sarayında tahnit edilen cesedi, Murad Han'ın hiç olmazsa Bursa'ya geldiği haberi duyuluncaya kadar, askerden ve halktan saklandı.

Leondari her şeye rağmen öğrendiği haberi imparatora ulaştıramadı. Çünkü bütün yollar tutulmuştu. Deniz yoluyla haber İstanbul'a vardığında, Murad Han Osmanlı tahtına geçmiş bulunuyordu. Çelebi Mehmed'in asıl endişesi, Bizans'ın elinde bulunan Düzmece Mustafa Çelebi'nin salıverilmesi idi. O zaman Devlet-i Aliyye topraklarında yeniden kargaşa çıkacaktı. Kendisi hayatta iken, Düzmece'yi bırakmayacağına dair İmparator Manuel yemin etmişti. Ama vefatını öğrenince hemen bırakacağı muhakkaktı.

Çelebi Sultan yalnız hayatta iken değil, vefatından sonra bile devletinin dirliğini düşünüyordu.[170]

SULTAN ÇELEBİ MEHMED'İN ŞAHSİYETİ

Dedesi Murad-ı Hüdavendigâr'ın şehit düştüğü ve babası Bayezid Han'ın tahta çıktığı 1389'da dünyaya gelmiştir.

Annesi Germiyanoğlu Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun'dur.

Bütün şehzadeler gibi devrin en gözde âlimlerinin elinde yetişti. Ahmed bin Muhammed Cezeri'den Arapça ile kıraat ilimlerini, Sofi Bayezid namıyla meşhur olan İmamüddin Ali Çelebi'den diğer akli ve naklî ilimleri öğrendi. Bursa Kadısı Koca Mahmud Çelebi ve Molla Fenari'den Hanefi mezhebi fıkıh bilgilerini öğrenen Çelebi Mehmed, eniştesi Emir Sultan'dan da feyz aldı.

Pembeye mail beyaz tenli, kara gözlü, kara kaşlı, gür sakallı, şahin bakışlı, açık alınlı, geniş göğüslü ve uzun kollu olup burunları hanedanın değişmez şeklini haizdi. Bedenî sporlarda fevkalâde ma-

haretliydi. Bünyesinin kuvveti ve mütenasipliği dolayısıyla Güreşçi Çelebi unvanı ile anılırdı.

Azim ve irade sahibi, sözüne sadık, sabırlı, tedbirli ve ağırbaşlı idi. İleri görüşlülüğü sayesinde tehlikeli olabilecek olayları önceden düşünerek hareket ederdi. Planlı ve programlı iş yapar, kararlarını süratle tatbik sahasına koyardı.

Ankara Savaşı'na katıldığında henüz on dört yaşında idi. Savaşın kaybedilmesi ile küçük yaşta büyük problemlerle karşı karşıya kaldı.

Parçalanan devleti uzun mücadelelerden sonra tek elde birleştirdi. Anadolu'da dağılan birliği yeniden sağladı.Timur'un ihya ettiği Anadolu beyliklerinden bir kısmını ortadan kaldırırken, bir kısmını da tabi duruma getirdi. Bu özelliğinden dolayı kendisine Osmanlı Devleti'nin ikinci kurucusu denilmiştir.[171]

Rumeli'de ise Türk nüfuzunu kuvvetlendirdi. Ömrünün tamamını savaşlarda geçiren bu kahraman hükümdar katıldığı yirmi dört muharebede kırk yara almıştır. Kendisinden nakledilen şu söz hayat hikâyesini çok güzel ifade etmektedir: "Çocuk yaşımda bunca belalar kim çekdim, kimse çekmiş değildir." Ne yazık ki devleti eski haşmetine kavuşturmak için gece gündüz gayretle uğraşan bu Türk hakanı, henüz otuz iki yaşında iken hayata gözlerini kapadı.

Çelebi Mehmed siyasi başarılarının yanı sıra imar ve kültür faaliyetlerine de büyük önem vermiştir. Bursa, Edirne ve Amasya'da pek çok eser yaptırmıştır. Bursa'da Yeşil Camii adıyla tanınan mabedi, gerek inşaatında kullanılan mermerlerin nadirliği gerekse onu süsleyen oymaların zarafeti itibariyle şehrin başlıca şaheserlerinden biridir. Bu caminin karşısına yüksekçe bir mevkide kendi türbesini yaptırdı. Türbenin karşısına düşen medresesi bugün müze hâline getirilmiştir.

Bunlardan başka Edirne'de Emir Süleyman tarafından inşasına başlanan ve Musa Çelebi tarafından devam ettirilen Ulu Cami'nin tamamlanması ona nasip oldu. Bu camiye vakıf olmak üzere Edirne'deki bedesteni yaptırdı. Oğlu Şehzade Kasım bu caminin bahçesinde medfundur.

Çelebi Mehmed ilim adamlarını himaye ve teşvik ederdi. Onlara karşı hürmetkar ve cömertti. Bu itibarla kısa süren hükümdarlığı döneminde namına muhtelif mevzularda eserler yazılmıştır. Devrin en güzide ilim adamları arasında İbni Arabşah, Abdurrahman Merzifoni, Molla Sarı Yakub, Molla Kara Yakub, Kafiyeci Muhyiddin, Kadı Feyzullah ve Rükneddin Ahmed sayılabilir.[172]

Sultan Çelebi Mehmed bazen şiir de söylemiştir. Tezkirelerde rastlanan bu şiiri onun takvasını, Cenab-ı Hakk'a karşı sarsılmaz imanını göstermektedir:

Cihân hasm olsa, Hakk'dan nusret iste!
Erenlerden duâ vü himmet iste!

Çalup dîn aşkına udvâne şimşîr,
Anuban çâr-ı yârı hidmet iste!

Eğer leb-teşne isen ey bed-endîş;
Bu deşne çeşmesinden şerbet iste!

Geçenden geç, demür taşdan sakınma,
Demüri mahv idenden kuvvet iste!

Çevürme yüz muhalifden Mehemmed,
Adûyı arsadan sür vüs'at iste!

HAKKINDA NE DEDİLER

Halkondil: "Birinci Mehmed'i, tavırlarına, hareketlerinde sürate, vakarına ait övgülerin hepsinin fevkine yükselten şeyi, Osmanlı müverrihleri gibi Bizans müverrihleri tarafından da adaleti, şefkati, civanmertliği, dostluğunda sebatı, gerek Türkler gerek Rumlar için hayırhahlığı hakkında herkesin birleştiği şahadettir..."

Dukas: "Çelebi Mehmed yalnız Türkler değil, Hristiyanlara da iyilikle muamele etmiş ve can-ı gönülden hisleriyle fikrinin genişliği ve ahlakının güzelliği birbirine uygun düşmüştür..."

Hammer: "Bütün hayatı müddetince Bizans imparatorunun sadık müttefiki, Türkmen asilerinin korkunç düşmanı, Osmanlı saltanatı tahtının şanlı dayanağı, Osmanlı müverrihlerinin tabirince

Tatar tufanının tehlikeye düşürdüğü devlet gemisini kurtaran Nuh idi..."

Hoca Sadeddin Efendi ise: "Padişahlık süresi sekiz yıldan beş gün eksik idi. Güzel huyu ve şefkatli tutumuyla her yanda şöhret yapmıştı. Âdet edindiği şekilde dileyenlere nafakalar dağıtır, her cuma günü fukarayı doyurur, ihtiyaç sahiplerine gereken yardımı yapar, hesapsız hediyelerle kırık gönülleri sevindirirdi. Allahu Teâlâ şanlarını yüce etsin, Haremeyn'de (Mekke ve Medine) konuklayanlara her yıl sayıya gelmeyecek ölçüde mal gönderirdi..."

Çelebi Mehmed'in rahatsızlanıp yatağa düştüğünde, devlet adamlarından oğlu Murad'ı çağırmalarını istemesini ve onlara yaptığı vasiyeti yine Hoca Sadeddin Efendi şu mısralarla nakletmektedir:

Ayak çekti hükümet kapısından
Soyundu padişahlık hırkasından

Gördü ki bu dünya bir boş mekândır
Su üstüne kurulmuş bir binadır

Bu tarlaya kerem tohumunu ekti
Dâr-ı karara doğru niyetlendi

Güzel adını yazıp koydu cihanda
Keremden el çekmedi bir zamanda

Güven, huzur idi çünkü dileği
Sultan Murad'a ısmarladı yerini

Vasiyeti bu oldu o, şah gelsin
Üstünlük göğünün ayı yükselsin

Refah getirsin bütün insanlara
Lütfunu göstersin gününde halka

Kılıcı gidersin zulmün kirini
Kıskansın çağlar keremli devrini

Yine sultan beylerine buyurdu
Ki askerden gizlesinler durumu

Şahın ölümü fitneye yol açar
Kötü dileyiciler bunu fırsat sayar

Hizmet eylen ciğer kûşem Murad'a
Sarf eyleyin gücünüzü yoluna

Adalet semtine yöneltin anı
Onun ile ferah kılın cihanı

Zulüm töresini hiç öğretmeyin
Zalimlikle adını belletmeyin

Selamım duyurun ol nevcivana
Benden söyleyin ol yüce durağa

Kaçınsın o, cefa etmekten aman
Gaflet etmesin bir dem sakınmadan

Armağandır ona Hakk'ın kulları
Sakınsın, olmasın zulmün aracı

Yaraşmaz Osmanlı soyuna zulüm
Yanar cihan, feryad ederse mazlum

Lutf ile din ehlini gözle sen
Bilgi sahiplerin her dem kolla sen

Boyun eğme sen gönlün hevesine
Dost etmeyesin kötüyü kendine

Dilersen her ülkeye el koymaya
Bağla kalbini yüce Yaradan'a

Hak'tan sakın dönmeye heveslenme
Kinle zulümle eteğini kirletme

Düşmanları kırsın keskin kılıcın
Dünü gün halka yardımcı olasın

Her günün parlak, kadr olsun her geçen
Rahman'ın yardımıyla olur yükselmen[173]

DİPNOTLAR

OSMAN GAZİ

1 Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ – Neşri Tarihi*, haz. F. R. Unat – M. A. Köymen, Ankara 1987, c. I, s. 61-62; Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, haz. İ. Parmaksızoğlu, Ankara 1992, I, s. 26. Neşri ve Hoca Sadeddin Efendi'nin ifadelerinden bu vaka sırasında Alaaddin Keykubad'ın orada olduğu ve Ertuğrul Bey'le görüştüğü anlaşılmaktadır. Kemalpaşazâde ise savaş sırasında sultanın bulunmadığını, Ertuğrul'un yiğitlik ve kahramanlığının daha sonra kendisine nakledildiğini bildirmektedir.

Yüzünü görmeden sevdi kulaktan
Yakınlık etti onunla uraktan

beyti ile Sultan'ın Ertuğrul'u takdir ve muhabbetinin gönlünde yer ettiğini belirtmektedir. İbni Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, I. Defter, haz. Ş. Turan, Ankara 1970, s. 48.

2 Bu konuda bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1972, I, s. 94-97; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri–Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1992, s. 212-213; Fahamettin Başar, "Osmanlılar'ın Menşei ve Kayılar'ın Anadolu'ya gelişi hakkında", *TD*, sy. 36, Fikret Işıltan Hatıra Sayısı, s. 69-80.

3 Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Âli Bey neşri), İstanbul 1332; *Neşri Tarihi*, I, s. 57-59; Oruç b. Adil, *Tevârih-i Al-i Osman*, nşr. Babinger, 1925, s. 5-7.

4 M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1972, s. 127-129.

5 Şemdânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'i't-Tevârih*, İstanbul 1338, c. 1, s. 373; Âli, *Künhü'l–Ahbâr*, IV, s. 24-25; İbrahim bin Kemaleddin, *Tevârih-i Al-i Osman*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya nr. 2705, vr. 69b.

6 *Mür'i't-Tevârih*, I, s. 373.

7 Cenâbi Mustafa Efendi, *el- Hâfilü'l-Vasit ve'l-Aylemü'z- Zâhirü'l-Muhît*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya nr. 3033, vr. 555a; *Neşri Tarihi*, I, s. 109; İbrahim bin Kemaleddin, vr. 70a.

8 *Neşri Tarihi*, I, s. 75-77.

9 *Neşri Tarihi*, I, s. 73-75.

10 *Tâcü't-Tevârih*, I, 29-30; *Neşri Tarihi*, I, 81-82; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 6; İbni Kemal, I. Defter, s. 92-93.

11 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 6.

12 Lütfi Paşa, *Tevârih-i Al-i Osman*, İstanbul 1341, s. 21-22.

13 Edebali hakkında geniş bilgi için bk. Cenâbi Mustafa Efendi, vr. 555a-b; *Terceme-i Menâkıb-ı Tâcü'l-Ârifin*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2427, vr. 2a-b, 3 b; *Tâcü't-Tevârih*, V, s. 1-2; *SolakzâdeTarihi*, İstanbul 1298, s. 8; Mecdî, *Şekâik*

Tercümesi, İstanbul 1269, s. 20-21; Kemal Şahin, "Edebali", *DİA*, c. 10, İstanbul 1994, s. 393-394.

14 Bazı yazarlar Osmanlı Devleti'nin medrese ve şeriate bağlı olarak değil, Türkmen geleneklerinin ağır bastığı halk İslam'ına dayalı olarak kurulduğunu ve zamanla ulema İslam'ına geçilerek Sünnî devlet hukukunun egemen olduğunu iddia ederler. Acaba, bir şeyh Edebali babasından, dedesinden gördüğü gibi hareket eden bir Türkmen köylüsü müydü? Hiç düşünülmez.

Şam'da zamanının en seçkin âlimlerinden din ve fen ilimlerini tahsil ederek Bilecik'e gelen bu âlim, Osmanlı Beyliği'nin ilk kadısı ve mutasavvıfıdır. Devleti yönlendiren, kanunları yerleştiren odur. Diğer taraftan başta Osmanlı Devleti'nin ikinci kadısı ve müftüsü Dursun Fakih olmak üzere onlarca talebeyi eğiten yine odur. Böylece onun dergâhı, üst medreseli ordusunu hazırlayan bir mektep olmuştur.

Ayrıca İznik'te yapılan medresenin ilk müderrisi Kayserili Molla Davud, Orhan Gâzi'nin imamı Osman Yahşi, Orhan Gâzi'ye devlet işlerinde yardımcı Molla Taceddin Kürdî, Osmanlı Devleti'nin ilk teşkilatının kurucularından Cendereli Mevlana Kara Halil neden göz ardı edilir? Bunlar ulemadan mı sayılmaz? Yoksa sünnilikle bir ilgileri yok mu bilinir? Şayet bunların hayatları ve Osmanlı Devleti'ne tesirleri incelenirse yukarıdaki iddiaların ne kadar basit ve gerçekten uzak oldukları kolayca anlaşılacaktır.

Osman Gâzi'nin inancı ile Yavuz Sultan Selim'in ve İkinci Abdülhamid Han'ın inançları arasında hiçbir fark olmadığı görülecektir. Mesele üç beş ilin yönetiminden üç kıtanın idaresine geçişin ortaya çıkardığı şartları ve müesseseleşmeyi kavrayabilmektir.

15 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 4.

16 Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. N. Öztürk, İstanbul 1991, s. 39.

17 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 10.

18 *Neşri Tarihi*, I, s. 93.

19 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 15-16; *Neşri Tarihi*, I, s. 97-105; *Tacü't-Tevârih*, I, s. 33-36; *SolakzâdeTarihi*, s. 19-25; Hadîdî, s. 42-43.

20 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 36; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 17.

21 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 18.

22 Hadîdî, s. 39; *Neşri Tarihi*, s. 87; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 12-13; *Tacü't-Tevârih*, I, s. 32-33.

23 İbni Kemal, I. Defter, s. 112-113.

24 İbni Kemal, I. Defter, s. 138.

25 *Neşri Tarihi*, I, s. 109.

26 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 20-21; *Neşri Tarihi*, I, s. 113; İbni Kemal, I. Defter, s. 139.

27 *Neşri Tarihi*, I, s. 111-112; Hadîdî, s. 43-44; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 19.

28 Ahmedî, *Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman*, N. Atsız, Osmanlı Tarihleri Serisi I, s. 6.

29 İbni Kemal, I. Defter, s. 1150-151; *Neşri Tarihi*, I, s. 115.

30 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 41-42.

31 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 24.

32 Hadîdî, s. 33-35. Oruç Bey de Köse Mihal'in rüyasında Peygamberimizi görüp İslamiyet'i kabul ettiğinden ve gazâya katılmak, neslini âleme doldurmak gayesi ile kendiliğinden Osman'ın hizmetine girdiğinden bahsetmektedir. Bkz. *Tevârih-i Al-i Osman*, s. 9.

33 Gâzi Mihal hakkında bilgi için bkz. *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 42-43; Hadîdî, s. 33-35; Lütfi Paşa, s. 19- 21; *Oruç Bey Tarihi*, s. 9; İbn-i Kemal, I. Defter, s. 81.

34 Adı geşen gâzilerin fetihleri için bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 125-135; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 45-50; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 25-27.

35 İmam Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Kahire 1313; *Camiü's- Sağir*, Lam harfi.

36 Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ*, İstanbul 1977, c. 2, s. 520.

37 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 51-52.

38 Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel*, haz. A. Ağırakça, İstanbul 1995, s. 78-82; *Neşri Tarihi*, s. 143-144; Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Ata Bey Tercümesi, I, s. 146; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 113-116.

39 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 115-116; A. Şimşirgil, "Söğüt'te doğan güneş", *Tarih ve Medeniyet*, Ocak 1999, sy. 58, s. 8-13.

ORHAN GAZİ

40 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 36. Ayrıca bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 147-149; İbni Kemal, I. Defter, s. 195-196; Lütfi Paşa, s. 27.

41 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 37.

42 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 43-44; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 59.

43 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 71-72; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 119-120.

44 *Neşri Tarihi*, I, s. 157-159; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 72-73.

45 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 43-44; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 61-62.

46 *Neşri Tarihi*, I, s. 139-143; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 55-58; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 34.

47 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 58.

48 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 65-66; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 39-40.

49 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 67-68; *Oruç Bey Tarihi*, s. 15.

50 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 45-46; *Neşri Tarihi*, I, s. 167-171.

51 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 85-90; Şükrullah, *Behcetü't-Tevârih*, çev. N. Atsız, Osmanlı Tarihleri I, s. 30; *Neşri Tarihi*, I, s. 171-178; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 47-49. Osmanlı tarihlerinde olayın seyri bu şekilde anlatılmasına karşın Bizans kaynakları Çimbe Kalesi'nin Orhan Gâzi'ye Kantakuzen'e yardımına mukabil verildiğini ifade etmektedirler. Geniş bilgi için bk. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 132-138.

52 Bk. Ahmed Refik, *Meşhur Osmanlı Kumandanları*, İstanbul 1335, s. 42-43.

53 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 92-93.

54 Süleyman Paşa'nın fetihleri için bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 181-185; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 90-94; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 48-50.

55 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 95.

56 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 96-97.

57 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 102.

58 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 98-101; *Solakzâde Tarihi*, s. 37-38.

59 *Neşri Tarihi*, I, s. 179-180.

60 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 102-103.

61 *Neşri Tarihi*, I, s. 196; Âli, *Künhü'l-Ahbâr*; V, s. 67. Diğer tarhçilerimizden Aşık Paşazâde (s. 54), Oruç Bey (s. 21) ve Lütfi Paşa (s. 33) Edirne'nin fethini 1360; Hoca Sadeddin (c. I, s. 116-117) ise 1362 olarak vermektedir. Ayrıca tarihlerimizin çoğu Orhan Gâzi'nin Edirne'nin fethinden evvel vefat ettiğini (1357-1360 arasında) yazmaktadırlar. Ancak Nûr-ı Osmaniye Kütüphanesi'ndeki *Takvim-i Nücûm*'da (nr. 2782) Orhan Gâzi'nin vefatı 763/1362 olarak verilmiştir. Biz olayların seyrini bu kaydı itibara alarak verdik.

62 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 103-105; *Solakzâde Tarihi*, s. 38-39.

63 *Behcetü't-Tevârih*, s. 30; *Neşri Tarihi*, I, s. 187; Hadîdî, s. 81; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 159.

64 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 159.

MURAD-I HÜDAVENDİGÂR

65 *Neşri Tarihi*, I, s. 189.

66 Ahmedî, s. 15; *Neşri Tarihi*, I, s. 191-193.

67 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 121-122.

68 Daha geç devir Osmanlı tarihçilerinden Hoca Sadeddin, İdris-i Bitlisî ve Müneccimbaşı Sırp Sındığı zaferini öncü kuvvetleri komutanı Hacı İlbeyi'nin kazandığını, Lala Şahin Paşa'nın ise bunu çekemeyerek zehirlettirmek suretiyle öldürttüğünü kaydederler. Hemen hemen bütün araştırmacılar da olayı bu tarihlerde geçtiği üzere kabul ederler.

Oysa ilk dönem Osmanlı tarihçilerinden Muhammed Neşri (c. I, s. 203), Aşık Paşazâde (s. 55) ve Oruç Bey (s. 23) savaşta Türk kuvvetlerine komuta edenin Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin olduğunu yazarlar. Ayrıca bu tarihçilere göre Hacı İlbeyi, Sırpsındığı vakasından önce ölmüştür. Nitekim Hadîdî de:

Göçer Hacı İlbeyi koyup cihânı
Makamı ola cennet cavidânı

diyerek savaş meydanının arslanları ve gâzilerin önde gelenlerinden bu yiğit kahramanın İpsala ve Dimetoka'nın fethinden sonra ve Sırpsındığı Savaşı'ndan evvel vefat ettiğini kaydeder.

Olaylar dikkatle değerlendirildiğinde savaşı kazananın Lala Şahin Paşa olduğu anlaşılır. Zira Murad Gâzi'nin henüz bulunmadığı bir sırada dönem itibariyle Hacı İlbeyi'nin emrine verilen on bin kişilik kuvvet fevkalâde abartılıdır. Bu miktar belki Rumeli birliklerinin tamamıdır. O zaman Lala Şahin'in emrinde sanki asker kalmadığı anlaşılır. Yine savaşa girişeceği düşünülmeyen ve bilgi toplaması için gönderilen bir gâzinin emrinde o sırada on bin kişi olamazdı. Ayrıca her biri zaferler sahibi

gâzilerin, birbirlerini çekememesi diye bir olay o güne kadar duyulmuş şey değildi. Aralarında en küçük bir soğukluk yoktu. Murad Han'ın zamanında değeri bilinen Lala Şahin Paşa'nın böyle bir işe tevessül etmesi de çok zor görünmektedir.

Son olarak Lala Şahin Paşa, Hacı İlbeyi'ni zehirletmiş olsa, gerek gâziler katında gerekse Murad Han yanında bazı olaylar cereyan etmesi gerekirdi. Zira bir yiğitler başbuğunun zehirletilerek öldürülmesine emrindeki on bin gâzinin kayıtsız kalması düşünülemezdi. Oysa onun zehirletildiğini belirten kaynaklar da bu konuda tamamen sessizdir.

69 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 168.

70 *Neşri Tarihi*, I, s. 203; Aşık Paşazâde, s. 55-56; Oruç Bey Tarihi, s. 23; Hadîdî, s. 88.

71 Aşık Paşazâde Tarihi, s. 54-55; Neşri Tarihi, I, s. 197-198; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 119-120.

72 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2968, vr. 3-6b; Ayrıca bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, Ankara 1984, I, s. 16-18; Mücteba İlgürel, "Acemi Oğlanı", *DİA*, c. 1, s. 324.

73 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, vr. 6-7a; Abdülkadir Özcan, "Devşirme", *DİA*, c. 9, s. 254-255; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, s. 21 ve devamı.

74 M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, III, s. 621.

75 Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, s. 332-335; R. Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, İstanbul, s. 108-111.

76 Ata Bey, *Târih-i Ata (Tarih-i Enderun)*, İstanbul 1293, c. 1, s. 72-73; Mehmet İpşirli, "Enderun", *DİA*, c. 11, s. 186; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara 1984, s. 300-303.

77 M. İlyas Subaşı, *Taşla Konuşan Deha*, Ankara 1996, s. 16,84-85; Ahmed Refik, *Osmanlı Alimleri ve Sanatkarları*, İstanbul 1997, s. 10.

78 Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, haz. B. Sıtkı Baykal, Ankara 1992, II, s. 202.

79 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, vr. 55 v.d.; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, s. 375-376.

80 Daha geniş bilgi için bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 289 v.d.

81 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 216 v.d.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 281-287.

82 Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 56-57.

83 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 148-149; *Neşri Tarihi*, I, s. 203-205.

84 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 148-149; *Neşri Tarihi*, I, s. 203-205; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 57-58.

85 *Neşri Tarihi*, I, s. 217.

86 *Neşri Tarihi*, I, s. 221-223.

87 Savaş hakkında geniş bilgi için bk. *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 159-167; *Neşri Tarihi*, I, s. 220-234; Mehmed bin Hacı Halil Konevi, *Târih-i Âl-i Osman*, nşr. R. Anhegger, Tarih Dergisi, II/3-4, s. 56.

88 *Neşri Tarihi*, I, s. 233; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 166.

89 *Neşri Tarihi*, I, s. 235; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 167.

90 *Neşri Tarihi*, I, s. 239; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 169.

91 "Tabanca/Tabançe" kelimeleri el ayası manasına gelmektedir.

92 *Neşri Tarihi*, I, s. 255-271; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 167-174.

93 *Neşri Tarihi*, I, s. 271-285; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 174-181.

94 *Neşri Tarihi*, I, s. 285-287; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 182-183.

95 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 183-186; *Neşri Tarihi*, I, s. 287-303; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 62-64; *Solakzâde Tarihi*, s. 44-48; Hayrullah Efendi, *Tarih*, IV, İstanbul 1292, s. 94-100; *Oruç Bey Tarihi*, s. 24-25; Lütfi Paşa, s. 42-43; Feridun Bey, *Münşeat-i Selâtin (Kosova fetihnâmesi)*, İstanbul 1274, s. 112-113.

96 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 189.

97 *Neşri Tarihi*, I, s. 305-307; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 186; *Oruç Bey Tarihi*, s. 26; Enveri, *Düsturnâme-i Enveri*, nşr. M. Halil Yınanç, İstanbul 1928, s. 84-85.

98 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 191; *Neşri Tarihi*, I, s. 307-311; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 64-65; *Solakzâde Tarihi*, I, s. 69-70; *Oruç Bey Tarihi*, s. 21-22; Konevi, s. 55; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 257-260; Hammer, I, s. 250-252; Ahmet Şimşirgil, "Kosova'da verilen kurban", *Tarih ve Medeniyet*, Mayıs 1998, sy. 50, s. 12-17.

99 *Neşri Tarihi*, I, s. 307.

100 *Neşri Tarihi*, I, s. 309; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 191.

YILDIRIM BAYEZİD HAN

101 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 72-73; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 194-197.

102 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 197-199.

103 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 72-73; *Neşri Tarihi*, I, s. 314; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 196-197.

104 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 65-67; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 227-228.

105 *Neşri Tarihi*, I, s. 309; Dukas, *Bizans Tarihi*, Mırmıroğlu tercümesi, İstanbul 1956, s. 48-50.

106 *Neşri Tarihi*, I, s. 317-319; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 203.

107 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 72; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 200-208; *Neşri Tarihi*, I, s. 317.

108 Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsi*, Bursa 1332, s. 5; Baldırzâde, *Vefeyetnâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 1381, vr. 8b-9a; Hüseyin Algül, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, İstanbul 1982, s. 237-243.

109 *Yâdigâr-ı Şemsi*, s. 6; Baldırzâde, vr. 9b-10a; *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları*, s. 239-241.

110 *Yâdigâr-ı Şemsi*, s. 6; Baldırzâde, vr. 11b.

111 *Neşri Tarihi*, I, s. 325-329; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 216-217; Ducas, s. 31; H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, trc. R. Hulusi, İstanbul 1928, s. 184; Fehamettin Başar, "Niğbolu'nun haçlılara mezar olduğu gün", *Tarih ve Medeniyet*, sy. 30, Ağustos-Eylül 1996, s. 17-21.

112 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 218-219.

113 Hammer, I, s. 283-284; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 283-284.

114 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 66; *Neşri Tarihi*, I, s. 327-328; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 220-221; Hammer, I, s. 283-285; A. S. Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, trc. E. Uras, Ankara 1956.

115 Gibbons, s. 203; Hammer, I, s. 286-287; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 288.

116 M. Ali Aynî, *Hacı Bayram Veli*, İstanbul 1343, s. 65-67; Algül, *Emir Sultan*, s. 246-248.

117 *Tüzükât-ı Timur*, trc. M. Rahmi, İstanbul 1339, s. 15-40; Şerefeddin Ali Yezdi, *Zafernâme*, nşr. M. Abbasi, Tahran 1339, I, s. 8-15; Nizameddin Şami, *Zafernâme*, çev. N. Lugal, Ankara 1949, s. 10 vd.; İsmail Aka, *Timurlular*, Ankara 1995, s. 8 vd.

118 *Tüzükât-ı Timur*, s. 39.

119 *Neşri Tarihi*, I, s. 311-343; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 247-249.

120 *Neşri Tarihi*, I, s. 343-345.

121 Geniş bilgi için bk. *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 240-245; Yaşar Yücel, *Timur'un Dış Politikasında Türkiye ve Yakın Doğu*, 1393-1402, Ankara 1980, s. 18 v.d.; N. Şami, *Zafernâme*, s. 297-299.

122 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 254.

123 Lütfi Paşa, s. 54-55.

124 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 255.

125 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 251; N. Şamı, *Zafernâme*, s. 298-300.

126 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 256-257.

127 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 259-260.

128 N. Şami, *Zafernâme*, s. 254; Lütfi Paşa, s. 55.

129 Timur'un kuvvetlerinin bu kadar kalabalık olması nedeniyle kaynaklarda ordu miktarı 200, 400 ve hatta 600 bine varan rakamlarla ifade olunmuştur.

130 Savaş için bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 357; Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 56-58; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 77-79; *Tâcü't-Tevârih* , I, s. 260-277; N. Şami, *Zafernâme*, s. 313-314; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 309-313.

131 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 287-288.

132 N. Şami, *Zafernâme*, s. 315-316; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 290-292.

133 *Neşri Tarihi*, I, s. 359.

134 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 329-331.

135 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 596.

136 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 332.

137 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 333; İ. Aka, *Timurlular*, s. 46.

138 Yenişehirli Nimetullah, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, haz. S. Sağlamçubukçu, İstanbul 1999, s. 56-57; *Tâcü't Tevârih*, V, s. 46.

139 Hammer, II, s. 85.

140 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 291-292. Aşık Paşazâde ise; "Timur Han Bayezid'i tahtırevan gibi bir kafese yerleştirdi. Yolculukta kendi önünce yürütür, konaklarda yanında bulundururdu" demektedir (s. 78). Fuat Köprülü, Aşık Paşazâde'nin ifadesinde hiç geçmediği hâlde kafesi demir kafes şeklinde alarak konu edinmiştir (Bk. "Yıldırım

Bayezid'in esareti ve intiharı", *Belleten 2*, 1937, s. 591-595). Neticede demir kafes hikâyesi öyle senaryolara vardırılmıştır ki Bayezid'in kafasını demir çubuklara vura vura parçaladığı dahi yazılmıştır (Bk. J. Goodwin, *Ufukların Efendisi Osmanlılar*, çev. A. Anar, İstanbul 1999, s. 34). Gerçekte dikkatle değerlendirmek gerekirse Yıldırım'ın Tatar askerlerinin bakışlarından rahatsızlık duyması kadar tabii bir şey olamaz. Bunun için o tahtırevanla seyahati seçmiş olmalıdır. Ayrıca kaynaklar iki hakanın seviyeli sohbetlerinden öte bir şey yazmazlar. Yıldırım'ın halka teşhiri gibi bir ifade ise hiçbir kaynakta geçmediği gibi sadece Batılı bazı yazarlar ve romancıların konusu olarak kalmıştır.

141 Bayezid'in ölümü ile ilgili rivayetler için bk. *Neşri Tarihi*, I, s. 359-363; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 80; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 324-326; N. Şami, *Zafernâme*, s. 322-323; Müneccimbaşı, *Tarih*, III, s. 313; Hammer, II, s. 85; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 320-321. Bayezid'in ölümü ile ilgili olarak kaynakları karşılaştıran Fuat Köprülü daha çok psikolojik nedenlere dayanarak hükümdarın intihar ettiğini iddia eder (Bk. "Yıldırım Bayezid'in esareti ve intiharı", s. 596-603). Buna karşılık M. Halil Yınanç kaynakları tahlil suretiyle Bayezid Han'ın hastalanarak vefat ettiğini belirtirken kendisini zehirlemesi veya başını demir kafese çarpa çarpa hayatına son vermesi hakkında daha çok yabancı kaynaklarda anlatılan hikâyeleri hiçbir şekilde kaale değmediğini söylemektedir (Bk. "Bayezid I", *İA*, c. 2, s. 389). Bu ifadeler aynı zamanda Köprülü'ye cevap mahiyetindedir. Nitekim Fuad Köprülü, Mükremin Halil Bey'in bu ifadeleri üzerine aynı konuda yeni bir makale kaleme almış (Bk. "Yıldırım Bayezid'in intiharı meselesi", *Belleten VII/27*, 1943, s. 591-599) ise de bir evvelki iddialarını tekrardan öteye gidememiştir.

142 Bayezid'in vasıfları hakkında bk. *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 139; *Neşri Tarihi*, I, s. 361-363; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 336-337; *Solakzâde Tarihi*, I s. 110-115; Hadîdî, s. 132-133; *Oruç Bey Tarihi*, s. 37; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 321-323; Hammer, II, s. 85-86; Kamil Su, *Yıldırım Bayezid*, İstanbul 1999, s. 35; İ. Hami Danişmend; *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, c. 1, s. 140-142; M. H. Yınanç, *Bayezid I*, c. 2, s. 383-386.

143 *Neşri Tarihi*, I, s. 337-339; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 70-71.

144 Taşköprülüzâde Mehmed Kemaleddin, *Tuhfetü'l-Ahbâb*, İstanbul 1287, s. 33; Kronoloji, c. I, s. 141.

145 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 194-195; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 323.

146 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 277-283.

SULTAN ÇELEBİ MEHMED

147 *Neşri Tarihi*, I, s. 369-370; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 299-301.

148 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 302.

149 *Neşri Tarihi*, I, s. 373-379; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 303-306.

150 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 306-312; *Neşri Tarihi*, I, s. 379.

151 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 315-319.

152 *Neşri Tarihi*, I, s. 407-413; *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 319-322.

153 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 322-323.

154 *Tâcü't-Tevârih*, I, s. 335-336.

155 Taşköprülüzâde, *Tuhfetü'l-Ahbâb*, s. 75.

156 Çelebi Mehmed'in kardeşleri ile olan mücadelesi için bk. *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 3 vd; Müneccimbaşı, *Tarih*, III, s. 316-319; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 81; *Oruç Bey Tarihi*, s. 37; *Neşrî Tarihi*, II, s. 425-440; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 328-345.

157 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 78-81; *Neşrî Tarihi*, II, s. 523.

158 *Neşrî Tarihi*, II, s. 530-535; *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 60-62.

159 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 63-64.

160 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 65.

161 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 88.

162 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 82-91.

163 Osmanlılarda vakıf anlayışı hakkında bk. *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 99-109; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, s. 638-640; N. Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara 1983; Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *İA*, XIII, s. 156-162.

164 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 121.

165 *Neşrî Tarihi*, II, s. 540-543; *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 92-97; *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 89.

166 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 89-90.

167 Geniş bilgi için bk. Lütfi Paşa, s. 73; *Tâcü't-Tevârih*, V, s. 32-34; M. Süreyya, *Sicill-i Osmani*, İstanbul 1316, II, s. 10; Mecdi, *Şekâik Tercümesi*, s. 81-82; Hammer, II, s. 134-135; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 360-362.

168 *Aşık Paşazâde Tarihi*, s. 91-92; *Neşrî Tarihi*, II, s. 543-547; Lütfi Paşa, s. 74; Solakzâde, *Tarih*, I, s. 182-185; *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 109-114.

169 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 113-114; Âli, *Künhü'l-Ahbâr*, V, s. 143-144; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 366-367; Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, s. 161-163.

170 Aşık Paşazâde Tarihi, s. 94; *Neşrî Tarihi*, II, s. 550.

171 *Neşrî Tarihi*, II, s. 550; Şükrullah, *Behcetü't-Tevârih*, s. 323; Lütfi Paşa, *Tarih*, s. 74; Âli, *Künhü'l Ahbâr*, V, 181; *Oruç Bey Tarihi*, s. 45; Lütfi Paşa, s. 75; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 374-375.

172 *Tâcü't-Tevârih*, V, s. 51. v.d.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, s. 375.

173 *Tâcü't-Tevârih*, II, s. 114-117.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Kahire 1313.

Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ*, c. 2, İstanbul 1977.

Ahmedi, *Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman*, N. Atsız, Osmanlı Tarihleri Serisi I.

Ahmed Refik, *Meşhur Osmanlı Kumandanları*, İstanbul 1335.

_____; *Osmanlı Alimleri ve Sanatkarları*, İstanbul 1997.

İsmail Aka, *Timurlular*, Ankara 1995.

Hüseyin Algül, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, İstanbul 1982.

Âli, *Künhü'l-Ahbâr*, IV, İstanbul 1285.

Aşık Paşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Âli Bey neşri, İstanbul 1332.

Ata Bey, *Târih-i Ata I*, (Tarih-i Enderun), İstanbul 1293.

A. S. Atıya, *The Crusade of Nicopolis*, trc. E. Uras, Ankara 1956.

Baldırzade, *Vefeyetnâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 1381.

Fehamettin Başar, "Niğbolu'nun haçlılara mezar olduğu gün", *Tarih ve Medeniyet*, sy. 30, Ağustos-Eylül 1996, s. 17-21.

_____; "Osmanlılar'ın menşei ve Kayılar'ın Anadolu'ya gelişi hakkında", *TD*, sy. 36, Fikret Işıltan, Hatıra Sayısı, s. 69-80.

Cenâbi Mustafa Efendi, *el-Hâfilü'l-Vasit ve'l-Aylemü'z-Zâhirü'l-Muhît*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya nr. 3033.

İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Dukas, *Bizans Tarihi*, trc. Mırmıroğlu, İstanbul 1956.

Enveri, *Düsturnâme-i Enveri*, nşr. M. Halil Yınanç, İstanbul 1928.

Feridun Bey, *Münşeat-i Selâtin (Kosova fetihnâmesi)*, İstanbul 1274.

H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, trc. R. Hulusi, İstanbul 1928.

J. Goodwin, *Ufukların Efendisi Osmanlılar*, çev. A. Anar, İstanbul 1999.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. N. Öztürk, İstanbul 1991.

Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, I, trc. Ata Bey.

Hayrullah Efendi, *Tarih*, 4, İstanbul 1292.

Hoca Sadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih*, c. I, II, V, haz. İ. Parmaksızoğlu, I, Ankara 1992.

İbni Kemal, *Tevârih-i Al-i Osman*, I. Defter, haz. Ş. Turan, Ankara 1970.

İbrahim b. Kemaleddin, *Tevârih-i Al-i Osman*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya nr. 2705.

Mücteba İlgürel, "Acemi Oğlanı", *DİA*, c. 1, s. 324.

Mehmet İpşirli, "Enderun", *DİA*, c. 11, s. 186.

Kavânin-i Yeniçeriyân, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2968.

R. Ekrem Koçu, *Yeniçeriler*, İstanbul.

M. Fuad Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1972, s. 127-129.

_____;"Yıldırım Bayezid'in esareti ve intiharı", *Belleten 2*, 1937, s. 591-595.

_____; "Yıldırım Bayezid'in intiharı meselesi", *Belleten VII/27*, 1943, s. 591-599.

Lütfi Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1341.

Mecdi, *Şekâik Tercümesi*, İstanbul 1269.

M. Ali Ayni, *Hacı Bayram Veli*, İstanbul 1343.

Mehmed b. Hacı Halil Konevi, *Târih-i Âl-i Osman*, nşr. R. Anhegger, *TD*, II/3-4.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ–Neşri Tarihi*, haz. F. R. Unat–M. A. Köymen, Ankara 1987.

M. Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, İstanbul 1316.

Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsi*, Bursa 1332.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel*, haz. A. Ağırakça, İstanbul 1995.

Nizameddin Şami, *Zafernâme*, çev. N. Lugal, Ankara 1949.

Oruç b. Adil, *Tevârih-i Al-i Osman*, nşr. Babinger, 1925, s. 5-7.

Abdülkadir Özcan, "Devşirme", *DİA*, c. 9, s. 254-255.

N. Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara 1983.

Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, II, haz. B. Sıtkı Baykal, Ankara 1992.

Solakzade, *Tarih*, İstanbul 1298.

Kamil Su, *Yıldırım Bayezid*, İstanbul 1999.

M. İlyas Subaşı, *Taşla Konuşan Deha*, Ankara 1996.

Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)-Tarihleri–Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1992.

Kemal Şahin, "Edebali", *DİA*, c. 10, İstanbul 1994, s. 393-394.

Şemdenizade Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'i't-Tevârih*, I, İstanbul 1338.

Şerefeddin Ali Yezdi, *Zafernâme I*, nşr. M. Abbasi, Tahran 1339.

Ahmet Şimşirgil, "Kosova'da verilen kurban", *Tarih ve Medeniyet*, Mayıs 1998, sy. 50, s. 12-17.

_____; "Söğüt'te doğan güneş", *Tarih ve Medeniyet*, Ocak 1999, sy. 58, s. 8-13.

Şükrullah, *Behcetü't-Tevârih*, çev. N. Atsız, Osmanlı Tarihleri I.

Takvim-i Nücûm, Nûr-ı Osmaniye Kütüphanesi, nr. 2782.

Taşköprülüzade Mehmed Kemaleddin, *Tuhfetü'l-Ahbâb*, İstanbul 1287.

Terceme-i Menâkıb-ı Tâcü'l Ârifin, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, nr. 2427.

Tüzükât-ı Timur, trc. M. Rahmi, İstanbul 1339.

İ. H. Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, I, Ankara 1984.

_____; *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, Ankara 1984.

_____; *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1972.

B. Yediyıldız, "Vakıf", *İA*, XIII, s. 156-162.

Yenişehirli Nimetullah, *Menâkıb-ı Emir Sultan*, haz. S. Sağlamçubukçu, İstanbul 1999.

M. Halil Yınanç, "Bayezid I", *İA*, c. 2, s. 383-389.

Yaşar Yücel, *Timur'un Dış Politikasında Türkiye ve Yakın Doğu*, 1393-1402, Ankara 1980.

İNDEKS

A

Abbasi halifesi 132

Abdurrahman Gâzi 20,28,56,57; -'nin, Osman Gazi'nin yetiştirilmesi için görevlendirilmesi 58

Abdurrahman Merzifoni 200

Abdülaziz Müstevfi (Selçuklu sultanının kâtibi) 20

Acemi Ocağı 86

Adrenos 45; -'un Orhaneli adını alması 45

Afrika 47

Afyon 19

Ahi Hasan (Tekke sahibi mübarek bir zât) 54

ahi teşkilatı 21

Ahlat 18

Ahlatlı Şeyh Seyyid 192

Ahmed Bin Muhammed Cezeri 198

Ahmed Celayir (Bağdad Hâkimi) 138, 139

Ahmed I. 196

Ahmedî (ilk Osmanlı tarihçilerinden) 38, 113, 160

Akça Koca 20, 28, 44, 56, 58, 60; -'nın, Osman Gazi'nin yetiştirilmesi için görevlendirilmesi 20

Akçaoğlan (Üç değirmen çevirecek kadar kuvvetli olup lezzeti ve içimi ile tanınan bir çeşit su) 160

Akçay Ovası 121

akçe 16, 37, 62, 111, 193

Akdağ Madeni 143

Akdeniz 134; - havzası 47

Akhisar Kalesi 43

Aksaray 122, 134

Aksungur 66

Akşehir 122, 151, 152, 154, 183

Aktimur (Osman Gazi'nin yeğeni) 29, 43; Osman Gazi'nin yeğeni -'u Selçuklu sultanına göndermesi 29

Akyazı 44

Alaaddin Ali Bey 96, 97, 98, 99, 116, 120, 121

Alaaddin Keykubad (Anadolu Selçuklu hükümdarı) 197

Alaaddin Keykubad I. (1219-1236) 18

Alaaddin Keykubad III. (Selçuklu Sultanı) 34

Alaaddin Paşa (Osman Gazi'nin oğlu) 54, 55, 61, 62

Aleksandır (Bulgar Kralı Şişman'ın oğlu, İzmir Sancakbeyi) 181, 194

alem 29, 185

Ali (Osman Gazi'nin oğlu) 49

Ali Paşa (Sadrazam) 107, 130, 143, 144, 146, 159

Ali Paşa (Tabip) 192

Alman 126; -lar 90; -ya 126, 188

Alyos Adası 39

Amasya 19, 147, 160,164, 165, 166, 170, 171, 174, 175, 190, 198, 199; - darüşşifası 160

Anadolu 16, 18, 19, 27, 35, 39, 40, 46, 50, 66, 68, 72, 86, 91, 92, 93, 96, 97, 100, 101, 107, 112, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 127, 130, 138, 139, 140, 142, 151, 152, 155, 156, 158, 159, 164, 165, 171, 173, 175, 176, 177, 183, 186, 193, 194, 195, 197, 199; - Kayıların -'ya dağılış rivayetleri 18; - ağası 86; - beyleri 101, 116, 138, 145, 158, 159, 164, 186; -

sipahileri 144, 147; - uç beyleri 33; - Batı 64, 116, 137, 154, 183; - Doğu 18, 135; - Orta 165, 166, 183
Anahor 60, 64
anayasa 47
Andirine (Edirne Tekfuru) 75
Andronikos II. (Bizans İmparatoru) 38
Andronikos III. 59
Ankara 78, 82, 120, 143, 153, 159, 176, 180, 181, 199; - muharebesi 91, 152, 164, 165, 199
Antalya 100, 116, 181, 185
Aragon Devleti 126
Arap 94, 135; -ça 88, 198; -lar 127
Arif Nihat Asya 75; -'nın "Edirne" şiiri 75
Armutlu 60, 64; - Kalesi 78
Arnavut 108; -lar 100; -luk 96, 122
Asya 47, 50, 75, 132, 134
aşevleri 187
Aşık Paşazâde (ilk Osmanlı tarihçilerinden) 30, 35, 54, 157, 161, 190
Atilla 51
Atlas Dağları 24
Atranos tekfuru 38, 39
Avrupa 23, 47, 50, 91, 93, 112, 126, 127, 130, 131, 132
Avusturya 90, 120, 137
Aya Nikola (İnegöl Tekfuru) 28
Ayasluğ 180, 195
Aydın 19, 94, 102, 107, 116, 137, 146, 154, 179, 193; - beyi 137; -ili 165
Aydınlı Ali Paşa (Tabip), bkz. Ali Paşa (Tabip)
Aydınoğlu 216
Aydınoğlu Cüneyd Bey, bkz. Cüneyd Bey. 216
Aydoğdu Bey (Osman Bey'in yeğeni) 39-'nun şehit düşmesi 39
Aydos 56; -'un fethi 56; - Kalesi tekfurunun kızının gördüğü rüya 56
Aykut Alp 39, 44, 60
Ayşekadın 75
Azerbaycan 18; Kayıların -'a hicreti 18
Aziz Mahmud Hüdâyî 196

B

Baba İlyas Horasani'nin Şeyh Edebali'ye Tasavvuf dersleri vermesi 27
Bağdat 92, 138, 139, 215
Balaban Bey 108
Balabancık (Osman Gazi'nin komutanlarından) 66
Bala Hatun, bkz. Malhun Hatun
Balakonya (İzmit Tekfuresi) 60
Baldu İsyanı 33
Balıkesir 19, 64, 78, 160
Balkan 78, 100, 110; - ittifakı 101; -lar 96, 100, 111, 116, 119, 127
Baltaoğlu 177
Barımbay taifesi 98
Barlas oymağı 134
batını 192, 193, 194, 196
Bavyera 126
Bayat boyu 46
Bayburt; -lu 98
Bayezid I. (Yıldırım Bayezid) 91, 93, 95, 101, 105, 107, 108, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 170, 172, 174, 198; -'in Sultân-ı İklîm-i Rûm unvanını alması 132; -'ın vefatı 152, 154, 155, 157, 172, ; Şehzade 97, 98, 103, 109
Bayezid Paşa (Veziriazam) 169, 177, 183, 184 194, 195; -'nın Börklüce İsyanı'nı bastırmaya memur edilmesi 194
Bayhoca (Saru Yatı'nın oğlu) 28, 29
Bayındırlı Kara Osman 146

bayram 19, 216, 224
Bedehşan şahı 143
bedesten 187
Bedevi Çardak 182
Bedreddin Mahmud (Magribi İlyas'ın oğlu) 175
Belgrad 91; - Savaşı 91
Belh 134; Timur'un -'i zabtı 134
Bender 92
Beni Muzaffer Hanedanı 135
Bentuz 75
Bergama 64
Berkuk 192
Beyrut 127
Biçeroğlu Hamza Bey 190, 191
Bilecik 20, 21, 27, 31, 32, 33, 36, 50, 111; - tekfuru 28, 31, 32; - tekfurunun Osman Gazi'ye kurduğu tuzak 31
Bizans 33, 38, 39, 44, 57, 59, 64, 69, 78, 97, 118, 119, 125, 126, 131, 176, 198, 200; - imparatoru 38, 69, 118, 176, 197, 200; - kaleleri 78; - tekfurları 28, 29
Bodrum 181
Boğdan (Moldovya) 120
Bohemya 90; - şövalyeleri 126
Bolayır 66, 67, 70, 72
Bolu 19, 165, 172, 173
Boniface IX. (Papa) 126
Bosna 100, 108,120, 137, 189; - kralı 83, 96, 100, 107
börk (Beyaz keçeden bir külah) 89
Börklüce kuvvetleri 194
Börklüce Mustafa (Dede Sultan) 192, 193, 194, 196
Brankoviç (Sırp Kralı Lazar'ın yeğeni) 104, 107
Bubiko (Bizans mareşallerinden) 128, 129
Budapeşte 126
Budin 92, 127
Buhara 124
Bulgaristan 111, 120, 122, 125, 188; -'ın fethi 101
Bulgar 101, 108; - kralı 69, 122, 181, 194; -lar 100, 101
Burak Bey 177
Burgaz 71, 75,
Bursa 33, 38, 39, 42, 43, 45, 47, 49, 54, 62, 63, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 84, 94, 96, 100, 110, 111, 117, 120, 121, 123, 125, 132, 133, 134, 138, 125, 153, 154, 158, 160, 165, 174, 175, 176, 177, 182, 183, 191, 193, 197, 198, 199; - kadısı 132, 158, 159, 191, 198; - Ulu Cami 125; Nilüfer Hatun'un - Ovası'ndan geçen ırmak üzerinde yaptırdığı köprü 33
Bülyan Çavuş 29; Sultan II. Gıyaseddin Mesud'un, - ile Osman Gazi'ye beylik alametlerini yollayışı 29

C-Ç

Caber Kalesi 18
cami 30, 78, 86, 111, 118, 119, 125, 132, 133, 160, 188, 199; -ler 11, 60, 132, 160, 187
Camiü'l-Fusuleyn ve Letaifü'l-İşarat (Şey Bedreddin'in eseri) 196
Candaroğlu; - hükümdarı, bkz. İsfendiyar Bey
Canik 122, 165, 183, 189
Cazibe (Şeyh Bedreddin'in eşi) 192
Cebrail (a.s.) 124
Celal Çelebi (Defterdar) 175
Celaleddin El Hasiri (Şeyh Edebali'nin hocası) 27
Cengiz Han 51
Cenova 119
Cet Hanedanı 135
Ceyhun Nehri 17; - ötesi 155
Cihangir (Timur Han'ın unvanlarından) 134, 135, , 136, 152, 159

Cuma namazı 34, 35
Cüneyd Bey (Aydınoğlu) 176, 179, 180, 181
Cüneyd Bey (Canik Beyi) 122
Çağatay Hanedanı 135, 217
Çakırpınar (Bilecik yöresinde bir mevkii) 32
Çaldıran Savaşı 91
Çamurlu Derbend Mevkii 177
Çandarlı Halil (Kazasker) 158
Çandarlı Hayreddin Paşa 84, 85
Çandarlızâde Ali Paşa 101, 103, 118
Çankırı 19, 189, 190
çapul 169
Çarşamba Suyu 117
Çavdarlı aşireti 43
Çavdaroğlu 43
Çavikçi, bkz. Hoca Şemseddin Mehmed
Çavik (kağıt para), bkz. Çav
Çav (kağıt para) 175
Çaygazan taifesi 97, 98
Çek 108, 126
Çekirge (Sultan Murad'ın türbesinin bulunduğu yer) 110, 111
Çelebi (Çavikçi) 175
Çelmiz Deresi 177
çeşme 78, 187
çeyiz 93, 187
Çimbi Kalesi 66, 78
Çin Seddi 135
Çoban (Osman Gazi'nin oğlu) 49
Çorlu 68, 75
Çoruh 19
Çubukova 144
Çukurova 18

D

Dalmaçya 131
Dan 188
Darıca 59
darüşşifa 160
Dastân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman (Ahmedî'nin eseri) 38
Davud-ı Kayseri 60; Şeyh -'nin İznik Medresesi müderrisliğine getirilmesi 60
davul 84, 98, 101
Dede Sultan, bkz. Börklüce Mustafa (Dede Sultan)
De La Croix 78
Deliorman 194
demir kafes 156, 209, 210
deniz feneri 187
Derviş Koca 64
Devlet Hatun (Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı) 93, 95, 123, 198
Dicle Nehri 24
Dijon 126
dikili taşlar 25
Dimetoka 75, 191, 206
Dinboz 39
Diyarbekir 143
Dlugosz (Tarihçi yazar) 131
Dobruca 194
doğan 20, 57, 77, 183, 185, 205
Doğan Bey (Osmanlı kumandanlarından) 127, 128
Doğu Alpler 126
Domaniç 17, 18, 29
Dukas (Tarihçi yazar) 200
Dursun Fakih (Osman Gazi adına ilk hutbeyi okuyan ünlü din âlimi) 21, 34, 35
düğün 31, 32, 94, 95, 100
dükkan 187
Dündar (Gündüz Alp'in oğlu) 16, 18
Düzce 19

E

Ebubekir Mirza (Miran Şah'ın oğlu) 150,

Ebu İshak Kazeruni 160
Ebü'l-Vefa El-Bağdadi 21
Ece Bey 65, 66, 67
Ece Ovası 67
Edincik (Aydıncık) 64
Edirne 71, 75, 76, 83, 84, 96, 111, 120, 127, 160, 174, 176, 177, 192, 193, 197, 198, 199, 206
Edremit 64
Eflak 108, 120, 126, 127, 129, 131, 137, 177, 188, 189; - kralı 69, 83, 122
Ege Denizi 131; - sahilleri 158
Eğrigöz Kalesi 93
Ekmekçi 160
Emir Hüseyin (Çağatay Hükümdarı) 134
Emir Sultan, bkz. Muhammed Buhari
Emos Dağları 24
Enderun mektebi 88
Enez 75
Engürüs kralı 69
Enverî (Osmanlı Tarihçisi) 157
Epir 96, 122
Erdel 127, 189
Ermeni 43; - dağları 17, 18;- derbendi 28
Erol Güngör 16
Ertuğrul Gâzi 16, 17, 19, 20, 21, 23, 29; -'nin rüyası 20; -'nin vefatı 29
Erzincan 18, 19, 137, 138, 139
Erzurum 18, 19
Eskihisar 59
Eskişehir 19, 22, 23, 27, 36, 41, 50; - Beyi'nin Osman Bey'den intikam alma teşebbüsü 23
Eşkal defteri (Devşirilen gençlerin özelliklerinin yazıldığı defter) 86
Etiyen Savaşı 147
Evrenos Bey 66, 82, 94, 95, 102, 103, 104, 107, 108, 120, 128; Gazi 85
Eyne Bey 98

F
Farsça 88
Fatma (Osman Gazi'nin kızı) 49
Ferec (Sultan Berkuk'un oğlu) 192
ferman 25, 29, 84, 124, 190
fetir ekmekleri 19
Fırat Nehri 18, 24
Filibe 82, 83, 101; - tekfuru 83
Filistin 127, 192
Firuz Bey (Rumeli Beylerbeyi) 98, 120, 130, 148, 180
Foture Köyü 55
Fransa 119, 126
Fransız 50, 51, 90, 91, 126, 127, 129, 130, 131; - komutanları 91

G
Gazan Mahmud Han (İlhanlı hükümdarı) 39
Gâzi Abdurrahman 44
Gâzi Fazıl 65, 66, 67, 68
Gâzi Mihal, bkz. Köse Mihal
Gelibolu 67, 68, 72, 78, 174, 193, 197
Gemlik 60, 64; - Kalesi 78
Gerede 19, 173
Gergios Muzalon (Bizans kumandanlarından) 38
Germiyan 34, 37, 107, 146; - beyi 93, 154, 183; - beyliği 102, 116, 137; -lı birinin satın aldığı bardağın parasını ödememesi 36
Geyikli Baba 62, 64
Geylan sultanları 143
Geyve 44; - Kalesi 43
Gıyaseddin Mesud II. (Selçuklu Sultanı) 29
Gibbons (Tarihçi yazar) 51, 79, 112
Gök Alp 34, 35
Görece 66
Göynük 30, 64, 119
Gözleroğlu 165, 169

Grenard (Fransız bilgini) 51
Gülçiçek Hatun (Yıldırım Bayezid'in annesi) 158
Gümülcine 82
Gümüşlü Kümbet (Osman Gazi'nin defnedildiği yer) 49
gümüş 61, 62, 94, 175; - sikke 35, 36, 62
Gündoğdu (Gündüz Alp'in oğlu) 16
Gündüz Alp (Osmanlıların atası) 16
Gündüz (Ertuğrul Gazi'nin oğlu) 22, 23, 36
Günhan (Oğuzlar'ın sağ kolu) 17
Güreşçi Çelebi (Çelebi Mehmed'in unvanı) 199
güreş meydanı 187
Gürgan (Timur Han'ın unvanlarından) 134
Güzelcehisar 118

H

Hace Bey 98
Hace Muhammed (Timur Han'ın elçisi) 170
Hacı İlbeyi 68, 69, 71, 206, 207
Hacı İlyas 63
Hacı İvaz Paşa (Bursa muhafızı) 177, 178
Haçlı 104, 112, 118, 126, 128, 180; - lar 73, 104, 127, 129, 130, 131, 160; - ittifakı 125, 126; - ordusu 69, 90, 108, 126, 127, 128, 130, 131; - seferi 100
Hadidî (Osmanlı tarihçisi) 29
Halep 18, 92, 139, 192
Halikarnas 181
Halil İnalcık (Tarihçi yazar) 11
Halil (Orhan Gazi'nin oğlu) 77
Halkondil (Tarihçi yazar) 78, 113, 200
Hamam (Eskişehir yöresinde bir mevkii) 36
hamam 111, 160, 187; -lar 60, 61, 78
Hamid 101, 107; - beyi 94
Hamid-i Aksarayî, bkz. Somuncu Baba
Hamidoğlu Hüseyin Bey, bkz. Hüseyin Bey
Hamidoğulları 95, 99, 154
Hamid (Osman Gazi'nin oğlu) 49
Hammer (Tarihçi yazar) 156, 157, 200
Harezmşah 18; Selçuklular ile -lar arasındaki savaş 18
Harizm 135
Harman Danası (Karamanoğlu Mehmed Bey'in bir nediminin lakabı) 179
Harmankaya; - hakimi, bkz. Köse Mihal; - tekfuru
Hasan Ağa (Yeniçeri Ağası) 146
Hasan Alp 36
hastabakıcı 160
hastahane 86
hatip 34, 35, 119
Hayme Hatun (Osman Gazi'nin annesi) 49
Hayrabolu 68
hayrat 78, 173
hediyeler 28, 31, 32, 74, 94, 95, 119, 124, 154, 188
Heratlı Mevlana Haydar, bkz. Mevlana Haydar
Hereke 64
Heşt Behişt (İdris-i Bitlisî'nin eseri) 196
Hırvatlar 130; - prensi 100
Hızır (a.s.) 16
Hızır Bey 189, 190, 191
Hızır Şah (Saruhan Beyi) 179
hilal 24, 25, 35, 90, 130
hil'at 17, 35, 98, 154, 170
Hind hanedanı 135
Hoca Sadeddin Efendi (Osmanlı tarihçisi) 113, 139, 156, 157, 161, 201
Hoca Şemseddin Mehmed Çelebi (Çavikçi) 175
Holofira'nın Orhan Bey ile izdivacı 32

Horasan 18; - tacı 50
Hotin 92
Hulefa-i Raşidin (dört büyük halife) 47
Hundi Hatun (Yıldırım Bayezid'in kızı) 142; -'un Muhammed Buhari ile izdivacı 123
hutbe 35, 133
Hüseyin Bey 99, 100

I-İ
Ilgaz 19
Iorga (Tarihçi yazar) 78, 112
Irak 132; -ı; - Arap 135; - Acem 135
İbni Arabşah 157, 200
İbrahim (Orhan Gazi'nin oğlu) 77
İbrahim Peçevi (Osmanlı tarihçisi) 88
idam 33, 39, 87, 99, 122, 179, 195, 196
İdris-i Bitlisi (Osmanlı tarihçisi) 39, 196
İhtiman 102
İkizce (Domaniç civarında bir mevki) 29
İlhanlı; -lar; - hükümdarı, bkz. Gazan Han
İlyas Bey (Menteşeoğlu) 176
imam 119
İmam-ı Azam bayrağı 89
İmamüddin Ali Çelebi 198
imaret 60, 78, 82, 111, 160, 188
İnaloğlu 165, 167, 168, 169
İnceğiz Mevkii 176
İne Bey (Subaşı) 108
İnegöl 28, 29, 33, 36, 46, 62, 64; - tekfuru 28, 29
İngilizler 90
İngiltere 126
İnönü tekfuru 22
intihar 156, 210
ipek 89
İpsala 68, 69, 206
İran 170; Kayıların -'a gelişi 17
İsa Çelebi (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 147, 174, 175, 176
İsfendiyar Bey (Candaroğlu hükümdarı) 164, 176, 189
İsfendiyarli Kara Yahya, bkz. Kara Yahya
İshak Fakih 93
iskele 68, 187
İskoçlar 90
İskoçya 126
İspanya 126
İsrail 191; - oğulları 124
İstanbul 25, 44, 46, 47, 58, 59, 61, 68, 118, 119, 120, 126, 127, 131, 137, 176, 198; -'un fethi 91, 92, 118, 120
İstenoz (Korkuteli) 100
İstirya 84, 189
İtalyan 126; -lar 90
İt Burnu (Sultanönü'ne bağlı bir köy) 22
İvan Şişman (Bulgar Kralı) 122
İzmir 152, 180, 181, 193, 194
İzmit (İznikmid) 58; - Kalesi 38
İznik 38, 39, 40, 41, 44, 45, 47, 59, 60, 64, 78, 111, 193, 194; - Gölü 38; - Kalesi 78; - medresesi 60; - tekfuru 59

K
kadı 11, 34, 35, 119
Kadı Burhaneddin Ahmed 165
Kadı Feyzullah 200
kadı sicilleri 11
Kadı Şehri, bkz. Kadı Burhaneddin Ülkesi
Kadidler Semti 123
Kafiyeci Muhyiddin 200
Kafkas Dağları 24
Kahire 92, 192, 205, 212
Kalakonya (Konurhisar Tekfuru) 67, 68
Kalecik 144, 189, 190
Kalecik Ravlı 144
Kalo Limni Adası 44
Kapıdağı 78

Kaplıca Yolu 178
Kara Abdurrahman (Abdurrahman Gazi'nin oğlu) 58
Kara Ali Bey (Aykut Alp'in oğlu) 39
Karabağ 92, 137, 139, 140
Karaburun 194
Karacabey Kalesi 78
Karacadağ (Ankara'nın batısında bir yer) 18
Karacahisar 29, 30, 34, 35, 36, 37, 43, 50
Karadağ 122
Karadeniz 65; - sahilleri 137, 158
Kara Devletşah 165, 166, 167
Karaferye 160
Karagöz 44
Kara Hasanoğlu 66
Karahisar (Trikokiya) 40
Karaman 20, 27, 94, 97, 100, 117, 122, 136, 146, 147, 178, 180; - beyi, 94; - ordusu 97, 98
Karamani Mehmed Paşa 157
Karamanlılar 96, 98, 99, 121, 178, 184
Karamanlı Molla Rüstem, bkz. Molla Rüstem
Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey, bkz. Alaaddin Ali Bey
Karamanoğlu Mehmed Bey, bkz. Mehmed Bey (Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey'in oğlu)
Karaman; -oğlu 82, 96, 97, 98, 99, 116, 117, 120, 121, 156, 176, 177, 178, 179, 183, 184, 185; -oğulları 95, 116, 121, 122, 137, 186, 189
Kara Mukbil 108
Kara Osman, bkz. Osman Gazi
Karatekin Hisarı 43
Kara Timurtaş 66, 107, 116, 127, 130
Kara Yahya 164, 171
Kara Yahya (İsfendiyar Bey'in yeğeni) 164
Kara Yusuf (Karakoyunlu) 138, 139
Kara Yülük Osman Bey (Akkoyunlu Beyi) 138
Karesi 65, 107; - oğulları 64, 78; - vilayeti
kargı 20
Karinabad (Bulgaristan'da bir kasaba) 120
Karya 181
Kasım (Çelebi Mehmed'in oğlu) 189, 199
Kasım (İsfendiyar Bey'in oğlu) 189, 190
Kasım (Orhan Gazi'nin oğlu) 77
Kasım (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 153
Kastamonu 176, 183, 189, 190, 194; - beyi 94; - darüşşifası 160
Kastilya 126
Kaşgarlı Mahmud (Tarihçi) 17
Katolik 127
Kayı 17, 18, 19, 26, 46- adındaki köyler 19; - boyu 17, 18, 45; - boyunun damgası 62; - yiğitleri 16, 17; -nın manası 17
Kayseri 60, 138, 217
Kazabad (Tokat'a bağlı bir yer) 167, 169
Kazvin 192
Kefe 68, 194
Kemah 19, 138, 139
Kemal Paşazade 35, 39
kemer 154, 160
Keresteci Kalesi 44
Kestel tekfuru 38, 39
Keşan 75
Keşiş Dağı 62
Keş (Semerkand'ın güneyinde bir yer) 134
kethüda 89
kılıç 16, 17, , 20, 28, 32, 34, 35, , 38, 40, 41, 59, , 69, 70, , 73, , 79, , 84, 85, 87, 89, 90, 91, 96, 98, 101, 107, 108, 121, 131, 140, 141, 145, 146, 147, 148, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169,

174, 178, 184, 201, 202; - hakkı 37; - müsabakaları 19; - murassa 154
Kırım 68
Kırşehir 143
kışlak 17, 18
Kiliki Kalesi 44
Kilikya 181
kilise 69, 84; Karacahisar Kalesi'ndeki -nin camiye çevrilmesi (Bu kiliseden camiye çevrilen ilk mabettir) 30
Kirmastı Kalesi 78
Kite Kalesi 39
Kocaeli 44, 59
Koca Mahmud Çelebi (Bursa Kadısı) 198
Koca Sinan (Mimar Sinan) 88
Konrapa (Konur Apa) İli 58, 59
Konur Alp 44, 56, 57, 58; -'in, Osman Gazi'nin yetiştirilmesi için görevlendirilmesi 20
Konurhisar 67
Konya 19, 97, 98, 99, 116, 122, 152, 159, 160, 179, 183, 192
Konya darüşşifası 160
Korkusuz Jan (Nevers kontu) 91, 126, 127, 129, 131
Korkut Ata 46
Kosova 102, 137; - sahrası 101, 104, 136; - Savaşı I. 90; - Savaşı II. 91
Koyunhisar (Baphaeon) 38; - zaferi 39
Kozağaç 27, Şey Edebali'ye - köyünün öşür ve hasılatının verilmesi 27
köle 94, 187,
Köpekoğlu 165, 169
köprü 14, 78, 83, 86
Köprühisar 36; - tekfuru 31
Köse Mihal (Harmankaya tekfuru) 23; -'in Osman Gazi'ye kurulan tuzağı haber vermesi 31
Köstendil 102
Kratova 102
Kubadoğlu Cüneyd Bey, bkz. Cüneyd Bey (Canik Beyi)
Kudüs 127, 192
Kulacahisar 29
Kur'ân-ı Kerim 24, 77, 153, 155
kurt 68, 148
kuşevleri 11
Kutluca Bey 98
Kuyucak Kalesi 44
kuyular 187
Küçük Ermenistan 82
külah 67, 89, 154
Kütahya; - kalesi; - Sancakbeyi
kütüphane 187

L

Lala Şahin Paşa 82, 83, 84, 206, 207
Lamartin (Fransız müellifi) 50
Larende 117, 122
Las, bkz. Lazar Grebliyanoviç (Sırp Kralı)
Latos (Karacahisar Tekfuru Nikola'nın kardeşi) 29
Layoş 84
Lazar Grebliyanoviç (Sırp Kralı) 100
Lefke (Osmaneli) Kalesi 43
Leh 108
Lehistan 126
Leondari Dimitrius (Bizans elçisi) 197
Löblüce (Leblebici) Kalesi 43

M

Macar 108, 122, 125, 126, 127, 129, 131, 188, 189; -istan 42, , 79, 88, 120, 124, 125, 137; -lar 118, 126, 130, 189; - komutanları
Mahmud 17, 39, 67, 152, 153, 158, 175, 191, 196, 198
Makedonya 101, 122
Malazgirt Savaşı 19
Mal Hatun, bkz. Malhun Hatun

Malhun Hatun (Şeyh Edebali'nin kızı) 22, 23, 25
Malkara 68, 69
Malkoç Bey 130
manastır 78
Manastır 96
Manisa 19
Manuel (Bizans İmparatoru) 118, 119, 197, 198
Manyas 64, 78
Marmara 39, 59; - sahili 50
Marya (İmparator Andronikos'un kız kardeşi) 39
Maveraünnehr 134, 144
Medine 188, 201
medrese; -ler 60, 61, 78, 86, 111, 160, 187, 188, 191, 199
Mehmed Bey (Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey'in oğlu) 121, 177, 178, 183, 184, 185
Mehmed I. (Çelebi; Şehzade) 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201
Mehmed II. (Fatih Sultan Mehmed) 46, 156
Mehmed VI. (Mehmed Vahideddin) 188
mehter 11, 30, 45; -an 107
Mekece Kalesi 43
Mekke 188, 192, 201
mektep 78, 187, 204
mektub (Aydos Kalesi tekfurunun kızının Abdurrahman Gazi'ye yolladığı mektup) 57
Melik Gürgin (Gürcistan Hakimi) 137
Melik (Osman Gazi'nin oğlu)
Melikşah Köyü 144
Memlüklü; -ler 137; - ordusu 139, Mısır -leri 39, 139
Menteşe 146; - beyi 154, 176, 181; - donanması 180; - oğlu 176
Mercidabık 91
Meriç Irmağı 84
Merv Mahan (Horasan'da bir yer adı) 18
Merzifon 190
mescit 33, 64, 86, 188
Mesud II. 33, 36, ; -'un vefatı 40
Meşveret meclisi 55
Mevlana Celaleddin Arabi (Yıldırım Bayezid'in hekimi) 151
Mevlana Celaleddin-i Rumi 95
Mevlana Feyzullah 192
Mevlana Hatifi (İranlı Edip) 139, 156
Mevlana Haydar'ın verdiği fetva 195
Mevlana İzzeddin Mesud-ı Şirazi (Yıldırım Bayezid'in hekimi) 151
Mevlana Kara Rüstem (Konyalı Fakih) 84
Mevlana Mehmed Bin Kutbüddin İzniki 157
Mevlana Sinan (Şeyhi), Germiyan Beyi'nin hekimi -'ı, Çelebi Mehmed'i tedavi için göndermesi 183
Mevlana Yusuf 191
Mevlevî külahı 67
Mezid Beğ (Kadı Burhaneddin Ahmed'in damadı) 165
Mısır 30, 94, 95, 132, 135, 160; - hükümdarının elçisi 94
Midilli donanması 180
Mihal Gâzi 43
Mihaliç Kalesi 78
Mihaloğlu 177
Miloş Obiliç (Sultan Murad'ı şehit eden Sırp asilzadesi) 108
Miran Şah (Timur Han'ın oğlu) 145, 150
Mirçe (Eflak Prensi) 188, 189
Mirza Muhammed (Şehzade Cihangir'in oğlu) 152, 153
Mirza Sultan Hüseyin 146

misafirhane 111, 160, 187
Modon Limanı 131
Moğol 16, 17, 18, 19, 33, 40, 97, 145; -istan 135; -lar 17, 39, 144
Mohaç Savaşı 91
Molla Ali 174
Molla Fenari 123, 133, 153, 198
Molla Kara Yakup 200
Molla Rüstem 158
Molla Sari Yakub 200
Molla Şemseddin Fenari (Bursa Kadısı) 159
Mora 131
Morava Nehri 100
Mudurnu 64
Muğla 19, 181
Muhammed Buhari 122, 123
Muhammed Mirza 146
Muhammed Sultan (Timur'un torunu) 152
Muhammed Şemseddin bkz. Muhammed Buhari
Murad II; Şehzade -'ın Börklüce İsyanı'nı bastırmaya memur edilmesi 194; Şehzade 191, 195, 198
Murad I. (Murad-ı Hüdavendigâr) 81, 84, 90, 96, 98, 101, 103, 108, 110, 136, 158, 174, 198; Çelebi Mehmed'in rüyasında Sultan -'ı görmesi 174; Şehzade - Bey 71
Muradiye Camii 75
Murad Paşa 146
Murtazaabad 171
Musa Çelebi (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 150, 152, 154, 174, 176, 177, 178
Mustafa Bey (Karamanoğlu Mehmed Bey'in oğlu) 184
Mustafa Çelebi (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 130, 149
Mustafa Sai Çelebi (Mimar Sinan'ın manevi evladı) 88
Mutahhara Hatun (Devlet Hatun'un annesi) 95
Mübarekşah Mantıki 192
mücevher 75
Müeyyed (Şey Bedreddin'in amcasının oğlu) 191, 192
Müstecab Subaşı 108

N
nakkare 107
nefir 107
Neşrî (Osmanlı Tarihçisi); - Tarihi 156, 157, 158
nevbet 30, 66
Nifcehisar 44
Niğbolu 91, 101, 122, 127, 125, 129, 130, 131, 132, 159, 181, 189; - Savaşı 91, 118
nikris hastalığı 43
Niksar 165, 167, 169
Nil Nehri 24
Nilüfer Çayı 78
Nilüfer Hatun (Orhan Bey'in hanımı) 110
Niş 96, 189
Nişancı Mehmed Paşa 79, 161
Nizameddin Şami 144, 157, 209, 213
Norveç 126

O-Ö
Oğuz 36, 46, 47; - aşiretleri 19; - boyları 46
Oğuz Han 46
Ohri 96
okçu 107, 108; - atışları 19; - meydanı 187
Olcay Tergen Aga (Emir Hüseyin'in kız kardeşi,Timur Han'ın eşi) 134
Olcaytu Han (İlhanlı hükümdarı) 39
ongun, Kayı'nın -u (sembolü, arması) 17

Orhaneli, bkz. Adrenos
Orhan Gazi 43, 44, 45, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 74, 76, 102, 110; -'nin şahsiyeti 77, 78; -'nin vasiyeti 47; - türbesi; 33
Orsova 126
Ortodoks 126, 127
Osman Bin Affân 30
Osmancık 171
Osman Gâzi 21, 23, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40 , 41, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 54, 55, 59, 77; -'nin Malhun Hatun'la evliliği 25; -'nin rüyası 24; -'nin doğumu münasebetiyle yapılan şenlik 19; -'nin yetiştiği ortam 20, 21; -'ye 'Kara Osman' denmesi 21
Osmanlı, kitabın muhtelif sahifelerinde
otağ 29
Otlukbeli Savaşı 91
Otluk Hisarı 183
Oynaş Hisarı 43
öküz 54
öşür 27, 36

P
pala 91
panayır 19
Pasinler 18
Pasin Ovası 16, 18
Paşa Yiğit 120
Patrik Eftim (Tırnova Hâkimi) 122
pazar 34, 36, 37, 46; Karacahisar'da - kurulması 37
Pazarlu (Osman Gazi'nin oğlu) 49
Pelekanon Mevkii 59; - Savaşı 58
Petraniyum Kalesi 181
Pınarbaşı Suyu 177
Pirlepe 96
Ploşnik Boğazı 100
Polonya 90; - Ovaları 92; - şövalyeleri 126
Pravadi 101
Priştine 104
putperest 51

R
Rahova 91, 127
Reşideddin (Osmanlı Tarihçisi) 17
Revan 92
Ridaniye 91; - Savaşı 91
Rodos 127; - şövalyeleri 126, 180
Romanya 120, 189
Rum 112, 139; -ca 57; -lar 31, 36, 112, 200
Rumeli 148, 152, 153, 159, 176, 177, 180, 181, 184, 189, 191, 194, 195, 199; - ağası 86; - beyleri 94
Rusya 68, 119, 135; - bozkırları 92
Rükneddin Ahmed 200

S-Ş
Sadreddin Süleyman B. Ebü'l-İz (Şeyh Edebali'nin hocası) 27
Safranbolu 189
Sahip Ata (Sultan Alaeddin'in veziri) 35
Sahip-Kıran (Timur Han'ın unvanlarından) 134
Saideli 183
Sakarya Nehri 50; - vadisi 30
Sakız Adası 194; - donanması 180
Saltuk Alp 43
Samagar 97, 98
Samandıra 56
Samsa Çavuş 30, 44
Samsun 183, 189, 190; Gavur 190 -; Müslüman - 190
sancak 34, 45, 94, 116
saray 86, 111
sarhoş 58, 84, 127
Saruca Paşa (Anadolu Beylerbeyi) 98, 107, 130

Saruhan 146, 154, 194; - beyi 176, 179; -oğlu 94
Saru Yatı (Ertuğrul Gazi'nin oğlu) 28, 29
Savcıoğlu 171
Sazlıdere mevkii 75
sebiller 187
seccade 64, 67
Selanik 122, 125, 137, 194, 195
Selçuklu 16, 17, 18, 19, 20, 29, 33, 35, 36, 40, 45
Selimiye Camii 75
Semerkand 134, 151, 152, 154, 155, 157, 192
Seydi Kavağı 72
Seydişehir 183
Seyyid Şerif Cürcani 192
Seyyid Vefa 63
Seyyid Yahya Şirvani 175
Sırbistan 79, 126, 189
Sırp 97, 99, 100, 101, 102, 108, 109, 144, 145, 146, 147; -ça 88; -lar 122, 146; -sındığı Savaşı 82, 84; - despotu 100, 107, 110, 177; - kralı 100, 102
Sigismund (Macar Kralı) 90, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 188, 189
sikke 36, 62
Silistre 101, 194
Simav Kalesi 93
Sina Çölleri 92
Sinop 189, 194
Sistan 143
Sivas 19, 138, 139, 143, 159, 165, 169, 170, 175, 190; - darüşşifası 160
Slav 38, 112
Sofi Bayezid (Çelebi Mehmed'in hocası), bkz. İmamüddin Ali Çelebi
Sofya 96, 102, 118
sokman (Türkmen) çizmesi 54
Somuncu Baba 133, 134
Sorkun 30
Söğüt 16, 17, 18, 20, 23, 26; -'te bayram 19, 28, 29, 45, 50
Stefan Mirça 130
Strasburg 126
su kemerleri 187
Sultan Berkuk, bkz. Berkuk
Sultân-ı İklîm-i Rûm, bkz. Bayezid I.
Sultanönü (Eskişehir) 22
Sungur Tekin (Gündüz Alp'in oğlu) 16
Suriye 127, 138
surre 188
Süleyman Çelebi (Yıldırım Bayezid'in oğlu) 122, 130, 152, 154, 174; -'nin vefatı 198
Süleyman (Orhan Gazi'nin oğlu) 32, 65, 66
Süleyman Paşa 32, 59, 65, 66, 67, 68, 69, 72, 73, 122, 123, 205
Süleyman Şah (Germiyan Beyi) 93, 198
Süleyman Şah 34, 71; Kayı boyu ıe-islerinden -'ın Fırat'ı geçerken boğulması 18
sünnet 86, 103, 193, 196
Sürmeli Çukur (Pasinler Ovası'nda) 18
Swantos Laus (Polonyalı bir şövalye) 131
Şadgeldi Paşa, -'nın darphanesi
şahin 108, 198
Şahruh Mirza (Timur Han'ın oğlu)
Şam 20, 27, 92, 139, 188, 192, 204
şamdanlar 94
şarap 84, 127
Şehzade Cihangir, bkz. Cihangir
Şehzade Murtazaabad, bkz. Murtazaabad
Şemseddin El-Maligi 141
Şemseddin (Yıldırım Bayezid'in Mısır'dan getirttiği tabip) 160
şerbetçi 160
Şerefeddin Ali Yezdi (Timurilerin resmî tarihçisi) 156

Şeyh Bedreddin 176, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197; -'in Serez pazarında idam edilmesi 196
Şeyh Edebali 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 33, 34, 36
Şeyh Ramazan (Süleyman Çelebi'nin elçisi) 154
şifahane 160
Şiî-Batınî 194
Şile 118, 120
Şir Merd Bey 108
Şirvan 143,
şölen 55
Şumnu 101
Şücaeddin Pir İlyas (Seyyid Yahya Şirvani'nin halifesi) 175
Şükrullah (Osmanlı Tarihçisi) 79, 113, 157, 161

T
tabhane 78
tabip 160, 183, 192
tabl 29, 30, 45, 185
Taceddinoğulları 122
taç 143, 154
Taharten (Erzincan hâkimi) 137
tahnit 110, 152, 198
taht 25, 35, 82, 134, 143, 155, 156, 173, 174, 188
Tarakçı 64
Taraklı Yenicesi 30, 119
Taşanoğlu Kalesi 167
Taşili 116, 117
Tatar 26, 98, 146, 151, 171; - hanı 132; Kara -lar 144, 146, 159; -istan 135
Tavşanlı Kalesi 93
Tebrek taifesi 97
Tebriz 92, 192
Teke 102, 107; - beyi 179
Tekeoğlu 94
tekke 11
Temeşvar 92
Teselya 194, 195
Thworocz (Avrupa Tarihçisi) 131
Tımarlı sipahiler 130
Tırnova 101, 122, 129, 137
Tigin Hatun (Timur Han'ın annesi) 134
timar 37
Timur Han 13, 91, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 159, 165, 166, 170, 171, 172, 173, 174, 180, 181, 192, 209
Timurtaş Bey (Rumeli Beylerbeyi) 96, 98
Timurtaşzâde Ali Bey 194
Tire 192
Tokat 143; - darüşşifası 160
top 107, 108, 185
Tophane semti 77
Topkapı Sarayı 4, 11
Topliça Çayı Vadisi 100
torba 54
Torlak Kemal 193, 194, 195, 196
Toros Dağları 24
Tosboğa taifesi 97
Tosya 165, 189, 190
Töton şövalyeleri 126
Trakya 76, 111; Doğu 78
trampet 51
tuğ 29
Tuğluk Han 134
Tuna 24, 65, 91, 101, 118, 120, 126, 127, 128, 130, 131, 137, 177, 189
Turagay (Timur Han'ın babası) 134
Turgut Alp 20, 33, 36, 63
Turgut 25; Şeyh Edebali'nin müritlerinden -'un Osman Gazi ile Malhun Hatun'un nikahını kıyması 25
Turgut Türkmenleri 97
Tuzla 72
tuzluk 54

Tuz Pazarı 44
tüfek 16, 90
türbe 27, 110, 187
Türk 11, 12, 13, 23, 28, 38, 46, 50, 54, 58, 59, 62, 68, 75, 76, 83, 85, 86, 88, 91, 92, 93, 97, 102, 104, 108, 110, 111, 118, 120, 122, 124, 131, 132, 135, 136, 137, 142, 156, 158, 186, 189, 199, 206
Türkistan 135, 143, 146; Doğu - 134
Türkiye Selçukluları 33
Türkmenler 39, 166; alevi 193; -; Bayburt -i 97, 98
Tvartko (Bosna Kralı) 100, 107

U-Ü
Ulah 100
Ulubad Gölü 39
Ulubad Kalesi 39
Uluban mevkii 175
Ulu Cami 125, 132, 133, 160, 199
Uludağ 43, 160
Uyvar 4, 92
Uzuncabel 44
Üçşerefeli 75, 76
Üsküb 104, 122

V
vaaz
vakıf 57, 75, 187, 188, 199, 211
vâkıf (vakfeden şahıs) 188
Vardar 82
Varidat (Şeyh Bedreddin'in eseri) 196
Varna Savaşı 91
Varsak Türkmenleri 97, 98
Vefaiyye tarikatı 21
vekayinameler 40
Venedik 119, 126, 127, 131; -liler 122, 126
Vidin 91, 127
Viyana 17, 92, 126

Y
Yafa 127
yağma 43, 96, 116, 120, 126, 127, 153, 169
Yahşi Bey 108, 118
Yahya Kemal Beyatlı 92
Yakub Bey (Firuz Bey'in oğlu) 180, 181, 182, 183
Yakub Bey (Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın oğlu) 93, 179
Yakub Bey (Murad-ı Hüdavendigâr'ın oğlu) 108
Yakub Çelebi (Karesi Sancakbeyi) 107
Yalova 44, 176
Yanbolu 101
Yarhisar 33, 36, 50; - tekfuru 28, 29; - tekfurunun kızı 31
yaylak 17, 18
Yazıcıoğlu (Tarihçi) 17
yeniçeri (yeni asker) 85
Yenişehir 36, 111, 159
Yeşil Camii 111, 199
Yıldırım Camii 160
yoğurtlar 19
yol 16, 17, 33, 38, 46, 54, 65, 66, 69, 76, 78, 89, 96, 108, 118, 139, 141, 143, 164, 169, 171, 195, 196, 197, 202
Yorgi Kastriyota 104

Z
Zağra 82, 194
zaviye 27, 111, 188
ziyafet 50, 132, 155, 171

iyi ki kitaplar var...

PROF. DR. AHMET ŞİMŞİRGİL'İN KALEMİNDEN OSMANLI TARİHİ

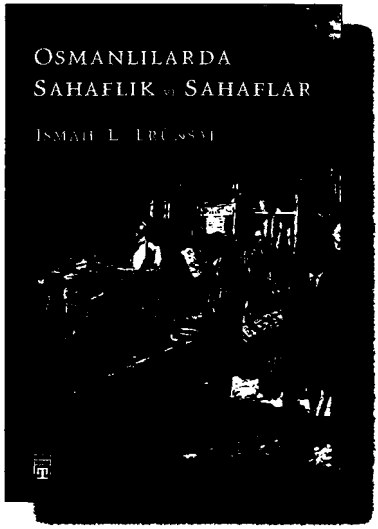

Yıllardır birçok tarihçi yetiştiren Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil, tamamen ilmî kaynaklardan beslenerek her yaştan tarihseverin kolaylıkla okuyup anlayabileceği bir üslupla, Osmanlı tarihini yeniden yazıyor... *KAYI* ismini verdiği diziyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan yıkılışına kadar sosyal, siyasî ve manevi tüm serüvenini; Osmanlı padişahları hakkında bilinmeyen, anlatılırken hep göz ardı edilen, onları daha yakından tanımamıza yardımcı olacak gerçekleri akıcı, anlaşılır, merak uyandırıcı ve roman tadında bir üslupla yorumluyor.

iyi ki kitaplar var...

OSMANLILARDA SAHAFLIK VE SAHAFLAR

İSMAIL E. ERÜNSAL

Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar, kitap üretimi, kitap piyasası, kitap ticareti, ne tür kitaplar okunduğu, okuma kültürü, sahaflık mesleğini icra edenlerin ticari ve sosyal hayatları ile Osmanlı entelektüel tarihi hakkındaki sınırlı bilgilerimizi zenginleştirmiş, İslâm dünyası ve özellikle Osmanlı kültür tarihi alanında bugüne kadar bilinen birçok hükmün de değişmesini sağlamıştır. Osmanlıların okuma alışkanlıkları olmadığı, sahafların câhil ve kitaptan anlamayan kimseler oldukları ya da matbaaya karşı hattatların ciddi direniş gösterdikleri gibi peşin hükümlerin temelsiz olduğunu ortaya koymuştur.

iyi ki kitaplar var...

OSMANLI'NIN İZİNDE

Prof. Dr. MEHMET İPŞİRLİ

Hayatını tarih araştırmalarına adamış, Türkiye'nin yetiştirdiği en iyi tarihçilerden Prof. Mehmet İpşirli'ye armağan edilmek üzere her biri alanında uzman Osmanlı tarihçilerinin yazdığı makaleler, iki ciltlik bu muazzam eserde toplandı.

Ey bağlarımın tatlı meyvesi olan Oğul!, Saltanatına mağrur olma. Unutma ki dünya Hazreti Süleyman'a kalmamıştır. Unutma ki dünya saltanatı geçicidir. Lakin büyük bir fırsattır. Allah yolunda hizmet ve Peygamberimiz Aleyhisselam'ın şefaatine mazhariyet için bu fırsatı iyi değerlendir! Dünyaya ahiret ölçüsüyle bakarsan; ebedi saadeti feda etmeye değmediğini göreceksin.

Orhan Gazi

Televizyon programlarıyla yediden yetmişe tarihi sevdiren Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil; Osmanoğulları'nın serüvenini kitaplarla anlatmaya devam ediyor. Şimşirgil, tamamen ilmî kaynaklardan beslenerek ve her yaştan tarih severin kolaylıkla okuyup anlayabileceği bir üslupla hazırladığı *KAYI* serisiyle tarihimizi önyargısız ve objektif bir şekilde okuyucunun değerlendirmesine sunuyor.

Serinin ilk kitabı *KAYI I: Ertuğrul'un Ocağı*'yla yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunu, bir devlet hâline gelme merhalelerini, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid Han ve Çelebi Mehmed'in saltanat yıllarını dönemin en önemli kroniklerinden faydalanarak nefis bir üslupla değerlendiriyor. Ayrıca her padişahın bilinmeyen yönleri, kılıçtan keskin sözleri, şiirleri, hocaları, dostları/düşmanları ve imar faaliyetleri tek tek anlatılıyor.

Bu kitapla; adaleti, şefkati ve hoşgörüsüyle kalpleri kazanan; yiğitliği, cesareti ve mertliğiyle dosta güven, düşmana korku salan; dünya siyasetini yönlendiren; kültür ve medeniyet hamleleri ile göz kamaştıran Osmanlı'nın kuruluş hikâyesini bir tarih ziyafeti tadında okuyacaksınız.

ISBN 978-605-08-1296-1
9 786050 812961
₺15
timas.com.tr